

การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่
ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

นางสาวจริยาภรณ์ สกุลพราหมณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน ภาควิชาหลักสูตรและการสอน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2557

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

DEVELOPMENT OF LEARNING MANAGEMENT PROCESSES BASED ON CONTEMPLATIVE E
DUCATION APPROACH AND THE OPTIMUM EXPERIENCE APPROACH TO ENHANCE
ABILITY TO BUILD TEACHER-CHILDREN RELATIONSHIP

Miss Jariyaporn Sakulprahm

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Curriculum and Instruction

Department of Curriculum and Instruction

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2014

Copyright of Chulalongkorn University

จริยาภรณ์ สกุลพรหมณ์ : การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย (DEVELOPMENT OF LEARNING MANAGEMENT PROCESSES BASED ON CONTEMPLATIVE EDUCATION APPROACH AND THE OPTIMUM EXPERIENCE APPROACH TO ENHANCE ABILITY TO BUILD TEACHER-CHILDREN RELATIONSHIP) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร.ปัทมาศิริ จีรานุรักษ์ จารุชัยนิวัฒน์, อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม: อ. ดร.ชาธิณี ตรีวิทย์, 161 หน้า.

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย และ 2) ศึกษาผลการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดที่ส่งผลต่อความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยในด้านการเคารพยอมรับเด็ก ความรักความผูกพัน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้เข้าร่วมการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนชั้นเด็กเล็กและชั้นอนุบาล จำนวน 11 คน การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยและพัฒนา

ผลการวิจัย มีดังนี้

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ครูปฐมวัยเป็นต้นแบบที่สนับสนุนเกื้อกูลต่อการเรียนรู้และการเติบโตของเด็ก โดยจัดกิจกรรมให้ครูรู้จักเข้าใจตนเอง รู้เท่าทันสภาวะของตนเอง รู้จักเด็กและสามารถตอบสนองเด็กได้อย่างรู้ตัว ผ่านกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและเด็กอันนำไปสู่ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

กระบวนการฯ แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ได้แก่ 1.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจตนเองและ 1.2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง ประกอบด้วย 1.2.1 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติและ 1.2.2 การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต และ ชั้นที่ 2 การเรียนรู้เกี่ยวกับเด็กได้แก่ 2.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจเด็ก และ 2.2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเองและเด็ก ประกอบด้วย 2.2.1 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ 2.2.2 การฝึกสังเกตเด็กผ่านกิจกรรมศึกษาเด็กรายกรณี และ 2.2.3 การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต

2.ภายหลังทดลองใช้กระบวนการฯ สรุปผลได้ดังนี้ 1) ครูทุกคนมีการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กทุกด้าน 2) เมื่อสิ้นสุดการวิจัย ครู 10 คน มีระดับความสามารถเพิ่มขึ้น 1-2 ระดับในแต่ละด้าน และมีครู 1 คนที่มีระดับความสามารถเพิ่มขึ้น 3 ระดับในด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 3) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กด้านที่ครูมีการพัฒนาที่ดีที่สุดคือ ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รองลงมาคือด้านการเคารพยอมรับเด็ก และด้านความรักความผูกพัน ตามลำดับ 4) แม้ว่าครูแต่ละคนมีแบบแผนการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กแตกต่างกันไป แต่ทุกคนเริ่มเปลี่ยนแปลงตนเองก่อนจากการเข้าใจตนเอง เข้าใจเพื่อนครู จากนั้นก็ขยายความเข้าใจไปสู่เด็ก และเมื่อเปลี่ยนแปลงภายในตนเองก็ส่งผลให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กไปด้วย

ภาควิชา หลักสูตรและการสอน

สาขาวิชา หลักสูตรและการสอน

ปีการศึกษา 2557

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาร่วม

5184210827 : MAJOR CURRICULUM AND INSTRUCTION

KEYWORDS: CONTEMPLATIVE EDUCATION APPROACH, THE OPTIMUM EXPERIENCE APPROACH, TEACHER-CHILDREN RELATIONSHIP, 161 PROCESS

JARIYAPORN SAKULPRAHM: DEVELOPMENT OF LEARNING MANAGEMENT PROCESSES BASED ON CONTEMPLATIVE EDUCATION APPROACH AND THE OPTIMUM EXPERIENCE APPROACH TO ENHANCE ABILITY TO BUILD TEACHER-CHILDREN RELATIONSHIP. ADVISOR: PATTAMASIRI TEERANURAK JARUCHAINIWAT, Ph.D., CO-ADVISOR: CHARINEE TRIWARANYU, Ph.D., pp.

The purposes of this study were to 1) develop learning management process based on the Contemplative Education Approach and the Optimum Experience Approach to enhance ability to build teacher-children relationship. and 2) study the effects of using learning management process based on the Contemplative Education Approach and the Optimum Experience Approach towards the teacher's ability to respect to children, love, and child affection, and creating an atmosphere conducive to learning. The research participants were 11 early childhood teachers. The study design was a research and development.

The research results were

1. The learning management processes based on contemplative education approach and the optimum experience approach to enhance ability to build teacher - children relationship are the learning processes for teacher being a role model who supports children's learning and growing by creating the activity for teacher to understand oneself and have self-awareness, understand children and respond to them with self-awareness though learning about oneself and children which lead to the ability to build teacher-children relationship.

The processes consist of 2 steps: Phase 1 Learning about oneself including 1.1 receiving new experience to increase understanding of oneself, 1.2 self-observation practice: 1.2.1 practicing observing oneself in the meditation activities and 1.2.2 observing oneself in real life; and Phase 2 Learning about children including 2.1 receiving new experience to increase understanding of children 2.2 observing oneself and children practice: 2.2.1 practicing observing oneself in the meditation activities, 2.2.2 practicing observing children through child study, and 2.2.3 practicing observing oneself and children in real life.

2. After implementing the developed learning management processes, it was found that (1) every participating teacher developed their ability to build teacher-children relationship in every area; (2) 10 out of 11 teachers developed their ability 1-2 levels in each area, and one developed 3 levels in creating atmosphere conducive to learning (3) the area that teacher developed their ability the most was creating atmosphere conducive to learning, the second one was love and child affection, and respecting children was developed the least; and finally, (4) though going to through different patterns of development, every teacher started with developing understanding of oneself first, then, understanding their colleagues, after that understanding expanded to children, and after the inner change occurred, it affected their change on teacher - children relationship behavior as well.

Department: Curriculum and Instruction

Field of Study: Curriculum and Instruction

Academic Year: 2014

Student's Signature

Advisor's Signature

Co-Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์ ดร.ปัทมศิริ ธีรานุรักษ์ จารุชัยนิวัฒน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และอาจารย์ ดร.ชาริณี ตรีวรัญญู อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้เสียสละกำลังกาย กำลังใจ ให้ความเข้าใจ สนับสนุนและผลักดันให้ผู้วิจัยศึกษาเรียนรู้จนประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณในความเมตตาเป็นอย่างสูง มา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สำลี ทองจิ๋ว ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร.อัมพร ม้าคนอง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศศิลักษณ์ ขยันกิจและอาจารย์ ดร.ศรินธร วิทยะสิรินันท์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์ขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ตลอดจนครูอาจารย์นอกตำราที่ได้แบ่งปันความรู้ ความคิดและประสบการณ์ เป็นมิตรร่วมทางที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้และการเติบโตด้านในของตัวผู้วิจัยในครั้งนี้

ขอกราบขอบพระคุณคณะผู้บริหาร คุณครูอนุบาลและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยครั้งนี้ทุกท่าน ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้และร่วมเรียนรู้กับผู้วิจัย ทั้งวิชาการและวิชาชีพ

ขอกราบขอบพระคุณมารดาและบิดาผู้ล่วงลับ และขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษบง ตันติวงศ์ ผู้เปิดประตูสู่ชีวิตใหม่ กุศลผลบุญใดอันเกิดจากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยขออุทิศให้เป็นเครื่องบูชาพระคุณมารดาบิดา ครูอาจารย์และทุกสรรพสิ่ง ที่เมตตานำทางหล่อเลี้ยงจิตใจให้ผู้วิจัยมีกำลังกายใจทำงานครั้งนี้จนสำเร็จ

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย	5
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	6
บทที่ 2	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
1. แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education)	8
1.1 ความหมาย.....	8
1.2 จุดมุ่งหมาย	9
1.3 ความเชื่อพื้นฐาน	9
1.4 หลักการจัดการเรียนรู้	10
1.5 องค์ประกอบของการเรียนรู้.....	13
1.6 เครื่องมือ วิธีการ และการฝึกปฏิบัติ.....	13
2. แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Optimum Experience).....	15

2.1	ที่มาของแนวคิด.....	15
2.2	จุดมุ่งหมาย.....	16
2.3	แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด	16
2.4	หลักการเรียนรู้สัมพันธภาพที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด	21
3.	แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย (Teacher – Child relationship) ...	24
3.1	ความหมายของสัมพันธภาพ	24
3.2	ความสำคัญของสัมพันธภาพ.....	24
3.3	สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในทัศนะต่างๆ.....	25
4.	คุณลักษณะของครูปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพ.....	30
5.	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	31
5.1	งานวิจัยในประเทศ	31
5.2	งานวิจัยในต่างประเทศ.....	33
บทที่ 3	35
วิธีดำเนินการวิจัย	35
ขั้นที่ 1	การเตรียมการ.....	37
ขั้นที่ 2	การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 1 : การสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด.....	45
ขั้นที่ 3	การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 2: กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (D2R2).....	50
ขั้นที่ 4	การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 3 : กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (D3R3).....	56
ขั้นที่ 5	การนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับสมบูรณ์ (D4)	61
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	63

การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล	69
บทที่ 4	72
กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้าง	72
สัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย	72
1. ความเป็นมาและความสำคัญ.....	74
2. แนวคิด	75
3. วัตถุประสงค์.....	75
4. หลักการ.....	75
5. เนื้อหาการเรียนรู้.....	77
6. ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้.....	92
7. การประเมินผล	106
8. คุณสมบัติของกระบวนการ	110
9. ข้อควรคำนึงในการนำกระบวนการฯไปใช้	112
บทที่ 5	117
ผลการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่ นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถ	117
ในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย	117
ตอนที่ 1 บริบทของโรงเรียนและพื้นฐานความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับ เด็กปฐมวัย	117
ตอนที่ 2 ผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย	126
รายการอ้างอิง	204
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	209

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	การเรียนรู้ของผู้วิจัยเพื่อการพัฒนาตนเองและเพื่อการดำเนินการวิจัย.....	38
ตารางที่ 2	รายละเอียดของการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมในรอบที่ 1.....	54
ตารางที่ 3	รายละเอียดของการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมในรอบที่ 2.....	60
ตารางที่ 4	เกณฑ์ตัวบ่งชี้ระดับสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย.....	63
ตารางที่ 5	สรุปลักษณะของคนแต่ละลักษณะ ตามศาสตร์นพลักษณ์ (enneagram).....	79
ตารางที่ 6	แสดงลักษณะของธาตุที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกลักษณะของเด็กจากมุมมองทางพุทธศาสนา.....	83
ตารางที่ 7	แสดงลักษณะของธาตุที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกลักษณะของเด็กจากมุมมองของ.....	85
ตารางที่ 8	เกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย.....	106
ตารางที่ 9	ข้อมูลครูที่เข้าร่วมวิจัย (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2557).....	121
ตารางที่ 10	พื้นฐานของระดับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยตามตัวบ่งชี้ด้านการเคารพยอมรับเด็ก ความรักความผูกพัน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้.....	124
ตารางที่ 11	รายละเอียดของผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯในรอบที่ 1.....	126
ตารางที่ 12	สรุปผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯในรอบที่ 1.....	127
ตารางที่ 13	รายละเอียดของผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯในรอบที่ 2.....	127
ตารางที่ 14	สรุปผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯในรอบที่ 2.....	128
ตารางที่ 15	รายละเอียดของผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่เป็นผลจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและ	

แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย	130
ตารางที่ 16 สรุปผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่เป็นผลจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย.....	131
ตารางที่ 17 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 1 จำแนกตามรายด้าน	136
ตารางที่ 18 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 2 จำแนกตามรายด้าน.....	141
ตารางที่ 19 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 3 จำแนกตามรายด้าน.....	146
ตารางที่ 20 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 4 จำแนกตามรายด้าน	152
ตารางที่ 21 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 5 จำแนกตามรายด้าน.....	158
ตารางที่ 22 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 6 จำแนกตามรายด้าน.....	164
ตารางที่ 23 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 7 จำแนกตามรายด้าน.....	170
ตารางที่ 24 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 8 จำแนกตามรายด้าน.....	177
ตารางที่ 25 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 9 จำแนกตามรายด้าน	182
ตารางที่ 26 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 10 จำแนกตามรายด้าน	187
ตารางที่ 27 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 11 จำแนกตามรายด้าน.....	193

สารบัญญภาพ

แผนภาพที่ 1	ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย.....	36
แผนภาพที่ 2	กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย	41
แผนภาพที่ 3	43
แผนภาพที่ 4	กรอบแนวคิดของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด	44
แผนภาพที่ 5	กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับดั้งเดิม	45
แผนภาพที่ 6	กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1	52
แผนภาพที่ 7	กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับปรับปรุงกระบวนการ ครั้งที่ 2	57
แผนภาพที่ 8	กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับสมบูรณ์.....	62
แผนภาพที่ 9	กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับสมบูรณ์.....	73
แผนภาพที่ 10	ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย.....	93
แผนภาพที่ 11	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 1 จำแนกตามรายด้าน	137
แผนภาพที่ 12	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 2 จำแนกตามรายด้าน	142
แผนภาพที่ 13	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 3 จำแนกตามรายด้าน	147

แผนภาพที่ 14	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 4 จำแนกตามรายด้าน	152
แผนภาพที่ 15	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 5 จำแนกตามรายด้าน	158
แผนภาพที่ 16	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 1 จำแนกตามรายด้าน	165
แผนภาพที่ 17	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 1 จำแนกตามรายด้าน	170
แผนภาพที่ 18	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 8 จำแนกตามรายด้าน	177
แผนภาพที่ 19	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 9 จำแนกตามรายด้าน	183
แผนภาพที่ 20	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 10 จำแนกตามรายด้าน	188
แผนภาพที่ 21	แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 11 จำแนกตามรายด้าน	194

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

ปฐมวัยเป็นวัยสำคัญยิ่งของชีวิต ธรรมชาติได้กำหนดจังหวะเวลาที่ดีที่สุดในการสร้างโครงสร้างทางสมองเพื่อการพัฒนาความสามารถที่ต้องใช้ในการดำเนินชีวิต การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กและสังคมในระยะยาว การพัฒนาเด็กให้มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี มีวินัยในการดำเนินชีวิต มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีปัญญาที่แยกคาย สร้างสรรค์ และเป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของตนเองและสังคมนั้น เป็นสิ่งที่กำหนดไว้ในเจตนารมณ์ของสังคมไทยที่พึงประสงค์ ถึงแม้ว่านโยบายในการจัดการศึกษาและพัฒนาเด็กของประเทศได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ชัดเจนแล้ว แต่สภาพการณ์จริงกลับพบว่าเด็กปฐมวัยมีแนวโน้มที่จะมีพัฒนาการล่าช้าเพิ่มมากขึ้น จากรายงานของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาพบว่า แนวโน้มของเด็กอายุ 1-3 ปี ที่มีพัฒนาการล่าช้ามีอัตราเพิ่มขึ้น ส่วนในเด็ก 4-5 ปี แนวโน้มของพัฒนาการล่าช้ามีอัตราเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยภาพรวมยังพบว่า เด็กปฐมวัยมีระดับพัฒนาการที่ลดลง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552) จากรายงานการประเมินผลคุณภาพภายนอก (พ.ศ.2549 - 2553) ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาพบว่า คุณภาพของเด็กไทยในมาตรฐานที่ 4 การคิดวิเคราะห์สังเคราะห์ มีวิจารณ์ญาณสร้างสรรค์ ไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ รวมทั้งมาตรฐานที่ 6 มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องอยู่ในระดับต่ำ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา องค์กรมหาชน, 2553) จากผลการสำรวจเขาวัวปัญญาและพัฒนาการสมวัยพบว่า เด็กไทยมีค่าคะแนนเท่ากับ 88 ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่องค์การอนามัยโลกกำหนดไว้ คือ 90-110 (ชินุฑา กัญจนจิตรา และคนอื่นๆ, 2554) จากข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของเด็กปฐมวัยไทยที่อยู่ในภาวะที่น่าเป็นห่วง

ผลการสำรวจปัญหาในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยพบว่า ครูขาดความรู้เกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ พัฒนาการ และจิตวิทยาเด็ก ทำให้ไม่สามารถจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กได้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550) นอกจากนี้ปัญหาความไม่เข้าใจในธรรมชาติของเด็กก็ยังเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาปฐมวัย

Joseph Chilton Pearce และ Michael Mendizza ได้ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Optimum Experience หรือ Optimum learning relationship) จากการศึกษาค้นคว้าของ พบว่า สมองของเด็กปฐมวัยเริ่มต้นพัฒนาตั้งแตอยู่ในครรภ์มารดาและจะพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง เป็นลำดับขั้น ในช่วงอายุต่างๆ คือ 1 ปี 2 ปี 4 ปี 7 ปี 11 ปี 15 ปี 18 ปี และเสร็จสมบูรณ์เต็มที่เมื่ออายุ 21 ปี (Mendizza & Pearce, 2003) การพัฒนาที่ลุ่มลึกและสมบูรณ์ของแต่ละระยะเหล่านี้ เป็นพื้นฐานที่สำคัญของพัฒนาการในขั้นต่อไป หากการพัฒนาในขั้นใดเกิดความไม่สมบูรณ์ก็จะส่งผลถึงพัฒนาการในขั้นต่อไปด้วย (Mendizza & Pearce, 2003) นอกจากนี้ข้อค้นพบใหม่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยยังพบอีกว่า การเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยไม่ได้

ขึ้นอยู่กับการพัฒนาของสมองเพียงอย่างเดียว ผลการวิจัยทางการแพทย์ประสาทวิทยาได้ค้นพบความเชื่อมโยงระหว่างหัวใจและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยว่า เซลประสาทในหัวใจมากกว่าครึ่งหนึ่ง เป็นชนิดเดียวกับเซลล์ในสมอง ซึ่งทำหน้าที่กำกับและควบคุมการทำงานร่วมกันของความคิด สมอง และร่างกาย และสั่งการตรงโดยเชื่อมต่อระหว่างหัวใจ โครงสร้างทางอารมณ์ และสมองสั่งร่างกายให้แสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมา (บุษบง ต้นติววงศ์, 2552)

เด็กปฐมวัยเรียนรู้จากการเลียนแบบ และใช้ประสาทรับรู้ทั้งหมดเปิดรับทุกสิ่งรอบๆ ตัวอย่างเต็มที่ โดยปราศจากเครื่องกรองหรือกั้นชน (ราหิมา บาล์วิน แคนซี, 2548) ผู้ใหญ่ที่ใกล้ชิดกับเด็ก เช่น พ่อแม่ พี่เลี้ยง และครูจำเป็นต้องมีความเข้าใจในเรื่อง การเป็นต้นแบบ(Model Imperative) สภาวะ(state) และสภาวะการเรียนรู้เฉพาะ(state specific learning) เพราะส่งผลโดยตรงต่อการเรียนรู้ ความสามารถ ตลอดจนการก่อรูปตัวตนหรือบุคลิกภาพของเด็กทั้งชีวิต Mendizza and Pearce กล่าวว่า ทักษะและความสามารถของเด็กเกิดขึ้นจากการตอบสนองต่อสภาวะความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เด็กได้สัมผัสสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมในแต่ละขั้นของการพัฒนาการซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับต้นแบบ (Mendizza and Pearce, 2003) กล่าวคือ ชีวิตจำเป็นต้องมีต้นแบบเพื่อการเรียนรู้ในระดับสัญชาตญาณ (วิศิษฐ์ วังวิญญู, 2554) Mendizza and Pearce อธิบายเพิ่มเติมว่าสำหรับเด็กปฐมวัยแล้วพ่อแม่และผู้ใหญ่คือสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ เด็กจะรับรู้และตีความแบบแผนที่ผู้ใหญ่แสดงออกจากความสามารถภายในตามขั้นพัฒนาการเฉพาะของเด็กในขณะนั้น Pearce กล่าวว่า เด็กที่เติบโตกลายเป็นผู้ใหญ่ในทุกวันนี้ ไม่ใช่เพราะสิ่งที่ผู้ใหญ่สอนหรือบอกให้เป็น แต่ "เด็กเป็น" อย่างที่ "ผู้ใหญ่เป็น"

การเป็นต้นแบบของผู้ใหญ่เกี่ยวข้องกับสภาวะหรืออารมณ์ความรู้สึก ความคิด ความเชื่อและการแสดงออกของผู้ใหญ่ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว ขณะที่ครูกับเด็กมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกัน สภาวะภายในของครูจะถูกส่งผ่านทางคลื่น วาจาและท่าทางที่แสดงออกต่อเด็ก เด็กจะรับรู้ ตีความ และให้ความหมายกับการกระทำหรือกิจกรรมที่ตนกำลังกระทำอยู่ ซึ่ง Pearce เรียกสิ่งนี้ว่า สภาวะการเรียนรู้เฉพาะ (state specific learning) สภาวะการเรียนรู้เฉพาะทำให้เกิดได้ทั้งความสุขในการเรียนรู้และวิวัฒนาการ หรืออาจก่อให้เกิดความกลัว ภาวะปกป้อง และการถดถอยทางวิวัฒนาการก็ได้ Pearce กล่าวว่า บาดแผลหรือปมในใจ ที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นพัฒนาการ จะขัดขวางการพัฒนาความใส่ใจในการเรียนรู้ การเติบโตองกวมซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ ไปเป็นการป้องกันตัวเอง (defend) และที่สำคัญกว่านั้นคือ พัฒนาการที่ถูกขัดขวางจะดึงทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้สำหรับการพัฒนาในขั้นที่สูงกว่า มาเติมเต็มพัฒนาการขั้นต่ำกว่าที่ยังไม่สมบูรณ์ ความพยายามของธรรมชาติในการแก้ไขการพัฒนาที่บกพร่องนี้จะนำไปสู่การย้อนกลับ (U-turn) มากกว่าการใช้ความสามารถที่สูงกว่า วิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุดคือ การป้องกันไม่ให้เกิดบาดแผลหรือปมในใจ โดยที่ผู้ใหญ่ต้องสร้างความรู้สึกปลอดภัยทั้งกายและจิตให้เกิดขึ้นกับเด็ก (Mendizza and Pearce, 2003)

ข้อค้นพบจากการวิจัยทางประสาทวิทยาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการและการอบรมเลี้ยงดูเด็กนำไปสู่การสรุปแนวทางในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างผู้ใหญ่ต่อเด็กบนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า "การพัฒนาเด็กคือการพัฒนาผู้ใหญ่" (Mendizza and Pearce, 2003) กล่าวคือ การพัฒนาผู้ใหญ่ ด้วยการฝึกให้รู้เท่าทันสภาวะภายในของตนก่อนแสดงปฏิสัมพันธ์และตอบสนองเด็ก การรู้เท่าทันสภาวะภายในเป็นการชะลอการตัดสินใจล่วงหน้า เป็นการลดการกระทำแบบอัตโนมัติที่

เป็นไปตามความคิด อารมณ์ ความรู้สึก ตามความเคยชิน เป็นการสร้างสภาวะการรู้เท่าทันการกระทำของตนในการแสดงออกต่อเด็กให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้ผู้ใหญ่เป็นต้นแบบที่ดีในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างเป็นพลวัตระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กและเป็นสิ่งแวดล้อมที่สนับสนุนเกื้อกูลต่อการเรียนรู้ตามธรรมชาติของเด็ก ไม่ทำให้เด็กเกิดอารมณ์ที่เป็นลบในขณะที่เรียนรู้ ซึ่งความสามารถนี้จะส่งผลต่อการเรียนรู้ ความสามารถ ตลอดจนสุขภาวะ จนกลายเป็นนิสัยในอนาคต

การพัฒนาผู้ใหญ่ให้รู้เท่าทันอคติของตนเอง และสามารถชะลอการกระทำแบบอัตโนมัติก่อนแสดงพฤติกรรมต่อเด็กเป็นกระบวนการพัฒนาภายในที่สร้างให้เกิดขึ้นได้ และหากฝึกฝนการรู้เท่าทันตนเองอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอจะเกิดเป็นความชำนาญ ซึ่งกระบวนการฝึกฝนนี้คือ การพัฒนาทางจิตวิญญาณของวัยผู้ใหญ่ แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้บรรลุศักยภาพแห่งตน ตามขั้นพัฒนาการ สำหรับเด็ก เป้าหมายของการพัฒนาคือ พัฒนาการทางกายและทักษะต่างๆ สำหรับผู้ใหญ่หรือครู เป้าหมายของการพัฒนาคือ การข้ามพ้นตัวตน (transcendence) ซึ่งเป็นพัฒนาการทางจิตวิญญาณ หลักการของการเรียนรู้ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (optimum learning) มี 7 ข้อได้แก่ 1) การจดจ่อกับสภาวะ หรือการมีสติอยู่กับปัจจุบัน 2) การสร้างความปลอดภัยสำหรับการเล่น 3) การเปิดรับต่อสิ่งที่ไม่คาดหวังให้เกิดขึ้น 4) การสังเกตสัญญาณจากเด็ก 5) การตอบสนองอย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์ 6) การมีจินตนาการ (Imagine)หรือการเกิด insight และ 7) การฟื้นเกิดใหม่ (Renewing) หลักการดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครูเพื่อให้ครูมีความสามารถในการแสดงสัมพันธ์ภาพที่เกื้อกูลต่อเด็กปฐมวัยอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงภายในตัวครู

การเป็นครูปฐมวัย นอกจากจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการ ตลอดจนวิธีการหรือแนวทางในการพัฒนาเด็กแล้ว ความเป็นตัวตนของครู ซึ่งแสดงออกผ่านสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กมีผลต่อการเติบโตทั้งกายและจิตของเด็ก นักคิดนักการศึกษาคนสำคัญหลายท่านต่างเห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาตัวตนหรือโลกภายในของครู ดังเช่น สุมิน อมรวิวัฒน์ (2550) กล่าวว่า การสอนที่ดีเกิดมาจากสำนึกและความตระหนักรู้ภายในของตนของครู ส่วน Palmer (1998) ผู้ซึ่งทำงานด้านการพัฒนาครูมาโดยตลอดกล่าวว่า องค์ประกอบของการเป็นครูที่ดีมี 3 องค์ประกอบ คือ ความรู้ วิธีสอน และที่สำคัญที่สุดคือ ตัวตนหรือโลกภายใน (identity & integrity) ของครู “ครูดี” ไม่ได้มาจากการมีเทคนิคการสอนที่ดีแต่เพียงอย่างเดียว แต่การสอนที่ดีมาจากตัวตนของครู (Palmer, 1998 อ้างถึงใน วิศิษฐ์ วังวิญญู, 2551) การศึกษาที่ถูกต้องจะเกิดได้จากครู ผู้เข้าใจตนเองและไม่ยึดติดอยู่กับแบบแผนความคิดใดๆ เพราะถ้าครูเป็นอย่างไรก็จะสอนได้อย่างนั้น (กฤษณมูรติ, 2543)

แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education) เป็นแนวทางหนึ่งที่เน้นการพัฒนาคุณลักษณะภายใน ที่รวมความจริง ความดีและความงามเข้าด้วยกัน และเป็นที่ยอมรับในหลายวงการ ได้แก่ การศึกษา สุขภาพและการแพทย์ บริหารจัดการและพัฒนาองค์กร ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม สิ่งแวดล้อม และวงการยุติธรรมและกฎหมาย (ชลลดา ทองทวี และคณะ, 2551) จิตตปัญญาศึกษาเป็นทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติ มีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในระดับต่างๆ 3 ระดับซึ่งเชื่อมโยงสัมพันธ์กันคือ การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Fundamental Transformation) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนความคิด ความเชื่อและความเป็นตัวตนของเรา การเปลี่ยนแปลงในองค์กร (Organizational Transformation) และการเปลี่ยนแปลงในระดับมนุษยชาติ (Social

Transformation)หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งตั้งอยู่บน 4 หลักการคือ การยอมรับและเคารพ ในความเป็นมนุษย์ การยอมรับเคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล ความเชื่อในความเป็นองค์รวม และความเชื่อที่ว่าการศึกษาที่แท้จริงเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในตน และเรียนรู้ผ่าน 3 กระบวนการหลัก คือ สนทนาสนทนา(dialogue) การฟังอย่างลึกซึ้ง(Deep listening) และการสะท้อนการเรียนรู้ของ กันและกัน(learning reflection) (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2555) ผ่านทางกิจกรรมซึ่งเป็นเครื่องมือที่ ช่วยให้คนเชื่อมโยงและเกิดการเรียนรู้ด้านในของตนเองที่หลากลายท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่สับสนวุ่นวาย ซึ่งแนวคิดนี้สามารถนำมาใช้พัฒนาครูปฐมวัยให้เท่าทันสภาวะของตนและนำไปสู่การมีความสามารถในการแสดงสัมพันธภาพที่เหมาะสมระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

จากความสำคัญที่กล่าวมาแล้วข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่ แสดงออกถึงการยอมรับและเข้าใจเด็กผ่านความคิด ความรู้สึกและวาจาท่าทางของครูด้วยความ ละเอียดย่อน และมีสติ รู้ตัวเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้นในตัวครู ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะ พัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย เพื่อสร้างความรู้ที่เป็นทางเลือกใหม่ให้กับผู้ทำงานด้านการพัฒนาครูปฐมวัยช่วยให้ครูมีความสามารถในการแสดงสัมพันธภาพที่เหมาะสมต่อเด็ก เป็นต้นแบบที่ดีและเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการ เจริญเติบโตและการเรียนรู้ของเด็กซึ่งจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาไปตามขั้นตอนปกติ ตามธรรมชาติ ตาม พัฒนาการแต่ละขั้นของเด็กแต่ละคน ตลอดจนมีสุขภาวะที่ดีทั้งกายและใจ(well-being) เพื่อเป็นฐาน ไว้ใช้ในการดำเนินชีวิตตลอดทั้งชีวิต

คำถามการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีคำถามการวิจัย 2 ข้อ คือ

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย มีลักษณะอย่างไร
2. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ส่งผลต่อครูอย่างไร ในด้าน 1) การเคารพยอมรับเด็ก 2) ความรักความผูกพัน และ 3) การสร้าง บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิด ประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพ ระหว่างครูต่อเด็กปฐมวัย

2. เพื่อศึกษาผลการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ที่ส่งผลต่อครูในด้าน 1) การเคารพยอมรับเด็ก 2) ความรักความผูกพัน และ 3) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ขอบเขตของการวิจัย

1. งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยและพัฒนา ประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด และความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ในด้าน 1) การเคารพยอมรับเด็ก 2) ความรักความผูกพัน และ 3) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้
2. ผู้เข้าร่วมการศึกษาวินิจฉัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนชั้นเด็กเล็กและชั้นอนุบาลซึ่งสมัครใจเข้าร่วมโครงการ จำนวน 11 คน
3. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ 1 ปีการศึกษา

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา หมายถึง ความคิดและแนวปฏิบัติการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ที่ประกอบด้วยกาย ใจและปัญญา ในการใคร่ครวญประสบการณ์ต่างๆ เพื่อสร้างให้เกิดการตระหนักรู้เท่าทันตนเองด้วยความรู้ความเข้าใจภายในตัวของบุคคลนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเอง ผู้อื่นและสังคม

แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด หมายถึง ความคิดเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กที่เอื้อต่อศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดของเด็ก โดยการที่ผู้ใหญ่ตอบสนองต่อเด็กด้วยการตระหนักรู้เท่าทันตนเองและสร้างพื้นที่ปลอดภัยทั้งกายและจิตใจให้แก่เด็ก มีหลักการ 7 ข้อคือ 1) การมีสติรู้ตัวกับการคิดของตนเองเพื่อเป็นต้นแบบในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก 2) การสร้างความปลอดภัยสำหรับการเล่น 3) การเปิดรับต่อสิ่งที่ไม่คาดหวังให้เกิดขึ้นได้ 4) การสังเกตสัญญาณจากเด็ก 5) การตอบสนองอย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์ 6) การมีจินตนาการ (Imagine)หรือการหยั่งรู้ (insight) 7) การฟื้นเกิดใหม่ (Renewing)

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด หมายถึง การดำเนินการส่งเสริมการเรียนรู้ของครูเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย โดยมุ่งเน้นให้ครูปฐมวัยเป็นต้นแบบที่สนับสนุนเกื้อกูลต่อการเรียนรู้และการเติบโตของเด็ก ด้วยการทำให้ครูรู้จักเข้าใจตนเอง รู้เท่าทันสถานะของตนเอง รู้จักเข้าใจเด็กและสามารถตอบสนองเด็กได้อย่างรู้ตัว ผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและการเรียนรู้เกี่ยวกับเด็ก ตั้งอยู่บนหลักการ 5 หลักการ คือ 1) การเข้าใจตนเองและผู้อื่น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดและการกระทำของตนเอง 2) การฝึกให้ครูมีสติรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองในปัจจุบัน จะช่วยให้ครูยับยั้งการตอบสนองที่เคยปฏิบัติต่อ

เด็กตามความเคยชิน 3) การฝึกฟังอย่างลึกซึ้งและการสังเกตเด็กอย่างละเอียดในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ครูเข้าใจความคิด ความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริงของเด็กได้ 4) การเปิดโอกาสให้ครูได้พูดคุยและสะท้อนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับตนเองและเด็กภายใต้บรรยากาศของความไว้วางใจ จะช่วยให้ครูเกิดการเข้าใจตนเองและเด็กอย่างลึกซึ้ง และ 5) การให้ความรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตและการทำงานของครู จะช่วยให้การเรียนรู้ของครูมีความหมาย และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

ขั้นตอนของกระบวนการฯ แบ่งเป็น 2 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง มี 2 ชั้นย่อย ได้แก่ 1.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อการเข้าใจตนเอง และ 1.2 การรู้เท่าทันตนเอง แบ่งเป็น 2 ส่วนตามบริบทของการฝึก คือ 1.2.1 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ และ 1.2.2 การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต ชั้นที่ 2 การเรียนรู้เกี่ยวกับเด็ก มี 2 ชั้นย่อย คือ 2.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อการเข้าใจเด็ก และ 2.2 การรู้เท่าทันตนเองและเด็ก แบ่งเป็น 3 ส่วนตามบริบทของการฝึกและลักษณะกิจกรรม คือ 2.2.1 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ 2.2.2 การฝึกสังเกตเด็กผ่านกิจกรรมศึกษาเด็กรายกรณี และ 2.2.3 การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย หมายถึง การกระทำของครูเกี่ยวกับการแสดงปฏิสัมพันธ์ต่อเด็กที่แสดงออกใน 3 ด้าน คือ 1) การเคารพยอมรับเด็ก 2) ความรักความผูกพัน และ 3) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

การเคารพยอมรับเด็ก หมายถึง การแสดงพฤติกรรมที่ให้เกียรติ และเข้าใจในความแตกต่างระหว่างบุคคล บริบทครอบครัว สังคม วัฒนธรรมของเด็ก

ความรักความผูกพัน หมายถึง การแสดงพฤติกรรมต่อเด็กด้วยท่าทาง คำพูดและน้ำเสียงที่สุภาพ มีความมั่นคงทางอารมณ์ อ่อนโยน เอื้ออาทร สร้างความรู้สึกไว้วางใจ ปลอดภัยทั้งทางกายและทางจิตใจ รวมทั้งให้กำลังใจ

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ หมายถึง การแสดงพฤติกรรมสนับสนุน อำนวยความสะดวก ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ เป็นแบบอย่างที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ขณะให้เด็กทำกิจวัตรประจำวันและร่วมกิจกรรมการเรียนรู้

ครูปฐมวัย หมายถึง ครูผู้สอนชั้นเด็กเล็กและอนุบาล

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้แนวทางการพัฒนาครูปฐมวัยซึ่งมาจากการพัฒนาภายในตนซึ่งให้ผลที่ยั่งยืนในการมีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่เกื้อกูลต่อเด็กปฐมวัยโดยใช้แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด

2. ได้แนวทางสำหรับพัฒนาครูปฐมวัยและครูสาขาอื่นๆในด้านต่างๆอย่างกว้างขวางด้วยวิธีการพัฒนาจากภายในซึ่งส่งผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
 - 1.1 ความหมาย
 - 1.2 จุดมุ่งหมาย
 - 1.3 แนวคิด
 - 1.4 หลักการเรียนรู้
 - 1.5 องค์ประกอบของการเรียนรู้
 - 1.6 หลักสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง
 - 1.7 เครื่องมือ วิธีการ และการฝึกปฏิบัติ
2. แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด
 - 2.1 ความหมาย
 - 2.2 จุดมุ่งหมาย
 - 2.3 หลักการจัดการเรียนรู้
 - 2.4 องค์ประกอบ
3. แนวคิดสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย
 - 3.1 ความหมาย
 - 3.2 ความสำคัญ
 - 3.3 สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในทัศนะต่างๆ
4. คุณลักษณะของครูปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education)

จิตตปัญญาศึกษาเป็นทั้งแนวคิดและเครื่องมือในการปฏิบัติ (ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านจิตตปัญญาศึกษา, ม.ป.ป.) ที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านในของบุคคลหรือการพัฒนาภายใน และถูกนำมาใช้ในการพัฒนาคนและองค์กรที่ต้องการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับลึก ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับความคิด ความรู้สึก และการกระทำที่เกิดมาจากภายในตัวของบุคคล

1.1 ความหมาย

ความหมายของจิตตปัญญาศึกษาได้มีการกล่าวถึงอย่างหลากหลายตามแต่บริบทที่อ้างถึง นักคิดและนักการศึกษาที่สำคัญให้ความหมายของจิตตปัญญาศึกษาไว้ ดังนี้
 ประเวศ วะสี (2551) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษา คือ การศึกษาที่ทำให้เข้าใจด้านในของตัวเรา รู้ตัว เข้าถึงความจริง ทำให้เปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับโลกและผู้อื่นเกิดความเป็นอิสระ ความสุข ปัญญา และความรักอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์ที่สมบูรณ์ และในอีกความหมายหนึ่งกล่าวไว้ว่า จิตตปัญญา หมายถึง การรู้ จิต ของตัวเองแล้วเกิดปัญญา โดยที่ปัญญาหมายถึง การเข้าถึงความจริงสูงสุด หรือ บางทีก็พูดว่าการเข้าถึงความจริง ความดี ความงาม

จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร (2553) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษา คือ การศึกษาที่มุ่งพัฒนาจากภายใน ด้วยกระบวนการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ได้ฝึกปฏิบัติและเรียนรู้ศาสตร์ตามที่คุณเรียน สนใจ สามารถเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างสมดุล ทำให้เข้าใจตนเองและผู้อื่น ทำให้จิตขยายกว้างออกจากขอบเขตตัวตน เกิดความรักความเมตตา เกิดปัญญาและการตระหนักรู้ในตนเอง

ชลลดา ทองทวี และคณะ (2551) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษา หมายถึง การมีกระบวนการเรียนรู้และชุมชนเป็นเหตุปัจจัยที่เกื้อกูลต่อองค์ประกอบหรือกระแสแห่งการพัฒนาจากจิตเล็กสู่จิตใหญ่ โดยการหยั่งรากลงถึงฐานคิดเชิงศาสนา มนุษยนิยม และองค์รวมบูรณาการ โดยจิตเล็กหมายถึง จิตที่ยึดติดกับอัตตาตัวตนที่คับแคบ อึดอัดและการมองโลกเป็นส่วนเสี้ยว และจิตใหญ่ หมายถึง จิตที่ตื่นรู้ หยั่งรู้ความเชื่อมโยงของสรรพสิ่งอย่างเป็นองค์รวม และมีความรักความเมตตาอันกว้างใหญ่ไพศาลไม่มีประมาณ

จุมพล พูลภัทรชีวิน กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษาเป็นทั้งแนวคิดและแนวปฏิบัติ เน้นการให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ ให้ความสำคัญกับการตระหนักรู้ การรู้เท่าทัน มิติด้านในของตนเองได้แก่ ความคิด ความเชื่อ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดต่างๆ ในส่วนที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือเชื่อมโยงกับมิติภายนอก ผ่านกระบวนการและกิจกรรมที่หลากหลายไม่คงที่ (ศูนย์วิจัยและพัฒนาวัตกรรมการด้านจิตตปัญญาศึกษา, ม.ป.ป.)

สรุปได้ว่า จิตตปัญญาศึกษา เป็นแนวทางการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาภายในตน ซึ่งใช้ “ใจ” ในการคิดใคร่ครวญเป็นหลัก ทำให้เกิดการเข้าใจตนเอง ผู้อื่น และสรรพสิ่ง รวมทั้งเกิดปัญญาและความรักความเมตตา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงภายในนี้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการกระทำที่แสดงออกสู่ภายนอก

1.2 จุดมุ่งหมาย

จิตตปัญญาศึกษาเป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลง (transfer) ที่มีเป้าหมาย 2 ระดับ (ศุภยวิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านจิตตปัญญาศึกษา, ม.ป.ป.) คือ

1. ระดับที่หนึ่ง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง (fundamental transformation) โดยเปลี่ยนความคิด ความเชื่อของผู้เรียนแล้วเปลี่ยนความเป็นตัวตนของผู้เรียน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพที่ดึงมาของความเป็นมนุษย์ภายในตัวเองได้ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคล (Individual transformation)
2. ระดับที่สอง เพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อส่วนรวม ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจ ในความเป็นจริง มองเห็นความเชื่อมโยงของสรรพสิ่ง จนเกิดสำนึกรับผิดชอบต่อโลกและสังคม เมื่อผู้เรียนเปลี่ยนแปลงตนเองก็จะเชื่อมโยงไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับองค์กร (Organizational transformation) และระดับสังคม (Social transformation)

1.3 ความเชื่อพื้นฐาน

ความเชื่อพื้นฐานของการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษา ได้มีผู้กล่าวถึงไว้ ดังนี้ ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิสร จันทรสุข (2552) กล่าวว่า จิตตปัญญาศึกษาตั้งอยู่บนแนวคิดพื้นฐาน 2 ประการ คือ

1. ความเชื่อมั่นในการเป็นมนุษย์ (Humanistic value) คือ ความเชื่อมั่นที่ว่า มนุษย์มีศักยภาพสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง มนุษย์มีเมล็ดพันธุ์แห่ง ความจริง ความดี ความงามอยู่ในตน รอการเติบโต เมื่อเงื่อนไขต่างๆ พร้อม เมล็ดพันธุ์นั้นก็เจริญเติบโต ขึ้น และสามารถเข้าถึงคุณลักษณะหรือศักยภาพสูงสุดคือความจริง ความดีและความงามของตนได้ โดยอาศัยประสบการณ์ตรงเป็นปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานตาม แนวจิตตปัญญาศึกษา

2. กระบวนทัศน์แบบองค์รวม (Holistic paradigm) คือ ทักษะที่มองโลกในแง่ที่เป็นความสัมพันธ์และการผสมผสานเข้าด้วยกันของสรรพสิ่ง ที่มองเห็นว่า ธรรมชาติของสรรพสิ่งคือการ เชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน ทั้งมนุษย์และสรรพสิ่งต่างเป็นองค์รวมของกันและกัน ดังนั้น จึงปฏิบัติต่อ สรรพสิ่งอย่างไม่แยกส่วนจากชีวิต และให้ความสำคัญกับมนุษย์ในฐานะเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ซึ่งการให้ความสำคัญกับมนุษย์ในฐานะเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เกิดจากความเข้าใจที่ว่า การ เรียนรู้ต้องเกิดขึ้นภายในตัวผู้เรียนเอง และมนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาได้

ชลลดา ทองทวีและคณะ (2551) ได้ศึกษาและสังเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของ จิตตปัญญาศึกษาไว้ 8 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อประสบการณ์ตรงของการเรียนรู้ โดยเชื่อว่าการ เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงเป็นหนทางที่จะนำมาซึ่งความรู้ความเข้าใจที่สัมพันธ์เชื่อมโยงโดยตรงกับ ชีวิตของผู้เรียน รวมถึงการเต็มใจที่จะเผชิญหน้ากับความเจ็บปวดและความทุกข์ยากลำบากของชีวิต เป็นการเรียนรู้ซึ่งอัตตาตัวตนจะถูกทำลาย ซึ่งจะนำไปสู่การเข้าใจเรื่อง อัตตา-อนัตตา ได้ลึกซึ้งด้วย ตนเอง

2) เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการรับฟังอย่างลึกซึ้ง (deep listening) และการเรียนรู้ด้วยใจที่เปิดกว้าง เป็นการเรียนรู้ที่จะสัมผัสชีวิตของตนเองและผู้อื่นอย่างจริงใจ และอ่อนน้อม เปิดกว้างต่อความหลากหลายทางความคิด นำสู่การสื่อสารและความสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์และการละวางตัวตนของตนเอง

3) เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการเคารพศักยภาพแห่งการเรียนรู้ของทุกคนอย่างไร้อคติ โดยหัวใจของการศึกษาด้านนี้ คือ กระบวนการเรียนรู้และการฝึกตนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้ค้นหาศักยภาพภายในตนเองจนกลายเป็นตัวของตัวเองที่สมบูรณ์อย่างที่ไม่จำเป็นต้องไปเปรียบเทียบกับใคร

4) เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการน้อมสวใจอย่างใคร่ครวญ (contemplation) เป็นการเรียนรู้ที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นต่อหลักการตรรกะ แต่บ่มเพาะน้อมนำประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามา มาคิดใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งบนฐานของจิตใจที่สงบเย็น เพื่อค้นหาความหมายต่อชีวิต และเรียนเพื่อที่จะรู้จักตัวเองและเพิ่มพูนความรู้ด้วยการน้อมนำไปลองปฏิบัติให้เห็นจริง

5) เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการเฝ้ามองเห็นตามความเป็นจริง (meditation) โดยการปฏิบัติธรรมหรือการภาวนา เฝ้ามองธรรมชาติที่แท้จริงของจิต นั่นคือ การเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ ความบีบคั้นที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลง และสภาวะของการเป็นกระแสแห่งเหตุปัจจัยที่เคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติภาวนาฝึกสังเกตธรรมชาติของจิต จะทำให้เราเห็นความเชื่อมโยงจากภายในสู่ภายนอก เห็นความเป็นจริงที่พ้นไปจากอำนาจแห่งตัวตนของตน

6) เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อความสดของปัจจุบันขณะ เป็นการเรียนรู้จากภายใน คือ กระบวนการแห่งการค้นพบคุณค่าและความหมายของการมีชีวิตอยู่ในทุกขณะ ด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นชีวิตที่มีอิสระ อันเกิดจากการกลับมาตระหนักในคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของตน

7) เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการให้คุณค่าแก่รากฐานทางภูมิปัญญาอันหลากหลาย ของท้องถิ่นและวัฒนธรรม เป็นการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญต่อคุณค่าทางจิตวิญญาณของภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา เป็นการเรียนรู้ที่ไม่แยกจากวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์อันซับซ้อนของชุมชน เป็นการศึกษาเพื่อความเข้าใจตนเองและเพื่อนมนุษย์เพื่อพัฒนาศักยภาพของความเป็นมนุษย์ผู้มีจิตใจสูงและเปิดกว้างอย่างแท้จริง

8) เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันเป็นการเรียนรู้บนฐานการโอบอ้อมสนับสนุนของกัลยาณมิตรที่เป็นเพื่อนเดินทางในการเรียนรู้พัฒนาด้านใน ที่จะช่วยสะท้อนให้เห็นตนเองและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ที่หลากหลาย

สรุปได้ว่า แนวคิดสำคัญของการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษาให้ความสำคัญกับการพัฒนาตน ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การฟังอย่างลึกซึ้ง การคิดใคร่ครวญในใจ การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง การอยู่กับปัจจุบันขณะ ภายใต้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน

1.4 หลักการจัดการเรียนรู้

ธนา นิลชัยโกวิทย์ และอดิสร จันทรสขุ (2552) ได้สรุปหลักการจัดการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษาไว้ 7 ข้อ ได้แก่

1) การพิจารณาด้วยใจอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) คือ การเข้าสู่สภาวะจิตใจที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ และนำจิตใจดังกล่าวไปใช้ทำงานอย่างใคร่ครวญทั้งในด้านพุทธิปัญญา ด้านระหว่างบุคคล และด้านภายในบุคคล

2) ความรักความเมตตา (Compassion) คือ การที่กระบวนกรส่งพลังออกเพื่อโอบอุ้มดูแลกลุ่ม และการจัดกระบวนกรด้วยสิ่งแวดล้อมและบริบทที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้

3) การเชื่อมโยงสัมพันธ์ (Connectedness) คือ การช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงประสบการณ์ในกระบวนกรเข้ากับชีวิต นำไปสู่การนำกระบวนกรเข้าสู่ภายใน บูรณาการสู่วิถีชีวิต และการเอื้อให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เชื่อมโยงกับชุมชน และจักรวาล

4) การเผชิญความจริง (Confronting Reality) คือ การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนออกจากพื้นที่ปลอดภัยของตนเอง เพื่อเข้าเผชิญกับพื้นที่เสี่ยงเพื่อเปิดพื้นที่การเรียนรู้ใหม่ๆ และเข้าใจถึงข้อจำกัดและศักยภาพของตนเองต่อการเรียนรู้และพัฒนา

5) ความต่อเนื่อง (Continuity) คือ การสร้างความไหลลื่นของกระบวนกรช่วยให้เกิดพลังพลวัตต่อการเรียนรู้ เพื่อช่วยเอื้อให้ศักยภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้รับการปลดปล่อย และสามารถเข้าทำงานเพื่อบ่มเพาะพัฒนา

6) ความมุ่งมั่น (Commitment) คือ การเอื้อให้ผู้เรียนสามารถนำเอากระบวนกรกลับไปใช้ในชีวิตอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากการเข้าร่วมการอบรม เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

7) ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Community) คือ ความรู้สึกเป็นชุมชนร่วมกันของผู้เรียนและกระบวนกรที่เกื้อหนุนให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงภายในของแต่ละคน รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในกลุ่ม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับชีวิต

จุมพล พุฒิกวีชีวิน สรุปหลักการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญาศึกษาไว้ 4 หลักการ (ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านจิตตปัญญาศึกษา, ม.ป.ป.) คือ

1. การยอมรับและเคารพในความเป็นมนุษย์
2. การยอมรับและเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล
3. การมีมุมมองแบบองค์รวม คือการมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงขององค์ประกอบมากกว่าสองสิ่งแล้วเกิดสิ่งใหม่ ที่มีความหมายใหม่
4. การมีความเชื่อว่า การเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นภายในตัวตนของผู้เรียนเอง

นอกจากนั้น โสฬส ศิริไสย์ (2548) ได้กล่าวถึง หลักการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญาศึกษาว่า ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเรียนรู้ด้วย“ใจ” และอธิบายการเรียนรู้ผ่าน“ใจ”ซึ่งสามารถสรุปเป็นหลักการจัดการเรียนรู้ไว้ได้ ดังนี้

1 การฟังอย่างลึกซึ้ง (Deep Listening)

การฟังอย่างลึกซึ้ง หมายถึง การฟังด้วยหัวใจ ด้วยความตั้งใจ อย่างสัมผัสได้ถึงรายละเอียดของสิ่งที่เราฟังอย่างลึกซึ้งด้วยจิตที่ตั้งมั่น ในที่นี้ยังหมายถึงการรับรู้ในทางอื่น ๆ ด้วย เช่น การมอง การอ่าน การสัมผัส ฯลฯ (วิจักขณ์ พานิช, 2550) พฤติกรรมในลักษณะของการด่วนสรุปตัดสินเร็วเกินไปต่อชุดความรู้ความเชื่อที่ผิดแผกแตกต่างไปจากเดิม และการแสดงความดูถูกดูแคลนต่อคำตอบ หรือการ

แสดงความคิดเห็นโดยปราศจากความรักความเมตตาที่จะช่วยเหลือสนับสนุนกัน มักนำไปสู่การแบ่งแยก เปรียบเทียบ ส่งผลให้บางคนมีทิฐิมานะเข้มข้นขึ้น ขณะที่อีกฝ่ายก็รู้สึกต่ำต้อยด้อยค่าลง (ปริตตา เรื่องวิชาธร, 2551) การฟังอย่างลึกซึ้งจะทำให้เราเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง ประสบการณ์ของผู้อื่นและเกิดปัญญาญาณได้ (โสฬส ศิริไสย์, 2548)

การฟังอย่างลึกซึ้ง มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1) เป็นการฟังทั้งผู้อื่นและฟังตนเองอย่างมีสติ ไม่ตัดสิน โดยการปล่อยวางตนเองจากอคติหรือทัศนคติใดๆ เปิดตัวเองให้รับฟัง ปล่อยให้ความคิดทุกความคิดเข้ามาโดยไม่ต่อต้าน ไม่ตัดสินผิดถูก การฟังอย่างลึกซึ้งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางคุณภาพในทางการเกิดความหมายใหม่ร่วมกัน เกิดปัญญา และเกิดความสามารถในการมองปัญหาหรือปรากฏการณ์ด้วยสายตาใหม่

2) เป็นการฟังอย่างมีความอิสระ ผ่อนคลาย ท่ามกลางบรรยากาศแห่งกาลยามมิตรที่ปรารถนาให้คนอื่นรับฟังแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ วางตัวตามสบาย พูดโดยไม่มีวาระอื่นแอบแฝงและไม่ต้องแย่งชิงโอกาสในการพูด หากมีความคิดผ่านเข้ามาให้ตั้งสติเรียบเรียงคำพูด แล้วพูดออกไปอย่างชัดถ้อยชัดคำ หลีกเลียงการนำตัวไปผูกติดกับเป้าหมาย แต่จดจ่ออยู่กับกระบวนการและการรับรู้ตัวในปัจจุบัน

3) เป็นการฟังและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วยความเท่าเทียมกัน ไม่มีผู้นำ ผู้ตาม ไม่มีประธาน ไม่มีการลงมติตัดสินใจ ไม่ปล่อยให้ความแตกต่างเข้ามาบีบบทบาทในการครอบงำบรรยากาศของการสนทนา ยอมรับว่าความคิดทุกความคิดมีความสำคัญเท่าเทียมกัน และรับเอาความคิดทุกความคิดเข้ามาอยู่ในตัวตน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงคุณภาพ เกิดความหมายใหม่จินตนาการใหม่ที่ทุกคนรับรู้และเป็นเจ้าของร่วมกัน

2. การน้อมสู้อย่างใคร่ครวญ (Contemplation)

การน้อมสู้อย่างใคร่ครวญเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการฟังอย่างลึกซึ้งซึ่งพูดถึงประสบการณ์ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต เมื่อรับฟังเข้ามาสู่ใจแล้วมีการน้อมนำมาคิดใคร่ครวญในใจ ซึ่งต้องอาศัยความสงบเย็นของจิตใจเป็นพื้นฐาน จากนั้นก็ลงนำสิ่งที่รู้ได้จากการใคร่ครวญนี้ไปปฏิบัติเพื่อให้เห็นผลจริง ซึ่งจะเป็นการพอกพูนความรู้เพิ่มขึ้นในอีกระดับหนึ่ง (วิจักขณ์ พานิช, 2550)

3. การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง (Meditation)

การเฝ้ามองเห็นตามที่เป็นจริง เป็นการปฏิบัติธรรมหรือการภาวนา กล่าวคือเป็นการเฝ้าดูธรรมชาติที่แท้จริงของจิต นั่นคือการเปลี่ยนแปลง ไม่คงที่ ความบีบคั้นที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงต่างๆที่มากกระทบ และสภาวะของการเป็นกระแสแห่งเหตุปัจจัยที่เลื่อนไหลต่อเนื่อง การปฏิบัติภาวนาฝึกสังเกตธรรมชาติของจิต จะทำให้เราเห็นความเชื่อมโยงจากภายใน สู่ภายนอก เห็นความเป็นจริงที่พ้นไปจากอำนาจแห่งตัวตนของคนที่หาได้มีอยู่จริงตามธรรมชาติเป็นเพียงการเห็นผิดไปของจิตเพียงเท่านั้น (วิจักขณ์ พานิช, 2550)

จากหลักการข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาตั้งอยู่บนหลักการของการเคารพยอมรับในความเป็นมนุษย์และความแตกต่างระหว่างบุคคล ผ่านโลกทัศน์แบบองค์รวมและเชื่อว่าการเรียนรู้ที่แท้จริงเกิดขึ้นจากภายในตน โดยผ่านกระบวนการฟังอย่างลึกซึ้งแล้วน้อมนำผ่านใจมาใคร่ครวญแล้วเฝ้ามองสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

1.5 องค์ประกอบของการเรียนรู้

จุมพล พูลภัทรชีวิน กล่าวว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญา ประกอบด้วยการเรียนรู้ 3 ฐาน (ศูนย์วิจัยและพัฒนานวัตกรรมด้านจิตตปัญญาศึกษา, ม.ป.ป.) คือ 1) การเรียนรู้ผ่านฐานกาย 2) การเรียนรู้ผ่านฐานใจ 3) การเรียนรู้ผ่านฐานคิด เพื่อให้เกิดปัญญา ชลลดา ทองทวี และคณะ (2551) ได้สรุปสังเคราะห์แบบจำลองแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา (Contemplative Education Model) สำหรับสังคมไทยและสร้างโมเดล “จิตตปัญญา พหุศึกษา” ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อและรายละเอียด ดังนี้

- 1) ราก หมายถึง ฐานแนวคิด ได้แก่ แนวคิดเชิงศาสนา เชิงมนุษยนิยม และเชิงบูรณาการ ร่องคร่อม
- 2) ผล หมายถึง เป้าหมายการเรียนรู้สู่จิตใหญ่ที่กว้างขวางครอบคลุมและเชื่อมโยงซึ่งกัน และกัน
- 3) แก่น หมายถึง องค์ประกอบหรือกระแสแห่งการพัฒนาสู่จิตใหญ่ ได้แก่ การมีสติ เปิดรับประสบการณ์ตรงในปัจจุบันขณะอย่างเต็มเปี่ยม การสืบค้นกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการน้อมมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจริงจัง ความเบิกบานและผ่อนคลาย และการมีจิต ตั้งมั่นและเป็นกลาง
- 4) กระทู้ หมายถึง บริบทของกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติ ได้แก่ สังฆะ คือการให้คุณค่าต่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน บนฐานการโอบอุ้มสนับสนุนของกัลยาณมิตรและวัฒนธรรมคือการทำคุณค่าแก่รากฐานทางภูมิปัญญาที่หลากหลายและไม่แยกจากชุมชนท้องถิ่นบริบทเชิงวัฒนธรรม
- 5) เปลือก หมายถึง เครื่องมือการปฏิบัติในรูปแบบต่าง ๆ ของจิตตปัญญาศึกษา
- 6) เมล็ด หมายถึง ศักยภาพภายในของมนุษย์ทุกคนที่มีความดีงามอยู่ในตัว
- 7) ผืนดิน หมายถึง วงการต่าง ๆ ที่นำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาไปประยุกต์ใช้
- 8) ความรู้ในการปลูกและดูแล หมายถึง การวิจัยสืบค้นความรู้ และการวัดประเมินสำหรับจิตตปัญญาศึกษา

1.6 เครื่องมือ วิธีการ และการฝึกปฏิบัติ

การเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษามีเครื่องมือ วิธีการหรือการฝึกปฏิบัติ ที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงหลากหลาย (Center for Contemplative Mind in Society, 2008 และชลลดา ทองทวี และคณะ, 2551) ดังนี้

1) การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านความสงบนิ่ง (Stillness Practices)

การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านความสงบนิ่ง เป็นการมุ่งเน้นการทำให้เกิดความสงบเย็นของร่างกายและจิตใจ เช่น การเจริญสติ วิปัสสนา สมาธิภาวนา การสงบนิ่ง กิจกรรมในกลุ่มนี้ ได้แก่ สมถกรรมฐาน การเจริญสติวิปัสสนา (Mindfulness Practices) การทำสมาธิโดยใช้แสงสว่าง (Light Meditation) ภาวนาก่อนกรวด ฟ่อนพักตระหนักรู้ วางอย่างว่าง

2) การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ (Generative practices)

การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านกิจกรรมรังสรรค์ มุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้มีช่วง เวลาที่มีการระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า พระผู้ศักดิ์สิทธิ์ หรือการร้องขอเพื่อช่วยเหลือให้เพื่อนมนุษย์ พ้นจากทุกข์ ซึ่งจะช่วยให้จิตใจของเราเปิดกว้างและเกิดความรักความเมตตา กิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่ การภาวนาทองเส้น (Tonglen) การภาวนาโพวา การอ่านพระคัมภีร์ (Lectio Divina)

3) การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านกระบวนการเชิงสัมพันธ์ (Relational Practices)

การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านกระบวนการเชิงสัมพันธ์ เป็นการมุ่งเน้นการทำให้เกิดการเรียนรู้ที่อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างกัลยาณมิตรช่วยสะท้อนซึ่งกันและกันจนทำให้เกิดการเรียนรู้ กิจกรรมกลุ่มนี้ได้แก่ การล้อมวงสนทนา (Council Facilitation) สนทนาสนทนา (dialogue) การเขียนด้วยปัญญาญาณ (Intuitive Writing) นพลักษณ์ (Enneagram) และการสนทนากับเสียงด้านใน (Voice Dialogue)

4) การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ (Creation Process Practices)

การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านกระบวนการเชิงสร้างสรรค์ เป็นการมุ่งเน้น การทำให้เกิดการฝึกการสังเกตใคร่ครวญภายในใจ การพัฒนาญาณทัศนะ (intuition) รวมทั้งความ ละเอียดอ่อนประณีตผ่านงานสร้างสรรค์เช่นงานศิลปะต่างๆ กิจกรรมกลุ่มนี้ได้แก่ จิตตศิลป์ (Contemplative Arts) และมันดาลา (Mandala)

5) การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านพลังพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (Ritual practices)

การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านพลังพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ เป็นการมุ่งเน้นการทำ ให้เกิดความสงบเย็นและละเอียดประณีตภายในใจ จากการเข้าร่วมและปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ กิจกรรมกลุ่มนี้ได้แก่ นิเวศภาวนา (Eco - Quest) กระท่อมไผ่ (sweat lodge)

6) การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านการเคลื่อนไหว (Movement Practices)

การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านการเคลื่อนไหว เป็นการมุ่งเน้นการทำให้เกิด การฝึกสังเกตและการมีสติอยู่กับการเคลื่อนไหวร่างกายในรูปแบบต่างๆ กิจกรรมกลุ่มนี้ได้แก่ การ เติ่นจงกรม การเจริญสติโดยอาศัยอิริยาบถและการเคลื่อนไหวต่างๆ ของร่างกาย ยูริธมี (Eurythmy) ปัญจลีลา (5 Rhythms) โยคะ (Yoga) และชี่กง (Tai-Chi)

7) การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านการทำกิจกรรมทางสังคม (Activist Practices)

การเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติผ่านการทำกิจกรรมทางสังคม เป็นการมุ่งเน้นการ ทำให้ได้สัมผัส เรียนรู้ประสบการณ์ที่ได้รับจากภายนอกและนำกลับมาใคร่ครวญภายในใจ เพื่อให้ มองเห็นความเชื่อมโยงแห่งปัจจัยของความสุขและทุกข์ในชีวิตจริง กิจกรรมกลุ่มนี้ได้แก่ ธรรมยาตรา การจาริกแสวงบุญ (Pilgrimage) การทำงานอาสาชีพ กิจกรรมอาสาสมัคร กิจกรรมตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาทั้ง 7 กลุ่มนี้ สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมกับผู้ ปฏิบัติซึ่งควรจัดให้สอดคล้องกับวัย ความสนใจ ความถนัด และปัจจัยอื่น ๆ แต่หลักสำคัญของการจัด กิจกรรมคือ การตั้งอยู่บนฐานของการร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างความสัมพันธ์ และการ ตระหนักรู้ตัวตน (Center for Contemplative Mind in Society, 2008) เป็นหลัก

สรุปได้ว่า แนวคิดจิตตปัญญาเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ที่ให้ความสำคัญกับการทำให้เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อให้ครูเกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนมุมมองในการมองโลกและผู้อื่น

2. แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Optimum Experience)

ประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Optimum Experience) เป็นแนวคิดที่อธิบายถึงลักษณะหรือคุณภาพของสัมพันธภาพที่เกิดขึ้นต่อกันและกัน เป็นสัมพันธภาพที่แต่ละฝ่ายปราศจากอึดอัดตัวตนที่สร้างขึ้นมาจากการป้องกันตนเอง และได้เข้าไปมีส่วนร่วมแต่ละขณะอย่างสมบูรณ์โดยไม่ถูกแบ่งแยกความใส่ใจ ซึ่งเป็นสภาวะที่ดีที่สุดที่จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่สูงที่สุด (optimum learning) ความสามารถที่สูงที่สุด (optimum performance) และสภาวะที่ดี (well being) ซึ่งสภาวะนี้เป็นสภาวะพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์แต่เราอาจสูญเสียมันไป ลักษณะของสภาวะนี้หากเกิดขึ้นกับบุคคลในแต่ละวงการจะมีชื่อเรียกอื่น ได้แก่ Zone Flow หรือ Play แนวคิดนี้ได้ถูกนำมาใช้ในการเป็นพ่อแม่และการอบรมเลี้ยงดูเด็ก (parenting) การศึกษา (education) และการให้คำแนะนำ (coaching) และในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยและการเป็นพ่อแม่ จะใช้คำว่า Optimum Learning Relationship สัมพันธภาพที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Mendizza & Pearce, 2003)

2.1 ที่มาของแนวคิด

โจเซฟ ซิลตัน เพียร์ซ (Joseph Chilton Pearce) และไมเคิล เมนดิสซ่า (Michael Mendizza) แห่งสถาบัน Touch The Future ได้ร่วมกันเขียนหนังสือชื่อ Magical Parent Magical Child ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 2002 ทั้งสองได้อธิบายถึงสภาวะหรือลักษณะของประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Optimum Experience) ว่า เป็นช่วงเวลาที่มีภาวะที่มีศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดดำรงอยู่ ณ ขณะนั้น และร่วมอยู่ในนาที่นั้น และสัมพันธ์กับสิ่งอื่นๆอย่างมีคุณค่า และสภาวะดังกล่าวนี้เกิดได้จาก การสร้างความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Optimum Learning Relationship) ได้เสนอทฤษฎีหรือหลักปฏิบัติในการสร้างความสัมพันธ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Optimum Learning Relationship) และกล่าวว่า ทฤษฎีหรือหลักที่นำเสนอไม่น่าใช้สูตรสำเร็จตายตัวและไม่ต้องปฏิบัติเรียงตามลำดับ แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดประยุกต์ใช้ความรู้จากงานวิจัยทางการแพทย์ประสาทวิทยาและความรู้ทางวิทยาศาสตร์ใหม่ ได้แก่ Quantum, Chaos, Relativity และ Complexity และได้นำมาใช้ในกระบวนการของการเป็นพ่อแม่และการอบรมเลี้ยงดูเด็ก การให้การศึกษา รวมทั้งการชี้แนะด้วย โดยมีแนวคิดหลักที่ว่า “การพัฒนาเด็กคือการพัฒนาผู้ใหญ่” โดยพัฒนาผู้ใหญ่ให้สามารถ ”อ่าน” สภาวะของเด็กได้ การอ่านสภาวะของเด็กคือ การมองเด็กอย่างที่เด็กเป็น ไม่ใช่มองเด็กอย่างที่ผู้ใหญ่อยากให้เด็กเป็น ซึ่งผู้ใหญ่ต้องพัฒนาทักษะการสังเกตตนเองและเด็กที่ละเอียดอ่อนเพื่อให้สามารถมองเด็กได้โดยปราศจากอคติ อึดอัดตัวตน หรือมีสมมติฐานล่วงหน้า แต่ดำรงอยู่ ร่วมเป็นหนึ่งเดียวกับเด็ก ณ ขณะนั้น และในนาที่นั้น แนวคิดนี้มีจุดเน้นที่การพัฒนาตัวตนของผู้ใหญ่ผ่านการเรียนรู้จากเด็ก การให้คำแนะนำแก่เด็ก และจากการดูแลเด็ก กระบวนการพัฒนานี้ผู้ใหญ่จะกลายเป็นสิ่งแวดล้อมที่

แก้อุบลเด็กและเป็น "ต้นแบบ (model)" ในการเรียนรู้ครั้งต่อไปของเด็ก และการตอบสนองกลับของเด็กจะกลายเป็น "ต้นแบบ" ในการเรียนรู้ในครั้งต่อไปของผู้ใหญ่ ซึ่งมีลักษณะเป็นพลวัตและเกี่ยวโยงซึ่งกันและกันอย่างไม่มีที่สิ้นสุดและทำให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้เรียนรู้และพัฒนา สำหรับเด็ก การพัฒนาคือการพัฒนาทางกายและการเรียนรู้โลกภายใต้สิ่งแวดล้อมหรือพื้นที่ปลอดภัยทั้งกายและจิต สำหรับผู้ใหญ่คือการพัฒนาทางจิตวิญญาณ ผ่านการให้พื้นที่ปลอดภัย (safe zone) หรือความรักเมตตาแก่เด็ก ซึ่งจะทำให้ผู้ใหญ่ได้คุณลักษณะความเป็นเด็ก (childlike) กลับคืนมาสู่ตนเองอีกครั้ง ซึ่งเป็นเส้นทางของการพัฒนาทางจิตวิญญาณ

2.2 จุดมุ่งหมาย

แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้ใหญ่ ได้แก่ พ่อแม่และครู ให้สามารถสร้างสัมพันธภาพต่อเด็กในลักษณะที่เอื้อให้เด็กได้เกิดภาวะจิตที่พร้อมจะเรียนรู้สูงสุดหรือเกิดภาวะที่สมองพร้อมเปิดรับการเรียนรู้สูงสุด โดยการที่ผู้ใหญ่ตอบสนองต่อเด็กภายใต้การตระหนักรู้เท่าทันตนเองและเป็นสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยทั้งกายและจิตให้แก่เด็ก (Mendizza & Pearce, 2003)

2.3 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด

การทำความเข้าใจแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดให้กระจ่างจำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นและมีความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวข้องซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปนี้

ตามแนวทางการศึกษาของเพียร์ซและเมนดิซซา ที่ตีพิมพ์ในหนังสือ *Magical Parent Magical Child* ได้กล่าวถึง ประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Optimum Experience) สัมพันธภาพที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Optimum Learning Relationship) ตลอดจนพื้นฐานความเข้าใจในกระบวนการที่ยึดถือที่ให้แนวทางสู่การปฏิบัติ (Mendizza & Pearce, 2003) ซึ่งผู้วิจัยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) การพัฒนาเด็กคือการพัฒนาผู้ใหญ่

Mendizza and Pearce (2003) อธิบายว่า ทุกคนรู้ว่า "วัยเด็ก" เป็นการเดินทางแบบมีการพัฒนา แต่น้อยคนนักที่จะรู้ว่าการให้คำแนะนำแก่เด็ก การเรียนรู้จากเด็กและการเลี้ยงดูเด็ก เป็นกระบวนการที่มีการพัฒนาสำหรับผู้ใหญ่ด้วย กระบวนการสำหรับการพัฒนาผู้ใหญ่คือการเปลี่ยนแปลงการปฏิบัติของผู้ใหญ่ในทุกๆสิ่ง ไปทีละนิด ตามที่ผู้ใหญ่ต้องการ ซึ่งจะค่อยๆเพิ่มพลังมากขึ้นเรื่อยๆเหมือนกับการฝึกศิลปะการต่อสู้ การภาวนา หรือการเข้าค่ายฝึกซ้อมกีฬา

เป้าหมายของแนวคิดนี้ คือ การเปลี่ยนแปลงวัยเด็กโดยผู้ใหญ่ที่กำลังพัฒนา ด้วยการสร้างสัมพันธภาพหรือการเผชิญหน้าระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่อย่างดีที่สุด โดยการช่วยให้ผู้ใหญ่กลับไปค้นพบกับคุณลักษณะของ "ความเป็นเด็ก (childlike)" ที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติของผู้ใหญ่แต่ละคน เป็นการปลุกให้ผู้ใหญ่ "ตื่นรู้" และพัฒนาความสามารถและความเป็นไปได้ใหม่ ในขณะที่ให้คำแนะนำแก่เด็ก เรียนรู้จากเด็กและจากการดูแลเด็ก การหลอมรวมสัมพันธภาพระหว่างผู้ใหญ่กับเด็กด้วยความใส่ใจและพลังที่สร้างสรรค์จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้ใหญ่ แล้วผู้ใหญ่จะกลายเป็นสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้สำหรับเด็กที่เปลี่ยนแปลงไปจากแบบเดิม ผู้ใหญ่ที่เปลี่ยนแปลง

(ต้นรู้) จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบริบทแวดล้อมสำหรับเด็ก ซึ่งบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปแล้วนี้จะไปเปลี่ยนแปลงตัวเด็ก แล้วย้อนกลับไปเปลี่ยนตัวผู้ใหญ่ ให้ค้นพบกับคุณลักษณะของความเป็นเด็กในตัวผู้ใหญ่ กระบวนการที่เป็นพลวัตนี้ถูกเรียกว่า สัมพันธภาพที่ก่อให้เกิดศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด หรือ “Optimum Learning Relationship “

2) ประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดคือสถานะพื้นฐานที่มีอยู่แล้วของมนุษย์

แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดพัฒนามาจากการสำรวจและประยุกต์จิตวิทยาของประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (psychology of optimum experience) ในการเป็นพ่อแม่ การดูแลเด็ก การศึกษาและการเป็นอาสาสมัคร ให้คำชี้แนะ สถานะของประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเป็นสถานะที่ปราศจากอึดอัดตัวตนและเข้าไปมีส่วนร่วมในขณะนั้นอย่างสมบูรณ์(หรือมีสมาธิ) เพียร์ซและเมนดิสซ่าเชื่อว่า สถานะของพฤติกรรมที่ไม่มีความขัดแย้งอย่างสมบูรณ์นี้ คือ สถานะพื้นฐานของการเกิดการเรียนรู้ที่สูงที่สุด (Learning) ความสามารถที่สูงที่สุด (Performance) และสุขภาวะที่ดี (Well-being) ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ

3) สถานะเป็นสิ่งสำคัญและมาก่อน

เพียร์ซและเมนดิสซ่าศึกษางานวิจัยที่ผ่านมาและสรุปว่า การเรียนรู้ ความสามารถ และสุขภาวะเป็น สถานะเฉพาะ (state specific) สถานะคือสิ่งที่เกิดก่อนในเบื้องต้น แล้วเป็นตัวกรองและให้คำจำกัดความในสิ่งที่เรากำลังเรียนรู้ วิธีการที่เรากระทำและความสัมพันธ์ที่เรามีต่อสิ่งนั้น เช่น การรู้สึกดีหรือไม่ดี ในขณะที่ต่อขณะอย่างแท้จริง สถานะความสัมพันธ์ที่แท้จริงคือ ตัวเนื้อของประสบการณ์ (content of experience) หรือสิ่งที่เราได้รับในเบื้องต้น ซึ่งจะถูกรู้และจดจำไปชั่วชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็ก ซึ่งจะไม่นิ่งถึงความตั้งใจของผู้ใหญ่ การเปลี่ยนความสนใจจากความคิดเชิงนามธรรมของผู้ใหญ่ เช่น เด็กควรทำหรือไม่ควรทำอย่างไร ไปสู่สถานะความสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กที่มีความเป็นพลวัตและเกี่ยวโยงซึ่งกันและกันอย่างแท้จริงนี้เป็นการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการสู่การเป็นพ่อแม่ การให้การศึกษาและการชี้แนะ

4) แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดตั้งอยู่บนฐานของกระบวนการที่ค้นพบ

การเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกที่คล้ายคลึงกับแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด เกิดขึ้นตั้งแต่ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เมื่อฟิสิกส์แบบนิวโตเนียนเปลี่ยนแปรไปสู่กลศาสตร์ควอนตัม ทฤษฎีสัมพัทธภาพ (relativity) ทฤษฎีโกลาหล (chaos) และความซับซ้อน (complexity) เพียร์ซและเมนดิสซ่า กล่าวว่า การทำนายและการควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลได้ผ่านพ้นไปแล้ว ระบบของชีวิต เธอและฉัน อากาศ เด็กๆของเรา องค์กรทางสังคมของเรา แม้กระทั่งวิธีที่เราคิดมีความซับซ้อนมากเกินกว่าที่จะสามารถจินตนาการได้แล้ว การพยายามทำนายและควบคุมความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนด้วยกฎ/สูตรที่ตายตัวกลายเป็นสิ่งที่ไม่สามารถจัดการได้อีกต่อไป โครงสร้างของระบบต่างๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน ศาสนาและระบบสังคมต่างๆที่ดูเหมือนว่าจะใช้การได้ในอดีตก็ล่มสลาย เพียร์ซและเมนดิสซ่า กล่าวว่า สิ่งที่กำลังถึงในหนังสือ Magical Parent

Magical Child นี้เป็นการประยุกต์ใช้กฎของความซับซ้อนและความโกลาหลไปสู่ระบบของชีวิตที่เป็นพลวัต ได้แก่ การเป็นพ่อแม่ การชี้แนะ และการให้การศึกษา

5) สภาวะสูงสุด (optimum) คือสภาวะพื้นฐานตามธรรมชาติ

optimum คือสภาวะพื้นฐานตามธรรมชาติสำหรับศักยภาพในการเรียนรู้ที่สูงที่สุด ความสามารถที่สูงที่สุดและสุขภาพที่ดี โดยตั้งคำถามว่า “ถ้า optimum คือสภาวะธรรมชาติ ดังนั้นอะไรเป็นสิ่งที่ขัดขวางเราจากสภาวะของความเรียบง่าย ความสง่างามและพลังสร้างสรรค์ที่ยิ่งใหญ่ จากความเป็นมาตรฐานทั่วไป แทนที่จะเป็นข้อยกเว้น” และได้อธิบายว่า “ การที่ช่วงต้นชีวิตของเราหรือวัยเด็กได้รับแต่การไม่เห็นชอบ ไม่เห็นดี หรือไม่อนุญาตจากผู้ใหญ่ เช่น การห้าม “อย่าแตะต้องมัน อย่าทำแบบนี้” จะก่อให้เกิดการตอบสนองที่เป็นการปกป้องตนเองในเด็ก การที่ผู้ใหญ่พูดซ้ำแล้วซ้ำอีก พูดมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยการบีบบังคับและทำให้เด็กเกิดความละอายจะก่อให้เกิดการสร้างภาพลักษณ์ตัวตนที่เป็นกลไกป้องกันตนเอง (self as self-defense) และตัวตนที่เป็นการป้องกันตนเองนี้จะกลายเป็น “นิสัย” อย่างรวดเร็ว และเป็น “ตัวตนที่แท้จริง” (Real) ของเด็กในที่สุด

ภาพลักษณ์และการป้องกันตนเอง เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (Optimum Experience) คือ สภาวะที่ปราศจากอึดอัดตัวตน และเข้าไปมีส่วนร่วมในขณะนั้นอย่างสมบูรณ์ หรือ สภาวะประสบการณ์สูงสุด นั้นได้สูญหายไปแล้วในตัวผู้ใหญ่หลายๆคน ตลอดชั่วชีวิต

6) การที่ผู้ใหญ่ที่ดำรงอยู่ในสภาวะสูงสุด เป็นการทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้สูงสุด

ผู้ใหญ่ที่ดำรงอยู่ในสภาวะสูงสุด (optimum) เป็นสิ่งแวดล้อมหรือต้นแบบที่แตกต่างจากผู้ใหญ่ที่ใช้อำนาจและคุกคาม เช่น การลงโทษและการให้รางวัล เมื่อเด็กไม่ถูกคุกคามจึงไม่ต้องป้องกันตนเอง เด็กจึงมีอิสระที่จะพุ่งความสนใจและพลังงานทั้งหมดไปสู่การรับรู้ การเข้าไปมีส่วนร่วม และการเรียนรู้ ในแต่ละขณะ อย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์ พลังงานซึ่งเคยถูกใช้ไปในการสร้างตัวตนเพื่อป้องกันตนเองจะถูกเปลี่ยนไปสู่ การเรียนรู้ ความสามารถ และสุขภาพที่ดี ตามที่ธรรมชาติได้สร้างสรรค์ไว้แล้ว สัมพันธภาพระหว่างผู้ใหญ่และเด็กจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมากที่สุด และสิ่งที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ซึ่งเกิดขึ้นก่อนที่เด็กจะพูดได้นี้ จะกำหนดอนาคตของเด็กและอนาคตของมนุษยชาติ เพียร์ซและเมนติสซ่า สรุปว่า การทำให้บุคคลมีสภาวะของความสัมพันธ์แบบนี้เกิดขึ้นมากที่สุด คือ ตัวเร่งปฏิกิริยาที่มีพลังมากที่สุดสำหรับการเปลี่ยนแปลงบุคคล วัฒนธรรมและสังคมโลก

7) เด็กและพ่อแม่คือกระจกสะท้อนซึ่งกันและกัน

งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าเด็กและพ่อแม่เป็นกระจกสะท้อนถึงสภาวะของกันและกัน สภาวะทางจิตใจและความสัมพันธ์ทางอารมณ์ที่พ่อแม่มีต่อเด็กมีความสำคัญมากกว่ามาตรฐานการดำรงชีวิตหรือเสื้อผ้าแบรนด์เนม เด็กที่ได้รับการหล่อเลี้ยง เด็กที่มีความมั่นคงปลอดภัย และเด็กที่ได้รับการปกป้องจากความรุนแรงหรือสิ่งที่ไม่เป็นมิตรจากโลกภายนอกจะเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่เฉลียวฉลาด มีความสุข สามารถที่จะรับมือกับโลกได้ และกลายเป็นพ่อแม่ที่มีความสุข ตลอดเส้นทางทั้งชีวิต

พ่อแม่บางคนอาจคิดว่า “มีป่าอยู่ข้างนอกโน่น ดังนั้นเราจำเป็นต้องสร้างเด็กที่แข็งแกร่งเพื่อที่จะประสบความสำเร็จและรอดชีวิตในโลกแห่งป่านั้น ” แต่งานวิจัยทางสมองใหม่แสดงให้เห็นว่าความคิดนี้ไม่สามารถใช้การได้ดีสำหรับเด็กทุกคน ผู้ใหญ่ทุกคนหรือแม้กระทั่งทุกสังคม การ

มีชีวิตรอดที่ดีที่สุดในป่า ก็คือการมีความฉลาด การมีความสมดุล การมีความไว้วางใจในตนเอง (self-reliant) การมีความรักที่จะเรียนรู้ และการมีความสุข ซึ่งสิ่งนั้นไม่สามารถหาได้ในป่า แต่อยู่ที่สนามเด็กเล่น

8) การเล่นคือหนทางหลักไปสู่ความฉลาด

การเล่น คือหนทางหลักที่นำไปสู่ความเฉลียวฉลาด การคิดอย่างสร้างสรรค์ และความร่าเริงเบิกบาน เด็กที่ได้เล่นจะเล่นได้อย่างประสบความสำเร็จและมีทักษะตลอดทั้งชีวิต มีคำกล่าวว่า “เด็กทุกคนต้องการเล่น” ธรรมชาติได้สร้างสรรค์เด็กให้เป็นเช่นนั้น และธรรมชาติตั้งใจที่จะดำรงไว้ซึ่งคุณภาพต่างๆของความเป็นเด็กที่มหัศจรรย์(คือ ง่ายๆตรงๆ ไร้เดียงสา)และมีความสุขในการเรียนรู้ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ตลอดทั้งชีวิต เมื่อเด็กเติบโตกลายเป็นพ่อแม่ คุณภาพต่างๆเหล่านี้จะเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของการเป็นพ่อแม่ไปสู่ประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีพลังอำนาจมากที่สุดเท่าที่จะสามารถจินตนาการได้

ธรรมชาติสร้างให้เรามีความเฉลียวฉลาดมากขึ้นเรื่อยๆ และการเล่นคือกุญแจที่เปิดทางและพัฒนาไปสู่ความฉลาดนั้น ในทุกช่วงอายุ และมีรูปแบบที่แตกต่างกันมากมาย โดยทั่วไปการออกแบบของธรรมชาติสำหรับการเล่นจะทำให้ชีวิตของทุกคนมีความฉลาดเพิ่มขึ้นและมีความสุขเพิ่มขึ้น การที่เด็กไม่สามารถเล่นได้เป็นเรื่องที่ผิดธรรมชาติและนำไปสู่ความรุนแรง

9) การเรียนรู้คือการได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

เด็กต้องการขอบเขตและรู้สึกปลอดภัยมากที่สุดภายใต้ข้อจำกัดที่เขาทำได้ ถ้าข้อจำกัดนั้นเป็นสิ่งที่ยุติธรรมและอธิบายได้ ขอบเขตทำให้เด็กรู้ว่าตนเป็นคนสำคัญที่จะถูกเฝ้าดูและห่วงใย แต่ขอบเขตก็กลายเป็นสิ่งที่ผูกมัดเด็กได้ ตามธรรมชาติเด็กเล็กๆจะถูกผลักดันให้มีปฏิสัมพันธ์กับวัตถุและเหตุการณ์ต่างๆในโลกรอบตัวของเขา และความฉลาดก็ขึ้นอยู่กับ การสำรวจและการเรียนรู้โลกรอบตัวที่เขาอาศัยอยู่ การสำรวจของเด็กคือ ชิม สัมผัส ตม รู้สึก พุดและฟัง มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น”การเก็บทุกสิ่งทุกอย่างไว้ให้ห่างจากเด็ก”จะปิดกั้นความฉลาดของเด็ก และทีวีไม่ใช่เครื่องทดแทนสิ่งต่างๆที่จะเกิดขึ้นในโลกแห่งความเป็นจริง เพราะทีวีไม่สามารถชิม สัมผัส รู้สึกลม และพุดคุยด้วยได้

10) วินัย คือ การติดตามครูอย่างสนุกสนาน

วินัย มาจากคำว่า joyful follower (สาวก หรือการติดตามครู) เด็กต้องการทำสิ่งที่ถูกต้องและอยู่ในจุดที่สง่างามสำหรับพ่อแม่และครอบครัว เด็กเรียนรู้ด้วยการสำรวจโลกที่เขาอาศัยอยู่และทำตามต้นแบบ (หรือรูปแบบ แบบอย่าง) ที่ผู้ใหญ่ตั้งไว้ เด็กมีชีวิตอยู่ภายใต้การเห็นชอบและการชื่นชมของผู้ใหญ่ เด็กจะทำสิ่งที่ตรงกันข้าม คือสร้างการปกป้องตนเอง ถ้าเขาถูกวิพากษ์วิจารณ์ และถูกแก้ไขอยู่ตลอดเวลา คำว่า”ไม่” และ”อย่า” คือ คำพูดต้องห้ามและควรใช้ในสถานการณ์ที่ฉุกเฉินจริงๆเท่านั้น

11) สมองเกี่ยวข้องกับการเรียนรู้หรือการปกป้อง

สมองได้รับการออกแบบมาให้เรียนรู้ แต่เด็กไม่สามารถเรียนรู้และปกป้องตนเองได้ในเวลาเดียวกัน การปกป้องตนเองจะแบ่งแยกความใส่ใจและพลังงาน การสำรวจและเรียนรู้โลกที่อาศัยอยู่เด็กจำเป็นต้องรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย ได้รับการยอมรับและได้รับความรักจากโลกที่อยู่

รอบๆตัว พ่อแม่คือสิ่งแวดล้อมแรกของลูกหรือคือโลกของลูก ดังนั้นเด็กที่สงสัยในการยอมรับหรือสงสัยในความรักของพ่อแม่จึงเป็นเด็กที่ถูกทำให้พัฒนาการไม่เป็นไปตามปกติ

12) การเรียนรู้ที่แท้จริงคือ การเล่น ในพื้นที่ปลอดภัย

การเรียนรู้ที่แท้จริงคือการเล่น และการปราศจากความพยายาม การเรียนรู้ผ่านความกลัวเป็นการสร้างเงื่อนไขและก่อให้เกิดความรุนแรง เด็กเล่นและเรียนรู้ได้ถ้าอยู่ในพื้นที่ปลอดภัย การมอบพื้นที่ปลอดภัยให้แก่เด็กจะช่วยให้พ่อแม่ได้กลับมาค้นพบพื้นที่ปลอดภัยของตนด้วยอีกครั้ง พื้นที่ปลอดภัยคือความรักและการยอมรับซึ่งกันและกัน การอยู่ในพื้นที่ปลอดภัยทำให้ร่างกายหลั่งสารเคมีแห่งความสุขซึ่งแตกต่างจากการอยู่ในภาวะปกป้อง ความรู้สึกปลอดภัยด้วยความรักก่อให้เกิดสุขภาพที่ดี ความรู้สึกไม่ปลอดภัยและการไม่เป็นที่ต้องการก่อให้เกิดความเจ็บป่วย

13) เด็กมีปัญหาญาณ

การเติบโตไปพร้อมกับเด็ก คือ แหล่งทรัพยากรในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ เด็กอายุ 5 ขวบทำให้ผู้ใหญ่ได้ตระหนักว่า เด็กๆเกิดมาเพื่อที่จะสอนผู้ใหญ่ให้คิดด้วยหัวใจ (think in their heart) แล้วทุกสิ่งก็จะเป็นไปได้อย่างดี ในทางตรงกันข้ามก็ทำให้ตระหนักด้วยว่าหากพ่อแม่คิดด้วยสมอง (head)ชีวิตก็จะเป็นเรื่องยาก เด็ก 5 ขวบมีปัญหาญาณ (intuition) อย่างแท้จริง ปัญหาญาณคือความสามารถในการรู้ข้อมูลโดยไม่ต้องผ่านประสาทสัมผัส ถ้าพ่อแม่ตอบสนองต่อปัญหาญาณของลูกในเชิงบวกแล้วความสามารถ (ทางจิตใจ)เหล่านี้มีแนวโน้มที่จะเติบโตและแผ่ขยายต่อไป

14) ความรักคือพื้นที่ปลอดภัย

การเติบโตไปพร้อมกับเด็กเป็นทั้งความท้าทายและการผจญภัย ธรรมชาติไม่ได้ออกแบบให้พ่อแม่มาทำสงครามกับเด็ก หรือทำให้เด็กเป็นต้นเหตุที่ทำให้พ่อแม่เศร้าโศก ธรรมชาติออกแบบให้พ่อแม่ได้รักเด็กและให้เด็กได้รักพ่อแม่ ความรักเป็นพื้นที่ปลอดภัยที่ทั้งพ่อแม่และเด็กสามารถที่จะเล่นและเป็นสถานที่ซึ่งการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ พ่อแม่ไม่สามารถสอนเรื่องความรักได้ พ่อแม่ทำได้เพียงแคร์รักและสภาวะตามธรรมชาติของเด็กก็จะเปิดเพื่อตอบสนองต่อความรักของพ่อแม่ พ่อแม่ไม่สามารถรักได้ถ้าไม่เคยถูกรักมาก่อนเมื่อตอนที่ตนเป็นเด็ก แต่สภาวะตามธรรมชาติของเด็กจะสอนพ่อแม่ให้กลับมารักเด็กได้ถ้าพ่อแม่เข้าใจเด็ก

15) การสังเกตเด็กคือการอ่านสภาวะของเด็ก

การเรียนรู้ที่จะสังเกตเด็ก คือ การ "อ่าน" สภาวะของเด็ก การที่พ่อแม่ "อ่าน" สภาวะของเด็กจะทำให้พ่อแม่พบสิ่งที่เป็นตัวเด็กอย่างแท้จริง การเรียนรู้ที่จะสังเกตเด็กเป็นการศึกษาสำหรับพ่อแม่ พ่อแม่มีแนวโน้มที่จะดูเด็กเพียงแค่ว่าเห็นว่าเป็นเด็กประพฤติตัวเหมาะสมหรือไม่ แต่ไม่ได้ค้นหาว่าธรรมชาติที่แท้จริงของเด็กคืออะไร เด็กคือใคร หรือเด็กกำลังอยู่ในสภาวะอะไร การปรับพฤติกรรมเด็กเป็นเรื่องของกฎเกณฑ์ที่ไม่สามารถอธิบายได้เพราะมันคือการทำตามอำเภอใจ การปรับพฤติกรรมนำไปสู่การตัดสินและการจำกัด ซึ่งเด็กๆสัมผัสได้ว่าตนกำลังถูกตัดสินและจะปกป้องตนเอง ความใส่ใจซึ่งเป็นพลังงานส่วนหนึ่งของเด็กจะเน้นไปที่คำตัดสินของพ่อแม่และการปกป้องตนเอง อีกส่วนหนึ่งจะใช้ในการสำรวจและเรียนรู้ นั่นความหมายคือว่าการแบ่งแยกพลังงานที่ใช้ในการใส่ใจจะขัดขวางความจดจ่อสนใจ และทำให้การเรียนรู้ตามธรรมชาติเกิดความบกพร่อง

16) ความรักหรือการตัดสินเกิดขึ้นได้ที่ละขณะ

พ่อแม่ไม่สามารถรักและตัดสินวิพากษ์วิจารณ์ในเวลาเดียวกันได้ ไม่มีเด็กคนใดที่จะเรียนรู้และถูกตัดสินได้ในเวลาเดียวกัน ความรักนำไปสู่การเรียนรู้ตามธรรมชาติ การตัดสินนำไปสู่การวางเงื่อนไข ความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้และการวางเงื่อนไขคือความแตกต่างของเด็กที่มีความสุขและเด็กที่ไม่มีความสุข เด็กที่มีความสุข คือเด็กที่มีความฉลาด และเด็กที่มีความฉลาดจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสุขุม เฉลียวฉลาดในที่สุด

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด คือแนวคิดที่กล่าวถึงสถานะที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติในตัวทุกคน การอยู่ในสถานะที่มีศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด คือ การอยู่ในสถานะที่ปราศจากอึดอัดตัวตน ปราศจากการปกป้องตนเอง และมีส่วนร่วมกับสิ่งที่อยู่ตรงหน้าหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัว ณ ขณะนั้นอย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์ ซึ่งทำให้เกิดภาวะที่เกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด มีความสามารถที่สูงที่สุดและมีสุขภาพที่ดี เพราะได้ใช้พลังงานและความสนใจทั้งหมดที่มีตามธรรมชาติมุ่งไปกับการเรียนรู้เพียงอย่างเดียว ไม่ต้องแบ่งพลังงานไปปรับมือกับความกลัวและการป้องกันตนเอง การที่ผู้ใหญ่ดำรงอยู่ในสถานะที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดจึงเป็นสิ่งแวดล้อมหรือต้นแบบที่เอื้อให้เด็กได้อยู่ในสถานะที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดด้วย ผู้ใหญ่จึงจำเป็นต้องพัฒนาการรู้เท่าทันตนเอง เปิดกว้างและยอมรับความจริงเกี่ยวกับตนเองและเด็กเพราะผู้ใหญ่คือผู้แสดงโลกให้แก่เด็ก ซึ่งเด็กจะจดจำ เลียนแบบ และสร้างภาพลักษณ์ตัวตนที่จะกลายเป็นตัวตนที่แท้จริงไปชั่วชีวิต และการอยู่ในสถานะประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดจึงมีนัยถึงการอยู่ในสัมพันธ์ภาพที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดด้วย

2.4 หลักการเรียนรู้สัมพันธ์ภาพที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด

เพียร์ซและเมนดิสซ่า ได้เสนอ หลักปฏิบัติที่นำไปสู่การดำรงอยู่ในสัมพันธ์ภาพที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ซึ่งแต่ละหลักที่เสนอนี้ไม่ใช่กฎหรือสูตรตายตัว หรือบอกวิธีการสอนเด็ก เป็นเพียงข้อเตือนใจหรือใช้ตรวจสอบตนเองเท่านั้น เหมือนการกดปุ่มล้างเครื่องคอมพิวเตอร์ที่เต็มไปด้วยโปรแกรมมากมายเพื่อกลับไปสู่การเริ่มต้นใหม่ การเข้าสู่สถานะที่ทำให้เกิดสัมพันธ์ภาพที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดนี้ดำรงอยู่หรือไม่นี้อาจแตกต่างกันไปในแต่ละคน เพราะมนุษย์มีความแตกต่างกัน และความจริงก็มีหลายระดับ หลักปฏิบัติที่เพียร์ซและเมนดิสซ่า (2002) เสนอแนะไว้ 7 ข้อมีดังนี้

1) การจดจ่อต่อสถานะของตน (Being Attentive to Being) หรือการเป็นต้นแบบ (Model imperative)

การจดจ่อต่อสถานะของตนเอง คือ การตระหนักรู้ถึงวาระซ่อนเร้น (agenda) และสถานะที่กำลังเกิดขึ้นกับตัวเอง (being) ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเป็นต้นแบบ (model imperative) ในการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย สถานะ (state) สถานะการเรียนรู้เฉพาะ (state specific learning) ความจริงหลายระดับและสติปัญญา (multiple realities and intelligences) รวมทั้งสนามพลังงานที่มองไม่เห็น (nonmaterial fields) ทั้งหมดนี้มีอิทธิพลและให้ความหมายต่อความสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็ก การที่ผู้ใหญ่จดจ่อกับสถานะของตนเองจะทำให้ผู้ใหญ่เกิดการเปลี่ยนแปลงตัวเอง จากเดิมที่เคยอยากเปลี่ยนคนอื่นให้สอดคล้องกับความคาดหวังของตนเอง กลายเป็นการเปลี่ยนแปลงตนเองแทน หลักการข้อนี้มีประโยชน์สำหรับทุกช่วงวัยแต่มีความสำคัญอย่างยิ่งเมื่อผู้ใหญ่ต้องเข้าไป

เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับเด็กเล็ก อาจสรุปเป็นหลักการได้ว่า ได้ว่าการมีสติรู้ตัวกับการคิด การกระทำของตนเองจะช่วยให้ครูเป็นต้นแบบที่ดีในการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กได้

2) สร้างความปลอดภัยจนสามารถเล่นได้ (Safe enough to play) หรือ การปกป้อง การเป็นเจ้าของ สถานที่ที่ปลอดภัย

ความปลอดภัยจนเล่นได้ในที่นี้เป็นความปลอดภัยทางจิตวิทยา หมายถึงการมีความรักอย่างไม่มีเงื่อนไขทั้งต่อตนเองและเด็ก เป็นความปลอดภัยทั้งของตัวครูและเด็ก การที่ครูจะรักเด็กอย่างไม่มีเงื่อนไขได้นั้นครูต้องรักและยอมรับตนเองอย่างไม่มีเงื่อนไขได้ก่อน (ปราศจากการป้องกันตนเอง) สำหรับเด็ก ถ้าเด็กไม่มีพื้นที่ปลอดภัย ถูกคุกคามทำร้ายหรือบาดเจ็บทางกายหรือใจ เด็กจะปิดตัวเข้าไปสู่การป้องกันตัวเอง(defense) อย่างแน่นอนจากโลกที่เขาไม่สามารถไว้วางใจได้ การป้องกันตนเองของเด็กทำให้เกิดความเสียหายต่อพัฒนาการทางระบบประสาทและเป็นผลให้โครงสร้างความรู้ต่างๆของเด็กไม่สมบูรณ์ ในความสัมพันธ์ที่ครูยอมรับเด็กอย่างไม่มีเงื่อนไขและการที่ครูสามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างความสำเร็จและอุปนิสัยได้ จะทำให้ครูมีแนวทางดูแลเด็กโดยไม่สับสนกับอุปนิสัยหรือคุณค่าของเด็กซึ่งมีอยู่อย่างเป็นปกติ กล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่ครูรักและยอมรับตนเองได้อย่างไม่มีเงื่อนไขจะช่วยให้ครูสร้างความรู้สึกลปลอดภัยให้กับเด็กที่จะเล่นและเรียนรู้ได้ อาจสรุปเป็นหลักการได้ว่า การสร้างความรู้สึกลปลอดภัยให้กับเด็กที่จะเล่นและเรียนรู้ได้เกิดจากการได้รับการปกป้อง ดูแล ยอมรับและมีพื้นที่ปลอดภัย

3) เชื้อเชิญสิ่งที่ไม่คาดฝัน (Invite the Unexpected) หรือ การชวนสมมติฐาน

การเชื้อเชิญสิ่งที่ไม่คาดฝัน คือ การที่ครูสามารถขยายสมมติฐานหรือชวนความคิดที่คิดไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับเด็กได้ การเชื้อเชิญสิ่งที่ไม่คาดฝัน คือ การเปิดใจครูให้กว้างเพื่อแทนที่การตอบสนองแบบอัตโนมัติ ซึ่งการตอบสนองแบบอัตโนมัติจะตั้งอยู่บนความคาดหวังที่สอดคล้องกับการตัดสินใจล่วงหน้า ครูจำเป็นต้องสร้างช่องว่างระหว่างการกระทำแบบอัตโนมัติกับวิธีการตอบสนองที่จะเชื้อเชิญให้สิ่งที่ไม่คาดฝันแทรกตัวเข้ามาได้ สิ่งที่ไม่คาดฝัน คือ แบบแผนหรือความเป็นไปได้ใหม่ๆที่ไม่เคยคาดคิด การเชื้อเชิญสิ่งที่ไม่คาดฝันจะทำให้เกิดความสัมพันธ์รูปแบบใหม่ที่ยืดหยุ่น และความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดระหว่างครูและเด็กก็จะสั่นไหวและยืดหยุ่นมากขึ้น อาจสรุปเป็นหลักการได้ว่า การเปิดรับสิ่งที่ไม่คาดฝันจะช่วยหยุดการตอบสนองแบบเดิมที่เคยปฏิบัติได้

4) รับสัญญาณจากเด็ก (Take Your Cues from the Child) หรือศิลปะของการฟังและการสังเกต

การรับสัญญาณจากเด็ก(หรือสิ่งแวดล้อม) คือ กฎทองของความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การเรียนรู้สูงสุด ครูต้องมีทักษะการสังเกตและการฟังอย่างลึกซึ้ง วัตถุประสงค์ของการแสดงออกภายนอกของเด็กและวัตถุประสงค์ของสภาวะภายในของเด็กที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาด้วย ซึ่งการจะรับสัญญาณจากเด็กได้ ครูต้องมีจิตใจที่สงบตั้งมั่น (quiet mind) ตื่นตัว และไวต่อสัมผัสที่มากกระทบรวมทั้งมีความรักอย่างไม่มีเงื่อนไข การมีวาระซ่อนเร้นจะทำให้ครูไม่เห็นความจริงที่เกิดขึ้นทั้งหมดเพราะครูจะเปรียบเทียบพฤติกรรมของเด็กกับความคิดของครูที่คิดไว้ก่อนล่วงหน้า แทนที่ครูจะเห็นรู้สึกหรือเข้าใจว่าขณะนั้นเด็กเป็นอย่างไรอย่างแท้จริง อาจสรุปเป็นหลักการได้ว่า การสังเกตและการฟังอย่างลึกซึ้งจะช่วยให้ครูรับรู้และเข้าใจความคิด อารมณ์ ความรู้สึกและการกระทำของเด็ก

5) การตอบสนองอย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์ (Respond Deeply & Completely)

การตอบสนองอย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์จำเป็นต้องมีคุณลักษณะ 2 สิ่ง คือ 1) ความจดจ่อใส่ใจที่ไม่แบ่งแยก และ 2) การมีช่องว่าง ระหว่างการตอบสนองอัตโนมัติแบบมีเงื่อนไขกับสิ่งที่ไม่คาดหวัง ถ้าไม่มีช่องว่าง การแสดงพฤติกรรมตอบสนองจะกระทำแบบอัตโนมัติ เป็นไปตามนิสัยและความเคยชินเดิมๆ ซึ่งเป็นการตอบสนองแบบกลไกที่ถูกกำหนดไว้ล่วงหน้าแล้ว

การเปลี่ยนแปลงตัวตนที่แท้จริงของเรา และความสัมพันธ์ของเรา อยู่ภายใต้การตอบสนองที่เรากระทำในเวลาปัจจุบันนั้น ความรู้คือการตอบสนองอัตโนมัติอีกรูปแบบหนึ่ง การตอบสนองอย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์ต่อเด็กจะเข้ามาแทนที่การตอบสนองแบบกลไกได้ ตลอดเวลา ในความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ยิ่งผู้ใหญ่ตอบสนองความท้าทายของเด็กอย่างลึกซึ้งมากเท่าไร เด็กก็จะยิ่งตอบสนองต่อผู้ใหญ่ลึกซึ้งมากเท่านั้น แบบแผนและความเป็นไปได้ใหม่ๆ จะเกิดขึ้นเมื่อได้กระทำในสิ่งที่ไม่คาดฝันมาก่อน ด้วยวิถีที่สร้างสรรค์ การเล่นที่สดใหม่และมีคุณธรรมจะเป็นแหล่งการเรียนรู้สำหรับการหยั่งรู้ ความท้าทาย และการเปลี่ยนแปลงทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ผู้ใหญ่และเด็กต่างเป็นตัวเร่งปฏิกิริยาที่จำเป็นต่อกันและกันที่นำไปสู่การก้าวข้ามข้อจำกัดของนิสัยต่างๆ และปฏิกิริยาสะท้อนต่างๆของตน ต่างฝ่ายต่างมีหน้าที่ในการให้คำแนะนำแก่กันและกันด้วยวิธีการใหม่ซึ่งจะเกิดขึ้นเรื่อยๆ ในความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก แน่แน่นอนว่าวิธีการนี้อาจจะไม่ได้ใหม่และสร้างสรรค์เสมอไป แต่ความเป็นไปได้ที่จะค้นพบสิ่งใหม่ เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา และความเป็นไปได้ที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิดนี้จะเปลี่ยนแปลงทุกสิ่ง อาจสรุปเป็นหลักการได้ว่า การมีสติ รับรู้และจดจ่อกับสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันจะช่วยให้ครูสามารถแสดงพฤติกรรมตอบสนองที่เหมาะสมกับความต้องการของเด็ก

6) จินตนาการ (Imagine)

จินตนาการจะสร้างรอยแยกหรือเส้นทางใหม่ในนิสัยทางกายและใจของครู เมื่อถึงรอยแยก ความเป็นกลไกจะลดลง ทำให้ครูก้าวไปสู่สิ่งใหม่ที่ไม่รู้จัก ซึ่งจะทำให้มีพลัง มีความตั้งใจ ตื่นตัว สนใจใคร่รู้ เมื่อครูมีทั้งความจดจ่อใส่ใจและสติปัญญาจะทำให้เกิดการค้นพบ เรียนรู้และเปลี่ยนแปลง ในช่วงเวลานั้น อย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์ ดังที่ไอน์สไตน์ กล่าวว่า จินตนาการสำคัญมากกว่าความรู้ เพียร์ซ กล่าวว่า แก่นของจินตนาการสำหรับเด็ก คือ การเล่นอิสระ (free-play) เด็กที่ได้รับการพัฒนาจินตนาการและมีโอกาสได้เล่นจะมีความก้าวร้าวรุนแรงน้อยกว่าเด็กที่ไม่ได้เล่น จินตนาการยังเกี่ยวข้องกับคุณภาพของความเป็นเด็ก (Childlike) ทุกครั้งที่ครูตอบสนองต่อเด็กและโลกด้วยความอยากรู้อยากเห็น มีความขี้เล่น มีความตั้งใจที่จะทดลองสิ่งต่างๆ มีความยืดหยุ่น มีอารมณ์ขัน มีการยอมรับความคิดใหม่ และมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ นั่นคือครูกำลังพัฒนาคุณภาพของความเป็นเด็ก การปิดทีวี การอ่านออกเสียงวรรณกรรมที่เหมาะสมกับวัยให้เด็กฟัง การพูดคุยกันในช่วงเวลาอาหาร การเล่าประสบการณ์ในวัยเด็กของครูให้เด็กฟัง การช่วยกันแต่งเรื่องราวต่างๆ การวางแผนไปพักผ่อนด้วยกัน การใช้ภาษาเชิงบรรยายที่ช่วยสร้างภาพในใจ การแบ่งปันความหมายและความเป็นไปได้ต่างๆที่ไม่ใช่ความฝันให้แก่เด็ก จะช่วยขยายจินตนาการของเด็กให้กว้างไกลได้ อาจสรุปเป็นหลักการได้ว่า จินตนาการจะช่วยให้ครูเกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความคิดแบบใหม่

7) การเกิดใหม่ (Renewing)

เมื่อทำตามหลักที่กล่าวมาแล้ว ครูจะพบกับรูปแบบหรือความหมายของบางสิ่งแบบใหม่ หรือเห็นสิ่งใหม่ ซึ่งจะยกประสบการณ์และความสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กออกจากแบบแผนที่เป็นกลไกและตัดสินไว้ล่วงหน้า จินตนาการเป็นประตูเปิดไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทำให้ตัวครูมีความสนใจใคร่รู้ ชี้เล่น ชอบทดลอง ยืดหยุ่น และมีอารมณ์ขัน อาจสรุปเป็นหลักการได้ว่า การเปลี่ยนแปลงตนเองไปสู่การปฏิบัติแบบใหม่จะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับครูไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น

3. แนวคิดเกี่ยวกับสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย (Teacher – Child relationship)

3.1 ความหมายของสัมพันธภาพ

ความหมายของสัมพันธภาพ หรือความสัมพันธ์ ได้มีการศึกษาความหมายไว้ดังนี้ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายของคำว่า relationship ไว้ในหนังสือศัพท์บัญญัติทางการศึกษาสาขาการศึกษา ไว้ว่าหมายถึง สัมพันธภาพ หรือความสัมพันธ์ (กรมวิชาการ คณะกรรมการบัญญัติศัพท์, 2544)

เพจและคณะ (อ้างถึงในผ่องพรรณ เอกอาวุธ, 2528) ให้ความหมายว่าสัมพันธภาพ หรือ ปฏิสัมพันธ์เป็นอิทธิพลระหว่างบุคคลแต่ละบุคคล หรือกลุ่มแต่ละกลุ่มที่มีต่อกัน โดยทั่วไปมักเน้นถึงพฤติกรรมทางสังคมและอารมณ์ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน หมายถึง อิทธิพลระหว่างครูกับนักเรียนที่มีต่อกันโดยเน้นถึงพฤติกรรมทางสังคมและอารมณ์ของครูกับนักเรียน

3.2 ความสำคัญของสัมพันธภาพ

สัมพันธภาพหรือปฏิสัมพันธ์ที่ครูมีต่อเด็กปฐมวัยนั้นมีความสำคัญต่อเด็กอย่างยิ่งจากข้อค้นพบในงานวิจัย ดังนี้

Helker (2007) และ Hamre & Pianta (2001) ศึกษาพบว่า คุณภาพของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กมีผลกระทบต่อพัฒนาการทางอารมณ์ – สังคมของเด็ก ความสำเร็จในการเรียน และการมีบทบาทหน้าที่ในห้องเรียน Baker (2006) ศึกษาพบว่า สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กทางบวกเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญกับตัวบ่งชี้ทางพฤติกรรมและทางการศึกษาในโรงเรียนที่แสดงถึงความสำเร็จในชั้นประถมทั้งหมดและทุกเพศวัย Birch and Ladd (1988) สรุปว่า ความใกล้ชิดที่ครูมีต่อเด็กจากการรายงานตัวเองในการแสดงปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กเกี่ยวข้องเชิงบวกกับการเติบโตทางการศึกษาของนักเรียนซึ่งแสดงให้เห็นจากคะแนนการทดสอบมาตรฐานทางด้านภาษาและการมองเห็นที่มีคะแนนสูงกว่า Peisner- Feinber และคณะ (1999) สรุปว่า เด็กที่ได้รับประสบการณ์ในสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กที่อบอุ่นจะมีความสามารถทางการคิดและความสามารถทางภาษา ตลอดจนทักษะทางคณิตศาสตร์ที่ดีกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเด็ก ๆ ที่ไม่ได้รับประสบการณ์ที่อบอุ่น Pianta and Stuhlman (2004) ได้ศึกษาจุดเน้นที่แตกต่างของปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก พบว่า ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างตัวบุคคล (interpersonal aspect) เช่น ครูและเพื่อน ทำให้เกิดความต่างในความสามารถที่จะพัฒนาสมรรถนะของเด็กในระยะเริ่มแรกของการเรียน

ในโรงเรียน Howes และคณะ (1994) เสนอแนะว่า ความมั่นคงทางอารมณ์ของเด็กกับครูคนแรกจะหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์เชิงบวกในความสัมพันธ์ที่มีกับเพื่อน (peer relationship) และประสบการณ์ที่ได้รับจากการหล่อหลอมทางสังคมนี้จะช่วยหล่อหลอมก่อรูปให้แก่พฤติกรรมที่เด็กมีต่อเพื่อน Birch and Ladd (1997) และ Pianta and Stuhlman (2004) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กในทางบวกเป็นสิ่งสำคัญ เด็กที่ได้รับประสบการณ์ทางลบในความสัมพันธ์เช่น ความขัดแย้งและการไม่รู้รู้สึกเป็นอิสระ(จากการรับรู้ของครู) มีแนวโน้มที่จะชอบมาโรงเรียนน้อยกว่า หลีกเลี่ยงการมาโรงเรียนมากกว่า และเข้าร่วมในกิจกรรมในชั้นเรียนน้อยกว่าเด็กที่ได้รับสัมพันธ์แบบใกล้ชิดจากครู Landreth Bratton (2006) กล่าวว่า พ่อแม่และเด็กมีพันธะต่อกันมาก่อนซึ่งนำมาสู่ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กในโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กและความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็กมีความคล้ายคลึงกันหลายประการ (Morrison, 2006) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและเด็กมีพื้นฐานมาจากบรรยากาศในโรงเรียน (Birch and Ladd, 1998; Morrison, 2006) คุณภาพของการให้การศึกษาและการเลี้ยงดูเกี่ยวข้องกับพ่อแม่และครูอย่างมาก Birch and Ladd (1998) เชื่อว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าใจว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กส่งผลอย่างไรต่อคุณภาพในการศึกษาต่อของเด็ก กฎเกณฑ์สำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กคือความสัมพันธ์ที่พ่อแม่มีต่อครูในโรงเรียนนั้น การที่พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนคือองค์ประกอบสำคัญในการประสบความสำเร็จของทางการศึกษาของเด็ก

3.3 สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในทัศนคติต่างๆ

สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่นำเสนอในครั้งนี้มี 3 ทัศนคติ ได้แก่ 1) สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กตามสมรรถนะของครูปฐมวัยวิชาชีพ 2) สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยจากงานวิจัยในบริบทไทยของ ผ่องพรรณ เอกอาวุธ และ 3) สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยตามแนวคิดของ Barbara Elliott (2002) รายละเอียดมีดังนี้

1) สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กตามสมรรถนะของครูปฐมวัยวิชาชีพ

Virginia's Early Childhood Development Alignment Project (2008) นำเสนอสมรรถนะของครูปฐมวัยวิชาชีพ (Competencies for Early Childhood Professionals) ในหัวข้อสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก (teacher – student relationship) ไว้ 7 ข้อ ได้แก่

- 1) เคารพยอมรับและให้เกียรติต่อเด็ก (respect)
- 2) สร้างความปลอดภัยทางจิตวิทยาและความผูกพัน (Psychological Safety and Attachment)
- 3) ใช้น้ำเสียงอย่างให้เกียรติ (respectful voice tones)
- 4) สร้างความไว้วางใจ (building trust)
- 5) สร้างสิ่งแวดล้อมที่สงบและไม่เร่งรีบ (establishing a calm, unhurried environment)
- 6) เคารพต่อความแตกต่างหลากหลาย (respecting diversity)
- 7) ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล (accepting individual differences)

2) สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กจากงานวิจัยในบริบทไทย ของ ผ่องพรรณ เอกอาวุธ

ผ่องพรรณ เอกอาวุธ (2528) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนและพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนระดับปฐมวัย : เปรียบเทียบระหว่างหน่วยงานที่จัดการเรียนระดับปฐมวัยในภาคเหนือ โดยได้สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนระดับปฐมวัยที่สังเคราะห์จากแบบวิเคราะห์พฤติกรรมทางวาจาในการเรียนการสอนของแฟลนเดอร์ส (Flanders, Ned. A.) และพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนในบริบทจริงของสภาพสังคมไทยมาปรับปรุงเพื่อศึกษาพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

พฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก ที่ครูแสดงออกต่อเด็กมี 6 ข้อดังนี้คือ

1) การยอมรับความรู้สึกและพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกของเด็ก

หมายถึง การที่ครูยอมรับความรู้สึกและพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความรู้สึกของเด็ก และหรือยอมรับบรรยากาศของห้องเรียนทั้งทางบวกและทางลบ โดยไม่แสดงอาการยกย่องชมเชยหรือตำหนิ ที่ครูแสดงออกผ่านวาจาและท่าทางดังนี้ ด้วยพฤติกรรมทางท่าทาง เช่น เฉย พยักหน้าอนุญาติ หรือรับรู้ สันติระฆังไม่อนุญาติ แสดงอาการปลอบโยน ส่วนด้านพฤติกรรมทางวาจา เช่น ครูพูดว่า “ไม่เป็นไร” “ได้” “ไม่ได้” สถานการณ์ที่แสดงออก เช่น เมื่อเด็กก่อความวุ่นวาย กล่าวโทษคนอื่น ขออนุญาตครู แสดงพฤติกรรมเกี่ยวกับความรู้สึกของตนเอง เช่น หิว ไม่สบาย และเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด เช่น เด็กทำน้ำหก ทำหนังสือ ฉีртที่นอน เป็นต้น

2) การยกย่องชมเด็ก

หมายถึง การที่ครูสนับสนุนให้กำลังใจเด็ก โดยแสดงออกผ่านทางวาจาและท่าทางโดยมีตัวอย่างดังนี้ ด้านพฤติกรรมทางท่าทาง เช่น ให้งามวัล ปรบมือ แสดงผลงานเด็ก ยิ้ม พยักหน้า ชมเชย ส่วนด้านพฤติกรรมทางวาจา เช่น พูดว่า “เก่ง” “ดี” “ถูกต้อง” “ใช้ได้” สถานการณ์ที่แสดงออก เช่น เมื่อเด็กทำกิจกรรม ตอบคำถาม แสดงความคิดริเริ่ม เป็นที่พอใจของครู

3) การยอมรับความคิดเห็นและ/หรือนำความคิดเห็นของเด็กไปใช้

หมายถึง การที่ครูยอมรับความคิดเห็นและ/หรือนำความคิดเห็นของเด็กไปใช้โดยแสดงออกผ่านทางวาจาและท่าทางดังนี้ ด้วยพฤติกรรมทางท่าทาง เช่น พยักหน้ายอมรับความคิดเห็นของเด็ก เขียนสิ่งที่เด็กพูดหรือตอบบนกระดานดำ หรือแสดงอุปกรณ์ประกอบคำตอบที่แสดงความคิดเห็นของเด็ก ส่วนด้านพฤติกรรมทางวาจา เช่น พูดย้ำความคิดเห็นของเด็ก เรียบเรียงหรือเปลี่ยนแปลงคำพูดของเด็กใหม่โดยมีความหมายเดิม กล่าวถึงความคิดเห็นของเด็กที่เคยพูดแล้ว เปรียบเทียบความคิดเห็นของเด็ก ครูตอบว่า “ใช่” “ไม่ใช่” (ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก) สถานการณ์ที่แสดงออก เช่น เมื่อเด็กแสดงความคิดเห็น ตอบคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นและแสดงความคิดริเริ่ม

4) การบรรยาย อธิบาย สรุปลเกล้าเรื่อง สาธิต แนะนำ

หมายถึง การที่ครูบรรยาย อธิบาย สรุปลเกล้าเรื่อง สาธิต แนะนำโดยแสดงออกผ่านทางวาจาและท่าทางดังนี้ ด้านพฤติกรรมทางท่าทาง เช่น ครูเขียนบนกระดานดำ วาดรูป ติดบัตรคำ ใช้อุปกรณ์ เพื่อประกอบการบรรยาย ครูปรบมือให้จังหวะขณะที่เด็กร้องเพลง ส่วนด้านพฤติกรรม

ทางวาจา เช่น ครูกำลังอธิบายว่า “ธงชาติไทยมี 3 สี คือ แดง ขาว น้ำเงิน...” สถานการณ์ที่แสดงออก เช่น เมื่อครูกำลังดำเนินการสอนหรือจัดกิจกรรมต่างๆ ครูร่วมทำกิจกรรมกับเด็ก

5) การใช้คำสั่งทั้งทางตรงและทางอ้อม

หมายถึง การที่ครูใช้คำสั่งทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยแสดงออกผ่านทาง วาจา และท่าทางดังนี้ ด้านพฤติกรรมท่าทาง เช่น ครูแจกงานให้ทำ ใช้สัญลักษณ์หรือท่าทางในการ ออกคำสั่งแจกสมุดงาน ส่วนด้านพฤติกรรมทางวาจา เช่น ครูให้คำแนะนำว่า “ครูว่าหนูนั่งได้แล้วนะ ค่ะ” สั่งให้ปฏิบัติตาม สถานการณ์ที่แสดงออก เช่น เมื่อครูต้องการให้เด็กเชื่อฟังและปฏิบัติตาม

6) การตำหนิ ชู วิจารณ์ ตัดสิน ล้อเลียน ลงโทษ

หมายถึง การที่ครูพูดตำหนิ ชู วิจารณ์ ตัดสิน ล้อเลียน ลงโทษโดย แสดงออกผ่านทางวาจาและท่าทางดังนี้ ด้านพฤติกรรมท่าทาง เช่น แสดงสีหน้า ขมวดคิ้ว ถลึงตา เงื่อมือ จูปาก ลงโทษทางกาย ส่วนด้านพฤติกรรมทางวาจา เช่น ดู วิจารณ์คำพูดและการกระทำของ เด็ก เช่น “แย” “ไม่ได้เรื่อง” “ไม่น่ารักเลย” “ไม่เก่ง” “ไม่สวย” สถานการณ์ที่แสดงออก เช่น เมื่อ เด็กทำในสิ่งที่ครูไม่พอใจหรือพอใจหรือไม่ทำตามสั่ง

3) สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กตามแนวคิดของ Barbara Elliott

Barbara Elliott (2002) ได้กล่าวถึง บทบาทของครูที่แสดงถึงพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครูกับเด็กไว้ในหนังสือเรื่อง Measuring Performance The Early Childhood Educator In Practice ไว้ 2 ประการคือ 1) การเคารพยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลที่หลากหลาย และ 2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ชี้แนะไปสู่การมีวินัยในตนเองของเด็กภายใต้บริบททางสังคม โดยมี รายละเอียด ดังนี้

1) การเคารพยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลที่หลากหลาย ได้แก่

1.1 สร้างความคุ้นเคยกับบริบทของเด็กแต่ละคนผ่านการเยี่ยม บ้านและสนทนากับครอบครัว ของเด็ก

1.2 ใช้ภาษาที่แสดงการต้อนรับและมีปฏิสัมพันธ์ไปในทาง สนับสนุนส่งเสริมเด็ก เช่น จอห์น เดินเข้ามาในห้องและต้องการบอกครูเกี่ยวกับงานปาร์ตีวันเกิดของเขา ครูก็มั่งตัวลงอยู่ในระดับเดียวกับสายตาเด็กและพูดว่า “ครูดีใจที่ได้ยินเรื่องวันเกิดของหนู”

1.3 ส่งเสริมสนับสนุนความพยายามของเด็กแต่ละคน เช่น ครูบอก เด็กว่า “รูตชิบด้วยตัวเองได้แล้ว หนูต้องภูมิใจในตัวเองนะ”

1.4 แสดงความชื่นชมความพยายามในการสร้างสรรค์ด้วยการ ระลึกถึงความพยายามต่างๆของเด็ก เช่น การต่อบล็อก งานศิลปะ การร้อยสร้อย เป็นต้น

1.5 มีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้นเมื่อเด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสม เช่น การช่วยเด็กให้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม เมื่อครูเห็นมาเรียต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเล่น บทบาทสมมติ ครูจึงพูดว่า ”มาเรีย เข้าไปที่นั่นเลยและขอเขาว่าเราขึ้นไปได้มั๊ย”

1.6 สนับสนุนความคิดเด็กอย่างกระตือรือร้น เช่น อารีกำลังสร้าง เต้นท์ด้วยผ้าปูโต๊ะ ครูบอกว่า “ถ้าหนูมีผ้าอีกผืน หนูจะขยายการเล่นไปสู่การสร้างแคมป์ได้”

1.7 สนับสนุนให้เด็กมีส่วนร่วมเช่น ขณะที่ครูอ่านกำลังอ่านหนังสือได้เด็กฟัง ทอมกับซูซานเดินไปที่ล็อคเกอร์ ครูบอกว่า “พวกเรากำลังอ่านหนังสือเกี่ยวกับรถบรรทุกและรถยนต์อยู่พอดี หนูจะเข้ามาอ่านกับพวกเราไหมคะ”

1.8 แสดงออกทางกายเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็ก เช่น แอนดรูว์ รู้สึกเหงาเมื่อแม่ของเขาจากไป ครูโอบแขนไปรอบตัวเขาและชวนเขาไปช่วยครูจัดแจกัน

1.9 สนับสนุนการสนทนาโดยใช้คำถามปลายเปิดและสนับสนุนการแสดงออกของเด็ก เช่น “ใจ ครูสงสัยว่าทำไมหอคอยของหนูสูงจัง”

1.10 ใช้น้ำเสียงที่ถ่ายทอดถึงการแสดงออก ความสนใจ ความสัมพันธ์ ความกระตือรือร้น เช่น ครูก้มตัวลงในระดับเดียวกับเด็ก และแสดงความสนใจขณะที่เด็กบอกปัญหาของเขากับครู

1.11 มีความรู้ ความเคารพ และตอบสนองต่อสิทธิของเด็กในการคิด อารมณ์ ความรู้สึก และช่วยเหลือเด็กได้แสดงออกถึงความรู้สึกที่ยากลำบาก เช่น เด็กรู้สึกเสียใจเมื่อพ่อของเขาจากไป ครูตอบสนองโดยการโอบกอดเด็กและพูดว่า “หนูดูเศร้าหนูคิดถึงพ่อใช่ไหมคะ”

1.12 สนับสนุนทักษะการช่วยเหลือตนเองของเด็ก เช่น เมื่อ เบน ตะโกนว่า “ฉันไม่อยากรูดชิปป้าๆ นี้” ครูพูดว่า “บางครั้งชิปเหล่านี้ก็ซีโก้งบ้าง ครูจะรูดชิปให้หนูก่อนแล้วหนูทำที่เหลือต่อเองนะคะ”

1.13 แลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เด็กได้รับในแต่ละวันและสิ่งที่เด็กทำได้กับครอบครัวของเด็ก เช่น เล่าให้พ่อแม่ของเด็กฟังว่า “แอนดรูว์ใช้เวลาเล่นที่โต๊ะนานมากแล้วเขาก็ยังกลับไปเล่น กังหันน้ำกับซูซานอีกด้วย”

1.14 ให้โอกาสสำหรับการเล่นคนเดียวเมื่อเด็กต้องการ

1.15 แบ่งปันความคิดและความรู้สึกกับเด็กด้วยกิริยาที่สุภาพ นุ่มนวล อ่อนโยน เช่น ครูพูดว่า “ครูจะดีใจมากเมื่อฝนหยุดตก แล้วเราก็จะออกไปนอกห้องกัน”

2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ขึ้นนะไปสู่การมีวินัยในตนเองของเด็กภายใต้บริบททางสังคมได้แก่

2.1 ให้ทางเลือกที่มีความหมายแก่เด็กในการสนับสนุนความรู้สึกเป็นอิสระของเด็ก เช่น ครูถามเด็กว่า “หนูต้องการระบายสีหรือเล่นในมุมบ้านคะ”

2.2 ให้โอกาสเด็กในการวางแผนด้วยตนเองและสะท้อนกลับด้วยการให้ความช่วยเหลือจากครู เช่น ครูพูดว่า “หนูคิดถึงสถานที่ที่หนูต้องการจะเล่นในวันนี้แล้วเราก้จะวางแผน ด้วยกัน”

2.3 บอกทิศทางที่ชัดเจนในเชิงบวก เช่น เมื่อเด็กเริ่มเหวี่ยงทราย ครูพูดว่า “ช่วยกันเก็บทรายลงในกล่องเก็บทรายด้วย”

2.4 คงไว้ซึ่งขอบเขตพื้นฐานของห้อง (เช่น เด็กต้องไม่ทำอันตรายแก่ตัวเอง ผู้อื่น สัตว์ หรือสิ่งของมีค่าต่างๆ) เช่น ขวามลักจิ้นออกจากเก้าอี้ ซึ่งเป็นของเขาแล้วเขาก็ไปนั่งแทน เพื่อทานอาหารว่าง ครูพูดทวนด้วยประโยคที่เป็นข้อตกลงของห้องว่า “ขวา หนูผลักจิ้นไม่ได้ หนูต้องบอกเขาว่า หนูจะนั่งตรงนี้คะ”

2.5 พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับขอบเขต ข้อตกลงของห้อง โยน คำถามให้เด็กตอบว่าข้อตกลงเหล่านั้นคืออะไร แล้วทำไมจึงสำคัญ เช่น “มันจะเป็นอย่างไร เมื่อหนูบาดเจ็บ”

2.6 อนุญาตให้เด็กรู้ตัวล่วงหน้าว่าจะมีการเปลี่ยนกิจกรรมแล้วเช่น ครูพูดว่า “ตอนนี้เรามีเวลาเหลือน้อยแล้ว”

2.7 สนับสนุนพฤติกรรมทางสังคมเชิงบวกและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น เฟอร์นันโดหกล้มและเริ่มร้องไห้ โสเพียวิ่งมาเอาทิชชู ครูเห็นจึงพูดว่า “นั่นเป็นสิ่งที่ดี มากที่หนูช่วยเฟอร์นันโด”

2.8 ช่วย让孩子เข้าใจเหตุผลสำคัญในพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและเกิดการกระทำเชิงบวกตามมา เช่น เชม ปาขวดสีข้ามโต๊ะ ครูบอกว่า “เชม สี ที่เปื้อนนี้ต้องทำความสะอาด หนูไปเอาผ้ามา ทำความสะอาด”

2.9 ครูต้องแน่ใจเด็กได้รับประสบการณ์ที่สำคัญตามธรรมชาติเพื่อเพิ่มพูนโอกาสสำหรับทางเลือกทางบวก เช่น ครูพูดว่า “หนูใส่ถุงมือได้ถ้ามือหนูรู้สึกเย็น”

2.10 ครูควรเข้าหาเด็ก ก่อนที่การเล่นจะล้นหลวม และเปลี่ยนทิศทางให้เด็กแสดงวิธีการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกที่เหมาะสม เช่น เมื่อเทเลอร์กับตุ๊กเล่นเป็นซูเปอร์แมนและเริ่มวิ่งไปรอบๆ ห้อง ครูควรพูดว่า “วิ่งย้อนกลับไป” และคอยดูว่าเขาจะเลิกเล่นเป็นซูเปอร์แมนหรือไม่

2.11 อธิบายความคาดหวังที่เป็นจริงให้เด็กทราบ แล้วตามไปดูสิ่งเหล่านั้นในกลุ่มหรือในรายคน เช่น ครูชี้ให้โจนาธานดูตู้เก็บของของเขา และอธิบายกับเขาว่า “นี่เป็นที่ที่หนูจะแขวนเสื้อคลุมของหนูได้”

2.12 ตอบสนองทั้งใบหน้าและภาษากาย เช่น ครูพูดว่า “ครูเห็นหนูตื่นเต้นจริงๆ กับฟองสบู่เหล่านี้”

2.13 ช่วย让孩子มีทักษะการแก้ปัญหาให้มากที่สุดเช่น รีดคัซซิง ใจมากที่เขาไม่สามารถต่อบล็อกตรงส่วนยอดของหอคอยได้ ครูเดินเข้าไปหาแล้วพูดว่า “ครูสงสัยว่าทำไมหอคอยของหนูถึงเอียง” แล้วครูบอกกับรีดคัซว่า “ถ้าหนูต้องการความช่วยเหลือที่จะวางบล็อกอันใหม่ก็บอกครู”

2.14 แสดงความเคารพต่อความพยายามของเด็ก เช่น “หนูทำงานหนักมากนะในการต่อภาพตัดต่อชิ้นนี้”

2.15 ใช้การฟังอย่างกระตือรือร้นเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็ก เช่น ครูพูดว่า “ดูเหมือนหนูจะโกรธใจเอลมาก”

2.16 ช่วยให้เกิดการเชื่อมต่อที่ราบรื่นระหว่างกิจกรรมประจำวัน และสิ่งที่อยู่นอกเหนือ เช่น ครูพูดกับเด็กว่า “ทุกคนที่ใส่เสื้อสีแดงไปทานอาหารได้แล้ว”

2.17 ยอมให้เด็กปรับพฤติกรรมด้วยตัวของเขาเองเช่น โทนี่ไปคว้าเอารถบรรทุกของอลันมา อลันมาเอารถกลับไป แล้วพูดว่า “ฉันยังเล่นอยู่เลย” ครูสังเกตเด็กเฉยๆ โดยไม่เข้าไปแทรกแซง

2.18 ตอบสนองเด็กอย่างทันทีทันใดเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็ก เมื่อมีความจำเป็น เช่น ครูพูดว่า “โทนี่ถ้าหนูอยากเล่นรถบรรทุก บอกกลิ้งให้ทราบเมื่อเขาเล่นเสร็จ”

2.19 ใช้ภาษาเชิงบวก เมื่อแสดงการตอบสนองต่อพฤติกรรมของเด็ก เช่น “หนูคิดถึงวิธีการอื่นที่จะขอให้แจ้มาเล่นด้วยกับหนูได้ไหมคะ”

2.20 ติดตามสถานการณ์อย่างทันทีทันใด เช่น ครูพูดว่า “เมื่อหนูขว้างทราย แสดงว่าหนูทำให้ครูเห็นว่าหนูกำลังเสร็จแล้ว หนูมากับครูและดูว่า มีอะไรที่หนูอยากจะทำต่อไป”

2.21 ประยุกต์ใช้ ขอบเขต ข้อตกลงของห้อง และสิ่งที่สำคัญอย่างสม่ำเสมอด้วยความละเอียดอ่อน เช่น เมื่อ ฟาติมา บอกครูว่า เธอไม่ต้องการให้ครูระบายสีบนรูปภาพของเธอ ครูลองคิดว่าจะทำอะไรตอนที่ครูรอเธอร์บายสี

2.22 สนับสนุนการกล้ายืนยันทนของเด็ก เช่น เมื่อเจนนีเฟอร์พูดว่า หนูไม่ต้องการที่จะเล่นเกม ครูควรพูดว่า “แล้วหนูอยากทำอะไรมากกว่าละคะ”

สรุปได้ว่า สัมพันธภาพระหว่างครูและเด็กมีผลกระทบต่อพัฒนาการทางอารมณ์ – สังคม และความสำเร็จในการเรียนของเด็ก สัมพันธภาพที่ดีอยู่บนพื้นฐานของการแสดงออกโดยการเคารพ การให้เกียรติ การสร้างความไว้วางใจ และการเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก

4. คุณลักษณะของครูปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพ

ครูปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพ ได้มีผู้ศึกษาไว้ดังนี้

Colker (2008) ได้ศึกษาคุณลักษณะของครูปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพ 12 ข้อ ดังนี้

1. ความรู้สึกต่อสิ่งที่ทำ (Passion) คือ มีความรู้สึกต่อสิ่งที่ทำ มีความกระตือรือร้นต่อการกระทำต่างๆของเด็ก
2. ความพากเพียร (Perseverance) คือ มีความเต็มใจที่จะต่อสู้ตามความเชื่อของตนทั้งที่เกี่ยวกับความต้องการของเด็กหรือปัญหาทางการศึกษา
3. ความเต็มใจที่จะเสี่ยง (Willingness to take risks) คือ มีความเต็มใจที่จะเสี่ยงในการทำสิ่งต่างๆโดยมีเป้าหมายคือ การทำเพื่อเด็ก
4. การประนีประนอมเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย (Pragmatism) คือ มีความเต็มใจในการประนีประนอม ด้วยเข้าใจว่า การหยุดชั่วคราวสำหรับชัยชนะเล็กๆก็ยังคงทำให้ถึงเป้าหมายได้
5. ความอดทน (Patience) คือ การมองสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นแล้วทำให้เกิดความคับข้องใจหรือความโกรธว่าเป็นสิ่งท้าทาย ต้องอดทนเพื่อความสำเร็จในการทำงานกับเด็กและครอบครัว
6. ความยืดหยุ่น (Flexibility) คือ การรู้จักปรับการทำงานให้ดำเนินไปได้ดีกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงและที่คาดไม่ถึง
7. การยอมรับให้เกียรติต่อความหลากหลาย (Respect) คือ ให้เกียรติต่อเด็กและครอบครัว เกิดความรู้สึกที่ดีต่อความหลากหลาย สร้างบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติให้เกิดขึ้น
8. ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) คือ มีความสร้างสรรค์ในการสอนเด็กที่มีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ด้วยวิธีทางการสอนที่แตกต่าง

9. การตระหนักรู้ในตนและสิ่งที่จะปฏิบัติ (Authenticity) ตระหนักรู้ในตนว่าตนเองเป็นใคร และทำเพื่ออะไรซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นคงและมั่นใจในตัวครู ซึ่งความรู้สึกนี้จะสื่อถึงเด็กได้ ว่าครูของตนเชื่อถือได้ และจะตอบสนองตามนั้น

10. การใฝ่รู้ใฝ่เรียน (Love of Learning) คือ ครูต้องมีความสนใจใฝ่รู้อย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับเด็ก การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ครูต้องแสวงหาความรู้เกี่ยวกับงานวิจัยด้านการสอนที่เป็นปัจจุบัน

11. การมีพลังสูง (High energy) คือ ครูจะต้องแสดงให้เห็นว่ามีพลัง เด็กส่วนใหญ่จะตอบสนองต่อครูที่มีพลัง เห็นคุณค่าของความกระตือรือร้น

12. การมีอารมณ์ขัน (Sense of humor) คือ ครูต้องมีอารมณ์ขัน การเรียนรู้จึงจะสนุก ครูที่มีอารมณ์ขันจะพบได้จากห้องเรียนที่เต็มไปด้วยเสียงหัวเราะอย่างเป็นธรรมชาติ

คุณลักษณะของครูปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพดังที่กล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นคุณลักษณะของการตระหนักรู้เข้าใจตนเองและการตอบสนองความต้องการเด็ก ซึ่งสอดคล้องกับการรู้จักตนเองของครูและการมีสัมพันธภาพที่ดีกับเด็ก

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศเกี่ยวกับการนำแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา ไปใช้ในการพัฒนาครูปฐมวัยและนิสิตปริญญาตรี ดังนี้

5.1 งานวิจัยในประเทศ

หฤทัย อนุสรราชกิจ (2549) ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเด็กอย่างไรใครควรดูแลเพื่อปรับเปลี่ยนมุมมองและการปฏิบัติของครู การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนมุมมองและการปฏิบัติของครูซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงด้านใน 3 ด้าน คือ 1) ด้านการรับรู้ตนเอง 2) การรับรู้เด็ก และ 3) การรับรู้ผู้อื่น โดยทำการศึกษากับครูจำนวน 3 คน ระยะเวลาที่ใช้วิจัยรวมทั้งสิ้น 1 ปี 7 เดือนตามรอบวงจรของการทำงานของครู ผลการวิจัยพบว่าครูทั้ง 3 คนมีการปรับเปลี่ยนมุมมองและการปฏิบัติ แต่การเปลี่ยนแปลงนั้นมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงภายในตนเองด้านการรับรู้ตนเอง ครูคนที่ 1 ซึ่งเป็นผู้ที่รับรู้ผ่านทางใจมีการเปลี่ยนแปลงตนเองในเรื่องการให้และการรับ ครูคนที่ 2 ซึ่งเป็นผู้ที่รับรู้ผ่านการคิดมีการเปลี่ยนแปลงตนเองในเรื่องการอยู่กับปัจจุบันและการหายไปในสังคม ส่วนครูคนที่ 3 ซึ่งเป็นผู้ที่รับรู้ผ่านการกระทำและการใช้สัญชาตญาณ มีการเปลี่ยนแปลงตนเองในเรื่องการรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง งานวิจัยได้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในว่า เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยระยะเวลา ต้องใช้ความสมัครใจ ครูที่ต้องการเปลี่ยนแปลงตนเองจะต้องมีวินัยและความเพียรในการฝึกฝนตนเองในชีวิตจริงอย่างจริงจัง สม่ำเสมอ และต่อเนื่องยาวนานมากพอจึงจะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้ รวมทั้งความเกี่ยวข้องกันระหว่างบุคลิกลักษณะกับลักษณะของการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นที่เป็นปัจเจก

พงษ์ธร ต้นติฎฐิศักดิ์และคณะ(2552) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงจิตตปัญญาศึกษา: กรณีศึกษาสองชั้น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

พัฒนาแนวทางการจัดการเรียนการสอนแบบจิตตปัญญาศึกษาในอุดมศึกษา คำถามการวิจัยมี 2 ข้อ ได้แก่ 1) การจัดการเรียนการสอนแบบจิตตปัญญาศึกษา (ในอุดมศึกษา) มีลักษณะอย่างไร และ 2) การจัดการเรียนการสอนแบบจิตตปัญญาศึกษา มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเอง หรือไม่อย่างไร กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา ครั้งนี้ได้แก่ 1) กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action – Reflection Cycle) แบบกรอบ 3 ทศน์ และ 2) โมเดลจิตตปัญญาศึกษา ตัวแปรที่ศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ การเกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเองที่ดูจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง 2 ส่วนที่ต้องเกิดควบคู่กัน การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเองทั้ง 2 ส่วน ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเองที่เหตุ ได้แก่ การมีสติ (Mindfulness) การสืบค้นกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตน (Investigation) การน้อมมาปฏิบัติอย่างต่อเนื่องจริงจัง (Natural Effort) ความเบิกบานและผ่อนคลาย (Delightful Relaxation) การมีจิตตั้งมั่นและเป็นกลาง (Sustained Equanimity) และ 2) การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานในตนเองที่ผล คือ การเกิดปัญญา ความรักความเมตตา ซึ่งปรากฏใน 3 มิติได้แก่ มิติด้านพุทธิพิสัย (Cognitive) มิติด้านจิตพิสัย (Affective) มิติพิณิจพิสัย (Reflective) กรณีศึกษาที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คัดเลือกมาจากชั้นเรียนอุดมศึกษา 2 ชั้นเรียนที่ใช้แนวทางการศึกษาอย่างใคร่ครวญ (Contemplation) อยู่แล้วในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ 1) การสัมภาษณ์เชิงลึก 2) การสนทนากลุ่ม 3) การเขียนบันทึก 4) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม และ 5) แบบวัด MIND-CAR ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นระยะเวลาที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ 1 ภาคการศึกษา โดยแบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 3 ระยะ คือ เริ่มต้นภาคเรียน ระหว่างภาคเรียนและหลังจบภาคเรียน การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติเชิงพรรณนา ผลการศึกษา พบว่า เส้นทางการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมี 3 เส้นทางคือ เส้นทางการเรียนรู้ของนิสิต เส้นทางจัดการกระบวนการเรียนรู้ และเส้นทางจัดกิจกรรม ซึ่งทั้งสองห้องเรียนมีเส้นทางการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน และพบว่า การเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานที่ผล ที่เกิดขึ้นกับนักศึกษาทั้งสองชั้นเรียนมีแตกต่างกัน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้อธิบายไว้โดยละเอียด งานวิจัยชิ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นคุณลักษณะด้านใน เป็นเรื่องที่สามารถสร้างได้ โดยต้องสร้างปัจจัยด้านเหตุและปัจจัยสนับสนุนแล้วจึงจะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ผล นอกจากนั้นยังชี้ให้เห็นว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามแนวจิตตปัญญาศึกษานั้นสามารถทำได้หลายวิธีการดังเช่นกรณีศึกษาสองชั้นเรียน ที่ผู้สอนมีแนวทางการจัดประสบการณ์ที่ต่างกัน ใช้เครื่องมือต่างกัน และเนื้อหาวิชาต่างกัน แต่ก็สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในผู้เรียนได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของสิ่งที่ต้องการพัฒนา

มานิตา ลีโทชวลิต (2552) ศึกษาเรื่อง การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาครูปฐมวัยในโรงเรียนเรียนรวม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาด้านในและปรับทัศนคติของครูอนุบาลที่สอนเด็กที่มีความต้องการพิเศษซึ่งเรียนรวมในห้องเรียนปกติ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาได้แก่ ครูปฐมวัยที่สอนในโรงเรียนที่จัดการศึกษาแบบเรียนรวมแห่งหนึ่ง จำนวน 8 คน ซึ่งมีอายุระหว่าง 24-29 ปี และมีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 5 ปี ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยทั้งสิ้นรวม 15 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบบันทึกการสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบสังเกต แบบบันทึกข้อมูลจากผลงาน และ แบบบันทึกการเรียนรู้ของครู การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ

การเปลี่ยนแปลงใช้วิธีการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะด้านในของครูก่อนและหลังการเรียนรู้ การประเมินการเปลี่ยนแปลงแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ การให้ครูประเมินตนเอง และการประเมินโดยกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการตระหนักรู้ของครู โดยครูส่วนใหญ่มีการพัฒนาความตระหนักรู้เกี่ยวกับตนเองและการตระหนักรู้เกี่ยวกับผู้อื่นที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษเพิ่มขึ้น 1 ระดับและมีการพัฒนาการตระหนักรู้เกี่ยวกับเด็กพิเศษเพิ่มขึ้น 2 ระดับ

สรุป งานวิจัยแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาคุณลักษณะภายในเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึก และการกระทำเป็นสิ่งที่สามารถทำได้ โดยอาศัยการสร้างเหตุปัจจัยผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ต้องสอดคล้องกับบริบทของครู การสร้างความตระหนักรู้ให้เกิดขึ้นกับตัวครูจะส่งผลต่อการเข้าใจและการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของทั้งเด็กที่ครูสอนและเพื่อนร่วมงาน อันนำมาสู่ทัศนคติในการจัดการเรียนสอนที่สามารถตอบสนองความต้องการของเด็กแต่ละคนได้ดีขึ้น รวมทั้งยังช่วยลดความคับข้องใจและความขัดแย้งในการทำงานกับเพื่อนร่วมงาน อันนำมาสู่การมีสุขภาวะทางจิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้งานวิจัยยังแสดงให้เห็นว่าการเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในต้องอาศัยระยะเวลาที่ยาวนานมากพอ

5.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

Martin (1998) ศึกษาเรื่อง มิติของการเปลี่ยนแปลงการดูแล : การศึกษาการรับรู้ของครูอนุบาล เป็นการศึกษามิติต่าง ๆ เกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ในการดูแล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งที่เล็งทางการศึกษาปฐมวัยและครูผู้ได้รับการดูแล คำถามหลักของการวิจัยคือความสัมพันธ์ของการดูแลมีความหมายอะไรต่อที่เล็งทางการศึกษาปฐมวัย (Mentor) และครูผู้ได้รับการดูแล และความสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดประโยชน์อย่างไร คำถามรองคือ เกิดกระบวนการอะไรขึ้นภายในบริบทของความสัมพันธ์ของการดูแลนั้นซึ่งเปลี่ยนทั้งตัวบุคคลและการพัฒนาวิชาชีพของทั้งที่เล็งและครูผู้ได้รับการดูแล โดยการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคลกับที่เล็งทางการศึกษาปฐมวัย 5 คน และครูผู้ได้รับการดูแล 5 คน และการสัมภาษณ์แบบ 3 ทาง กับที่เล็งทางการศึกษา ครูผู้ได้รับการดูแลแต่ละคน และผู้วิจัย ข้อมูลถูกนำมาให้รหัสและวิเคราะห์ในประเด็นของมิติการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นในความสัมพันธ์ เก็บรวบรวมข้อมูลได้จากเทปบันทึกเสียง วีดิทัศน์จากการสัมภาษณ์ และการบันทึกภาคสนาม ผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นถึง 16 มิติของความสัมพันธ์ ดังนี้ ความไว้วางใจ การเปิดเผย การยอมรับ การช่วยเหลือ การสนับสนุน ระดับการลอบโยน ความรู้ การสื่อสาร การให้ข้อมูลย้อนกลับ การสะท้อนความคิด การแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน การเติบโต ความมีอำนาจ ความเสี่ยง และวิสัยทัศน์ ข้อค้นพบแสดงให้เห็นถึง 1) ความสัมพันธ์ของการดูแลที่เกิดขึ้นจริง 2) การเปลี่ยนแปลงของที่เล็งทางการศึกษาและครูผู้ได้รับการดูแลที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งตนเองและวิชาชีพ 3) การเติบโตของที่เล็งทางการศึกษาและครูผู้ได้รับการดูแลซึ่งเติบโตไปสู่การเป็นผู้นำและผู้สนับสนุนการศึกษาปฐมวัยรุ่นใหม่ 4) การขยายวงความรู้เกี่ยวกับการดูแลเด็กและการศึกษา

Day (1999) ศึกษาเรื่อง การสอนนักเรียน : กระบวนการเปลี่ยนแปลงนักศึกษาฝึกสอนการศึกษาพิเศษและผู้นิเทศจากมหาวิทยาลัย ซึ่งงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบาย

กระบวนการที่นักศึกษาฝึกสอนได้เป็นผู้คิดไตร่ตรองและใช้การคิดไตร่ตรองในการยืนยันการปฏิบัติ
ของตนเอง เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา(Research and Development) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด และศึกษาผลการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดที่มีต่อความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ใช้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การเตรียมการ

ขั้นที่ 2 การพัฒนาและวิจัย ระยะที่ 1 : การสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (D1R1)

ขั้นที่ 3 การพัฒนาและวิจัย ระยะที่ 2 : การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (D2R2)

ขั้นที่ 4 การพัฒนาและวิจัย ระยะที่ 3 : การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (D3R3)

ขั้นที่ 5 การนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (D4)

แผนภาพที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

ขั้นที่ 1 การเตรียมการ

การวิจัย(RO) คำถามวิจัย : กรอบแนวคิดของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด มีองค์ประกอบและลักษณะอย่างไร

ผู้วิจัยดำเนินการเพื่อตอบคำถามวิจัย โดยแบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้ คือ 1) ทบทวนความรู้และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) เตรียมตัวผู้วิจัย 3) สังเคราะห์ความรู้เพื่อกำหนดกรอบการวิจัย รายละเอียดของการดำเนินงานมีดังนี้

1) การทบทวนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนความเข้าใจแนวคิดที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร ตำรา งานวิจัย บทความ สื่อต่างๆ ตลอดจนเข้ารับการอบรมเรื่องที่เกี่ยวข้องซึ่งเอื้อต่อการเกิดความเข้าใจที่ลุ่มลึกขึ้น แนวคิดสำคัญที่ศึกษา ได้แก่

1. แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
2. แนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด
3. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กได้แก่ ความสามารถของครู ปรุ้มวัย ด้านสัมพันธภาพ(relationship) ตามแนว Competencies for Early Childhood Professionals Virginia's Early Childhood Development Alignment Project (2008)
4. แนวคิดการวิจัยและพัฒนา ซึ่งเป็นแบบแผนการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

2) การเตรียมตัวผู้วิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าพัฒนาตนเองเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและพัฒนาความสามารถของตนเพื่อให้ดำเนินการวิจัยและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดซึ่งเป็นกระบวนการที่พัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยอันเกิดจากการพัฒนาตัวครูจากด้านในได้ โดยดำเนินการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาตนเองจากแหล่งความรู้ต่างๆ ทั้งในระยะเริ่มต้นการวิจัย และตลอดระยะเวลาของการดำเนินการวิจัย ดังแสดงในตาราง

ตารางที่ 1 การเรียนรู้ของผู้วิจัยเพื่อการพัฒนาตนเองและเพื่อการดำเนินการวิจัย

การเรียนรู้	ประโยชน์ที่ได้รับ
<p>1. การเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา</p> <p>1) การเข้าร่วมประชุมวิชาการประจำปีจิตตปัญญาศึกษา จัดโดยศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล ได้แก่</p> <p>ครั้งที่ 1 เรื่อง จิตตปัญญาศึกษา วันที่ 31 ตุลาคม 2552, ครั้งที่ 2 เรื่อง จิตตปัญญาศึกษา: ทางเลือกหรือทางรอดของสังคมไทย วันที่ 2-4 ธันวาคม 2553, ครั้งที่ 4 เรื่อง จิตตปัญญาศึกษากับการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐานวันที่ 13-14 ธันวาคม 2555, ครั้งที่ 5 เรื่อง ภาวะผู้นำ จิตวิญญาณและการพัฒนามนุษย์ วันที่ 21-22 พฤศจิกายน 2556</p> <p>2) การอบรมเกี่ยวกับบัพลักษณ์</p> <p>- เรื่อง “บัพลักษณ์ขั้นต้น” จัดโดยสาขาการศึกษาปฐมวัย ระหว่างวันที่ 30 ตุลาคม -1 พฤศจิกายน 2552 ณ สโมสรอาจารย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p> <p>- เรื่อง “บัพลักษณ์ขั้นกลาง” จัดโดยสมาคมบัพลักษณ์ไทย วันที่ 2553 ณ เรือนร้อยฉนำ สวนเงินมีมา</p> <p>- เรื่อง “บัพลักษณ์กับการพัฒนากระบวนการ” วันที่ 12-13 กันยายน 2554 จัดโดยสมาคมบัพลักษณ์ไทย</p> <p>3) การเรียนรู้เกี่ยวกับการเป็นกระบวนการ</p> <p>- การศึกษาฝึกอบรมเรื่อง “มหกรรมกระบวนการครั้งที่ 12” จัดโดยสถาบันขวัญเมือง วันที่ 15-21 กุมภาพันธ์ 2552 ณ บ้านอิงดอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย</p>	<p>1) ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา แนวทางการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาครู ปัญหาและอุปสรรคบนเส้นทางของการพัฒนา มีเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มคนที่สนใจจิตตปัญญาศึกษา นำไปสู่การกำหนดกรอบแนวคิด การออกแบบกระบวนการและกิจกรรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ</p> <p>2) ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น ที่เป็นผลมาจากการใช้บัพลักษณ์เป็นแผนที่นำทางในการสังเกต ใคร่ครวญเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง เกิดการเคารพ ยอมรับความแตกต่างที่หลากหลายของผู้อื่นและปรับตัวในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเข้าใจมากขึ้น รวมทั้งเห็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนรู้จากด้านในและฝึกปฏิบัติการเป็นกระบวนการบัพลักษณ์ นำมาสู่การออกแบบกิจกรรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ</p> <p>3) ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจตนเอง เห็นตนเองในมุมมองใหม่ เกิดการคลี่คลายปัญหาภายในใจของตน เห็นแบบอย่างของการเป็นกระบวนการตัวอย่างกิจกรรมและวิธีการจัดกระบวนการนำไปสู่การพัฒนาตนเองในการเป็นกระบวนการ</p>

การเรียนรู้	ประโยชน์ที่ได้รับ
<p>4) การเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง</p> <ul style="list-style-type: none"> - การอบรมเรื่อง “ภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลง (Immunity to change)” จัดโดยสถาบันปลูกรักเพื่อพัฒนาศักยภาพชีวิตและการทำงาน วันที่ 3 สิงหาคม 2553 ณ บ้านพักกรุงเทพคริสเตียน กรุงเทพฯ 	<p>4) ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่กำลังอยู่ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงตนเองจากด้านในนำไปสู่การเข้าใจธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นกับครูที่เข้าร่วมกระบวนการจัดการ</p>
<p>2. การเรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด</p> <p>1) การศึกษาแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้แก่</p> <ul style="list-style-type: none"> - หนังสือเรื่อง Magical Parent Magical Child ของ Mendizza & Pearce (2003) - บทความจากเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เว็บไซต์ของสถาบัน Touch the Future 	<p>1) ผู้วิจัยได้ศึกษาทำความเข้าใจแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดจากแนวทางการศึกษาของ Mendizza & Pearce นำมาสู่การกำหนดกรอบแนวคิดการออกแบบกระบวนการและกิจกรรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้</p>
<p>3. การเรียนรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ</p> <p>1) การศึกษาในรายวิชา วิจัยเชิงคุณภาพ ณ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553</p>	<p>1) ผู้วิจัยมีความรู้เกี่ยวกับการทำงานวิจัยเชิงคุณภาพ และได้ฝึกปฏิบัติเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ</p>
<p>4. การเรียนรู้เรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้อง</p> <p>1) การศึกษาสังเกตสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยในโรงเรียนที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาครูจากด้านใน ได้แก่ โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนปัญญาอุทัย และศูนย์พัฒนาเด็กวัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต</p>	<p>1) ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจในสภาพบรรยากาศของโรงเรียน แนวทางการแสดงปฏิสัมพันธ์ของครูต่อเด็ก และการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก ในบริบทจริงของโรงเรียนปฐมวัยไทย อันนำมาสู่การออกแบบกิจกรรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้</p>

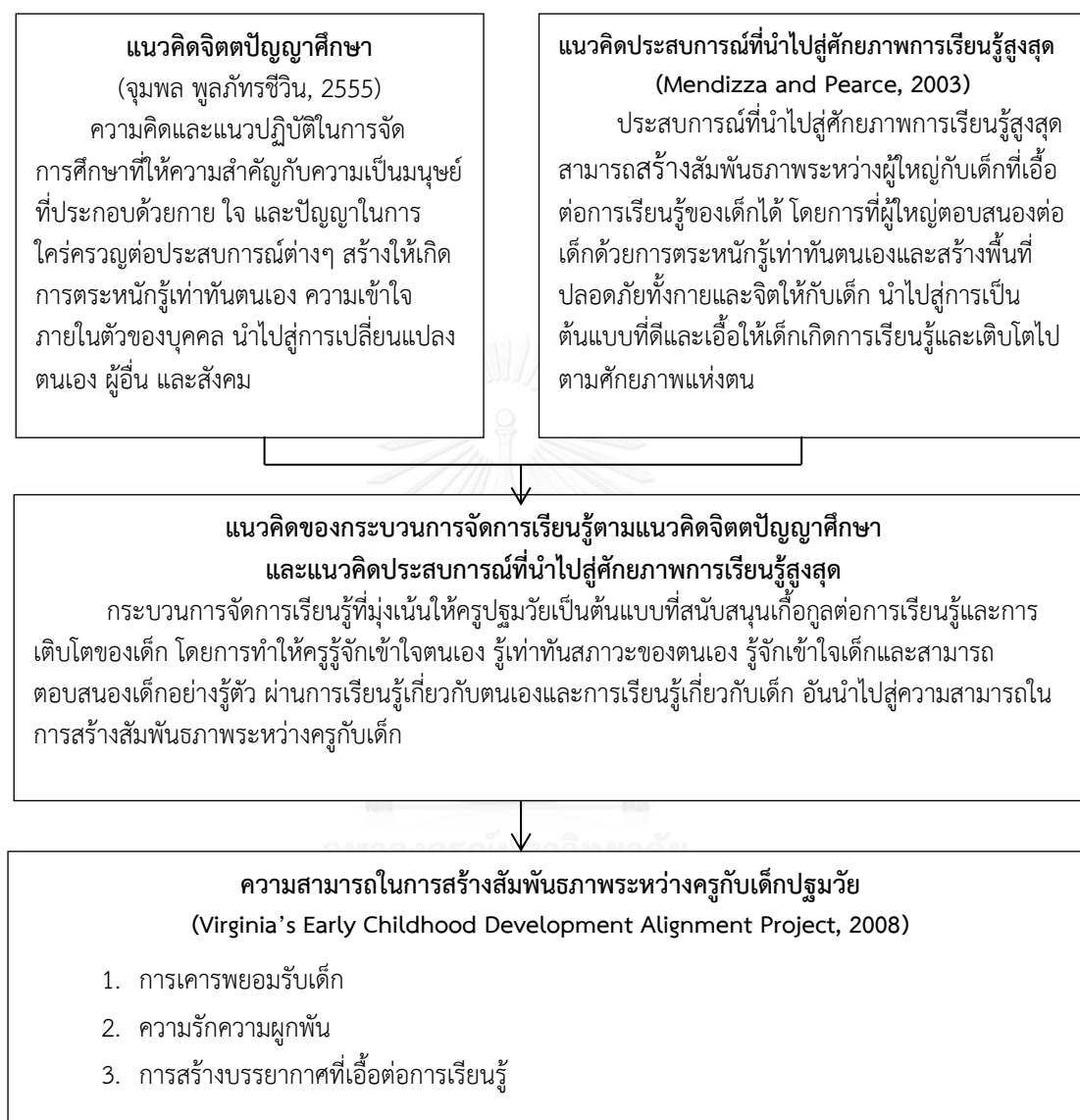
การเรียนรู้	ประโยชน์ที่ได้รับ
2) การอบรมเรื่อง การศึกษาประวัติชีวิต (Biography) จัดโดย บริษัททีวีวีลครีเอชั่น วันที่ 9-10 มกราคม 2557	2) ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจในพัฒนาการของมนุษย์รวมทั้งนัยของประสบการณ์ในวัยเด็ก กับผลกระทบต่อวัยผู้ใหญ่มากขึ้น นำมาสู่การกำหนดกิจกรรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ
3) การศึกษารายวิชา การให้คำปรึกษาตาม จิตวิทยาแนวพุทธ ณ คณะจิตวิทยา จุฬาฯ ใน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553	3) ผู้วิจัยมีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของจิตวิทยาแนวพุทธ อันนำมาสู่การปรับตัวในการทำงานร่วมกับครูผู้เข้าร่วมการวิจัยได้

จากการเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ต่างๆข้างต้นทำให้ผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด

3) การสังเคราะห์ความรู้เพื่อกำหนดกรอบการวิจัย
ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. สังเคราะห์แนวคิดที่ใช้ในการวิจัยจาก 2 แนวคิดหลัก คือ แนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด จากการศึกษาข้อมูลข้างต้น โดยมีความมุ่งหมายให้เกิดความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ทำให้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

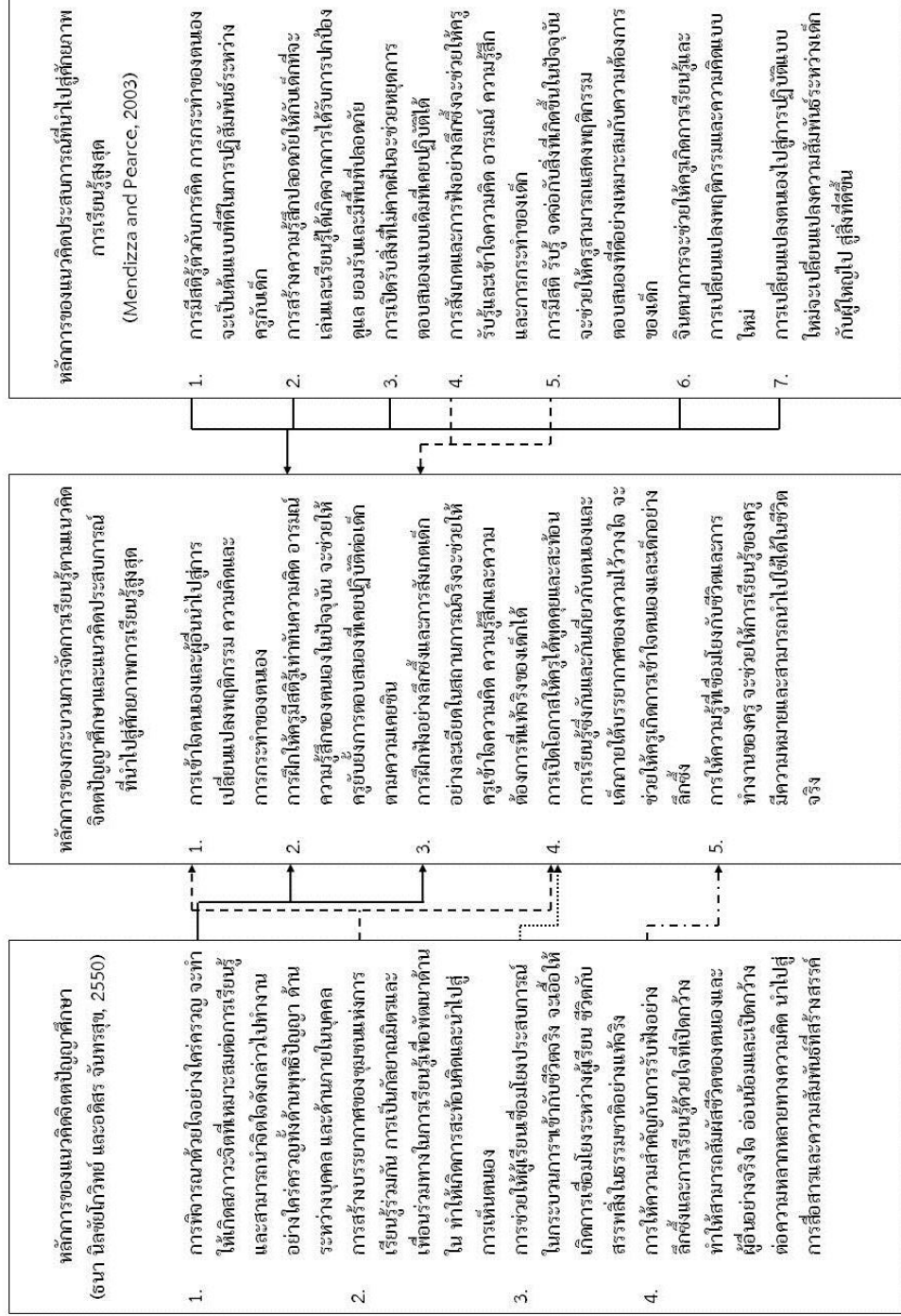
จากแผนภาพ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดหลักที่ใช้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ คือ แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ซึ่งทั้งสองแนวคิดตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์แบบองค์รวมและเป็นแนวคิดที่ทำให้ครูเกิดการพัฒนาจากด้านในและให้ความสำคัญกับการรู้เท่าทันตนเอง ซึ่งร่วมกันส่งผลถึงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยในด้านการเคารพยอมรับเด็ก ความรักความผูกพันและการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ที่อยู่บนฐานของการรู้เท่าทันตนเองของครู

2. ผู้วิจัยตรวจสอบแนวคิดและหลักการที่สังเคราะห์ได้จากอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ และสร้างเป็นกรอบแนวคิดกระบวนการจัดการเรียนรู้ ดังแผนภาพ

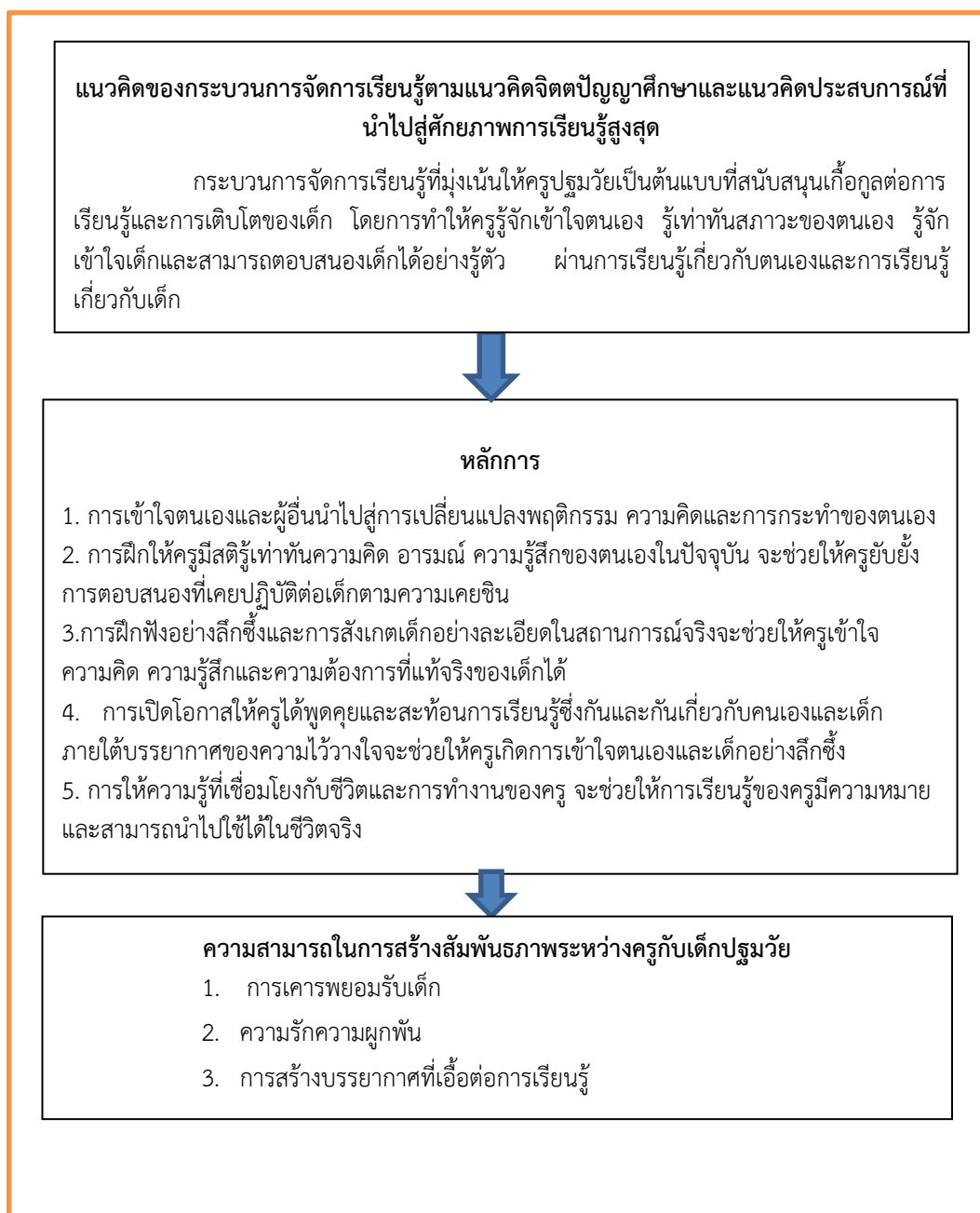

แสดงการสังเคราะห์หลักการของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด

แผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 4 กรอบแนวคิดของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิด
ประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด

ขั้นที่ 2 การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 1 : การสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด

การพัฒนา (D1) : ผู้วิจัยสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับตั้งต้นตามกรอบแนวคิดที่พัฒนาขึ้น

ผู้วิจัยสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ จากกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 5 กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับตั้งต้น

**กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
และแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด**

หลักการ

1. การเข้าใจตนเองและผู้อื่นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดและการกระทำของตนเอง
2. การฝึกให้ครุมีสติรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองในปัจจุบัน จะช่วยให้ครุยับยั้งการตอบสนองที่เคยปฏิบัติต่อเด็กตามความเคยชิน
3. การฝึกฟังอย่างลึกซึ้งและการสังเกตเด็กอย่างละเอียดในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ครุเข้าใจความคิด ความรู้สึก และความต้องการที่แท้จริงของเด็กได้
4. การเปิดโอกาสให้ครุได้พูดคุยและสะท้อนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับตนเองและเด็กภายใต้บรรยากาศของความไว้วางใจจะช่วยให้ครุเกิดการเข้าใจตนเองและเด็กอย่างลึกซึ้ง
5. การให้ความรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตและการทำงานของครุ จะช่วยให้การเรียนรู้ของครุมีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

ขั้นตอนของกระบวนการ ฉบับตั้งต้น

ขั้นที่ 1 รู้จักเข้าใจตนเอง ประกอบด้วย 2 ขั้นย่อย ได้แก่

ขั้น 1 การรู้จักเข้าใจตนเอง มี 3 กิจกรรม

- 1) แลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) ค้นหาตนเอง
- 3) สุนทรียสนทนา

ขั้น 2. การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง

- 1) การสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ
- 2) สุนทรียสนทนา

ขั้นที่ 2 รู้จักเข้าใจใจเด็ก ประกอบด้วย 2 ขั้นย่อย ได้แก่

ขั้น 1 การรู้จักเข้าใจใจเด็ก

- 1) แลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) สะท้อนคิดใคร่ครวญ
- 3) สุนทรียสนทนา

ขั้น 2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง

- 1) การสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ
- 2) สุนทรียสนทนา

การวิจัย (R1) คำถามวิจัย : กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด มีขั้นตอน กิจกรรมและการดำเนินการอย่างไร มีปัญหาและอุปสรรคอะไร

ผู้วิจัยดำเนินการเพื่อตอบคำถามวิจัย ดังนี้

1. การสังเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้ ฉบับดั้งเดิม เพื่อกำหนดขั้นตอน กิจกรรม และการดำเนินการของกระบวนการ

ผู้วิจัยสังเคราะห์กระบวนการฯ และกำหนดขั้นตอน กิจกรรมและการดำเนินการของกระบวนการฯ โดยกระบวนการฯ ฉบับดั้งเดิมแบ่งเป็น 2 ชั้นใหญ่ แต่ละชั้นใหญ่ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 2 ชั้น ดังนี้

ชั้นที่ 1 รู้จักเข้าใจตนเอง ประกอบด้วย 2 ชั้นย่อย ได้แก่

1.1 การรู้จักเข้าใจตนเอง

1.2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง

ชั้นที่ 2 รู้จักเข้าใจเด็ก ประกอบด้วย 2 ชั้นย่อย ได้แก่

2.1 การรู้จักเข้าใจเด็ก

2.2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง

2. การนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นไปตรวจสอบคุณภาพ

ผู้วิจัยนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ขั้นต้น ไปตรวจสอบคุณภาพ โดย 1) การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ และ 2) การนำกิจกรรมบางส่วนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้นำร่องกับครูปทุมวัย รายละเอียดของการดำเนินการ มีดังนี้

- 1) การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ

ผู้วิจัยนำขั้นตอน กิจกรรม และการดำเนินการของกระบวนการฯ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ฯ และ การกำหนดกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนของแต่ละระยะ ความครอบคลุมของแผนการจัดการเรียนรู้กับ วัตถุประสงค์ของกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ความเหมาะสมของเวลาที่ใช้ในแต่ละขั้นตอน ความตรงตามวัตถุประสงค์ของแต่ละกิจกรรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

- 2) การนำกิจกรรมบางส่วนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ไปทดลองใช้

ผู้วิจัยนำกิจกรรมบางส่วนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ไปทดลองใช้นำร่องกับครูปทุมวัยในโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งที่โรงเรียนให้ความสนใจในการพัฒนาครูด้านในและยินดีให้ความร่วมมือในการทดลองนำร่อง เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการดำเนินการจัดกระบวนการฯ ความ

เหมาะสมของกิจกรรม ระยะเวลาการดำเนินการ ทักษะการเป็นกระบวนกรของผู้วิจัย และการเก็บข้อมูล โดยจัดกิจกรรมเป็นเวลา 4 สัปดาห์ กิจกรรมที่นำไปใช้ได้แก่ 1) กิจกรรมในชั้นที่ 1 การรับประสบการณ์ใหม่ โดยจัดกิจกรรมการศึกษาประวัติชีวิต จัดกิจกรรมในวันเสาร์ทั้งวัน 2) กิจกรรมในชั้นที่ 2 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรม โดยจัดกิจกรรมการระบายสีน้ำ การสเก็ตภาพ การเดินรำเต้าต่อซิ่นซี จัดกิจกรรมทุกวันอังคาร ในช่วงเย็นหลังเลิกเรียน ใช้เวลา 1 ชั่วโมงครึ่ง และ3) กิจกรรมในชั้นที่ 3 การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต โดยให้ครูเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง สัปดาห์ละ 1 ครั้ง การเก็บข้อมูลใช้วิธีการสังเกตการตอบสนองของครู การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการก่อนและหลังการดำเนินกระบวนกรฯ และการศึกษาผลงานจากสมุดบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ของครู

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในชั้นนี้ ได้แก่ 1) แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสำหรับการตรวจสอบคุณภาพของกระบวนกรฯ 2) แบบสังเกตและบันทึกข้อมูลภาคสนามของผู้วิจัย

4. ผลการวิจัย

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการสัมภาษณ์และการให้คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ รวมทั้งการสังเกตและสนทนากับครูอย่างไม่เป็นทางการ สรุปได้ดังนี้

4.1 ผลการพิจารณาและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ประเด็นที่เสนอแนะ	การนำไปปรับปรุงกระบวนกรฯ
ควรออกแบบกิจกรรมให้เน้นลงลึกไปถึงการปฏิบัติของครู เพราะการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้ไม่ใช่รู้แค่แนวคิดแล้วทำได้ การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพของครูต้องเกิดจากการเห็นเด็ก ควรปรับกิจกรรมให้ไปถึงการมองเด็ก	ปรับกิจกรรมการบรรยายให้เป็นการปฏิบัติที่ดึงประสบการณ์ในตัวครูออกมาเรียนรู้ รวมทั้งจัดกิจกรรมให้ครูศึกษาลงลึกไปสู่การสังเกตเด็กที่ละเอียดอ่อน

ประเด็นที่เสนอแนะ	การนำไปปรับปรุงกระบวนการฯ
ควรศึกษาแนวทางการปฏิบัติของครูที่ฝึกตนตามแนวสร้างการรู้ตัว ซึ่งมักใช้กิจกรรมการฝึกสติ สร้างสมาธิ รู้กายใจ จึงจะเห็นผล	เน้นกิจกรรมในลักษณะที่เป็นการฝึกสติ รู้กายใจ
ควรศึกษาแนวคิดเรื่องความรู้ตัว ไม่รู้ตัวของครูด้วย	ปรับเกณฑ์ตัวบ่งชี้ให้ครอบคลุมพื้นฐานของการรู้ตัวของครูแต่ละคน
ควรรหาครูที่ทำงานกับเด็กมาพูดคุยกันเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดกับครู	มีกิจกรรมที่เชิญวิทยากรภายนอกที่ทำงานกับเด็กมาพูดคุยกับครู
ควรศึกษาการใช้คำพูด แนวทางการทำงานของผู้ที่ทำงานด้านการพัฒนาครูจากด้านใน เช่น พระอาจารย์ชยสาโร, อาจารย์ไสรیش โพธิ์แก้ว, แมชีตันสนีย์ เพื่อให้ครูได้มีหลักในการวางใจของตนตลอดจนมีหลักในการทำงานกับเด็ก	นำตัวอย่างการใช้คำพูดและแนวทางการปฏิบัติของท่านมาปรับใช้ในการสื่อสารกับครู

4.2 ข้อค้นพบจากการทดลองใช้

สรุปข้อค้นพบจากการนำกิจกรรมไปทดลองใช้ มีดังนี้

1) สภาวะของผู้วิจัยในฐานะกระบวนการมีผลต่อการเรียนรู้ของครู

การนำกิจกรรมในกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ไปใช้นั้น สภาพความพร้อมทางกายและใจของตัวผู้วิจัยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อบรรยากาศในการเรียนรู้ของทั้งครูและผู้วิจัย ในช่วงการนำกิจกรรมไปทดลองใช้ ผู้วิจัยต้องพัฒนางานหลายอย่างไปพร้อมๆกันทำให้มีความเครียดและความวิตกกังวลสูง ซึ่งครูสามารถสังเกตและรับรู้ได้ ความไม่นิ่งของผู้วิจัยมีผลต่อสภาวะทางอารมณ์ของครูโดยเฉพาะกิจกรรมการศึกษาประวัติชีวิต การที่ใจของกระบวนการไม่ตั้งมั่น ขาดสมาธิ จะส่งผลกระทบต่อท่าทีในการสื่อสารกับครู และส่งผลต่อการเกิดปัญญาภายในของครูที่ต้องอาศัยสภาวะจิตที่สงบและผ่อนคลายจึงจะนำไปสู่การสังเกตใคร่ครวญประสบการณ์ชีวิตของตนเองและมองเห็นสิ่งต่างๆตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยในฐานะกระบวนการต้องพัฒนาตนเองให้มีจิตใจที่สงบ ตั้งมั่น มีสติรู้ตัวอยู่เสมอเป็นเบื้องต้นก่อนที่จะไปพัฒนาครู

2) ความไว้วางใจมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการเรียนรู้จากด้านใน

การเรียนรู้ด้านในต้องอาศัยความไว้วางใจในความสัมพันธ์ที่มีต่อกันมากพอ ดังนั้นกิจกรรมที่ลงลึกเข้าไปชุดค้นเบื่องหลังชีวิตของครูแต่ละคน เช่น การศึกษาประวัติชีวิต จึงไม่ควรจัดในลำดับแรกของกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ แต่ควรทอดระยะเวลาให้ผู้วิจัยและครูมีความคุ้นเคยต่อกันในระดับหนึ่ง

จึงสมควรที่จะจัด การจัดกิจกรรมควรในสถานที่มิดชิด มีความเป็นส่วนตัว บรรยากาศสงบ สบาย ปราศจากเสียงรบกวนและไม่ควรมีบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมด้วยโดยเด็ดขาด

3) ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกิจกรรมมีผลต่อบรรยากาศในการเรียนรู้

เนื่องจากครูปฐมวัยในโรงเรียนเอกชนมีภาระต้องจัดเตรียมข้อมูลเพื่อพูดคุยกับผู้ปกครองเกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคนที่อยู่ในชั้นเรียนของตนเป็นประจำทุกวัน รวมทั้งหลังเลิกงานครูหลายคนมีภาระงานสอนพิเศษ เวลาส่วนตัวของครูหลังเลิกเรียนในแต่ละวันจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก ดังนั้นระยะเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งต้องไม่นานจนเกินไปแต่ต้องไม่สั้นมากจนไม่ได้เรียนรู้ การจัดกิจกรรมต้องกระชับ ชัดเจนและที่สำคัญต้องเลิกตรงตามเวลาที่นัดหมาย นอกจากนั้นก่อนเริ่มดำเนินกระบวนการ การจัดประชุมครูเพื่อให้ครูมีส่วนร่วมในการกำหนดวันเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับผู้วิจัยจะทำให้ครูเกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งที่มีความหมายของการดำเนินกระบวนการฯ และสามารถจัดสรรเวลาของตนให้พร้อมสำหรับการเข้าร่วมการวิจัยและการทำภารกิจอื่น

4) การใช้คำพูดต้องอธิบายให้ชัดเจน

คำพูดบางคำที่ครูไม่คุ้นเคย ควรต้องมีการอธิบายให้ชัดเจน เช่น “กลับมาอยู่กับลมหายใจ” หมายถึง ละทิ้งการคิดเพื่อทำความรู้สึกตัวที่ลมหายใจเข้าออกของตนเอง

5) การเน้นย้ำเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการทำงานเป็นระยะๆ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น

กิจกรรมบางกิจกรรมที่นำไปทดลองใช้ ครูบางคนอาจเคยทำแล้ว แต่ไม่รู้เป้าหมายที่แท้จริงของกิจกรรมจึงรีบทำเพื่อให้เสร็จโดยเร็ว แต่ละเลยกระบวนการทำงานที่มีความหมายซ่อนอยู่ เช่น การระบายสีน้ำ เป้าหมายคือ การพัฒนาฐานใจ ไม่ใช่ฐานหัวหรือความคิด ดังนั้นจึงไม่ได้ต้องการภาพวาดเป็นเป้าหมายหากแต่มุ่งฝึกให้ครูทำความรู้สึกตัวพร้อมไปกับการทำงานของมือในการระบายสีและรับรู้อารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงควรย้ำอย่างนุ่มนวลถึงแก่นของการทำงานกิจกรรมทั้งก่อนทำเริ่มทำและระหว่างทำกิจกรรม

ขั้นที่ 3 การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 2: กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (D2R2)

การพัฒนา (D2) : ผู้วิจัยพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (ปรับปรุงกระบวนการครั้งที่ 1)

ผู้วิจัยพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ จากกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด จากการนำข้อค้นพบที่ได้

จากการดำเนินการขั้นที่ 2 มาปรับปรุงแก้ไขกระบวนการฯ โดยปรับรายละเอียดของกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและข้อค้นพบจากการทดลองนำร่องทำให้ได้กระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1

แผนภาพที่ 6 กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1

**กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
และแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด**

หลักการ

1. การเข้าใจตนเองและผู้อื่นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดและการกระทำของตนเอง
2. การฝึกให้ครูมีสติรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองในปัจจุบัน จะช่วยให้ครูยับยั้งการตอบสนองที่เคยปฏิบัติต่อเด็กตามความเคยชิน
3. การฝึกฟังอย่างลึกซึ้งและการสังเกตเด็กอย่างละเอียดในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ครูเข้าใจความคิด ความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริงของเด็กได้
4. การเปิดโอกาสให้ครูได้พูดคุยและสะท้อนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับตนเองและเด็กภายใต้บรรยากาศของความไว้วางใจจะช่วยให้ครูเกิดการเข้าใจตนเองและเด็กอย่างลึกซึ้ง
5. การให้ความรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตและการทำงานของครู จะช่วยให้การเรียนรู้ของครูมีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

ขั้นตอนของกระบวนการ ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1

- ขั้นที่ 1 รู้จักเข้าใจตนเอง ประกอบด้วย 3 ขั้นย่อย ได้แก่
- ขั้น 1 การรู้จักเข้าใจตนเอง
 - 1) แลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - 2) ค้นหาตนเอง
 - 3) สนทนา
 - ขั้น 2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง
 - 1) การสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ
 - 2) สนทนา
 - ขั้น 3 การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต
 - 1) การสังเกตตนเองผ่านการทำกิจกรรมประจำวัน
 - 2) การเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง
- ขั้นที่ 2 รู้จักเข้าใจเด็ก ประกอบด้วย 3 ขั้นย่อย ได้แก่
- ขั้น 1 การรู้จักเข้าใจเด็ก
 - 1) แลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - 2) สะท้อนคิดใคร่ครวญ
 - 3) สนทนา

ขั้น 2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง

- 1) การสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ
- 2) สนทริยสนทนา

ขั้น3 การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต

- 1) การสังเกตตนเองผ่านการทำงานกับเด็ก
- 2) การเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและการทำงานกับเด็ก

การวิจัย (R2) : ผลการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร

ผู้วิจัยดำเนินการเพื่อตอบคำถามการวิจัย ดังนี้

ทดลองใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้กับครูผู้เข้าร่วมการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

- 1) การเข้าสนาม

ผู้วิจัยนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1 ไปพัฒนาครูในโรงเรียนที่เป็นสนามวิจัย ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัยและสนใจพัฒนาบุคลากรที่เน้นการพัฒนา ด้านในและการพัฒนาสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2555 โดยผู้วิจัย เข้าไปศึกษาสภาพปัญหาและสภาพทั่วไปรวมทั้งข้อมูลเบื้องต้นของโรงเรียนและคณะครูทั้ง 11 คน ในครั้งที่ 1 ภายใต้วามเห็นชอบและความร่วมมือของผู้บริหารโรงเรียน หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นัดหมาย ประชุมชี้แจง แนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและวางแผนการจัดกิจกรรมร่วมกับผู้บริหาร และคณะครูในครั้งที่ 2 โดยกำหนดตารางเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันที่จะเกิดขึ้นทั้งในระหว่าง สัปดาห์และสุดสัปดาห์ รวมเวลาทั้งหมดในการจัดกระบวนการฯ ในรอบที่ 1 จำนวน 18 สัปดาห์

- 2) การศึกษาข้อมูลเสัฐาน

ก่อนเริ่มต้นจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเสัฐานเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก โดยการสัมภาษณ์ครูอย่างไม่เป็นทางการ เป็นรายบุคคล ร่วมกับการสังเกตพฤติกรรมอย่างไม่มีส่วนร่วม เพื่อรวบรวมข้อมูลเสัฐานของครูแต่ละคน

ผู้วิจัยนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ที่พัฒนาแล้วไปใช้จัดกระบวนการฯ กับครูผู้เข้าร่วมการวิจัย จำนวน 11 คน ในลักษณะของการทำไปปรับไป กล่าวคือ ดำเนินการตามกระบวนการฯ ทุกขั้นตอนและใช้แผนการจัดกิจกรรมที่วางไว้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ขณะเดียวกันก็มีการยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนตัวกิจกรรมหรือเลื่อนไหลช่วงเวลาเพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนมากที่สุด ผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมในรอบที่ 1 โดยมีรายละเอียดสรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 2 รายละเอียดของการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมในรอบที่ 1

ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้	จำนวนกิจกรรมที่จัด
ขั้นที่ 1 รู้จักเข้าใจตนเอง	
ขั้นที่ 1 การรู้จักเข้าใจตนเอง	3
ขั้นที่ 2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง	6
ขั้นที่ 3 การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต	6
ขั้นที่ 2 รู้จักเข้าใจเด็ก	
ขั้นที่ 1 การรู้จักเข้าใจเด็ก	3
ขั้นที่ 2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง	6
ขั้นที่ 3 การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต	6
รวม จำนวนกิจกรรมที่จัดในรอบที่ 1	30

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่ 1) แบบบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย 2) แบบสังเกตความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย 3) แบบสัมภาษณ์การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย และ 4) เกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย

เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการดังนี้ คือ 1) สังเกตพฤติกรรมความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยทั้งก่อนและหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯ 2) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยทั้ง 3 ด้าน โดยสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลทั้งตัวครู เพื่อนครู และฝ่ายวิชาการหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯ และการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับความพึงพอใจและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาครั้งต่อไป การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation) ด้านวิธีการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อสรุปที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

5) ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยทั้งสามด้านเมื่อเปรียบเทียบกับเส้นฐานในขณะนี้เริ่มปรากฏการเปลี่ยนแปลงในตัวครู แต่ยังคงมีครูจำนวน

หนึ่งที่ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงครบทั้งสามด้าน นอกจากนั้นยังพบข้อมูลที่สำคัญว่าครูส่วนใหญ่เริ่มมีความสามารถในการเข้าใจตนเอง รู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกของตนเองซึ่งเป็นคุณสมบัติใหม่ที่เป็นฐานของการแสดงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กปฐมวัยเด่นชัดขึ้นมาก รายละเอียดอื่นๆที่น่าสนใจ มีดังนี้

1) ครูมีการตื่นตัวและพยายามเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองมาก เนื่องจากไม่เคยมีความรู้ความเข้าใจและได้รับการกระตุ้นให้มองกลับเข้ามาที่ตนเอง ครูส่วนใหญ่ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการฯ แต่มีบางคนที่มีการต่อต้านโดยแสดงออกผ่านทางคำพูดกับผู้วิจัยโดยตรง เนื่องจากผู้วิจัยเข้าสนามและจัดกิจกรรมกระตุ้นจิตใจเกินไปทำให้ครูบางคนที่มีภาระสอนพิเศษในช่วงวันหยุดเกิดความคับข้องใจ แต่ขณะเดียวกันก็มีครูบางคนที่มีภาระสอนพิเศษเช่นเดียวกันแต่สามารถโอนอ่อนผ่อนปรนทำงานทั้งสองส่วนได้อย่างลงตัว

2) กิจกรรมการสังเกตตนเองในวิถีชีวิต ซึ่งให้ครูสังเกตตนเองแล้วเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ทำได้ค่อนข้างยาก เพราะครูมีภารกิจมาก ไม่คุ้นเคยและไม่ชอบการเขียน แต่ยังคงสมควรทำต่อไป โดยอาจผ่อนปรนช่วงเวลาในการเขียนตามความสะดวกของครู รวมถึงผ่อนปรนให้ครูเขียนบันทึกในประเด็นอื่นที่ครูรู้สึกอยากเขียนได้

3) กิจกรรมการฝึกรู้เท่าทันตนเองผ่านกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่สำคัญมากเนื่องจากเป็นการหล่อเลี้ยงการรู้เท่าทันตนเองและการเรียนรู้ทั้งหมดให้กับครู การที่จัดกิจกรรมต่อเนื่องกันทุกสัปดาห์ทำให้ครูสามารถรักษาสภาพภายในของตนและมีความเพียรที่จะศึกษาสังเกตตนเองได้

4) การจัดกิจกรรมในทุกขั้นตอน ต้องมีความยืดหยุ่นไปตามบริบทของโรงเรียนและเหตุการณ์ที่แทรกซ้อนเข้ามา ต้องคำนึงถึงความพร้อมของครูและบรรยากาศทั้งทางกายภาพและจิตภาพของโรงเรียนเป็นที่ตั้ง ผู้วิจัยต้องรู้จักยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้สอดคล้องกับสถานการณ์โดยยังคงวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมไว้ได้เช่นเดิม

5) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในความคิดจิตใจของครูที่ปรากฏให้เห็น แม้จะเป็นเรื่องเพียงเล็กน้อยแต่กลับมีความสำคัญมาก เพราะการเปลี่ยนแปลงจากด้านในเป็นเรื่องที่ต้องการเวลาและความต่อเนื่อง ผู้วิจัยจะช่วยครูให้สามารถหล่อเลี้ยงหน่ออ่อนเหล่านี้ได้ด้วยการที่ผู้วิจัยยอมรับและวางใจในทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องแม้จะมีปัจจัยอื่นเข้ามาแทรก ดังนั้นผู้วิจัยต้องพัฒนาตนด้วยการฝึกวางใจและยอมรับทุกสิ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางการดำเนินกระบวนการฯ รวมทั้งต้องพัฒนาจิตใจของตนให้สามารถ "ให้" โดยไม่มีเงื่อนไขได้

6) การพัฒนาครูตามแนวคิดนี้ต้องใช้เวลามากกว่า 1 ภาคเรียนหากต้องการให้เกิดความทนทานต่อปัจจัยด้านต่างๆ เพราะการเรียนรู้ด้านในต้องอาศัยเวลาในการบ่มเพาะฝึกตัว ควรมีการทำซ้ำตามหลักการเดิม แต่ออกแบบกิจกรรมใหม่บางตัวเพื่อความคงทนของพฤติกรรม

- 7) พฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับครูในบริบทจริงกับเกณฑ์ตัวบ่งชี้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นยังไม่สอดคล้องกับสภาพจริง สิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสนามไม่ปรากฏในเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ผู้วิจัยต้องปรับเกณฑ์ใหม่เพื่อให้มองเห็นข้อมูลในสนามจริงเพื่อใช้ในรอบต่อไป
- 8) ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ ควรหลีกเลี่ยงการจัดกิจกรรมติดต่อกันทั้ง 2 วัน เนื่องจากครูเกิดความเหนื่อยล้าจากการทำงานตลอดทั้งสัปดาห์ ครูบางคนต้องการเวลาสำหรับการพักผ่อนหรือร่วมกิจกรรมกับครอบครัว ครูบางคนมีภาระงานสอนพิเศษในช่วงเสาร์อาทิตย์ทำให้เกิดการต่อต้านเพราะขาดรายได้ ดังนั้นควรปรับลดเวลาในการจัดกิจกรรมให้เหลือเพียง 1 วันหากสามารถทำได้เพราะทำให้ครูเบื่อบ่ายและเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเข้าร่วมกิจกรรม
- 9) การเลือกสถานที่ในการจัดกิจกรรม ทั้งกิจกรรมฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรม ซึ่งจัดในช่วงเย็นหลังเลิกเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง รวมถึงการจัดกิจกรรมรับประสบการณ์ใหม่ในวันเสาร์ อาทิตย์ จำเป็นต้องหาสถานที่จัดกิจกรรมที่มีสงบ ผ่อนคลาย มีความเป็นส่วนตัว ห่างไกลจากสิ่งรบกวน และการแทรกแซงของบุคลากรอื่นที่ไม่เกี่ยวข้อง ขนาดของสถานที่ควรจะกว้างขวางเพียงพอที่จะเก็บอุปกรณ์และผลงานต่างๆของครูที่ยังทำไม่สำเร็จได้
- 10) การจัดกิจกรรมการศึกษาเด็ก (child study) ที่เน้นให้ครูศึกษาเด็กในห้องของตนอย่างละเอียดและนำมาสนทนาร่วมกันในกลุ่มนั้น เป็นกิจกรรมที่ทำให้ครูได้ฝึกสังเกตเด็กอย่างละเอียดลึกซึ้งมากขึ้นและทำให้ครูตระหนักรู้ว่าตนยังไม่ได้รู้จักเด็กอย่างแท้จริง

ข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นนำมาสู่การเพิ่มการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ในรอบที่ 2 เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่ตั้งอยู่บนฐานของการรู้เท่าทันตนเองที่ชัดเจนขึ้น

ขั้นที่ 4 การพัฒนาและวิจัยระยะที่ 3 : กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด (D3R3)

การพัฒนา (D3) : ผู้วิจัยพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด

ผู้วิจัยพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ จากกรอบแนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด จากการนำข้อค้นพบที่ได้จากขั้นที่ 3 มาปรับกระบวนการฯ ดังนี้ คือ

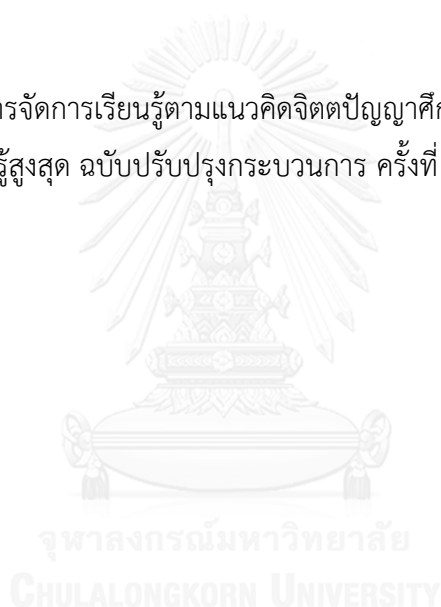
จากผลการวิจัยในขั้นที่ 3 พบว่า ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยทั้งสามด้านเมื่อเปรียบเทียบกับเส้นฐาน เริ่มปรากฏการเปลี่ยนแปลงในตัวครู แต่ยังคงมีครู

จำนวนหนึ่งที่ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงครบทั้งสามด้าน ดังนั้นผู้วิจัยจึงการดำเนินการวิจัยในขั้นนี้โดยนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 มาดำเนินการจัดกระบวนการฯ ในขั้นตอนวิจัยที่ 4 นี้ อีก 1 รอบ โดยใช้เวลา 10 สัปดาห์ ความแตกต่างจากการจัดกระบวนการฯ ในขั้นตอนของการวิจัยที่ 3 กับขั้นตอนของการวิจัยที่ 4 มี ดังนี้ คือ

1) เปลี่ยนกิจกรรมที่จัดในแต่ละขั้น ให้มีความแตกต่างจากกิจกรรมที่ใช้จัดกระบวนการฯ ในขั้นตอนของการวิจัยขั้นที่ 3

2) การจัดกิจกรรมในขั้นตอนวิจัยที่ 4 นี้ เน้นที่การจัดกิจกรรมในขั้น 2 รู้จักเข้าใจเด็ก โดยใช้เวลาในการจัดกิจกรรมมากกว่าขั้นที่ 1 รู้จักเข้าใจตนเอง เพื่อกระตุ้นครูให้เกิดการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพเพิ่มมากขึ้น

แผนภาพที่ 7 กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับปรับปรุงกระบวนการ ครั้งที่ 2

**กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
และแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด**

หลักการ

1. การเข้าใจตนเองและผู้อื่นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดและการกระทำของตนเอง
2. การฝึกให้ครูมีสติรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองในปัจจุบัน จะช่วยให้ครูยับยั้งการตอบสนองที่เคยปฏิบัติต่อเด็กตามความเคยชิน
3. การฝึกฟังอย่างลึกซึ้งและการสังเกตเด็กอย่างละเอียดในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ครูเข้าใจความคิด ความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริงของเด็กได้
4. การเปิดโอกาสให้ครูได้พูดคุยและสะท้อนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับตนเองและเด็กภายใต้บรรยากาศของความไว้วางใจจะช่วยให้ครูเกิดการเข้าใจตนเองและเด็กอย่างลึกซึ้ง
5. การให้ความรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตและการทำงานของครู จะช่วยให้การเรียนรู้ของครูมีความหมาย และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

ขั้นตอนของกระบวนการ ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1 (ใช้รอบที่ 2)

ขั้นตอนของกระบวนการ ฉบับปรับปรุง ครั้งที่ 1

ขั้นที่ 1 รู้จักเข้าใจตนเอง ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้น 1 การรู้จักเข้าใจตนเอง

- 1) แลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) ค้นหาตนเอง
- 3) สนทนา

ขั้น 2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง

- 1) การสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ
- 2) สนทนา

ขั้น 3 การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต

- 1) การสังเกตตนเองผ่านการทำกิจกรรมประจำวัน
- 2) การเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง

ขั้นที่ 2 รู้จักเข้าใจเด็ก ประกอบด้วย 3 ขั้นย่อย ได้แก่

ขั้น 1 การรู้จักเข้าใจเด็ก

- 1) แลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) สะท้อนคิดใคร่ครวญ
- 3) สนทนาสนทนา

ขั้น 2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง

- 1) การสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ
- 2) สนทนาสนทนา

ขั้น 3 การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต

- 1) การสังเกตตนเองผ่านการทำงานกับเด็ก
- 2) การเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและการทำงานกับเด็ก

การวิจัย (R3) : ผลการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเป็นอย่างไร สามารถพัฒนาความสามารถของครูในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก ได้หรือไม่อย่างไร

1. ทดลองใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้กับครูผู้เข้าร่วมการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

ผู้วิจัยนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาแล้ว ไปพัฒนาครูจำนวน 11 คน ในโรงเรียนที่เป็นสนามวิจัยแห่งเดิม ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2556 โดยชี้แจงและสร้างข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับตารางเวลาในการทำกิจกรรมตลอดระยะเวลา 8 สัปดาห์ การจัดกิจกรรมจัดตามแผนที่วางไว้ โดยยังคงต้องมีการเลื่อนไหลช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมเพื่อให้สอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในโรงเรียน ผู้วิจัยดำเนินกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมในรอบที่ 2 โดยมีรายละเอียด สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 3 รายละเอียดของการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมในรอบที่ 2

ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้	จำนวนกิจกรรมที่จัด
ขั้นที่ 1 รู้จักเข้าใจตนเอง	
ขั้นที่ 1 แลกเปลี่ยนเรียนรู้	1
ขั้นที่ 2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง	3
ขั้นที่ 3 การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต	3
ขั้นที่ 2 รู้จักเข้าใจเด็ก	
ขั้นที่ 1 การรู้จักเข้าใจเด็ก	1
ขั้นที่ 2 การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง	5
ขั้นที่ 3 การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต	5
รวม จำนวนกิจกรรมที่จัดในรอบที่ 2 (เวลา 10 สัปดาห์)	18

2) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่ 1) แบบบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย 2) แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย 3) แบบสัมภาษณ์ครูเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นเครื่องมือเดิมที่ใช้ในจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ในรอบที่ 2 4) แบบบันทึกการตรวจผลงานและ 5) เกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่พัฒนาขึ้นมาใหม่

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย

เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีการ ดังนี้ คือ 1) สังเกตพฤติกรรมความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ทั้งก่อน และหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯ 2) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ทั้ง 3 ด้าน โดยสัมภาษณ์ตัวครู เพื่อนครู และฝ่ายวิชาการหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯ ตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล โดยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า(triangulation)ด้านวิธีการ วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำข้อสรุปที่ได้มาเทียบกับเกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใหม่

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ทั้งสามด้านเมื่อเปรียบเทียบกับเส้นฐาน พบว่า ครูมีการเปลี่ยนแปลงระดับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยเพิ่มขึ้นทุกคน และเมื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของครูกับการพัฒนาในระยะเวลาที่ 1 พบว่า ครูบางส่วนเริ่มมีการพัฒนาครั้งที่ 1 ในส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าใจตนเอง รู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ความรู้สึกของตนเองนั้นพบว่า ครูมีการรู้เท่าทันตนเองได้ชัดเจนขึ้น ข้อค้นพบเกี่ยวกับการเกิดการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยในตัวครูทุกคน รวมทั้งการอิมิตัวของข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย รายละเอียดอื่นที่น่าสนใจมีดังนี้

1. ระยะเวลาที่ให้ครูเตรียมข้อมูลสำหรับการทำกิจกรรม child study น้อยเกินไป ครูเตรียมข้อมูลมาประชุมไม่ทัน เนื่องจากภาคเรียนที่ 2 มีช่วงวันหยุดมากและโรงเรียนมีงานอื่นแทรกเข้ามาเป็นระยะโดยเฉพาะช่วงสิ้นปี
2. การเรียนรู้ในชื่อเรื่องเดิมทำให้ครูไม่ใคร่สนใจ เช่น นพลักษณ์ เมื่อเห็นการอบรมในชื่อเดิมเป็นครั้งที่สองทำให้เกิดความรู้สึกว่าเรียนรู้แล้ว ครูหลายคนขาดความกระตือรือร้นสนใจซึ่งแตกต่างความให้ความสนใจในการเรียนรู้นพลักษณ์ในรอบที่ 1 ทั้งๆที่มีความลุ่มลึกของเนื้อหาและแง่มุมที่น่าสนใจแตกต่างจากเดิม ผู้วิจัยต้องใช้กลวิธีจูงใจให้ครูสนใจและนำตัวเองไปเชื่อมโยงกับสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยการให้ครูเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้สิ่งที่ได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากครั้งแรก

ข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้นนำมาสู่การปรับปรุงกระบวนการฯและนำเสนอผลของการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ฉบับสมบูรณ์ รายละเอียดของผลการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย แสดงไว้ในบทที่ 6

ขั้นที่ 5 การนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับสมบูรณ์ (D4)

การพัฒนา (D4) : ผู้วิจัยนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ฉบับสมบูรณ์

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาปรับปรุงและนำเสนอกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนา

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ฉบับสมบูรณ์ โดยจัดกลุ่มของกิจกรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนในการนำไปใช้ ซึ่งแสดงดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 8 กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับสมบูรณ์

**กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา
และแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด**

หลักการ

1. การเข้าใจตนเองและผู้อื่นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดและการกระทำของตนเอง
2. การฝึกให้ครูมีสติรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองในปัจจุบัน จะช่วยให้ครูยับยั้งการตอบสนองที่เคยปฏิบัติต่อเด็กตามความเคยชิน
3. การฝึกฟังอย่างลึกซึ้งและการสังเกตเด็กอย่างละเอียดในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ครูเข้าใจความคิด ความรู้สึก และความต้องการที่แท้จริงของเด็กได้
4. การเปิดโอกาสให้ครูได้พูดคุยและสะท้อนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับตนเองและเด็กภายใต้บรรยากาศของความไว้วางใจจะช่วยให้ครูเกิดการเข้าใจตนเองและเด็กอย่างลึกซึ้ง
5. การให้ความรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตและการทำงานของครู จะช่วยให้การเรียนรู้ของครูมีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

ขั้นตอนของกระบวนการ ฉบับสมบูรณ์

ขั้นที่ 1 การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง มี 2 ขั้นย่อย ได้แก่

- 1.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อการเข้าใจตนเอง
- 1.2 การรู้เท่าทันตนเอง แบ่งเป็น 2 ส่วนตามบริบทของการฝึก คือ
 - 1) การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ
 - 2) การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต

ขั้นที่ 2 การเรียนรู้เกี่ยวกับเด็ก มี 2 ขั้นย่อย คือ

- 2.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อการเข้าใจเด็ก
- 2.2 การรู้เท่าทันตนเองและเด็ก แบ่งเป็น 3 ส่วนตามบริบทของการฝึกและลักษณะกิจกรรม คือ
 - 1) การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ
 - 2) การฝึกสังเกตเด็กผ่านกิจกรรมศึกษาเด็กรายกรณี
 - 3) การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยเครื่องมือ 5 ชุด ได้แก่ 1) เกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย 2) แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย 3) แบบสัมภาษณ์ครูเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยใน 3 ด้าน 4) แบบบันทึกการตรวจผลงาน และ 5) แบบบันทึกภาคสนามของผู้วิจัย รายละเอียดของเครื่องมือ มีดังนี้

1. ลักษณะของเครื่องมือ

1) เกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย มีลักษณะเป็นตารางแสดงระดับของพัฒนาการของความสามารถของครูในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยแต่ละด้านโดยแบ่งเป็น 5 ระดับ คือ ระดับ 1 การปฏิบัติตามความเคยชินเดิม โดยไม่มีความตระหนักว่าไม่ได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของเด็ก ระดับ 2 การปฏิบัติตามความเคยชินเดิม แต่ตระหนักได้ในภายหลังหลังจากที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว ระดับ 3 การพยายามปฏิบัติต่อเด็กด้วยวิธีการแบบใหม่ แต่ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานการรับรู้ของตนเอง ระดับ 4 การเริ่มสังเกตความต้องการของเด็กอย่างแท้จริง และพยายามปฏิบัติด้วยวิธีการแบบใหม่ แต่ยังตั้งอยู่บนพื้นฐานการรับรู้ของตนเอง และระดับ 5 การให้ความสำคัญแก่ความต้องการของเด็กและปฏิบัติต่อเด็กตามความต้องการของเด็กแต่ละคนอย่างแท้จริง

เกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยใช้เป็นดัชนีในการเก็บข้อมูลของเครื่องมือวิจัยชุดที่ 2 - 5

ตารางที่ 4 เกณฑ์ตัวบ่งชี้ระดับสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

ตัวบ่งชี้สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก					
ด้าน	ระดับที่ 1	ระดับที่ 2	ระดับที่ 3	ระดับที่ 4	ระดับที่ 5
การเคารพ ยอมรับเด็ก	- ตอบสนอง กับเด็กตาม อารมณ์	- ตอบสนอง กับเด็กตาม อารมณ์	- รับรู้ว่าเป็นเด็ก ปฏิบัติต่างจาก ความต้องการ ของตนแต่ ไม่ได้	- รับรู้ว่าเป็นเด็ก ปฏิบัติต่างจาก ความต้องการ ของตน มีการ นั่ง สงบสังเกต	- รับรู้ว่าเป็นเด็ก ปฏิบัติต่าง จากความ ต้องการของ ตน มีการ หยุด
- การเข้าใจ เด็ก	ความรู้สึกรู้ ตนเอง	ความรู้สึกรู้ ตนเอง	ตอบสนอง ทันที พยายาม ยับยั้งการ แสดงออกที่ไม่	ตนเอง รู้เท่า ทันการที่จะ แสดงออก และมี	ต้องการของ ตน มีการ พิจารณา ก่อนการ แสดงออก
- การ ตอบสนอง ความ แตกต่าง	- แสดงออกถึง ความไม่พอใจ ทางสีหน้า	- แสดงออกถึง ความไม่พอใจ ทางสีหน้า			

ตัวบ่งชี้สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก					
ด้าน	ระดับที่ 1	ระดับที่ 2	ระดับที่ 3	ระดับที่ 4	ระดับที่ 5
ระหว่างบุคคล	คำพูด และการกระทำ เช่น ชักสีหน้า ทำหน้าบึ้ง ฯลฯ ในสิ่งที่เด็กแสดงออก	คำพูด และการกระทำ เช่น ชักสีหน้า ทำหน้าบึ้ง ฯลฯ ในสิ่งที่เด็กแสดงออก และหลังจากทำไปแล้วเริ่มคิดว่าไม่เหมาะสมไม่ควรทำอีกแต่ก็พลอทำไปแล้ว	ดี และพยายามหาแนวทางใหม่ที่ เหมาะกับเด็กมากขึ้น	ปฏิสัมพันธ์กับเด็กอย่างเข้าใจ เช่น “ถามหรือพยายามหาเหตุผลของการกระทำนั้นๆ หรือหาวิธีการที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน เช่น” ถ้าเด็กทำงานตกแตก ครูเดินเข้าไปโอบกอดแล้วบอกว่าให้เก็บ และ รมัตระวังมากกว่านี้ และบอก เหตุผลว่าถ้าไม่ รมัตระวังก็ จะทำให้งานแตกแล้วจะ เกิดความเสียหายและ อันตรายแก่ตนเอง”	ของเด็ก เห็น ความคิด และอารมณ์ ของตนที่ เกิดขึ้น ใคร่ครวญถึง ผลดี ผลเสีย ละวางความต้องการ ความ คาดหวัง ปฏิบัติกับ เด็กโดย เข้าใจ ธรรมชาติ ความ แตกต่าง ระหว่าง บุคคลของเด็ก ให้ อิสระ ให้ เวลา ให้ โอกาส เพื่อให้เด็ก จัดการกับ ตัวเองก่อน

ตัวบ่งชี้สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก					
ด้าน	ระดับที่ 1	ระดับที่ 2	ระดับที่ 3	ระดับที่ 4	ระดับที่ 5
ความรัก ความผูกพัน - การแสดงออกทางวาจา - การแสดงท่าทาง	- ใช้คำพูดท่าทางหรือการกระทำตอบสนองต่อเด็กทันทีตามความเคยชินด้วยอารมณ์ความรู้สึกเดิม - ไม่สามารถรับรู้ได้ว่าคำพูด ท่าทางหรือการกระทำที่แสดงออกกับเด็กนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องที่เหมาะสม	- ใช้คำพูดท่าทางหรือการกระทำที่แสดงออกกับเด็กนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องที่เหมาะสม แต่เกิดขึ้นหลังจากแสดงพฤติกรรมนั้นไปแล้ว	- เริ่มสังเกตรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองขณะที่พูด หรือแสดงท่าทางและการกระทำกับเด็ก - มีความพยายามยับยั้งการพูดท่าทางการกระทำหรือการตอบสนองแบบเดิมๆและพยายามที่ใช้คำพูดหรือการกระทำแบบใหม่ที่ เหมาะสมกว่าเดิมมาใช้กับเด็กตามการรับรู้ของตนเอง	- เริ่มสังเกตรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองขณะที่พูด หรือแสดงท่าทางและการกระทำกับเด็กได้ชัดเจนขึ้น - เริ่มสังเกตอารมณ์ความรู้สึกและการกระทำของเด็ก และพยายามหาเหตุผลของการกระทำนั้นๆ หรือหาวิธีการพูดหรือการกระทำที่เหมาะสมในการตอบสนองต่อเด็กแต่ละคนตามการรับรู้ของตนเอง	- มีการสังเกตสัญญาณจากเด็กพร้อมกับเห็นอารมณ์ความรู้สึกของตนเองขณะที่พูดหรือแสดงท่าทางและการกระทำกับเด็ก - ใฝ่ครวญพิจารณาผลดีผลเสียก่อนแสดงพฤติกรรมตอบสนองเด็กโดยคำนึงถึงผลดีที่จะเกิดขึ้นกับเด็ก เป็นสำคัญแทนการยึดติดกับกรอบความเชื่อเดิมของ

ตัวบ่งชี้สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก					
ด้าน	ระดับที่ 1	ระดับที่ 2	ระดับที่ 3	ระดับที่ 4	ระดับที่ 5
					ตนเอง
การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ - การดูแลกิจวัตรประจำวัน - การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้	- จัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กทำตามความเคยชินด้วยอารมณ์ความรู้สึก - ไม่สามารถรับรู้ได้ว่าการจัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก	- จัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กทำตามความเคยชินด้วยอารมณ์ความรู้สึก - เริ่มรับรู้ได้ว่าวิธีการจัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กทำนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเด็ก แต่เกิดขึ้นหลังจากจัดกิจกรรมนั้นไปแล้ว	- เริ่มสังเกตรู้เท่าทันอารมณ์ขณะที่จัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็ก - มีความพยายามปรับปรุงวิธีการจัดกิจกรรมแบบเดิมและแสวงหาวิธีการจัดกิจกรรมแบบใหม่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเด็กตามการรับรู้ของตนเอง	- เริ่มสังเกตรู้เท่าทันอารมณ์ขณะที่จัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็ก - เริ่มสังเกตอารมณ์ความรู้สึก การกระทำของเด็กขณะที่เด็กเข้าร่วมกิจกรรม และแสวงหาวิธีการจัดกิจกรรมแบบใหม่ที่มีเหตุผลของการกระทำนั้นๆ - เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเด็ก แต่ยังทำตาม	- มีการสังเกตสัญญาณจากเด็กขณะที่เด็กกำลังเข้าร่วมทำกิจกรรมพร้อมกับเห็นอารมณ์ความรู้สึกของตนเองขณะจัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้เด็กด้วย - ใฝ่ครวญพิจารณาผลดีผลเสียวางแผนการจัดกิจกรรมอย่างรอบคอบก่อนจัด

ตัวบ่งชี้สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก					
ด้าน	ระดับที่ 1	ระดับที่ 2	ระดับที่ 3	ระดับที่ 4	ระดับที่ 5
				กรอบความคิด ความเชื่อของ การเป็นครูที่ดี ตามการรับรู้ ของตนเอง	กิจกรรม ให้กับเด็ก โดยคำนึงถึง ผลดีที่จะ เกิดขึ้นกับ เด็กแต่ละ คนเป็น สำคัญ แทน การยึดติด กับกรอบ ความเชื่อ เดิมของ ตนเอง

2 แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

มีลักษณะเป็นเครื่องมือสำหรับบันทึกพฤติกรรมครูแบบไม่มีส่วนร่วม (non-participant observation) ที่ผู้วิจัยสังเกตพบในภาคสนาม เขียนในรูปของการบรรยาย (Anecdotal record) โดยมีเกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยเป็นดัชนี/กรอบการสังเกต ครอบคลุมตัวแปรตามทั้ง 3 ข้อ ได้แก่ การเคารพยอมรับเด็ก ความรักและความผูกพัน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ข้อมูลที่ผู้วิจัยสังเกตพบและบันทึกไว้จะมีการตั้งสมมุติฐานชั่วคราวเพื่อไปตรวจสอบสมมุติฐานนั้นด้วยการสังเกตเพิ่มเติมหรือสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการต่อไป

3 แบบสัมภาษณ์ครูเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured) โดยเป็นชุดคำถามปลายเปิดใช้ในการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ โดยมีเกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยเป็นดัชนี/กรอบการสัมภาษณ์ ครอบคลุมตัวแปรตามทั้ง 3 ข้อ

ได้แก่ การเคารพยอมรับเด็ก ความรักและความผูกพัน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ข้อมูลที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์และมีข้อสังเกตจะมีการตั้งสมมุติฐานชั่วคราวเพื่อไปตรวจสอบสมมุติฐานนั้น ด้วยการสัมภาษณ์เพิ่มเติมหรือสังเกตต่อไป

4 แบบบันทึกการตรวจผลงาน

มีลักษณะเป็นเครื่องมือสำหรับวิเคราะห์บันทึกสะท้อนการเรียนรู้ของครู เขียนในรูปของการบรรยาย (Anecdotal record) โดยมีเกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยเป็นดัชนี/กรอบการสังเกต ครอบคลุมตัวแปรตามทั้ง 3 ข้อ ได้แก่ การเคารพยอมรับเด็ก ความรักและความผูกพัน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ข้อมูลที่ผู้วิจัยสังเกตพบและบันทึกไว้จะมีการตั้งสมมุติฐานชั่วคราวเพื่อไปตรวจสอบสมมุติฐานนั้นด้วยการสังเกตเพิ่มเติมหรือสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการต่อไป

5 แบบบันทึกภาคสนาม

มีลักษณะเป็นเครื่องมือสำหรับบันทึกข้อความที่ผู้วิจัยสังเกตและค้นพบในการทำงานภาคสนามในเชิงบรรยาย (Anecdotal record) ประกอบด้วยประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบและการดำเนินการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการฯ ทั้งที่เป็นเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการดำเนินการ แนวทางการแก้ปัญหาที่พบ ข้อสังเกตและข้อค้นพบอื่นๆที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญต่อการพัฒนากระบวนการฯ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือทั้ง 5 ชุด มีลำดับขั้นตอนดังนี้

1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับ 1) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก โดยการศึกษาสังเกตการแสดงสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียน 2) แนวคิดเกี่ยวกับ ผู้รู้-สิ่งถูกรู้ ของ โรเบิร์ต คีแกน และ 3) เกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการตระหนักรู้ของครูปฐมวัยที่พัฒนาโดย มานิตา ลีโทชวลิต (มานิตา ลีโทชวลิต, 2551) ซึ่งพัฒนาขึ้นในบริบทของประเทศไทย

2 สังเคราะห์เกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยได้เป็น ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยใน 3 ด้านซึ่งแต่ละด้านแบ่งเป็น 5 ระดับ เป็นเครื่องมือชุดที่ 1

3 ตรวจสอบคุณภาพของเกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่สร้างขึ้น โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงแก้ไข

4 ออกแบบเครื่องมือชุดที่ 2-5 โดยอาศัยเกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยใช้เป็นดัชนีในการเก็บข้อมูล

5 ทดลองใช้เครื่องมือชุดที่ 2-5 ในภาคสนามเพื่อตรวจสอบความเป็นไปได้ในการใช้ (practicality)

6 นำเครื่องมือชุดที่ 2-5 ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือและแก้ไขปรับปรุงตามที่ได้รับคำแนะนำ

การรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยใช้วิธีการเชิงคุณภาพเป็นหลัก วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยทั้ง 3 ด้าน และ 2) ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ ข้อมูลแต่ละส่วนมีวิธีการได้มาซึ่งข้อมูล ดังนี้

1.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1 ข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยในด้าน การเคารพยอมรับเด็ก ความรักความผูกพันและการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการ 1) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม 2) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และ 3) การตรวจผลงานบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผู้วิจัยสังเกตวิธีการแสดงสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยในบริบทต่างๆทั้งในและนอกห้องเรียนตลอดทั้งวัน โดยเข้าสังเกตการณ์ครูแต่ละคนในช่วงก่อนเริ่มกระบวนการฯและหลังเสร็จสิ้นกระบวนการ

1.3 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ผู้วิจัยใช้วิธีการนี้เก็บข้อมูลใน 2 บริบท คือ

1) ช่วงที่ผู้วิจัยสังเกตเห็นการแสดงพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ของครูต่อเด็กแล้วเกิดความสงสัยหรือต้องการตรวจสอบความคิดข้างในใจของครูว่าทำอย่างนั้นเพราะเหตุใด โดยผู้วิจัยจะเข้าไปชวนครูพูดคุยในช่วงเวลาที่ครูว่าง ผ่อนคลายหรือสะดวกที่จะให้ข้อมูล อาจเป็นการคุยเล่นใน

ช่วงเวลาพักผ่อน ด้วยวิธีนี้จะทำให้ผู้วิจัยรู้และเข้าใจเหตุผลเบื้องหลังของครูในการแสดงพฤติกรรมอย่างกระจ่างชัดมากขึ้น

2) ช่วงเสรีจสิ้นกระบวนกรรฯ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ครูเป็นรายบุคคล เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการแสดงสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยใน 3 ด้านตามแนวคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3) การตรวจผลงาน

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการตรวจผลงานจากบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ของครูทั้งระหว่างดำเนินกระบวนกรรฯและหลังเสรีจสิ้นกระบวนกรรฯ

2 ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนกรรจัดการเรียนรู้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนกรรจัดการเรียนรู้อ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการ 1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม 2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม 3) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ใช้เก็บข้อมูลหลังเสรีจสิ้นการจ้ดกระบวนกรรเรียนรู้อ เกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับและความพึงพอใจ รวมทั้งสภาพปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพัฒนากระบวนกรรฯในครั้งต่อไป

1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผู้วิจัยใช้เก็บข้อมูลขณะที่ครูเข้าร่วมกิจกรรมตามกระบวนกรรจัดการเรียนรู้อในแต่ละครั้ง

2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผู้วิจัยใช้เก็บข้อมูลขณะที่ครูดำเนินกิจกรรมประจำวันตามปกติในโรงเรียน โดยการเงี่ยหูฟังแล้วจดบันทึกคำพูด พฤติกรรม สภาพบรรยากาศและสถานการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น

3 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ผู้วิจัยใช้เก็บข้อมูลหลังเสรีจสิ้นการจ้ดกระบวนกรรเรียนรู้อ เกี่ยวกับประโยชน์ที่ได้รับและความพึงพอใจ รวมทั้งสภาพปัญหาและอุปสรรค ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพัฒนากระบวนกรรฯในครั้งต่อไป

1.2 วิธีการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า(triangulation) โดยตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล3ด้าน คือ 1) ด้านแหล่งข้อมูล โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากหลายแหล่ง ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวครู ผู้บริหารฝ่ายวิชาการ และเพื่อนครู 2) ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต การตรวจผลงาน 3) ด้านเวลา ได้แก่ การมีระยะเวลาอยู่ในสนามที่นานพอจนเห็นความเปลี่ยนแปลงและความอิมตัวของข้อมูล

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งการนำเสนอเป็น 2 ส่วนคือ วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล และวิธีการตรวจสอบข้อมูล โดยผู้วิจัยดำเนินการในแต่ละส่วนดังนี้

2.1 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย(analytic induction) การจำแนกชนิดของข้อมูล (typological analysis) การลดทอนขนาดและปริมาณของข้อมูล(data reduction) และการเลือกข้อมูลเพื่อแสดงหลักฐาน(data display)ตามขั้นตอนดังนี้

1) จัดระเบียบข้อมูลเชิงกายภาพ โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การบันทึกจากการสังเกต พฤติกรรมและจากบันทึกระหว่างดำเนินกิจกรรมมาถอดเทปแบบคำต่อคำจัดเก็บร่วมกับภาพถ่ายและผลงานของครูจัดเป็นแฟ้มข้อมูลของครูแต่ละคน

2) จัดระเบียบเนื้อหาข้อมูล โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงเนื้อหา ลดทอนความซ้ำซ้อนของข้อมูล จากหลายแหล่ง และจัดกลุ่มข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัยทั้ง 3 ด้าน

3) วิเคราะห์และให้รหัส โดยนำข้อมูลที่จัดกลุ่มแล้วมาวิเคราะห์ ตีความ และให้รหัสโดยใช้ตัวบ่งชี้สัมพันธภาพของครูที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาเป็นกรอบอ้างอิงในการวิเคราะห์

4) นำเสนอข้อมูล โดยการนำข้อมูลที่วิเคราะห์และให้รหัสแล้วมาเรียบเรียงใหม่ ตามประเด็นการวิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการตัด-ปะคือการนำข้อความที่มีรหัสเดียวกันมาปะต่อกันไว้ให้เป็นระบบ แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปของความเรียง

2.2 วิธีการตรวจสอบคุณภาพการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบคุณภาพการวิเคราะห์ข้อมูลจาก 1) การใช้ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลที่ยาวนานมากพอจนได้ข้อมูลที่อิมตัวและสามารถตรวจสอบประเด็นที่ศึกษาได้ครอบคลุม 2) การใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า 3) การให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องในการตีความของผู้วิจัย

3. การสรุป นำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลที่ได้จากการศึกษาเพื่อตอบคำถามวิจัย 2 ส่วนคือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย และผลของการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีต่อความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยใน 3 ด้าน ได้แก่ การเคารพยอมรับเด็ก ความรักความผูกพัน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยนำเสนอในรูปของตารางและความเรียงในบทที่ 4 และ 5 ตามลำดับ

บทที่ 4

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

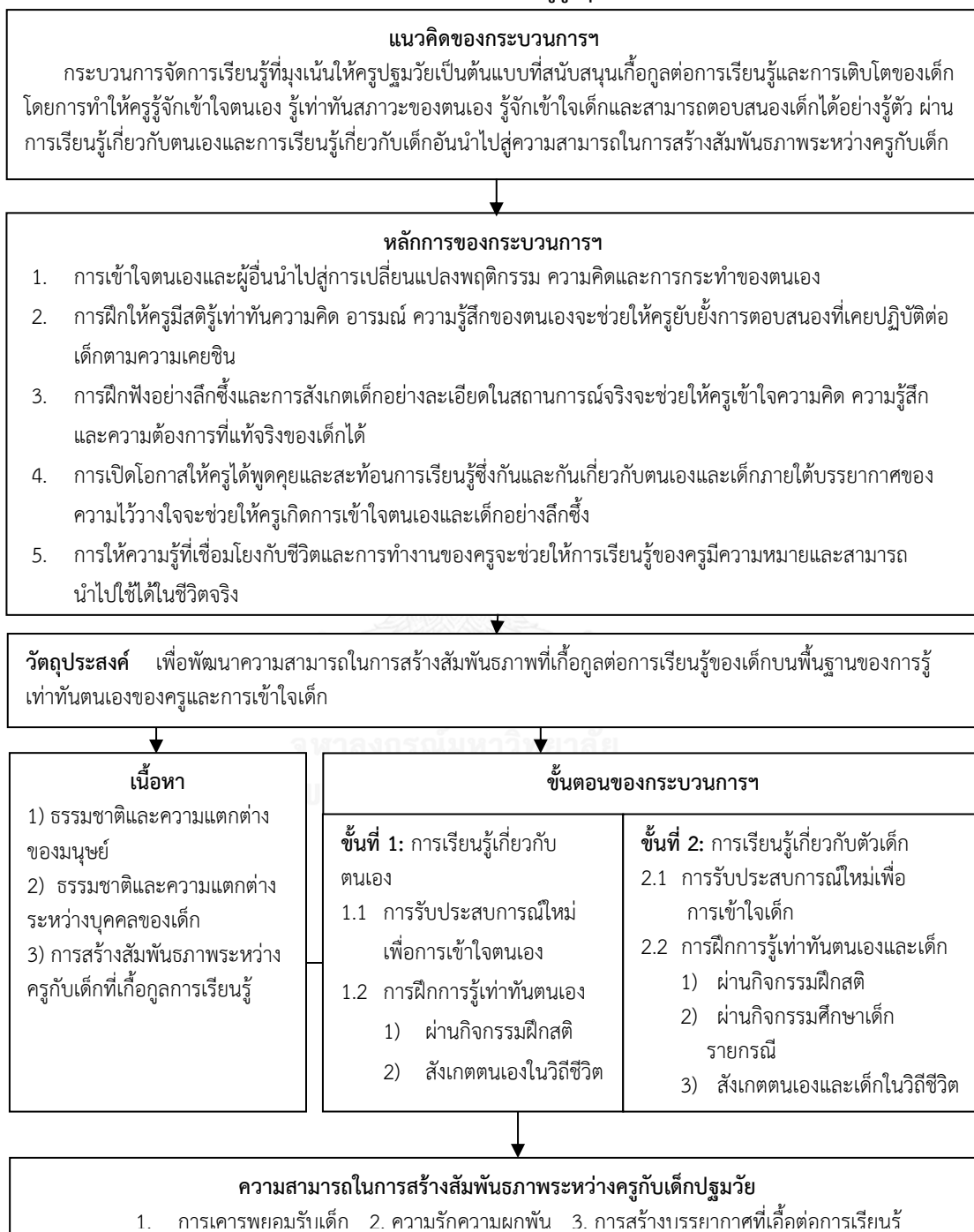
กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆดังนี้

1. ความเป็นมาและความสำคัญ
2. แนวคิด
3. วัตถุประสงค์
4. หลักการ
5. เนื้อหาการเรียนรู้
6. ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ
7. การประเมินผล
8. คุณสมบัติของกระบวนการ
9. ข้อควรคำนึงในการนำกระบวนการไปใช้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย สรุปได้ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ 9 กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ฉบับสมบูรณ์

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ปฐมวัยเป็นวัยสำคัญยิ่งของชีวิตที่ธรรมชาติได้กำหนดจังหวะเวลาที่ดีที่สุดในการสร้างโครงสร้างทางสมองเพื่อการพัฒนาความสามารถทั้งปวงที่ต้องใช้ในการดำเนินชีวิต พัฒนาการของเด็กปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการตลอดชีวิตของปัจเจกชนและวิวัฒนาการของมนุษยชาติ การอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมสอดคล้องกับพัฒนาการที่กำลังเกิดขึ้นนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กและสังคมในระยะยาว

การพัฒนางานวิชาการทำงานของสมองในช่วงปฐมวัยเป็นรากฐานที่สำคัญของการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตตลอดทั้งชีวิต การที่สมองแต่ละส่วนดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตามระยะต่างๆของช่วงวัยนี้สัมพันธ์เชื่อมโยงกับการเรียนรู้เฉพาะตามลำดับขั้นพัฒนาการของเด็ก (stage specific learning) Mendizza and Pearce (2003) อธิบายว่า วัยเด็กมีระยะหลายระยะที่แสดงถึงช่วงเวลาที่สูงสุดของพัฒนาการตลอดจนทักษะความสามารถต่างๆที่แตกต่างกันซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่ออยู่ในครรภ์มารดา ช่วงเวลา 3 ปีแรกเป็นช่วงเวลาที่สำคัญที่สุดเพราะระบบประสาททั้งหมดที่จะพัฒนาในเวลาต่อมาได้สร้างขึ้นในช่วงวัยนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่จะตามมาสร้างขึ้นจากฐานในช่วงวัยนี้ การอบรมเลี้ยงดูเด็กมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับคุณภาพของผู้ใกล้ชิด เช่นพ่อแม่ พี่เลี้ยงและครู เพราะเด็กมีธรรมชาติของการเรียนรู้คือการเลียนแบบ และใช้ประสาทรับรู้ทั้งหมดเปิดรับทุกอย่างรอบตัวอย่างเต็มที่โดยปราศจากเครื่องกรองหรือกั้นชน (ราหิมา บาล์วิน แदनซี, 2548) ดังนั้นการเป็นครูปฐมวัยนอกจากจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการตลอดจนวิธีการหรือแนวทางในการพัฒนาเด็กแล้วตัวตนของครูยังมีผลต่อการเติบโตทั้งกายและจิตของเด็กซึ่งแสดงออกผ่านสัมพันธภาพที่ครูมีต่อเด็ก การศึกษาที่ถูกต้องเกิดได้ด้วยครูผู้เข้าใจตนเองและไม่ยึดติดอยู่กับแบบแผนความคิดใดๆ เพราะถ้าครูเป็นอย่างไรรักจะสอนได้อย่างนั้น(กฤษณมูรติ, 2543)

สัมพันธภาพหรือพฤติกรรมที่ครูแสดงออกถึงความเข้าใจในตัวเด็ก ยอมรับเคารพในความแตกต่างของเด็ก ผ่านทางความคิด ความรู้สึกและวางท่าทางด้วยความละเอียดอ่อน และมีสติ รู้ตัวของครูจึงเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต้องสร้างให้เกิดขึ้น เพื่อให้ครูเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการเจริญเติบโตและการเรียนรู้ของเด็กและช่วยให้เด็กได้พัฒนาไปตามขั้นตอนปกติตามธรรมชาติ ตามพัฒนาการแต่ละขั้นของเด็กแต่ละคน ตลอดจนมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจ(well-being)เพื่อเป็นฐานไว้ใช้ในการดำเนินชีวิตตลอดทั้งชีวิต

แนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเป็นแนวคิดในการพัฒนาบุคคลจากด้านใน การเปลี่ยนแปลงจากภายในจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการแสดงสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก ที่มีความลึกซึ้งและยั่งยืน เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการรู้จักเข้าใจตนเองและผู้อื่นอย่างลึกซึ้งซึ่งจะทำให้เกิดความรักความเมตตาต่อ

ตนเองและผู้อื่น และทำให้ครูได้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนาตนเองและเป็นสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้เติบโตของเด็กได้อย่างแท้จริง

2. แนวคิด

กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ครูปฐมวัยเป็นต้นแบบที่สนับสนุนเกื้อกูลต่อการเรียนรู้และการเติบโตของเด็ก โดยการทำให้ครูรู้จักเข้าใจตนเอง รู้เท่าทันสภาวะของตนเอง รู้จักเข้าใจเด็ก และสามารถตอบสนองเด็กได้อย่างรู้ตัว ผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและการเรียนรู้เกี่ยวกับเด็กอันนำไปสู่ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก

3. วัตถุประสงค์

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด เพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ของเด็กบนพื้นฐานของการรู้เท่าทันตนเองของครูและการเข้าใจเด็ก โดยครอบคลุมสัมพันธภาพ 3 ด้าน คือ 1) การเคารพ ยอมรับเด็ก 2) ความรัก ความผูกพัน และ 3) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

4. หลักการ

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ 5 หลักการ คือ

4.1 หลักการเข้าใจตนเองและผู้อื่นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดและการกระทำของตนเอง

การเข้าใจตนเองและผู้อื่นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดและการกระทำของตนเอง ดังนั้นการช่วยให้ครูสามารถรู้จักตนเองอย่างลึกซึ้ง มองเห็นข้อดีข้อด้อยของตนเอง เข้าใจและยอมรับตนเองและเด็กตามความเป็นจริงได้ จึงส่งผลให้ครูเปลี่ยนพฤติกรรมการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กและแนวทางในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก โดยนำไปสู่การมีสัมพันธภาพที่ครูรู้จักและปฏิบัติต่อเด็กตามที่เด็กเป็นอยู่จริงไม่นำอัตตาของตนเองเข้าไปกำหนด บงการหรือพยายามกดดันให้เด็กเป็นไปตามอัตตาของตน รวมทั้งการเป็นต้นแบบที่ดีของการรู้เท่าทันตนเองให้แก่เด็ก

4.2 หลักการฝึกให้ครูมีสติรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองจะช่วยให้ครูยับยั้งการตอบสนองที่เคยปฏิบัติต่อเด็กตามความเคยชิน

การฝึกให้ครูมีสติรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองในปัจจุบัน ทั้งจากการฝึกการรู้เท่าทันตนเองผ่านกิจกรรมและการฝึกที่จะนำทักษะที่ได้พัฒนามาจากกิจกรรมไป

ประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตปกติของตนจะช่วยให้ครูมีความสามารถที่จะยับยั้งการตอบสนองที่เคยปฏิบัติต่อเด็กตามความเคยชิน และเลือกวิธีการตอบสนองที่เห็นว่าเหมาะสมยิ่งกว่าได้อย่างเท่าทันตนเองยิ่งขึ้น ดังนั้นการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักการนี้จึงต้องช่วยให้ครูมีสติ รู้เท่าทันตนเอง โดยการฝึกให้ครูได้พัฒนาการรู้สึกตัวเพื่อให้เกิดความชำนาญมากขึ้นเรื่อยๆ

4.3 หลักการฝึกฟังอย่างลึกซึ้งและการสังเกตเด็กอย่างละเอียด ในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ครูเข้าใจความคิด ความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริงของเด็กได้

การฝึกฟังอย่างลึกซึ้งและการสังเกตเด็กอย่างละเอียดในสถานการณ์จริงจะช่วยให้ครูเข้าใจความคิด ความรู้สึกและความต้องการที่แท้จริงของเด็กได้ ดังนั้นการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักการนี้จึงต้องช่วยฝึกให้ครูพัฒนาทักษะในการฟังอย่างลึกซึ้งและทักษะการสังเกตเด็กที่ละเอียดอ่อน โดยเริ่มจากกิจกรรมที่สงบและเฉพาเจาะจง แล้วนำไปสู่การฝึกในสถานการณ์จริงที่มีองค์ประกอบที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น

4.4 หลักการเปิดโอกาสให้ครูได้พูดคุยและสะท้อนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับตนเอง และเด็กภายใต้บรรยากาศของความไว้วางใจจะช่วยให้ครูเกิดการเข้าใจตนเองและเด็กอย่างลึกซึ้ง

การเปิดโอกาสให้ครูได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนการสะท้อนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับตนเองและเด็ก ภายใต้บรรยากาศของความไว้วางใจ จะช่วยให้ครูเกิดการเข้าใจตนเองและเด็กอย่างลึกซึ้ง อันนำไปสู่ความสามารถที่จะสร้างสัมพันธภาพที่พึงประสงค์ระหว่างครูกับเด็ก ดังนั้นการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักการนี้ จึงต้องเรียนจัดให้ครูได้มีโอกาสเรียนรู้ผ่านกลุ่มหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ในบรรยากาศของความรู้สึกปลอดภัย ไว้วางใจ

4.5 หลักการให้ความรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตและการทำงานของครูจะช่วยให้การเรียนรู้ของครูมีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

การให้ความรู้และจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ กับชีวิตและการทำงานในบริบทชีวิตจริงของครู จะช่วยให้การเรียนรู้ของครูมีความหมาย และในทางกลับกัน การเรียนรู้ที่แท้จริงจะต้องนำไปสู่การสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้นั้นไปใช้ได้ในชีวิตจริงของตน ดังนั้นการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักการนี้จึงต้องจัดให้ครูได้ฝึกเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมต่างๆกับสถานการณ์จริงในการทำงานกับเด็กตลอดจนสถานการณ์ต่างๆในวิถีชีวิตของครูเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้อย่างแท้จริง

หลักการทั้งห้าประการดังกล่าวข้างต้นนี้ จะสนับสนุนเกื้อกูลให้ครูได้เกิดการเรียนรู้ที่มาจากด้านในของตน เกิดความเข้าใจในตนเอง มองเห็นจุดอ่อน จุดแข็ง และความคิดยึดติดของตนเอง และนำไปสู่สละวางความยึดมั่นถือมั่นในตนเอง เกิดความเข้าใจในผู้อื่น มีความรักความเมตตาทั้งต่อตนเองและเด็ก อันนำไปสู่การแสดงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยได้

5. เนื้อหาการเรียนรู้

เนื้อหาการเรียนรู้ในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ประกอบด้วยสาระการเรียนรู้ 3 เรื่อง คือ 1) ธรรมชาติและความแตกต่างของมนุษย์ 2) ธรรมชาติและความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก และ 3) การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กที่เกื้อกูลการเรียนรู้ รายละเอียดมีดังนี้

5.1 ธรรมชาติและ ความแตกต่างของมนุษย์

ความคิดรวบยอด : มนุษย์มีธรรมชาติและ ความแตกต่างกันในแง่มุมต่างๆมากมาย ส่งผลให้มนุษย์แต่ละคนพัฒนาตนเองไปสู่การมีคุณสมบัติและบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน การเข้าใจและยอมรับอย่างจริงจังในธรรมชาติและ ความแตกต่างระหว่างบุคคลย่อมช่วยให้ครูหลุดพ้นจากการยึดติดถ้อยมั่นในการกำหนดสร้างภาพลักษณ์ของตนเองและคาดหวังผู้อื่นให้เป็นไปตามอึดตายของตนโดยปฏิเสธความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ตรงหน้า การเข้าใจในตนเองและผู้อื่นโดยเฉพาะเด็กปฐมวัยที่ตนมีปฏิสัมพันธ์ด้วยจะช่วยให้ครูสามารถสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างตนเองกับเด็กในลักษณะที่เกื้อกูลเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กให้สูงสุดตามศักยภาพ

ธรรมชาติและ ความแตกต่างของมนุษย์ที่นำเสนอต่อครูในกระบวนการจัดการเรียนรู้ ครั้งนี้คือ ศาสตร์นพลักษณ์ (Enneagram) ซึ่งอธิบายถึงลักษณะของบุคคล 9 แบบที่แตกต่างกันอันเนื่องจากการมีโลกทัศน์ ความคิด ความเชื่อ พลังชีวิต จุดอ่อน จุดแข็ง ความคิดยึดติดที่แตกต่างกัน ส่งผลให้คนเรามีความแตกต่าง ไม่มีใครสมบูรณ์แบบ ทุกคนต่างต้องพัฒนาตนเอง รักษาจุดแข็ง ลดจุดอ่อน ตระหนักในความคิดยึดติดเพื่อพัฒนาไปสู่การปล่อยวางความยึดมั่นถ้อยมั่นของตน อันจะทำให้แต่ละคนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

นพลักษณ์ เป็นศาสตร์โบราณอายุกว่า 3000 ปี เกิดขึ้นในแถบเอเชียกลาง ในประเทศอัฟกานิสถานในกลุ่มของนักบวชซูฟี เมื่อ 100 กว่าปีที่แล้ว นักวิชาการ แพทย์และนักจิตวิทยาจากยุโรปและสหรัฐอเมริกาได้มาเรียนศาสตร์นี้กับนักบวชซูฟีแล้วนำความรู้กลับมาเผยแพร่ทั้งในยุโรปและอเมริกาอย่างแพร่หลาย ปัจจุบันมีการสอนในระดับมหาวิทยาลัยด้วย สำหรับประเทศไทย นพลักษณ์เข้าสู่สังคมไทยเมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่แล้วโดยพระอาจารย์สันติกโรภิกขุ พระชาวต่างประเทศซึ่งบวชเรียนที่สวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้นำศาสตร์นี้เข้ามาศึกษาเนื่องจากเห็นว่ามีเหมาะสมกับผู้ปฏิบัติธรรมที่ต้องการหาคำตอบเกี่ยวกับตนเอง และการหลงติดกับความเป็นตนเอง

นพลักษณ์ แบ่งคนเป็น 9 แบบ ตามพลังงานชีวิตที่บุคคลถนัดใช้ ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ศูนย์ คือ ศูนย์ท้อ ศูนย์ใจและศูนย์หัว ซึ่งต่างก็มีข้อดีข้อด้อยคนละแบบ ศูนย์ท้อ คือกลุ่มที่ถนัดใช้พลังทางกายมาก มีพลังงานสูง ชอบการลงมือกระทำ ใส่ใจเรื่องความสัมพันธ์น้อย แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะ 8 ลักษณะ 9 และลักษณะ 1 ศูนย์ใจ คือกลุ่มที่ใส่ใจเรื่องความรู้สึกของตนเอง ความรู้สึกของคนอื่นและภาพลักษณ์ ทั้งภาพลักษณ์ที่คนอื่นมีต่อตนเองและภาพลักษณ์ที่ตนเองมองตนเอง แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะ 2 ลักษณะ 3 และลักษณะ 4 ส่วนศูนย์หัว คือกลุ่มที่ถนัดการคิด ชอบวางแผน คาดการณ์ล่วงหน้า ชอบจินตนาการ วิเคราะห์ เหตุผล แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ ลักษณะ 5 ลักษณะ 6 และลักษณะ 7 นอกจากนี้ยังมีเรื่องของปีก ลูกศร ซึ่งอธิบายถึงบุคลิกลักษณะเมื่ออยู่ในภาวะผ่อนคลายและภาวะถูกคุมคามอีกด้วย ลักษณะของคนแต่ละลักษณะ อุปสรรคและเป้าหมายการพัฒนาตนเองสามารถสรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 5 สรุปลักษณะของคนแต่ละลักษณะ ตามศาสตร์นพลักษณ์ (enneagram)

ศูนย์พลังงาน	ลักษณะ	บุคลิกลักษณะ	ความเคยชินที่เป็นอุปสรรค	เป้าหมายการพัฒนาตนเอง
ศูนย์ท้อ - ถนัดใช้พลังทางกายมาก - มีพลังงานสูง - ชอบการลงมือกระทำ - ใส่ใจเรื่องความสัมพันธ์น้อย	8 ผู้กล้า รักษาสีทึ่	ใช้พลังงานทางกายมาก ก้าวร้าว ชอบความยุติธรรม ปกป้องสิทธิตนเองและผู้อื่น พูดตรง แกร่ง ไม่ไว้หน้าใคร	การทำก่อนคิด ความเข้มข้นเกินไป ในการกระทำ	การเป็นผู้นำที่อ่อนโยน การกระทำแต่พอดี
	9 ผู้ประสานไมตรี	พยายามจัดการให้โลกสงบสุข ไม่ขัดแย้งใคร ชอบไกลเกลี่ย ไม่กล้าตัดสินใจ	การสื่อสารที่อ้อมค้อม การเกรงใจผู้อื่น จนลืมนตนเอง	การมุ่งประสิทธิภาพในการทำงานและชีวิต การไม่ทอดธุระสำคัญของตนเอง
	1 คนเนี้ยบ	มองว่าโลกนี้ไม่สมบูรณ์ แบบ ชอบจับผิด ชอบแก้ไข ละเอียดกับทุกเรื่อง หงุดหงิดง่าย รู้จักจุกจิก ชอบวิจารณ์	การมุ่งทำให้ดี มุ่งแก้ไข การยึดหลักการ กฎเกณฑ์จนลืมนจิตใจ	การผ่อนคลายตนเอง การปล่อยวาง ผิดถูก
ศูนย์ใจ ใส่ใจเรื่องความรู้สึกของตนเอง ความรู้สึกของคนอื่น ภาพลักษณ์ ทั้งที่คนอื่นมีต่อตนเองและ	2 ผู้ให้	ใส่ใจความรู้สึกคนอื่นมาก ต้องการการรักตอบ ไวต่อการสังเกตคนใกล้ชิด ให้โดยอีกฝ่ายไม่ต้องขอ เจ็บใจถ้าไม่ได้รับการชื่นชม	การควบคุมผู้อื่นโดยอ้อม การสื่อสารที่เกรงใจ ไม่ตรงไปตรงมา	การยอมรับ ใส่ใจตนเองโดยไม่อิงผู้อื่น การซื่อสัตย์และเท่าทันอารมณ์
	3 ผู้ใฝ่สำเร็จ	ใส่ใจความสำเร็จ มีเป้าหมายตั้งแต่เด็ก ต้องการการยอมรับ ปฏิเสธความล้มเหลว ไม่ใส่ใจคนรอบข้าง	การอยู่ว่างไม่ได้ การมุ่งเอาชนะและรักษาภาพลักษณ์	การสร้างสมดุลชีวิต (การทำงาน ความสัมพันธ์)
		ให้ความสำคัญกับอารมณ์	การเชื่อมั่นเกินไปว่า	การมีความสุขกับ

ศูนย์พลังงาน	ลักษณะ	บุคลิกลักษณะ	ความเคยชินที่เป็นอุปสรรค	เป้าหมายการพัฒนาตนเอง
ตนเองมองตนเองทำอย่างไรจนถึงจะยอมรับเรา	4 คนโตกซึ้ง	ความรู้สึกที่พิเศษ เสาะหาสัมพันธ์ภาพที่ลึกซึ้ง ต้องการเป็นคนพิเศษ ไม่ธรรมดา อยู่กับความลึกซึ้งทางอารมณ์ เศร้าสุด ดีใจสุด	ความรู้สึกคือความจริง การยึดมั่นกับความเศร้า สิ่งที่น่าหวาดหายน	สิ่งเรียบง่ายได้ การไม่ปรุงแต่ง อารมณ์มากเกินไป
ศูนย์หัว ถนัดการคิด ชอบวางแผน คาดการณ์ ล่วงหน้า ชอบ จินตนาการ วิเคราะห์ เหตุผล	5 นักสังเกตการณ์	ใส่ใจกับการหาข้อมูล รายละเอียด ชอบวิเคราะห์ จัดระบบ ความคิด แต่ไม่ลงมือปฏิบัติ อธิบายทุกเรื่องด้วยเหตุผล ไม่ใส่ใจความรู้สึก	การถอนตัว การทำ แต่น้อยและจำเป็น จนดูขาดการมีส่วนร่วม การถือความรู้สึก เป็นเรื่องส่วนตัว	การมีปฏิสัมพันธ์จาก ความรู้สึกและการกระทำ การมีส่วนร่วมและ แบ่งปันความรู้
	6 นักปุจฉา	คิดเร็ว คิดเก่ง คิดเยอะ คิดวกวน ชอบตั้งคำถามตลอดเวลา เป็นนักคาดการณ์เรื่องร้าย ไวใจคนยาก	การมุ่งระแวง สงสัย การยึดแน่นกับความ มั่นคงปลอดภัย	การวางใจตนเอง วางใจในโลก การทำให้ตนเอง มีความสุขกับ ปัจจุบัน
	7 นักผจญภัย	มองโลกสดใสตลอดเวลา ทุกอย่างเป็นเรื่องสนุกและเป็นประสบการณ์ ไม่มีเป้าหมาย แคได้คิด เรื่องเป้าหมายก็เสมือนได้ลงมือทำแล้ว ความสุขอยู่ที่จินตนาการ และการวางแผน เพื่อสิ่งที่ท้าทาย จำเ	ความใส่ใจ ที่มากมาย แต่ หลากหลาย ฉาบฉวย การหลงลืมพันธกิจ	การเป็นมืออาชีพ การมุ่งประสิทธิผล ของสิ่งที่วางแผน

สรุปได้ว่า นพลักษณ์ ทำให้เรารู้จักตนเอง เมื่อเรารู้จักตนเอง เข้าใจตนเองว่าเราเป็นแบบใด ยึดติดกับเรื่องใด ก็นำไปสู่การเข้าใจคนอื่นด้วยว่า คนอื่นก็แตกต่างจากเราและอาจมีวิธีคิดต่างกันโดยสิ้นเชิง เราไม่เหมือนเขา เขาไม่เหมือนเรา นำไปสู่การยอมรับความแตกต่างของคนอื่นได้มากขึ้น ในส่วนของการเป็นพ่อแม่และครู เราจะตระหนักได้ว่าเด็กไม่เหมือนเรา เด็กมีประสบการณ์ในชีวิตน้อยกว่าเรา เมื่อเรามีประสบการณ์ชีวิตมากกว่า เราต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่น โดยการตระหนักรู้เท่าทันตนเอง (หากเรายึดติดกับเรื่องใดเราจะไวต่อการรับรู้เรื่องนั้น) ละทิ้งความยึดมั่นถือมั่นและปล่อยวาง อันจะนำเราไปสู่การมีชีวิตที่สมดุล สงบ ศานติ

5.2 ธรรมชาติและความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก

ความคิดรวบยอด : เด็กมีธรรมชาติและความต้องการที่แตกต่างจากผู้ใหญ่ แบบแผนการเจริญเติบโตและการพัฒนาในด้านต่างๆของเด็กแตกต่างจากที่พบในผู้ใหญ่ จึงไม่สามารถกำหนดและตอบสนองความต้องการของเด็กโดยยึดถือว่าเด็กเป็น “ผู้ใหญ่ที่ย่อส่วน” ในพัฒนาการแต่ละด้าน ทั้งที่เป็นด้านใหญ่และด้านย่อย เด็กมีระดับพัฒนาการและอัตราการพัฒนาไม่เท่ากัน และในตัวเด็กแต่ละคนเองก็มีระดับพัฒนาการและอัตราการพัฒนาแต่ละด้านไม่เท่ากัน ทำให้เกิดความแตกต่างกันทั้งระหว่างเด็กแต่ละคนในพัฒนาการแต่ละด้านและระหว่างพัฒนาการแต่ละด้านในตัวเด็กคนเดียวกัน การมีความตระหนักและเข้าใจธรรมชาติและความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กอย่างแท้จริงจะนำไปสู่การยอมรับ เคารพในสิทธิ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของเด็ก เข้าใจและปฏิบัติต่อเด็กตามสถานะที่แท้จริงที่เด็กเป็นอยู่ ซึ่งช่วยให้ครูพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้สูงสุดตามศักยภาพของเด็ก

ความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ที่นำเสนอต่อครูตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้ คือ ลักษณะของเด็กตามธาตุ 4 โดยนำเสนอทั้งแนวคิดทางพุทธศาสนาและแนวคิดของรูตอล์ฟ สไตน์เนอร์ เนื่องจากครูปฐมวัยมีความรู้เรื่องพัฒนาการตามวัยของเด็กทั้ง 4 ด้านเป็นฐานอยู่แล้ว ดังนั้นจึงเลือกใช้แนวคิดเรื่องธาตุ 4 เพื่อช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กจากมุมมองที่แตกต่าง เกิดความตระหนักในความแตกต่างและเคารพยอมรับในความต่างนั้นอันนำไปสู่การปฏิบัติที่นุ่มนวล อ่อนโยน เอื้ออาทร และเกื้อกูลต่อการเรียนรู้ของเด็ก **ทั้งนี้มิได้มุ่งหมายให้ครูจำแนกเด็กออกเป็นประเภทต่างๆอย่างตายตัว** เนื่องจากขัดแย้งกับธรรมชาติของมนุษย์ที่มีความเป็นองค์รวม เพียงแต่ต้องการให้เห็นมุมมองต่างๆที่ช่วยให้ครูเข้าใจเด็กและยอมรับเด็กอย่างที่เด็กเป็นได้มากขึ้นและพัฒนาเด็กไปตามเส้นทางของแต่ละคนได้อย่างมีความสุขมากขึ้นทั้งตัวครูเองและตัวเด็ก

1. ธรรมชาติของเด็กจากมุมมองทางพุทธศาสนา

มนุษย์มีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องของบุคลิกภาพ ความคิด การกระทำ ในทางพุทธศาสนา กล่าวถึงการกำเนิดของมนุษย์ว่าประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ (เสถียรธรรมสถาน, 2553) การเรียนรู้ธรรมชาติของเด็กตามอิทธิพลของธาตุจะทำให้ครูเข้าใจธรรมชาติ พฤติกรรม อารมณ์ และการตอบสนองต่อสิ่งต่างๆของเด็ก และรับมือกับการแสดงออกของเด็กได้อย่างเข้าอกเข้าใจมากขึ้น อิทธิพลของธาตุที่มีต่อบุคลิกและลักษณะนิสัยของเด็กแต่ละคนเป็นเรื่องที่ถูกกำหนดมาตามธรรมชาติ ดังนั้นการจะรู้ลักษณะทางกายภาพ ลักษณะนิสัย และอารมณ์ความรู้สึกว่าโน้มเอียงไปตามอิทธิพลของธาตุใดมากที่สุดจึงต้องอาศัยการสังเกตลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของเด็กอย่างแยบคายโดยพ่อแม่และครูผู้ใกล้ชิดกับเด็กเท่านั้น ลักษณะของเด็กที่มีความโน้มเอียงของธาตุที่มีอิทธิพลต่อเด็ก สามารถสรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 6 แสดงลักษณะของธาตุที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกลักษณะของเด็กจากมุมมองทางพุทธศาสนา

ธาตุ	บุคลิกลักษณะ	สรุปสาระสำคัญ
<p>ธาตุดิน</p> <p>คือ ลักษณะแห่งความแข็ง ความแกร่ง ความหนา ความไม่เคลื่อนไหว ความมั่นคง ความรองรับ</p> <p>ดังนั้น เด็กธาตุดินจึงมีความคงที่ การตั้งอยู่เป็นอารมณ์</p>	<p>มีลักษณะนิสัยเด่น คือ มีความคงที่ มีความตั้งอยู่เป็นอารมณ์ มีอารมณ์มั่นคง ชอบอยู่กับ ความคิดของตนเอง จนบางครั้ง มองดูเหมือนเด็กเก็บตัว เคลื่อนไหวช้า ไม่ค่อยอยากจะเคลื่อนไหว</p> <p>แต่งตัวช้า ถึงจะช้าแต่ก็ยังไม่ค่อยรีบร้อน</p> <p>มีความคิดมาก ชอบทำงานหลายอย่างแต่งานมักไม่เสร็จสมบูรณ์ ผลงานที่ออกมาจะไม่ค่อยรีบร้อนและทำงานช้า</p>	<p>เด็กธาตุดิน มีลักษณะที่หนักๆขรุขระๆอยู่กับหนังสือ ชอบอ่าน ชอบคิด ชอบค้นคว้า ติดอยู่ในโลกของตนเอง พ่อแม่และครูควรดึงเขาออกมาจากโลกส่วนตัวบ้าง ให้เขาทำในสิ่งที่ไม่เคยทำ และเรียนรู้ การถูกกระทบจากโลกแห่งความเป็นจริงให้หลากหลายขึ้น</p>
<p>ธาตุน้ำ</p> <p>คือ ลักษณะแห่งความซึมซาบ ความชุ่มชื้น ความเหลว ความไหลริน ความแผ่วซ่าน ความเพิ่มพูน ความกระเพื่อม ความประสาน</p> <p>ดังนั้น เด็กธาตุน้ำจึงมีความประสาน มีการไหลเป็นอารมณ์</p>	<p>มีลักษณะนิสัยเด่น คือ ความเป็นผู้ประสานประโยชน์ ผู้ช่วยเหลือคน ความซัดแย้ง</p> <p>เคลื่อนไหวเชิงช้า แต่เคลื่อนไหวลวกๆและไม่หนักแน่นเท่าเด็กธาตุดิน</p> <p>แม้ทำอะไรเชิงช้าแต่ก็ทำได้</p> <p>รีบร้อนกว่าเด็กธาตุดิน</p>	<p>เด็กธาตุน้ำ เป็นเด็กในฝันของพ่อแม่ คือ เลี้ยงง่าย วาง่าย อยากให้คนอื่นรัก จึงทำตัวน่ารัก ตามใจคนอื่น จนไม่เหลือความเป็นตัวของตัวเอง เด็กธาตุน้ำได้ขึ้นมักจะทุกข์ เพราะต้องทนฝืนใจซ้ำๆ เนื่องจาก ไม่อยากขัดแย้งกับใคร พ่อแม่และครูจึงต้องฝึกให้ลูกรู้จักยืนหยัดเพื่อตนเองบ้าง</p>
<p>ธาตุลม</p> <p>คือ ลักษณะแห่งการพองไว้ ความเย็น การเข้าออก การพัด การลงต่ำ การเกาะ</p> <p>ดังนั้น เด็กธาตุลมจึงมีการแทรกแซงและการเคลื่อนไหวเป็นอารมณ์</p>	<p>มีการแทรกแซงและการเคลื่อนไหวเป็นอารมณ์</p> <p>แม้จะรู้สึกหงุดหงิดง่าย แต่ไม่ชอบการวิวาทกับคนอื่น เพราะการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็ว จึงกระทบกระทั่งคนอื่นได้ง่าย ทำให้ดูเหมือนเป็นเด็กชอบทะเลาะวิวาท แต่จริงๆแล้วไม่ได้มีความโกรธและความพยาบาทเป็น</p>	<p>เด็กธาตุลมจะอยู่ไม่สุข อยู่เฉยๆ ไม่ค่อยได้ แต่ถ้าเขาจับอะไรที่ชอบแล้วจะอยู่ได้นาน ถ้าทำไม่เสร็จ จะไม่ยอมเลิก ถ้าเจอพ่อแม่และครูใจร้อนชอบเร่งให้เด็กทำอะไรเร็วๆ เด็กจะกลายเป็นเด็กที่ทำอะไรไม่สำเร็จสักอย่าง เพราะพ่อแม่และครูเสนอทางเลือกใหม่ให้เด็กตลอดเวลา เด็กจะเปลี่ยนไปเรื่อยๆ เพราะเขาเป็นธาตุลม</p>

ธาตุ	บุคลิกลักษณะ	สรุปสาระสำคัญ
	<p>อารมณ์แบบเด็กธาตุไฟ</p> <p>เคลื่อนไหวเร็วกว่าเด็กธาตุไฟ และชอบวิ่งมากกว่าเดิน เหมือนจะวิ่งด้วยปลายเท้า หรือเดินเหมือนจะลอย</p>	
<p>ธาตุไฟ</p> <p>คือ ลักษณะแห่งความร้อน</p> <p>ความอุ่น ความเป็นไฟ การทำให้สุก การเผาไหม้ การเกาะกุมไว้ ดังนั้น เด็กธาตุไฟจึงมีความร้อนและการทำให้ลอยขึ้น เป็นอารมณ์</p>	<p>ใจร้อน หุนหันพลันแล่น เปื่อหน่ายง่าย</p> <p>ถ้ารู้สึกหงุดหงิดจะทะเลาะวิวาทกับคนอื่นได้ง่าย เพราะมีความโกรธ ความพยาบาทเป็นอารมณ์</p> <p>เดินเร็ว เวลาเดินชอบกระตุกเท้าขึ้นลงเร็วๆ จนเท้าจะเฉียดกันไปมา แต่เวลาวางเท้าจะวางอย่างหนักแน่นในท่าจิกเท้าลงคล้ายจะขุดดิน เดินเร็วอย่างมีเป้าหมายมากกว่าธาตุลม การวางเท้ามีน้ำหนักมากกว่าเด็กธาตุลม</p> <p>เวลาสวมเสื้อผ้าจะสวมเร็วไม่ค่อยประณีต เพราะใจร้อน</p> <p>ชอบอาหารที่มีรสเปรี้ยว ถ้าอาหารรสไม่อร่อยก็จะไม่พอใจและแสดงความไม่พอใจออกมาอย่างชัดเจน ทำอะไรอย่างรีบร้อน รวดเร็วแต่ไม่เรียบร้อยและมักทำให้ข้าวของกระจัดกระจาย</p> <p>ถึงจะทำงานเสร็จเร็วและดี แต่ผลงานจะไม่สม่ำเสมอ เพราะจะทำเมื่อพอใจที่จะทำแล้วทำงานเสร็จ หากไม่พอใจก็จะไม่ทำเลย</p> <p>เวลานอนจะนอนอย่างรีบร้อน มักหลับไปแบบหน้านิ้วคิ้วขมวด เมื่อถูกปลุกจะลุกขึ้นได้ทันทีแต่ไม่ค่อยพอใจที่ถูกปลุก</p>	<p>เด็กธาตุไฟ เป็นเด็กที่ขี้ซนและดี มีพลังเหลือล้นและค่อนข้างเป็นตัวของตัวเองสูง พ่อแม่และครูจึงต้องรู้ว่าจะใช้พลังไปกับอะไรให้เป็นกุศล หากผู้ใหญ่หาความสนใจของเด็กพบและส่งเสริมให้เด็กทำในสิ่งที่เขาสนใจ เด็กธาตุไฟพร้อมจะลงมือเพื่อสืบค้นเรื่องนั้น จนกระทั่งเราเห็นศักยภาพที่เปลี่ยนแปลงไปของเขาอย่างชัดเจน</p>

สรุปได้ว่า เด็กแต่ละคนมีความแตกต่างกัน พ่อแม่และครูต้องทำความรู้จักกับธรรมชาติของเด็กเพื่อให้สามารถสอนลูกให้เหมาะกับวัยและอุปนิสัย โดยการสังเกตอย่างใส่ใจว่า เด็กของตนเป็นแบบไหนและควรจะช่วยสนับสนุนส่งเสริมในเรื่องใดมากน้อยเพียงไร และด้วยวิธีใดอย่างไรก็ตามเมื่อเด็กยังอยู่ในช่วงปฐมวัยมักดูไม่ใคร่ออก แต่จะเด่นชัดขึ้นเมื่อเด็กเติบโต ส่วนใหญ่เด็กเล็กจะมีลักษณะคล้ายธาตุลมเพราะเด็กกำลังอยู่ในช่วงเรียนรู้และสำรวจสิ่งต่างๆรอบตัว การเข้าใจเรื่องเด็กตามธาตุจึงเป็นเพียงแนวคิดหนึ่งที่ทำให้ครูได้ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลมากขึ้น

2 ธรรมชาติของเด็กจากมุมมองของรูตอล์ฟ สไตเนอร์

แนวทางการทำความเข้าใจและรู้จักเด็กตามธรรมชาติที่สำคัญอีกแนวคิดหนึ่งได้แก่ แนวคิดเรื่อง The Four Temperaments ของ ดร.รูตอล์ฟ สไตเนอร์ ผู้ก่อตั้งการศึกษาวอลดอร์ฟ ซึ่งมีเป้าหมายทางการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจและปัญญา เป็นการศึกษาเพื่อปลุก(awaken) ตัวตนภายใน(ego) ของมนุษย์ให้ตื่นจากการมุงยึดตนเองไปสู่การปล่อยวางสิ่งห่อหุ้มในมิติทางกาย ความรู้สึกและความคิด จนสำนึกถึงความรับผิดชอบอย่างสมบูรณ์ต่ออนาคตของตน มนุษยชาติและโลก (บุษบง ต้นติวศ์, 2552) สไตเนอร์ ได้กล่าวถึง ลักษณะของเด็กที่ได้รับอิทธิพลจากธาตุทั้ง 4 ธาตุ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ โดยสามารถสรุปสาระสำคัญของเด็กแต่ละประเภทได้(จอห์น บี ทอมสัน, 2551) ดังนี้

ตารางที่ 7 แสดงลักษณะของธาตุที่มีอิทธิพลต่อบุคลิกลักษณะของเด็กจากมุมมองของ

รูตอล์ฟสไตเนอร์

เด็กธาตุดิน Melancholic	เด็กธาตุน้ำ Phlegmatic	เด็กธาตุลม Sanguine	เด็กธาตุไฟ Choleric
เด็กกลุ่มนี้จะมองผ่านประสบการณ์ว่า ร่างกายทางกายภาพของเขาเป็นภาระที่ต้องแบกหามคือ เขาจะลากขาเดินไป อารมณ์บาดเจ็บเล็กน้อยทางกายจะนำมาซึ่งความเจ็บปวดอย่างมาก แต่ในขณะที่ต้องการให้ผู้อื่นรับรู้มันเขากลับไม่ต้องการการปลอบประโลม เขาจะหลีกเลี่ยงชีวิตทาง	เด็กกลุ่มนี้ เป็นพวกที่มุ่งความสนใจเข้าสู่ด้านใน และจะไม่เชื่อมโยงกับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นรอบตัวง่ายนัก เพราะความสนใจของเขาจะไม่ถูกปลุกเร้าได้ง่าย การกินเป็นความสนใจหลัก มักมีรูปร่างกลมและบุคลิกขุ่มขำ โดยทั่วไปเลี้ยงง่าย ด้วยเหตุนี้ทำให้บางทีไม่ได้ได้รับความใส่ใจอย่างที่เข	เด็กกลุ่มนี้ เป็นพวกที่มีลักษณะนิสัยร่าเริง มีความสนใจออกไปนอกตัว ไม่มีเป้าหมายภายในอย่าง ร้อนแรงเช่นธาตุไฟ การเคลื่อนไหวถูกขัดกันได้ ด้วยสิ่งร่ำจากภายนอก มีปัญหาเกี่ยวกับการมุ่งมั่นที่จะอยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างยาวนาน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่จะมีเสน่ห์ดึงดูดเขาได้ การอยู่ไม่เป็นสุขนี้มัก	เด็กกลุ่มนี้ เป็นพวกแสดงออกถึงความรู้สึกชอบเข้าร่วมกิจกรรมภายนอก เป็นเด็กที่ชอบผลักดันตนเอง พร้อมทั้งจะจัดการงานที่คนอื่นจะหยุดได้ตรงก่อน ไม่อาย มองด้วยสายตาที่มั่นคง เดินด้วยฝีเท้าที่มั่นคง เจตจำนงที่เขาต้องการอยู่แนวหน้าทำให้มี

เด็กธาตุดิน Melancholic	เด็กธาตุน้ำ Phlegmatic	เด็กธาตุลม Sanguine	เด็กธาตุไฟ Choleric
<p>สังคมและชอบที่จะเล่นคนเดียวมากกว่า</p> <p>คำกล่าวเกี่ยวกับตัวเขาจะกลายเป็นบาดแผลได้ง่ายๆและจะจดจำไปเป็นเวลานาน</p> <p>เมื่อแวดล้อมด้วยสิ่งที่แตกต่างกันซึ่งเกิดขึ้นพร้อมๆกันเขาจะเลือกสิ่งที่เขาสนใจและไม่หันไปสนใจสิ่งอื่นเลย</p> <p>เขาจะปล่อยให้ตัวเองหลุดลอยไปในโลกแห่งความฝันของตัวเองได้ง่าย</p> <p>การหมกหมุ่นอยู่ในโลกของตัวเองรวมศูนย์อยู่ที่อดีตแห่งตัวเองและยังเพิ่มความโดดเดี่ยวให้เขามากขึ้นซึ่งเขาก็ชื่นชมมันด้วย</p> <p>การมีสมาธิมุ่งเข้าข้างในทำให้มีความลึกและความเข้าใจอะไรเป็นพิเศษซึ่งพ่อแม่อาจชื่นชมได้</p> <p>มักถามคำถามลึกซึ้งเกี่ยวกับพระเจ้าหรือความตาย</p> <p>จิตวิญญาณที่โดดเด่นเช่นนี้ต้องการความรักความเข้าใจอย่างมาก แต่</p>	<p>ต้องการ</p> <p>ชอบความสะดวกสบาย ต้องการได้รับการปลุกเร้าให้ทำอะไรบางอย่างและสนใจสิ่งต่างๆบ้าง</p> <p>พ่อแม่ที่ตามใจอาจจะเอาใจเด็กมากเกินไป</p> <p>ปกติเขามักจะสงบนิ่ง นอกจากคับข้องใจอย่างรุนแรง</p> <p>เป็นคนมีระเบียบเรียบร้อย เก็บข้าวของเป็นที่เป็นทาง</p> <p>นอกจากจะถูกเอาใจมากเกินไปซึ่งจะทำให้ทอดทิ้งความเป็นระเบียบของตัวเอง</p> <p>ไว้วางใจได้ว่า จะทำสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้ลุล่วงได้</p> <p>แต่อย่าไปกะเกณฑ์เรื่องเวลามากนัก</p> <p>มีความตื้อรั้นบ้าง ทำให้ต่อต้านความคิดใหม่ ชอบกิจกรรมที่ลงตัว</p> <p>นิสัยชอบรับประทานทำให้น้ำหนักตัวเพิ่ม พ่อแม่ควรกำกับปริมาณอาหารที่เหมาะสม</p> <p>ควรได้รับการกระชั้นกระยอดให้เข้าร่วมกิจกรรมกับเด็ก</p> <p>อื่นๆและทดลองทำกิจกรรมใหม่ๆบ้าง</p> <p>เมื่อสนใจจะคบใครแล้วจะ</p>	<p>เป็นปัญหาต่อพ่อแม่และครู</p> <p>มีไฟเท่าที่แผ่วเบา เป็นท่วงทำนอง แต่หัวและหัวใจไม่ชอบยุ่งยากกับเรื่องหนักๆ</p> <p>ความสนใจที่เขามีกับทุกสิ่งทำให้เป็นที่ชื่นชอบในสังคม และเขาเป็นสะพานเชื่อมโยงผู้อื่นได้ดี</p> <p>ชอบสนุกสนานในงานเลี้ยงและจะไม่ค่อยเห็นอยู่ตามลำพัง</p> <p>การแสดงออกจะผ่านทางสีหน้าแวตตาและการเคลื่อนไหวซึ่งจะเห็นได้ง่าย</p> <p>ตาจะเป็นประกาย มักมีผมหยิกมากกว่าตรง</p> <p>เป็นตัวของตัวเองได้มากที่สุดเมื่อได้รับความรักในแบบที่สุุดโต่ง</p> <p>อาจจะฉวยฉวย จนไม่สามารถมีสมาธิกับเกมหรือไม่สนุกกับอะไรได้นาน</p> <p>ถ้าให้กำลังใจ จะสามารถเกาะติดกับการงานที่ทำอยู่ได้</p>	<p>ลักษณะเป็นผู้นำ</p> <p>ชอบมีบทบาทหลักในการเล่น ชอบจัดการคนอื่น ๆ</p> <p>สามารถสร้างแรงบันดาลใจให้กลุ่มที่เขาอยู่ทำงานยากๆได้</p> <p>มีลักษณะนิสัยชอบเอาชนะ แต่ไม่ขุ่นข้องหมองใจ</p> <p>การขัดขวางเจตจำนงของเด็กประเภทนี้เป็นเรื่องยาก</p> <p>ต้องการการชื่นชมและต้องการให้ใครทำอะไรให้เขาทำเพราะเป็นการท้าทายเขาและพลังงานที่ล้นเกินจะถูกนำมาใช้ให้หมดได้</p> <p>เรียนรู้ได้ดีจากคนที่ทำเก่ง รู้ลึกชื่นชมคนเก่งอย่างมาก</p> <p>เป็นคนที่ไม่สามารถเรียนรู้จากความผิดของตนเองได้ง่ายนัก ถ้าได้รับการกำกับทิศทางที่ดีเขาจะมีความริเริ่มและความเป็นต้นแบบที่เขาจะนำมาสู่การเล่นของเขา</p> <p>ลักษณะนิสัยที่เป็นเหมือนปลวไฟ แสดงให้</p>

เด็กธาตุดิน Melancholic	เด็กธาตุน้ำ Phlegmatic	เด็กธาตุลม Sanguine	เด็กธาตุไฟ Choleric
ถ้าเห็นนอกเห็นใจมาก เกินไปไม่ดี เพราะอย่างไร ก็ตามเขาก็ชื่นชอบกับ ความทุกข์ของตัวเอง ถ้าเปิดโอกาสให้เขารับรู้ ความทุกข์ของคนอื่นจะ ช่วยให้เขาได้ออกจาก การยึดตนเองเป็น ศูนย์กลางได้ เขาอาจชื่นชมกับ บรรยากาศแวดล้อมทาง สังคมที่อบอุ่นแต่ไม่ ต้องการเป็นหัวใจและจิต วิญญาณของงานเลี้ยง	มีความรักดีและมั่นคง		เห็นได้ในภาพวาด ที่ ชอบใช้สีแรงๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสีแดง รวมทั้งจะเห็น รูปลักษณะที่เข้มแข็งได้ ชัดในภาพวาดของเขา
ธาตุดินจะมีบุคลิกภาพที่ จริงจัง และไม่ใช่ว่าสนใจ อะไรได้ง่าย	ธาตุน้ำ จะขาดความเอา ใจจริงเอาใจและปลุกเร้าให้ สนใจอะไรได้ไม่่ง่ายนัก	ธาตุลม จะไม่ค่อยเอาจริง เอาใจเท่าใดนักแต่ก็ง่าย ต่อการเร้าความสนใจ	ธาตุไฟ เป็นเด็กที่เอาจริง เอาใจและง่ายต่อการเร้า ความสนใจ

แม้ว่าบุคลิกภาพประเภทต่างๆก็มีรูปลักษณ์ทางกายภาพที่มีลักษณะเฉพาะ แต่บางครั้งอาจพบบุคลิกภาพที่ไม่สอดคล้องกับรูปลักษณ์ทางกายภาพเสมอไป เพราะเหตุปัจจัยอื่น เช่น การส่งทอดทางบุคลิกภาพ อย่างไรก็ตามจะมีลักษณะทางกายภาพหลักๆของแต่ละบุคลิกภาพอยู่ด้วย ดังนั้นการเข้าใจเด็กตามมุมมองนี้ เป็นเพียงการนำเสนอข้อค้นพบบางอย่างเกี่ยวกับธรรมชาติของเด็กจากศาสตร์อื่น และเช่นเดียวกับแนวคิดที่ผ่านมาครูไม่ควรนำข้อมูลที่ดูเหมือนจัดเป็นกลุ่มที่ชัดเจนเหล่านี้ไปจัดจำแนกและตีตราเด็ก จุดมุ่งหมายเพียงต้องการนำเสนอว่ายังมีมุมมองต่อเด็กแบบอื่นๆที่แตกต่างจากทฤษฎีพัฒนาการทางตะวันตกซึ่งรับรู้กันทั่วไป และการเปิดใจรับรู้ไปสู่มุมมองใหม่นี้จะช่วยขยายการรับรู้เกี่ยวกับตัวเด็กและนำไปสู่การสังเกตเด็กที่ละเอียดอ่อนเป็นรายบุคคล ตามที่เด็กเป็นได้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

3 การศึกษาเด็ก (child study)

การศึกษาเด็ก (child study) เป็นวิธีการหนึ่งในการที่ครูจะทำความเข้าใจต่อเด็กอย่างลึกซึ้งและสอดคล้องกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา บุชบง ตันติวงศ์และศศิลักษณ์ ขยันกิจ (2556) อธิบายว่า การศึกษาเด็กเป็นวิธีการที่ทำให้ครูเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับเด็กที่ครูมีความกังวลใจหรือมีประเด็นที่ต้องการค้นหาคำตอบว่า จะจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมพัฒนาการและการเรียนรู้แก่เด็กคนนั้นอย่างไร เป็นการมองเด็กอย่างลึกซึ้งในช่วงเวลาหนึ่งๆด้วยการตั้งคำถามและพยายามค้นหาคำตอบผ่านกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลายฝ่ายได้แก่ ตัวเด็ก ครอบครัว ครู ผู้เชี่ยวชาญ ฯลฯ

กระบวนการศึกษาใช้วิธีการสังเกตอย่างปราศจากอคติ การบันทึกข้อมูลที่เป็นระบบ การศึกษาเอกสาร เช่น ประวัติเด็ก สมุดรายนงานพัฒนาการ แฟ้มสะสมงาน ตลอดจนการสนทนากับผู้ปกครอง เพื่อให้สามารถบรรยายภาพของเด็กได้อย่างชัดเจน ซึ่งจะทำให้ครูรู้จักเด็กอย่างลึกซึ้งเป็นรายบุคคลได้ ข้อสรุปที่ได้จากการพยายามทำความเข้าใจพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กอย่างเต็มที่เด็กเป็น จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนสภาพการณ์ต่างๆในการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเด็กได้อย่างเหมาะสมต่อไป

การศึกษาเด็กประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ (1) การสังเกตเด็ก (2) การบรรยายและการสร้างภาพเด็ก และ (3) การหาข้อสรุป ประเด็นในการสังเกต ได้แก่ รูปลักษณ์ทางกายภาพ การเคลื่อนไหว การพูดและภาษา ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การเรียนรู้ ประวัติครอบครัว และสุขภาพทั่วไป

กระบวนการศึกษาเด็ก สอดคล้องกับแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาที่เน้นการเรียนรู้จากปัญญา 3 ฐาน ได้แก่ ฐานกาย ฐานใจ และฐานคิด กระบวนการศึกษาเด็กมีวิธีการดังนี้

ระยะที่ 1 : ครูประจำชั้นบอกชื่อของเด็กและรายละเอียดเบื้องต้น รวมทั้งเหตุผลและคำถามในการศึกษาเด็กครั้งนี้ ครูทุกคนสังเกตเด็กอย่างละเอียดในการปฏิสัมพันธ์กับเด็กคนนี้ ระยะที่ 1 นี้เป็นการให้ครูทำงานกับเจตจำนง หรือฐานกาย

ระยะที่ 2 : แลกเปลี่ยนข้อมูลการสังเกตเด็ก รวมทั้งข้อมูลภูมิหลังของเด็กจากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองและการสังเกตของแพทย์ประจำโรงเรียน เพื่อสร้างภาพที่ชัดเจนเกี่ยวกับเด็กคนนี้ ตั้งคำถามว่า “เด็กคนนี้ร้องขออะไรจากพวกเรา” กลับไปกับภาพของเด็กในแต่ละคืน พยายามให้เห็นภาพเด็กปรากฏภายในใจตน ให้กลายเป็นเด็กคนนั้น พัฒนาความรู้สึกของการร่วมรู้สึกกับเด็ก จินตนาการว่าเป็นและรู้สึกแบบเดียวกับเด็กคนนั้น ระยะที่ 2 นี้เป็นการให้ครูทำงานกับการภาวนา หรือฐานใจ

ระยะที่ 3 : สะท้อนความคิดต่อการนำเสนอภาพของเด็กในสัปดาห์ที่ผ่านมาและการกลับไปกับภาพของเด็กตลอด 7 คืน ทำความเข้าใจต่อธรรมชาติและลักษณะเฉพาะของ

เด็กคนนี้ “ในฐานะครู เราต้องทำอะไรต่อไป” ระยะที่ 3 นี้เป็นการให้ครูทำงานกับการภาวนาหรือฐานใจและ ฐานคิด

ประสบการณ์ตลอดสัปดาห์ที่กลับไปพร้อมกับภาพของเด็ก และการพัฒนาความรู้สึกของการร่วมรู้สึกกับเด็ก จะนำมาสู่ “การรู้” ของครูว่าต้องปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนการสอนอย่างไร เด็กคนนี้ต้องการการสนับสนุนในเรื่องอะไรบ้าง แนวทางการทำงานกับเด็กควรเป็นอย่างไร ซึ่งการศึกษาเด็กนี้เป็นการทำให้ครูเรียนรู้เกี่ยวกับเด็กผ่านการใช้ปัญญา 3 ฐานตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา

4.3 การสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กที่เกื้อกูลการเรียนรู้

ความคิดรวบยอด : ครูเป็นผู้มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และการเติบโตของเด็กปฐมวัยรองลงมาจากพ่อแม่ สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาของเด็ก หากสัมพันธภาพเป็นไปในทางบวกและเกื้อกูลต่อการเรียนรู้และการเติบโตของเด็ก เด็กก็มีแนวโน้มที่จะพัฒนาจนถึงขีดสุดแห่งศักยภาพของตนในแต่ละขณะของการมีสัมพันธภาพนั้น อันจะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของเด็ก ในทางตรงกันข้าม หากสัมพันธภาพเป็นไปในลักษณะที่สร้างความไม่มั่นคงปลอดภัย ขัดขวาง ยับยั้งการเรียนรู้ และ/หรือนำไปสู่การเรียนรู้ที่ขัดแย้ง คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง หรือมีลักษณะเป็นการทำลาย เด็กก็จะได้ผลกระทบที่อาจสร้างความเสียหายแก่ชีวิตของเด็กอย่างยิ่ง ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป ครูจึงควรได้รับการฝึกให้มีความสามารถสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กที่เกื้อกูลการเรียนรู้ของเด็ก

การสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่เกื้อกูลการเรียนรู้ของเด็กซึ่งนำเสนอในงานวิจัยครั้งนี้ มิได้มีรูปแบบหรือแนวทางขั้นตอนสำเร็จรูปตายตัว ผู้วิจัยเพียงแค่นำเสนอแนะแนวทางในการสร้างเหตุปัจจัยที่ควรสร้างให้เกิดขึ้นในตัวครู แล้วครูจะหาแนวทางในการปฏิบัติต่อเด็กที่เหมาะสมได้เองจากการสังเกตสัญญาณจากเด็กเป็นรายบุคคล จากสิ่งที่ครูมองเห็นด้วยตาและสัมผัสได้ด้วยใจ

สัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยในงานวิจัยชิ้นนี้ ยึดตามแนวคิดความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การเรียนรู้สูงสุด (optimum learning relationship) ของ เมนดิสซาและเพียร์ซ (2003) ซึ่งผู้วิจัยนำมาปรับประยุกต์ใช้ในกระบวนการ แนวคิดความสัมพันธ์ที่นำไปสู่การเรียนรู้สูงสุดมุ่งเน้นสร้างสภาวะที่เหมาะสมต่อการเป็นต้นแบบที่ดีในการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของครูในการพัฒนาตนเองให้มีความสามารถในการรู้เท่าทันสภาวะด้านในของตน เพื่อเข้าสู่สภาวะที่สงบ นิ่ง ตั้งมั่น แล้วเกิดปัญญา มองเห็นแนวทางการตอบสนองที่เอื้อต่อการเรียนรู้และเติบโตของเด็กแต่ละคน อาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ครูต้องพัฒนาการรู้เท่าทันตนเอง เพื่อที่จะปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างที่ดี

ดีให้แก่เด็กทั้งกาย วาจา ใจ และพิจารณาว่าควรชี้แนะ สนับสนุน หรือปล่อยให้เด็กสังเกตและเรียนรู้ด้วยตนเอง(บุษบง ต้นติวงศ์, 2550)

หลักการสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสมระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่นำเสนอต่อครู ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด ประกอบด้วยหลักปฏิบัติ 4 หลัก คือ 1) การสังเกตตนเอง 2) การสังเกตเด็ก และ 3) การตอบสนองอย่างรู้ตัว และ 4) การเป็นแบบอย่างที่ดี โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1 การสังเกตตัวเอง (กระทบ กระเทือน กระแทก)

การสังเกตตนเอง คือ การสังเกตสภาวะภายในของตนเอง เห็นการกระทบของ สิ่งเร้าภายนอกที่เข้ามากระทบใจแล้วสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นภายในใจ ดูว่าจิตใจของตนเป็นอย่างไร การระลึกถึงสิ่งที่เข้ามากระทบแล้วเฝ้าดูสภาวะที่เกิดขึ้นภายใน เป็นการถ่วงเวลาหรือชะลอการตัดสินใจที่จะตอบสนองแบบอัตโนมัติต่อเด็กซึ่งมักอยู่ภายใต้อิทธิพลของสมมติฐานหรือการคาดการณ์ล่วงหน้าที่ครูตั้งไว้ เป็นการทำให้การกระทำตามนิสัยหรือความเคยชินเดิมลดลง ช่วยให้ครูลดการกระทำที่เกิดจากอารมณ์ความรู้สึกอันเป็นไปตามอคติของตน และเพิ่มความถี่ของการกระทำแบบตื่นรู้ซึ่งเป็นการกระทำที่เกิดจากปัญญามากขึ้น เป็นการกระทำที่ครูได้หยุดคิด ไตร่ตรอง ใคร่ครวญโดยยึดผลดีที่เกิดขึ้นกับเด็กเป็นหลัก ซึ่งใกล้เคียงกับข้อเตือนใจของแมชีคันสนีย์ เสถียรสุดแห่งเสถียรธรรมสถานที่ใช้คำว่า “กระทบ กระเทือน แต่ไม่กระทบ”

2 การสังเกตเด็ก (ห่าง ให้เห็น เพื่อให้มองเห็นเด็กตามความเป็นจริง)

การมีปฏิสัมพันธ์เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นระหว่างสองฝ่ายหรือมากกว่าและเป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต ดังนั้นในการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก ครูต้องรู้จักสังเกตเด็กอย่างละเอียดทั้งกายภาพและจิตภาพ โดยไม่เอาตัวไปคลุกเคล้าแต่มองอย่างผู้รู้ผู้ดู เพื่อให้เห็นสิ่งที่เกิดขึ้นหรือสัญญาณที่เด็กแสดงออกอย่างแท้จริง ในกระบวนการนี้ครูต้องจดจ่อใส่ใจต่อเด็กอย่างลึกซึ้งและสมบูรณ์ แต่ขณะนั้น โดยปราศจากการคาดเดาทำนายล่วงหน้า หรือใช้ประสบการณ์ในอดีตมาตัดสินเด็ก ถ้าครูมองหาสิ่งที่ครูต้องการจะเห็น ครูจะไม่เห็น แต่ถ้าหากครูอยู่กับปัจจุบัน ครูจะมองเห็นสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมดตามความเป็นจริง และจะรู้ว่าควรทำเช่นไรต่อไป ซึ่งใกล้เคียงกับข้อเตือนใจของแมชีคันสนีย์ เสถียรสุดแห่งเสถียรธรรมสถานที่ใช้คำว่า “ห่างให้เห็น เพื่อให้มองเห็นเด็กตามความเป็นจริง”

3 การตอบสนองอย่างรู้ตัว (ตอบสนองด้วยรักและเมตตา)

การที่ครูสังเกตเด็กด้วยความตระหนักรู้เท่าทันตนเอง จะทำให้ครูมองเห็นเด็กตามที่เป็นจริง การปราศจากการคิดล่วงหน้า ทำให้จิตใจของครูสงบนิ่ง ตั้งมั่น และจะเกิดปัญญา การเข้าถึงปัญญาเป็นการกลับไปสู่ความสามารถเดิมแท้ที่มีอยู่แล้วในมนุษย์ทุกคน หรือ คือการกลับไปสู่จุดเริ่มต้น พุทธศาสนาสอนไว้ว่า จิตเดิมแท้ประภัสสร มีความรักความเมตตาเป็นฐาน การกลับไปสู่

ความสามารถเดิมแท้ คือ การกลับไปสู่ความรักความเมตตาที่มีอยู่ในตนและนำกลับมาปรับใช้เพื่อนมนุษย์นั่นเอง ซึ่ง ณ ที่ซึ่งมีปัญหาและรักเมตตานั้น ครูจะรู้ว่าควรชี้แนะ สนับสนุนหรือปล่อยให้เด็กสังเกตและเรียนรู้ด้วยตนเอง และควรทำตัวให้เป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้แก่เด็ก แม้ว่าการพัฒนาปัญญาเป็นหนทางไปสู่ชีวิตที่เป็นอิสระ แต่การคิดเชิงเหตุผลอย่างต่อเนื่อง แยกกายเป็นเรื่องที่เกินระดับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย สิ่งที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก คือ การซึมซับท่าที วิธีคิด วิธีปฏิบัติตัวของครูในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีอิสระและเป็นสุขอย่างผู้ที่รู้จักตนเองและรู้จักความสัมพันธ์ของตนกับโลก

4 การเป็นแบบอย่างที่ดี (มีความสุขให้ลูกเห็น เป็นคนดีให้ลูกดู)

การเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติที่ดีทั้งทางกาย วาจา ใจ ให้แก่เด็กเป็นหน้าที่สำคัญของครูปฐมวัย บุชบง ตันตวิงศ์ (2550) กล่าวว่า ครูต้องพัฒนาความรู้ วิชาชีพและจิตวิญญาณของตนอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกัน โดยการฝึกฝนอบรมกายและจิตเพื่อให้เข้าใจตนเองและเข้าถึงเด็กอย่างมีสติ รู้ตัว ก้าวพ้นการยึดติดอัตตาตัวตน มีจิตใจที่เปี่ยมไปด้วยความรักความเมตตา และเข้าถึงความจริงระดับต่างๆด้วยสติปัญญาญาณ ปัญญาญาณและปรีชาญาณ สามารถ “อยู่ให้เห็น เป็นให้ดู” เพื่อให้เด็กเป็นผู้ที่ “สุขง่าย ทุกข์ยาก” ซึ่งใกล้เคียงกับข้อเตือนใจของแม่อิสิคัสสนีย์ เสถียรสุด แห่งเสถียรธรรมสถานที่ใช้คำว่า “มีความสุขให้ลูกเห็น เป็นคนดีให้ลูกดู”

สัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยจะช่วยเกื้อกูลเด็กให้เติบโตเรียนรู้และพัฒนาความเป็นปัจเจกของตนไปได้อย่างราบรื่น ตลอดชีวิต แต่หากสัมพันธ์ภาพที่ได้รับในวัยเด็กนั้นไม่เหมาะสม วิกฤตการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นแต่ละช่วงในปฐมวัยจะส่งผลกระทบต่อสภาวะด้านในของบุคคลชั่วชีวิต อิริคสัน ได้อธิบายว่า บุคลิกภาพต้องเอาชนะวิกฤตการณ์ต่างๆในเส้นทางการดำเนินชีวิตไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ถ้าหากเผชิญปัญหาแล้วประสบความสำเร็จ วิกฤตการณ์แต่ละอย่างที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงของชีวิตก็จะส่งผลดีต่อบุคลิกภาพ อิริคสัน ได้ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิกฤตการณ์ชีวิตที่เกิดขึ้นในช่วงปฐมวัยกับผลที่ออกมาอย่างเกื้อหนุนและไม่เกื้อหนุนต่อการเติบโตทางจิตและสภาวะด้านในของบุคคล ไว้ดังนี้

วิกฤตการณ์ชีวิต	ผลที่เกื้อหนุน	ผลที่ไม่เกื้อหนุน
ปีที่ 1 อายุ 0 - 1 ปี ไว้วางใจ - ไม่ไว้วางใจ	มีความหวัง คือมีความสามารถไว้วางใจในสิ่งแวดล้อมและอนาคต	มีความกลัวอนาคต ระวัง สงสัย
ปีที่ 2 อายุ 1 - 2 ปี ความเป็นตัวของตัวเอง - ความ	มีเจตจำนง คือมีความสามารถที่จะเลือก ตลอดจนการยับยั้งตนเอง ความรู้สึกที่สามารถบังคับตนเองได้ ความภูมิใจในตนเองที่นำไปสู่	มีความรู้สึกสูญเสียการควบคุม บังคับตัวเอง หรือมีความรู้สึกที่ต้องการจะควบคุมสิ่งภายนอกมากเกินไป มีความโน้มเอียงที่

วิกฤตการณ์ชีวิต	ผลที่เกื้อหนุน	ผลที่ไม่เกื้อหนุน
ละอาย สงสัย	เจตจำนงและความภาคภูมิใจ	จะละอายและลังเลสงสัยว่าตนจะทำได้หรือทำไม่ได้ ในสิ่งที่ตนเองปรารถนา
ปีที่ 3 อายุ 3 - 5 ปี ริเริ่ม – รู้สึกผิด	มีเป้าประสงค์ คือมีความสามารถที่จะริเริ่มกิจกรรม กำกับทิศทางของกิจกรรม และ สนุกกับความสำเร็จ	มีความกลัวการลงโทษ กำหนดขอบเขตของตัวเอง หรือ “แสดงออก” อย่างเป็นทางการชัดเจนที่เกินเลย
ปีที่ 6 จนถึง วัยรุ่น อุตสาหกรรม – ปมด้อย	มี ปร ะ ลี ท ธิ ภ า พ คือ มีความสามารถและทักษะในการใช้เครื่องมือ มีความคล่องแคล่ว และมีปัญญาในการสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ ตลอดจนมีความสามารถที่จะทำตามความคิดออกมาได้เป็นอย่างดี	มีความรู้สึกว่าได้รับไม่เพียงพอ และมีปมด้อย
วัยรุ่น อุตสาหกรรม – ความสับสนเกี่ยวกับบทบาทของตนเอง	มีความภักดี คือมีความสามารถที่จะเห็นตนเองประสานกลมกลืนกับผู้อื่นและรักษาความผูกพันระหว่างกันและกันได้	มีความสับสนว่าตัวเองคือใคร

6. ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ประกอบด้วย ขั้นตอนในการดำเนินการ 2 ขั้นใหญ่ๆ ได้แก่

ขั้นที่ 1 การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง

ขั้นที่ 2 การเรียนรู้เกี่ยวกับเด็ก

แต่ละขั้นประกอบด้วยขั้นตอนย่อยที่มีรายละเอียด ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง มี 2 ขั้นย่อย ได้แก่

1.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อการเข้าใจตนเอง

1.2 การรู้เท่าทันตนเอง แบ่งเป็น 2 ส่วนตามบริบทของการฝึก คือ

1.2.1 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ

1.2.2 การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต

ขั้นที่ 2 การเรียนรู้เกี่ยวกับเด็ก มี 2 ขั้นย่อย คือ

2.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อการเข้าใจเด็ก

2.2 การรู้เท่าทันตนเองและเด็ก แบ่งเป็น 3 ส่วนตามบริบทของการฝึกและลักษณะกิจกรรม คือ

2.2.1 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ

2.2.2 การฝึกสังเกตเด็กผ่านกิจกรรมศึกษาเด็กรายกรณี

2.2.3 การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต

ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด เพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย สรุปลงได้ดังแผนภาพ

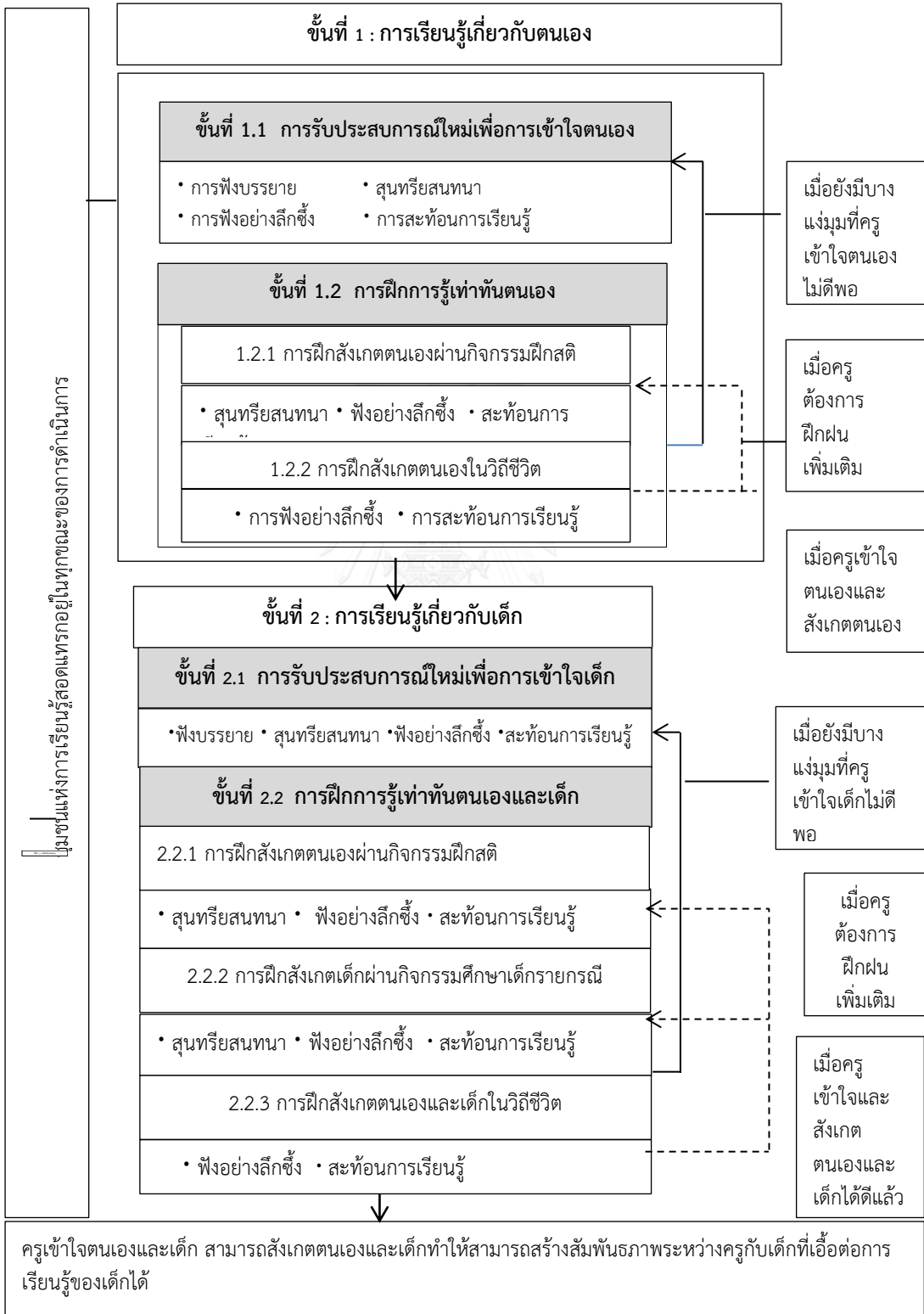

แผนภาพที่ 10 ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

ขั้นที่ 1 การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง

การดำเนินกิจกรรมในขั้นที่ 1 นี้ แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนย่อย คือ 1.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจตนเอง และ 1.2 การฝึกการสังเกตตนเอง ทั้งนี้โดยมีลำดับของการดำเนินกิจกรรม คือ การกระตุ้นให้ครูเกิดความสนใจและเกิดมุมมองใหม่ในการมองตนเอง ด้วยการทำกิจกรรมในขั้น 1.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจตนเอง เมื่อครูเกิดความเข้าใจในเชิงทฤษฎี แนวคิดหลักการมากขึ้นแล้ว ขั้นตอนย่อยต่อไปก็คือ 1.2 การฝึกการสังเกตตนเอง ซึ่งเป็นการฝึกปฏิบัติสังเกตตนเอง เพื่อให้มีสติรู้เท่าทันตนเองมากขึ้น และหลุดพ้นจากการปฏิบัติตามความเคยชินเดิม โดยการทำกิจกรรมภายในกลุ่มในขั้น 1.2.1 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ จากนั้นก็ประยุกต์ทักษะการสังเกตตนเองที่พัฒนาจากกิจกรรมฝึกสติภายในกลุ่มไปสู่การใช้ในชีวิตจริง และสะท้อนการเรียนรู้ของตนในขั้น 1.2.2 การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต

จากแผนภูมิข้างต้นจะเห็นได้ว่า กระบวนการนี้มีความยืดหยุ่นตามลักษณะและความต้องการเฉพาะของผู้เรียน ดังนั้น หลังจากฝึกในขั้น 1.2.2 การฝึกสังเกตในวิถีชีวิต แล้ว กระบวนการสามารถจัดให้ครูกลับไปฝึกในขั้น 1.2.1 การฝึกสังเกตผ่านกิจกรรมฝึกสติ แล้วตามด้วยขั้น 1.2.2 วนเป็นวงจรเช่นนี้จนกว่ากระบวนการจะเห็นว่าครูพร้อมที่จะก้าวไปสู่ขั้นต่อไปคือ **ขั้นที่ 2 การเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง** หรือในกรณีที่กระบวนการเห็นว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองของครูยังไม่เพียงพอ ควรรับประสบการณ์ใหม่เพิ่มเติมเพื่อช่วยให้ครูเกิดความเข้าใจตนเองได้ดีขึ้น ก็สามารถย้อนกลับไปจัดกิจกรรมเพิ่มเติมในขั้น 1.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจตนเอง แล้วจึงไปสู่ขั้น 1.2 การฝึกการสังเกตตนเอง ต่อไป การที่สามารถย้อนกลับไปได้เช่นนี้ จะช่วยให้กระบวนการสามารถวางแผน และดำเนินกระบวนการฯ ได้สอดคล้องกับเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในบริบทของครูซึ่งเป็นชีวิตจริง จนกระทั่งบรรลุวัตถุประสงค์ของกระบวนการฯ ได้ในที่สุด โดยไม่ต้องพยายามทำให้กระบวนการฯ ดำเนินไปตามแผนเดิมทั้งที่มีสถานการณ์หรือปัญหาบางอย่างเกิดขึ้น ยังผลให้การดำเนินการกระบวนการฯ มีลักษณะชัดเจน ฝืด ไม่สามารถบรรลุผลได้ตามแผนที่วางไว้แต่แรก

การดำเนินจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการฯ นี้ ทั้งที่เป็นกิจกรรมภายในกลุ่ม และการสังเกตตนเองในวิถีชีวิต โดยเฉพาะขณะทำงานในโรงเรียนนั้น จะต้องเป็นไปภายใต้บรรยากาศของความมั่นคง ปลอดภัย มีการให้เกียรติ ไว้วางใจ และสนับสนุนให้กำลังใจกันและกัน สมาชิกแต่ละคนเป็นกัลยาณมิตรของกันและกัน ทำให้กลุ่มครูที่ศึกษาร่วมกันนี้กลายเป็น **“ชุมชนแห่งการเรียนรู้”** ซึ่งเรียนรู้ร่วมกัน จากกันและกัน และเคียงข้างกัน องค์ประกอบนี้เป็นสิ่งสำคัญที่กระบวนการฯ ต้องส่งเสริมให้มีอยู่อย่างสม่ำเสมอทั้งในขณะที่ทำกิจกรรมภายในกลุ่มและในวิถีชีวิตการทำงานตามปกติในโรงเรียน จนเป็นส่วนหนึ่งตามปกติของกระบวนการฯ

1.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจตนเอง

การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจตนเองจัดขึ้นเพื่อให้ครูได้กลับมาเรียนรู้โลกภายในของตน และได้มีเครื่องมือในการศึกษาสังเกตตนเองและเด็ก การจัดกิจกรรมในชั้นตอนย่อยนี้ กระบวนการอาจจัดเองหรือเชิญวิทยากรจากภายนอกก็ได้ โดยพิจารณาเพื่อให้ครูได้รับประโยชน์สูงสุด เป็นสำคัญ การจัดช่วงเวลาให้ครูได้รับประสบการณ์ควรคำนึงถึงความสะดวกและความเป็นไปได้ ในทางปฏิบัติ เช่น จัดในช่วงวันสุดสัปดาห์ครั้งละ 1 หรือ 2 วันขึ้นอยู่กับเนื้อหา หลักสำคัญของ ชั้นตอนย่อยนี้ คือ การเน้นให้ครูได้รับประสบการณ์หรือเห็นมุมมองใหม่เกี่ยวกับตนเอง เพื่อนำไปสู่ การสังเกตใคร่ครวญเกี่ยวกับตนเองอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้โดยกระบวนการควรเลือกกิจกรรมและจัดลำดับ เรื่องที่ครูจะได้รับเป็นประสบการณ์ใหม่ให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ความต้องการซึ่งแตกต่างกันไปใน แต่ละกลุ่มของครูผู้เรียนและสภาพบริบทโรงเรียน ตลอดจนเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น โดยมีความ ละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกนึกคิดและความต้องการเฉพาะของครูผู้เรียนที่เป็นผลกระทบจากเหตุการณ์ ต่างๆที่เกิดขึ้นด้วย

1.1.1 การบรรยาย

ตัวอย่างหัวข้อเรื่องและกิจกรรมที่กระบวนการสามารถเลือกใช้ในชั้นตอนย่อยนี้ได้แก่ ก) นพ ลักษณะ 1: ขั้นต้น ข) นพลักษณะ 2: ขั้นกลาง และ ค) การศึกษาประวัติชีวิต รายละเอียดของ กิจกรรม มีดังนี้

ก) นพลักษณะ 1 : ขั้นต้น

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูได้ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและทำความเข้าใจ เข้าใจตนเองผ่านการศึกษา นพลักษณะ ซึ่งเป็นเครื่องมือและแนวทางหนึ่งในการสังเกตตนเอง

ลักษณะกิจกรรม แนะนำศาสตร์นพลักษณะที่อธิบายถึงลักษณะของคน 9 แบบให้ครูรู้จัก และเริ่มค้นหาลักษณะของครูแต่ละคน ด้วยการสัมภาษณ์และสังเกตตนเอง และรับฟังครูคนอื่น วิเคราะห์ลักษณะนพลักษณะ เพื่อเพิ่มความเข้าใจในตัวครูคนอื่นซึ่งเป็นเพื่อนร่วมงาน

ระยะเวลา ใช้เวลา 2 วัน ควรจัดในวันเสาร์-อาทิตย์ และควรเป็นสัปดาห์แรกของ กระบวนการ

ข) นพลักษณะ 2 : ขั้นกลาง

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูได้กลับมาทบทวนตนเองและเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองอย่าง ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยศึกษาเรื่องปึก ลูกรศ ซึ่งเป็นลักษณะย่อย และการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับตนเองใน การทำงาน

ลักษณะกิจกรรม ให้ความรู้เพิ่มเติมที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับนพลักษณะ เรื่องปึกและ ลูกรศ สัมภาษณ์และให้สังเกตตนเองเพื่อทำความเข้าใจตนเอง ตลอดจนรับฟังครูคนอื่นวิเคราะห์นพ

ลักษณะของตัวเอง จากนั้นจึงสนทนาถึงการใช้ประโยชน์จากความรู้เรื่องนพลักษณ์ในการทำงาน โดยกระบวนการช่วยขานนำและอธิบายเพิ่มเติมตามความเหมาะสม

ระยะเวลา ใช้เวลา 2 วัน ควรจัดในวันเสาร์-อาทิตย์ ings ช่วงหลังจากที่ได้ศึกษาเรื่องนพลักษณ์ 1: ขั้นต้น ไปแล้ว

ค) การศึกษาประวัติชีวิต

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูได้รู้จักเข้าใจที่มาของบุคลิกภาพแห่งตนเอง และอิทธิพลของประสบการณ์ต่างๆที่ตนได้รับในวัยเด็ก

ลักษณะกิจกรรม ย้อนกลับไปศึกษาชีวิตวัยเด็กของตัวเอง โดยการวาดภาพหรือบรรยายบางสิ่งบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับตนเองในอดีต เช่น ภาพบ้านที่จำได้ในวัยเด็กที่เล็กที่สุดที่จำความได้ คนที่นึกถึงเป็นคนแรกในวัยเด็ก ฯลฯ และอาศัยสิ่งที่กล่าวถึงเป็นสื่อในการทบทวนและทำความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและคนอื่น ผ่านการพูดคุย แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

ระยะเวลา ใช้เวลา 1 วัน ควรจัดในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์

1.1.2 สนทนาสนทนา 1.1.3 การฟังอย่างลึกซึ้ง และ 1.1.4 การสะท้อนการเรียนรู้

ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการบรรยายเพื่อรับประสบการณ์ใหม่แต่ละครั้ง จะตามด้วยการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์ด้วยใจที่เป็นกลาง ไม่ด่วนตัดสิน ควบคุมไปกับการตั้งใจฟังผู้อื่นด้วยใจที่จดจ่อกับสิ่งที่ฟัง โดยไม่ด่วนตัดสินเช่นเดียวกัน สมาชิกทุกคนจะสะท้อนความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไป ทั้งด้วยการพูดเล่าออกมา ประเด็นที่พูดคุยกันในวงสนทนา ได้แก่ ความรู้ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมการรับประสบการณ์ใหม่และการนำไปใช้ อารมณ์ความรู้สึกของตน การสะท้อนคิดเกี่ยวกับตนเอง รวมถึงประเด็นใดก็ได้ที่ผุดขึ้นมาในความคิด ความรู้สึก ของครูขณะนั้น และต้องการแบ่งปันในวงสนทนา ซึ่งทั้งหมดนี้คือการสร้างความรู้จากภายในตน หลักสำคัญของกิจกรรมกลุ่มนี้ คือ การเน้นให้ครูได้มีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง แล้วนำมาเอาเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งอารมณ์ ความคิดความรู้สึกมาใคร่ครวญทบทวน แล้วเกิดการเรียนรู้จากด้านในของตนเอง

1.2 การฝึกสังเกตตนเอง

1.2.1 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ

1.2.1.1 กิจกรรมฝึกสติ

ครูจะเริ่มฝึกสังเกตตนเองโดยเริ่มจากกิจกรรมภายในกลุ่ม คือ กิจกรรมฝึกสติ ซึ่งจัดขึ้นเพื่อให้ครูได้ฝึกสติรู้จักสังเกตและรู้เท่าทันอารมณ์ ความรู้สึกของตนเอง

ในขณะที่ทำกิจกรรมและบ่มเพาะหล่อเลี้ยงการรู้ตัวให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น หลักสำคัญของกิจกรรมฝึกสติ คือ การเน้นให้ครูฝึกทำความรู้สึกตัวในขณะที่ทำกิจกรรม โดยจัดช่วงเวลาให้ครูได้ฝึกทำเป็นประจำ ต่อเนื่องสัปดาห์ละ 1 ครั้งทุกสัปดาห์ในช่วงเย็นหลังเลิกเรียนใช้เวลาประมาณ 30 นาที กิจกรรมฝึกสติที่กระบวนกรสามารถนำมาใช้ได้มีหลากหลาย สามารถเลื่อนไหลปรับเปลี่ยนตัวกิจกรรมภายในกลุ่มหรือเพิ่มเทคนิคต่างๆในแต่ละกิจกรรม รวมทั้งจัดหากิจกรรมอื่นๆนอกเหนือจากนี้มาเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม กับธรรมชาติความต้องการของครู สถานการณ์และบริบทต่างๆรอบตัวครู โดยรักษาจุดเน้นไว้คือ การฝึกทำความรู้สึกตัวในขณะที่ทำกิจกรรม

ตัวอย่างกิจกรรมฝึกสติที่เสนอแนะในที่นี้มี 4 รูปแบบ คือ 1.1) การทำงานศิลปะสีน้ำ 1.2) การเดินรำเต้าต่อขึ้นซี่ 1.3) การจัดดอกไม้ และ 1.4) การปั้นดิน

1.1) การทำงานศิลปะสีน้ำ

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูฝึกการรู้ตัวขณะทำกิจกรรม ผ่านกิจกรรมที่สร้างความรู้สึกผ่อนคลาย สิ้นไหล ได้ปลดปล่อยอารมณ์ความรู้สึก เป็นการทำงานกับฐานใจ ไม่ใช่ความคิด

ลักษณะกิจกรรม ให้ครูระบายสีน้ำบนกระดาษเปียกและสังเกตอารมณ์ความรู้สึกของตนขณะทำงาน โดยในแต่ละครั้งอาจกำหนดสีให้แตกต่างกันในแต่ละครั้ง เช่น ใช้สีเดียวที่กำหนดให้ครั้งต่อมาใช้สีเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งสีจากครั้งที่แล้ว ครูสองหรือสามคนระบายสีบนกระดาษแผ่นเดียวกัน เป็นต้น

ระยะเวลา ใช้เวลาประมาณ 30 นาที

1.2) การเดินรำเต้าต่อขึ้นซี่

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูฝึกการรู้ตัวขณะทำกิจกรรม ผ่านทางกิจกรรมที่ได้เคลื่อนไหวร่างกาย ที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อสร้างสมาธิ ประกอบเพลงที่มีจังหวะและทำนองที่ช่วยกระตุ้นการทำงานของอวัยวะภายใน ช่วยให้การทำงานของร่างกายมีความสมดุลมากขึ้น เป็นการทำงานกับกาย

ลักษณะกิจกรรม กระบวนกรเปิดเพลงเดินรำเต้าต่อขึ้นซี่ และสอนครูให้เคลื่อนไหวร่างกายด้วยท่าทางต่างๆตามจังหวะเพลง โดยแนะนำให้ครูเฝ้าสังเกตตนเองในขณะที่เคลื่อนไหว

ระยะเวลา ใช้เวลาประมาณ 30 นาที

1.3 การจัดดอกไม้

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูฝึกการรู้ตัวขณะทำกิจกรรม ผ่านทางกิจกรรมที่สร้างสุนทรียภาพ เชื่อมโยงกับธรรมชาติ รู้จักสังเกตธรรมชาติและสิ่งรอบตัวควบคู่ไปกับการสังเกตใจของตนเอง อันนำไปสู่การยอมรับและการปล่อยวางความยึดมั่นถือมั่นในความคิดของตน เป็นการทำงานกับฐานใจ

ลักษณะกิจกรรม กระบวนการจัดเตรียมดอกไม้และแจกันให้ จากนั้นให้ครูพิจารณาและเลือกดอกไม้ แจกัน สถานที่ที่ตนต้องการนำไปวาง โดยใช้เทคนิคต่างๆประกอบ เช่น ให้ตัดก้านได้เพียงครั้งเดียว เป็นต้น ทั้งนี้โดยกระบวนการชี้แนะให้ครูสังเกตใจของตนในขณะที่กำลังทำงานแต่ละชั้นย่อยไปพร้อมกัน

ระยะเวลา ใช้เวลาประมาณ 30 นาที

1.4 การปั้นดิน

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูฝึกการรู้ตัวขณะทำกิจกรรม ผ่านทางกิจกรรมที่เน้นการลงมือกระทำตามความรู้สึกด้านใน รวมทั้งฝึกทักษะการสังเกตอย่างละเอียดและถ่ายทอดสิ่งที่สังเกตจากธรรมชาติและสิ่งรอบตัวผ่านการทำงานควบคู่ไปกับการสังเกตใจของตนเอง เป็นการทำงานกับฐานกาย

ลักษณะกิจกรรม กระบวนการเตรียมดินมาให้ ให้ครูนวดดินและขึ้นรูปตามหัวข้อที่กำหนด เช่น ปั้นเป็นรูปไข่ หรือ ทรงกลม แล้วนำมาวางรวมกัน และพิจารณาลักษณะผลงานร่วมกัน ทั้งนี้โดยมีเทคนิควิธีต่างๆ เช่น ให้ครูหลับตาส่งผลงานดินต่อกันและสังเกตลักษณะของงานแต่ละชิ้น เช่น น้ำหนัก รูปทรง ฯลฯ และสังเกตว่า งานชิ้นใดเป็นของตนเป็นต้น ในครั้งต่อไปอาจปั้นสิ่งที่ซับซ้อนขึ้น เช่น ปั้นเด็ก เป็นต้น

ระยะเวลา ใช้เวลาประมาณ 30 นาที

1.2.1.2 สุนทรียสนทนา 1.2.1.3 การฟังอย่างลึกซึ้ง และ 1.2.1.4 การสะท้อนการเรียนรู้

ในทำนองเดียวกับขั้น 1.1 กิจกรรม *สุนทรียสนทนา การฟังอย่างลึกซึ้ง และ การสะท้อนการเรียนรู้* เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการฯ กล่าวคือ หลังจากที่ทำกิจกรรมฝึกสติแต่ละครั้ง จะตามด้วยการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์ด้วยใจที่เป็นกลาง ไม่ด่วนตัดสิน ควบคู่ไปกับการตั้งใจฟังผู้อื่นด้วยใจที่จดจ่อกับสิ่งที่ฟัง โดยไม่ด่วนตัดสิน เช่นเดียวกัน สมาชิกทุกคนจะสะท้อนความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไป ด้วยการพูดเล่าออกมา ประเด็นที่พูดคุยกันในวงสุนทรียสนทนา ได้แก่ ความรู้ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมการฝึกสติ และการนำไปใช้ อารมณ์ความรู้สึกของตน การสะท้อนคิดเกี่ยวกับตนเอง รวมถึงประเด็นใดก็ได้ที่ผุดขึ้นมาในความคิด ความรู้สึก ของครูขณะนั้น และต้องการแบ่งปันในวงสนทนา ซึ่งทั้งหมดนี้คือการสร้างความรู้จากภายในตน หลักสำคัญของกิจกรรมกลุ่มนี้ คือ การเน้นให้ครูได้มีทักษะการฟังอย่าง

ลึกซึ้งแล้วนำมาเอาเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งอารมณ์ ความคิดความรู้สึกมาใคร่ครวญทบทวน แล้วเกิดการเรียนรู้จากด้านในของตนเอง

1.2.2 การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต

การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต มีจุดมุ่งหมายให้ครูฝึกสังเกต ใคร่ครวญ ทบทวนเกี่ยวกับตนเองในการทำกิจกรรมประจำวันในชีวิตจริงของตน นอกเหนือจากช่วงเวลาในการทำกิจกรรมกลุ่มกิจกรรมการสังเกตตนเองในกิจกรรมฝึกสติ โดยเมื่อได้สังเกตแล้วก็ต้องเขียนบันทึก สะท้อนการเรียนรู้ลงในสมุดบันทึก สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ทั้งนี้การเขียนสะท้อนการเรียนรู้เป็นส่วนที่สำคัญยิ่งเพราะเป็นการใช้เวลาแก่ตนเองในการได้ทบทวน ใคร่ครวญถึงประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้พบ และได้กระทำไปในระหว่างวัน เพื่อให้เกิดการค้นพบ การตระหนักรู้ และการเปลี่ยนแปลงมุมมองของตนเอง อีกทั้งเป็นการให้โอกาสแก่ตนเอง ที่จะได้รับความพึงพอใจกับการกระทำที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นของตนเอง หรือแนะนำตักเตือนตนเองในส่วนที่ยังไม่สามารถรู้เท่าทันตนเองได้ เพื่อที่จะทำในสิ่งที่ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

1.2.2.1 การสังเกต และ 1.2.2.2 การฟังอย่างลึกซึ้ง

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูฝึกสังเกตความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของ ตนในขณะที่ทำกิจวัตรและกิจกรรมประจำวัน เพื่อให้สามารถนำทักษะการฝึกสติภายในกลุ่มย่อยมา ประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตจริงที่มีความซับซ้อนกว่า และสามารถรู้เท่าทันตนเอง สามารถยับยั้งการกระทำ ตามความเคยชินได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งฝึกการฟังเสียงในใจของตนเองและฟังคำพูดของผู้อื่นด้วยใจที่สงบ ไม่ด่วนตัดสิน

ลักษณะกิจกรรม ครูฝึกสังเกตอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตนเองขณะทำ กิจวัตรและกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน และฝึกฟังเสียงในใจของตนเองและคำพูดของผู้อื่น เป็น การฝึกนำทักษะการสังเกตตนเองและการฟังอย่างลึกซึ้งที่ได้ฝึกจากกิจกรรมต่างๆมาประยุกต์ใช้ใน ชีวิตจริง

ระยะเวลา การสังเกตทำอย่างต่อเนื่องทั้งวันทุกวันเท่าที่จะมีสติ รู้ตัวได้

1.2.2.3 การสะท้อนการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูมีโอกาสกลับมาทบทวนความคิด อารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมประจำวันของตน เพื่อให้สามารถค้นพบว่าตนได้กระทำสิ่งต่างๆ โดยรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองมากน้อยเพียงไร ซึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าใจตนเองและสามารถมีสติ เท่าทันตนเองได้ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

ลักษณะกิจกรรม ครูเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ลงในสมุดบันทึกส่วนตัวเกี่ยวกับประสบการณ์ในการทำงาน ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง เหตุการณ์ ปัญหาและ/หรือการเรียนรู้อื่นๆที่ตนค้นพบ ในช่วงเย็นหรือกลางคืน ภายหลังจากการทำงานที่โรงเรียน ครูมีอิสระที่จะเขียนอะไรก็ได้ที่ผุดขึ้นมาในความคิดของตน ทั้งนี้เพื่อให้ความคิดของครูสั่นไหวไปอย่างเป็นธรรมชาติ

ระยะเวลา สัปดาห์ละ 1 ครั้ง อย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์ที่ฝึกสังเกตตนเอง

เมื่อครูได้ฝึกสังเกตตนเองจนมีสติ รู้เท่าทันตนเองพอสมควรแล้ว กระบวนการก็สามารถดำเนินการจัดกระบวนการฯในขั้นที่ 2 ต่อไป

ขั้นที่ 2 การเรียนรู้เกี่ยวกับเด็ก

ในขั้นนี้ ครูเริ่มมีความคุ้นเคยและเข้าใจความหมายและลักษณะของกิจกรรมต่างๆของกระบวนการฯ และรู้จักตนเองได้ดีพอสมควรแล้ว ส่วนกระบวนการเองก็สามารถวางแผนจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติความต้องการของครูและบริบทโรงเรียนได้ดีขึ้นเพราะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับครูและโรงเรียนได้ดียิ่งขึ้น การยืดหยุ่นสามารถทำได้เช่นเดียวกับที่ได้กล่าวไว้ในขั้นที่ 1 กระบวนการจึงควรเริ่มแนะนำประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับการทำความเข้าใจเด็กทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ อีกทั้งองค์ประกอบสำคัญ คือ *ชุมชนแห่งการเรียนรู้* ซึ่งได้มีการผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งตามปกติของกระบวนการฯ ก็ควรเป็นที่คุ้นเคยของครูมากยิ่งขึ้นกว่าในตอนต้น โดยกระบวนการก็ยังคงให้ความสำคัญแก่องค์ประกอบนี้อย่างสม่ำเสมอโดยไม่ละเลย ขั้นตอนย่อยของขั้นที่ 2 มีดังนี้

2.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจเด็ก

2.1.1 การบรรยาย

ในทำนองเดียวกับ ขั้น 1.1 *การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจตนเอง* ขั้นตอนย่อยที่ 2.1 *การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจเด็ก* นี้มีจุดมุ่งหมายให้ครูได้เรียนรู้โลกภายในเด็ก และได้มีเครื่องมือในการศึกษาสังเกตเด็ก การจัดกิจกรรมในขั้น 2.1.1 *การบรรยาย* นี้ กระบวนการอาจจัดเองหรือเชิญวิทยากรจากภายนอกก็ได้ โดยพิจารณาเพื่อให้ครูได้รับประโยชน์สูงสุดเป็นสำคัญ การจัดช่วงเวลาให้ครูได้รับประสบการณ์ควรคำนึงถึงความสะดวกและความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ เช่น จัดในช่วงวันสุดสัปดาห์ครั้งละ 1 หรือ 2 วันขึ้นอยู่กับเนื้อหา หลักสำคัญของขั้นตอนย่อยนี้ คือ การเน้นให้ครูได้รับประสบการณ์หรือเห็นมุมมองใหม่เกี่ยวกับเด็ก เพื่อนำไปสู่การสังเกตใคร่ครวญเกี่ยวกับเด็กอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้โดยกระบวนการควรเลือกกิจกรรมและจัดลำดับเรื่องที่จะได้รับเป็นประสบการณ์ใหม่ให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ความต้องการซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละกลุ่มของครูผู้เรียน เด็กนักเรียน และสภาพบริบทโรงเรียน ตลอดจนเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น โดยมีความละเอียดอ่อนต่อ

ความรู้สึกรู้สึกคิดและความต้องการเฉพาะของครูผู้เรียนที่เป็นผลกระทบจากเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นด้วย

ตัวอย่างหัวข้อเรื่อง และกิจกรรม ที่กระบวนการสามารถเลือกใช้ใน
ขั้นตอนย่อยนี้ได้แก่ ก) การสร้างความตระหนักในการทำงานกับเด็ก ข) ธรรมชาติ พัฒนาการและความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ค) การศึกษาเด็ก (child study) และ ง) แนวปฏิบัติในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

ก) การสร้างความตระหนักในการทำงานกับเด็ก

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูรู้จักและเข้าใจธรรมชาติของเด็กจากการย้อนกลับไปศึกษาธรรมชาติ ความต้องการและประสบการณ์การเรียนรู้ในวัยเด็กของตน อันนำไปสู่การตระหนักถึงความต้องการของเด็กที่ครูควรตอบสนอง

ลักษณะกิจกรรม ครูแต่ละคนพูดคุยแลกเปลี่ยนแบ่งปันกันและกันเกี่ยวกับตนเองในวัยเด็ก ความประทับใจทางบวกและทางลบต่อครูในช่วงปฐมวัยของตน ผลกระทบหรืออิทธิพลที่ครูปฐมวัยมีต่อตนเองมาจนถึงปัจจุบัน จากนั้นกระบวนการเชื่อมโยงความประทับใจต่างๆกับทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมของอีริคสัน เพื่อให้ครูเข้าใจถึงความสำคัญของประสบการณ์ในช่วงปฐมวัยได้อย่างลึกซึ้งและมีความหมายยิ่งขึ้น

ระยะเวลา ใช้เวลา 1 วัน ควรจัดในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์

ข) ธรรมชาติ พัฒนาการและความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูรู้จักและเข้าใจธรรมชาติของเด็กแต่ละบุคคลมากยิ่งขึ้นจากมุมมองอื่นที่แตกต่างไปจากทฤษฎีพัฒนาการทางตะวันตก ได้แก่ มุมมองของพุทธศาสนาและของรูตอล์ฟ สไตเนอร์

ลักษณะกิจกรรม กระบวนการให้ความรู้ แล้วให้ครูวิเคราะห์เด็กที่ตนสอนว่าเด็กคนใดจัดอยู่ในกลุ่มใด และพูดคุยแลกเปลี่ยนกัน

ระยะเวลา ใช้เวลา 1 วัน โดยจัดในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์

ค) การศึกษาเด็ก (child study)

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูเข้าใจวิธีการสังเกตเด็กอย่างละเอียดเป็นรายบุคคล โดยรู้จักเด็กทั้งมิติทางกายภาพและจิตภาพ อันนำไปสู่การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนให้เด็กได้พัฒนาไปตามศักยภาพของตน

ลักษณะกิจกรรม กระบวนการให้ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาเด็ก ในด้าน

ความหมาย ประโยชน์ วิธีการและสิ่งควรทราบอื่นๆ จากนั้นมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันและอธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับหัวข้อที่ใช้ในการศึกษาเด็ก

ระยะเวลา ใช้เวลาประมาณ 90 นาที

ง) แนวปฏิบัติในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูรู้จักเข้าใจวิธีการสร้างสัมพันธภาพกับเด็กที่เกิดจากการมีสติรู้ตัว เท่าทันอารมณ์ตนเอง สามารถสังเกตเห็นความต้องการของเด็กเป็นรายบุคคล และตอบสนองต่อเด็กได้อย่างสร้างสรรค์

ลักษณะกิจกรรม กระบวนการให้ความรู้เกี่ยวกับแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก 4 ประการ คือ (1) การสังเกตตนเอง (2) การสังเกตเด็ก และ (3) การตอบสนองอย่างรู้ตัว และ (4) การเป็นแบบอย่างที่ดี และให้ครูฝึกวิเคราะห์การนำไปใช้ร่วมกัน

ระยะเวลา ใช้เวลา 1 วัน ควรจัดในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์

2.1.2 สนทริยสนทนา 2.1.3 การฟังอย่างลึกซึ้ง และ 2.1.4 การสะท้อนการเรียนรู้

ในทำนองเดียวกับชั้น 1.1.2 สนทริยสนทนา 1.1.3 การฟังอย่าง

ลึกซึ้ง และ 1.1.4 การสะท้อนการเรียนรู้ ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการบรรยายเพื่อรับประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับเด็กแต่ละครั้ง จะตามด้วยการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์ด้วยใจที่เป็นกลาง ไม่ด่วนตัดสิน ควบคุมไปกับการตั้งใจฟังผู้อื่นด้วยใจที่จดจ่อกับสิ่งที่ฟัง โดยไม่ด่วนตัดสินเช่นเดียวกัน สมาชิกทุกคนจะสะท้อนความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไป ทั้งด้วยการพูดเล่าออกมา ประเด็นที่พูดคุยกันในวงสนทริยสนทนา ได้แก่ ความรู้ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมการรับประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับเด็ก และการนำไปใช้ อารมณ์ความรู้สึกของตน การสะท้อนคิดเกี่ยวกับตนเอง รวมถึงประเด็นใดก็ได้ที่ผุดขึ้นมาในความคิด ความรู้สึก ของครูขณะนั้น และต้องการแบ่งปันในวงสนทนา ซึ่งทั้งหมดนี้คือการสร้างความรู้จากภายในตน หลักสำคัญของกิจกรรมกลุ่มนี้ คือ การเน้นให้ครูได้มีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้งแล้วนำเอาเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งอารมณ์ ความคิดความรู้สึกมาใคร่ครวญทบทวน แล้วเกิดการเรียนรู้จากด้านในของตนเอง

2.2 การฝึกสังเกตตนเองและเด็ก

2.2.1 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ

กิจกรรมในชั้นตอนย่อยนี้เป็นกิจกรรมเดียวกับกิจกรรมในชั้นตอนย่อยที่ “1.1.1 การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ” โดยในชั้นตอนย่อยนี้มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเพิ่มพูนทักษะการสังเกตตนเองของครู โดยให้มีการฝึกอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาทั้งในชั้นที่ 1 และ 2 ของกระบวนการฯ

2.2.2 การฝึกสังเกตเด็กผ่านกิจกรรมการศึกษาเด็กเป็นรายกรณี

กิจกรรมในขั้นตอนย่อยนี้เป็นกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนย่อย “2.1 การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจเด็ก” ในเรื่อง “การศึกษาเด็ก (Child study)” โดยเป็นการจัดโอกาสให้ครูได้ฝึกปฏิบัติในชีวิตจริงหลังจากที่ได้รับความรู้เชิงทฤษฎีแล้ว

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูได้ฝึกการสังเกตเด็กอย่างละเอียด สม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การเข้าใจเด็กอย่างลึกซึ้ง อันเป็นพื้นฐานของการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กที่เกื้อกูลต่อการเรียนรู้ ทั้งในเรื่องการเคารพยอมรับเด็ก ความรักความผูกพัน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ลักษณะกิจกรรม ประกอบด้วยขั้นตอนย่อยคือ

2.2.2.1 การวิเคราะห์เกี่ยวกับเด็ก หลังจากได้รับประสบการณ์ใหม่เกี่ยวกับการศึกษาเด็ก (Child study) กระจบกรมอบหมายให้ครูแต่ละคนศึกษาเด็กรายกรณีคนละ 1 คน และนำข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกตและการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กทั้งในและนอกชั้นเรียนมาวิเคราะห์และรายงานผลการวิเคราะห์แก่กลุ่ม

2.2.2.2 สนุทริยสนทนา 2.2.2.3 การฟังอย่างลึกซึ้ง และ 2.2.2.4 การสะท้อนการเรียนรู้ ภายหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการวิเคราะห์เกี่ยวกับเด็กแต่ละครั้ง จะตามด้วยการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดและประสบการณ์ด้วยใจที่เป็นกลาง ไม่ด่วนตัดสิน ควบคุมไปกับการตั้งใจฟังผู้อื่นด้วยใจที่จดจ่อกับสิ่งที่ฟัง โดยไม่ด่วนตัดสินเช่นเดียวกัน สมาชิกทุกคนจะสะท้อนความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับสิ่งที่ตนได้เรียนรู้ไป ทั้งด้วยการพูดเล่าออกมา ประเด็นที่พูดคุยกันในวงสนุทริยสนทนา ได้แก่ ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาเด็กและการทำงานกับเด็กและการนำไปใช้ อารมณ์ความรู้สึกของตน การสะท้อนคิดเกี่ยวกับตนเอง รวมถึงประเด็นใดก็ได้ที่ผุดขึ้นมาในความคิด ความรู้สึก ของครูขณะนั้น และต้องการแบ่งปันในวงสนทนา ซึ่งทั้งหมดนี้คือการสร้างความรู้จากภายในตน หลักสำคัญของกิจกรรมกลุ่มนี้ คือ การเน้นให้ครูได้มีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้งแล้วนำมาเอาเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งอารมณ์ ความคิดความรู้สึกมาใคร่ครวญทบทวน แล้วเกิดการเรียนรู้จากด้านในของตนเอง

ระยะเวลา ใช้เวลาประมาณ 30 นาที ในการรายงานและแลกเปลี่ยนแบ่งปันกันแต่ละครั้ง ควรทำต่อเนื่องทุกสัปดาห์จนสิ้นกระบวนการ

2.2.3 การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต

กิจกรรมในขั้นตอนย่อย “2.2.3 การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต” นี้เป็นขั้นที่สูงขึ้นหลังจากที่ได้ฝึกสังเกตตนเองในกิจกรรมประจำวันโดยทั่วไปในขั้นที่ 1 โดยเริ่มสังเกตตนเองในขณะที่ทำกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน ควบคุมไปกับสังเกตตนเองและเด็กขณะทำงานกับเด็ก เพื่อให้สามารถทำงานกับเด็กอย่างมีสติมากขึ้น

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูฝึกสังเกตและกลับมาทบทวนความคิด อารมณ์

ความรู้สึที่เกิดขึ้นผ่านการทำงานกิจกรรมประจำวันของตนและการทำงานกับเด็ก เพื่อให้สามารถค้นพบว่าตนได้สร้างสัมพันธ์ภาพในลักษณะใดกับเด็ก ซึ่งจะช่วยให้สามารถพัฒนาสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กให้เป็นไปในทางที่เกื้อกูลการเรียนรู้ของเด็กได้ดียิ่งขึ้น

ลักษณะกิจกรรม ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย คือ

2.2.2.1 การสังเกต และ 2.2.2.2 การฟังอย่างลึกซึ้ง

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูฝึกสังเกตความรู้สึกนึกคิดและการกระทำของ

ตนและเด็กในขณะทำกิจวัตรและกิจกรรมประจำวัน เพื่อให้สามารถนำทักษะการฝึกสติภายในกลุ่มย่อยมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงที่มีความซับซ้อนกว่า และสามารถรู้เท่าทันตนเอง สามารถยับยั้งการกระทำตามความเคยชินได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งฝึกการฟังเสียงในใจของตนเองและฟังคำพูดของผู้อื่นด้วยใจที่สงบ ไม่ด่วนตัดสิน

ลักษณะกิจกรรม ครูฝึกสังเกตอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตนเองขณะทำกิจวัตรและกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวัน และฝึกฟังเสียงในใจของตนเองและคำพูดของผู้อื่น เป็นการฝึกนำทักษะการสังเกตตนเองและการฟังอย่างลึกซึ้งที่ได้ฝึกจากกิจกรรมต่างๆมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

ระยะเวลา การสังเกตอย่างต่อเนื่องทั้งวันทุกวันเท่าที่จะมีสติ รู้ตัวได้

2.2.2.3 การสะท้อนการเรียนรู้

วัตถุประสงค์ เพื่อให้ครูมีโอกาสมกลับมาทบทวนความคิด อารมณ์

ความรู้สึที่เกิดขึ้นผ่านการทำงานกิจกรรมประจำวันของตน เพื่อให้สามารถค้นพบว่าตนได้กระทำการต่างๆ โดยรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองมากน้อยเพียงไร ซึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าใจตนเองและสามารถมีสติเท่าทันตนเองได้ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

ลักษณะกิจกรรม ครูเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ลงในสมุดบันทึกส่วนตัวเกี่ยวกับประสบการณ์ในการทำงาน ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองและเด็ก ธรรมชาติ ความต้องการและปัญหาการเรียนรู้ของเด็ก เหตุการณ์ ปัญหาและ/หรือการเรียนรู้อื่นๆที่ตนค้นพบ ในช่วงเย็นหรือกลางคืน ภายหลังจากการทำงานที่โรงเรียน ครูมีอิสระที่จะเขียนอะไรก็ได้ที่ผุดขึ้นมาในความคิดของตน ทั้งนี้เพื่อให้ความคิดของครูลื่นไหลไปอย่างเป็นธรรมชาติ

ระยะเวลา สัปดาห์ละ 1 ครั้ง อย่างต่อเนื่องทุกสัปดาห์ที่ฝึกสังเกตตนเอง

7. การประเมินผล

การประเมินผลการดำเนินงานตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ 7.1 การประเมินผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพทั้ง 3 ด้านของครู และ 7.2 การประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

7.1 การประเมินผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

การประเมินผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถของครูในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่เป็นผลมาจากการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ทำได้โดยการให้ครูประเมินตนเองและการประเมินโดยกลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

7.1.1 การประเมินตนเอง เป็นการประเมินโดยกระบวนการตั้งคำถามให้ครูได้

ทบทวนความคิด ความรู้สึก ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกถึงการเคารพยอมรับเด็ก ความรัก ความผูกพัน การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และข้อมูลเกี่ยวกับการรู้เท่าทันตนเองของครู ผ่านการสัมภาษณ์ครูเป็นรายบุคคล และการเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ของครู

การประเมินโดยกลุ่ม เป็นการประเมินโดยกระบวนการตั้งคำถามให้ครู

ผู้บริหาร และตัวกระบวนการเอง ทบทวนการเปลี่ยนแปลงของเพื่อนครูที่เข้าร่วมกระบวนการฯ ผ่านการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูและเพื่อนครูเป็นรายบุคคล การเขียนบันทึกสะท้อนการเรียนรู้ของครูและกระบวนการ และการสัมภาษณ์ผู้บริหาร

กระบวนการควรนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาสังเคราะห์เป็นผลการเปลี่ยนแปลงของครู โดยเทียบกับเกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย เพื่อให้ทราบว่าครูแต่ละคนมีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในแต่ละด้านมากน้อยเพียงใด ตลอดจนครูทั้งหมดมีการพัฒนาโดยรวมเป็นอย่างไร เกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยมีรายละเอียดดังในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8 เกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย					
ด้าน	ระดับที่ 1	ระดับที่ 2	ระดับที่ 3	ระดับที่ 4	ระดับที่ 5
1.การเคารพ	- ตอบสนองกับเด็กตามอารมณ์	- ตอบสนองกับเด็กตามอารมณ์	- รับรู้ว่าเด็กปฏิบัติต่างจาก	- รับรู้ว่าเด็กปฏิบัติต่างจาก	- รับรู้ว่าเด็กปฏิบัติต่าง

ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย					
ด้าน	ระดับที่ 1	ระดับที่ 2	ระดับที่ 3	ระดับที่ 4	ระดับที่ 5
ยอมรับเด็ก - การเข้าใจเด็ก - การตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล	ความรู้สึกของตนเอง - แสดงออกถึงความไม่พอใจทางสีหน้า คำพูด และการกระทำ เช่น ชักสีหน้า ทำหน้าบึ้ง ฯลฯ ในสิ่งที่เด็กแสดงออก	ความรู้สึกของตนเอง - แสดงออกถึงความไม่พอใจทางสีหน้า คำพูด และการกระทำ เช่น ชักสีหน้า ทำหน้าบึ้ง ฯลฯ ในสิ่งที่เด็กแสดงออก และหลังจากทำไปแล้วเริ่มคิดว่าไม่เหมาะสมไม่ควรทำอีกแต่ก็ผลอทำไปแล้ว	ความต้องการของตนแต่ไม่ได้ตอบสนองทันทีพยายามยับยั้งการแสดงออกที่ไม่ดี และพยายามหาแนวทางใหม่ที่เหมาะสมกับเด็กมากขึ้น	ความต้องการของตน มีการสังเกตตนเอง รู้เท่าทันการที่ จะแสดงออก และมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอย่างเข้าใจ เช่น ถามหรือพยายามหาเหตุผลของการกระทำนั้นๆ หรือหาวิธีการที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน เช่น ถ้าเด็กทำจวนตกแต่กโดยไม่ได้ตั้งใจและแสดงท่าทางตกใจ ครูเดินเข้าไปโอบกอดแล้วบอกว่าให้เก็บและระมัดระวังมากกว่านี้ และบอกเหตุผลว่าถ้าไม่ระมัดระวังก็จะทำให้จวนตกแล้วจะเกิดความเสียหายและอันตรายแก่ตนเอง	จากความต้องการของ ตน มีการหยุดพิจารณา ก่อน การแสดงออกต่อเด็ก เห็นความคิดและอารมณ์ของ ตนที่เกิดขึ้น ใคร่ครวญถึงผลดี ผลเสีย ละวางความต้อ ง ก า ร ความคาดหวัง ปฏิบัติกับเด็ก โดยเข้าใจ ธรรมชาติ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ของเด็ก ให้อิสระให้เวลา ให้โอกาส มากกว่านี้ และ จัด ก า ร กั บ ตัวเองก่อน
2. ความรัก	- ใช้คำพูดท่าทางหรือการ	- ใช้คำพูดท่าทางหรือการ	- เริ่มสังเกตรู้เท่าทันอารมณ์ของ	- เริ่มสังเกตรู้เท่าทันอารมณ์ของ	- มีการสังเกต

ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย					
ด้าน	ระดับที่ 1	ระดับที่ 2	ระดับที่ 3	ระดับที่ 4	ระดับที่ 5
<p>ความผูกพัน</p> <p>- การแสดงออกทางวาจา</p> <p>- การแสดงท่าทาง</p>	<p>ก ร ะ ท ำ</p> <p>ตอบสนองต่อเด็กทันทีตามความเคยชินด้วยความรู้สึกเดิม</p> <p>อ า ร ม ณ์</p> <p>ความรู้สึกเดิม</p> <p>- ไม่สามารถรับรู้ได้ว่าคำพูดท่าทางหรือการกระทำที่แสดงออกกับเด็กนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม</p>	<p>ก ร ะ ท ำ</p> <p>ตอบสนองต่อเด็กทันทีตามความเคยชินด้วยความรู้สึกเดิม</p> <p>อ า ร ม ณ์</p> <p>ความรู้สึกเดิม</p> <p>- เริ่มรับรู้ได้ว่าคำพูด ท่าทาง หรือการกระทำที่แสดงออกกับเด็กนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม แต่เกิดขึ้นหลังจากแสดงพฤติกรรมนั้นไปแล้ว</p>	<p>ตนเองขณะที่พูดหรือแสดงท่าทางและการกระทำกับเด็ก</p> <p>- มีความพยายามยับยั้งการพูด ท่าทาง การกระทำหรือการตอบสนองแบบเดิมๆและพยายามที่ใช้คำพูดหรือการกระทำแบบใหม่ที่ เหมาะสม กว่าเดิมมาใช้กับเด็กตามการรับรู้ของตนเอง</p>	<p>ตนเองขณะที่พูดหรือแสดงท่าทางและการกระทำกับเด็กได้ชัดเจนขึ้น</p> <p>- เริ่มสังเกตอารมณ์ความรู้สึกและการกระทำของเด็ก และพยายามหาเหตุผลของการกระทำนั้นๆหรือหาวิธีการพูด หรือ การกระทำ ที่เหมาะสมในการตอบสนองต่อเด็กแต่ละคนตามการรับรู้ของตนเอง</p>	<p>เด็กพร้อมกันเห็นอารมณ์ความรู้สึกของตนเองขณะที่พูด หรือแสดงท่าทางและการกระทำกับเด็ก</p> <p>- ใคร่ครวญพิจารณาผลเสีย ก่อนแสดงพฤติกรรมตอบสนองเด็กโดยคำนึงถึงผลดีที่จะเกิดขึ้นกับเด็กเป็นสำคัญ แทนการยึดติดกับกรอบความเชื่อเดิมของตนเอง</p>
<p>3.การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้</p> <p>- การดูแลกิจวัตรประจำวัน</p> <p>- การจัดกิจกรรมการเรียนรู้</p>	<p>- จัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กตามความเคยชินด้วยอารมณ์ความรู้สึกเดิมๆ</p> <p>- ไม่สามารถรับรู้ได้ว่าการจัดกิจวัตรประจำวัน</p>	<p>- จัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กตามความเคยชินด้วยอารมณ์ความรู้สึกเดิมๆ</p> <p>- เริ่มรับรู้ได้ว่าวิธีการจัดกิจวัตรประจำวันและ</p>	<p>- เริ่มสังเกตรู้เท่าทันอารมณ์ขณะที่จัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็ก</p> <p>- มีความพยายามปรับปรุงวิธีการจัดกิจกรรม</p>	<p>- เริ่มสังเกตรู้เท่าทันอารมณ์ขณะที่จัดกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็ก</p> <p>- เริ่มสังเกตอารมณ์ความรู้สึก การกระทำของเด็ก</p>	<p>- มีการสังเกตสัญญาณจากเด็กขณะที่เด็กกำลังเข้าร่วมทำกิจกรรมพร้อมกันเห็นอารมณ์ความรู้สึกของตนเองขณะจัดกิจวัตร</p>

ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย					
ด้าน	ระดับที่ 1	ระดับที่ 2	ระดับที่ 3	ระดับที่ 4	ระดับที่ 5
	และกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็ก เป็น สิ่ง ที่ ไม่ ถูกต้องเหมาะสมตามหลักการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก	กิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็ก ที่ทำนั้นเป็นสิ่งที่ ไม่ ถูก ต้อง เหมาะ สม สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก แต่ เกิดขึ้นหลังจากจัดกิจกรรมนั้นไปแล้ว	แบบเดิมและแสวงหาวิธีการจัดกิจกรรมแบบใหม่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของเด็กตามการรับรู้ของตนเอง	ขณะที่เด็กเข้าร่วมกิจกรรม และพยายามแสวงหาวิธีการจัดกิจกรรมแบบใหม่ที่มีเหตุผลของการกระทำนั้นๆ เหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก แต่ยังไม่ทำตามกรอบความคิดความเชื่อของการเป็นครูที่ดีตามการรับรู้ของตนเอง	ประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็กด้วย - ใคร่ครวญพิจารณาผลดีผลเสีย วางแผนการจัดกิจกรรมอย่างรอบคอบก่อนจัดกิจกรรมให้กับเด็กโดยคำนึงถึงผลดีที่จะเกิดขึ้นกับเด็ก แต่ละคนเป็นสำคัญ แทนการยึดติดกับกรอบความเชื่อเดิมของตนเอง

7.2 การประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ

การประเมินประสิทธิภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ กระทำโดยรวบรวมข้อมูลที่ได้จากครูที่เข้าร่วมกระบวนการ และผู้บริหาร โดยการสังเกตพฤติกรรมของครูขณะเข้าร่วมกิจกรรม การสัมภาษณ์ความพึงพอใจของครูที่เข้าร่วมกระบวนการ และความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหาร แล้วนำมาสรุปเป็นผลการดำเนินการในครั้งนี้อย่างชัดเจน และวางแผนปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ในครั้งต่อไปให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

กระบวนการรวบรวมข้อมูลจากครูที่เข้าร่วมกระบวนการ ผู้บริหาร และของ

ตัวกระบวนการเอง เกี่ยวกับความพึงพอใจ ข้อเสนอแนะและแนวทางการปรับปรุงกระบวนการฯ
กระบวนการทบทวนแนวทางในการดำเนินงานจัดกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเสร็จสิ้น
กระบวนการ ทั้งในส่วนของกิจกรรม แนวทางการจัดกิจกรรม และทักษะและความสามารถของ
กระบวนการ

8. คุณสมบัติของกระบวนการ

เนื่องจากการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิด
ประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างเงื่อนไขให้เกิดการเติบโต
ขึ้นจากภายใน มีชื่อ “การสอน” แต่เป็นการ “สร้างเงื่อนไข” ที่ทำให้ความสามารถภายในที่ครูมีอยู่แล้ว
สามารถพัฒนาขึ้นมาได้ อีกทั้งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วม เป็นการสืบค้นร่วม ที่กระบวน
กรจะต้องร่วมเรียนรู้ไปพร้อมๆกับผู้เข้าร่วมกระบวนการ โดยที่กระบวนการเป็นเสมือนเพื่อนร่วมทางใน
การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะค่อยๆเติบโตขึ้นไปพร้อมๆกับผู้ร่วมกระบวนการ กระบวนการหรือ
ผู้ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีบทบาทหลัก คือ การทำให้ครูผู้เข้าร่วมกระบวนการมี
ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็นความสามารถพื้นฐานของการ
รู้เท่าทันตนเองที่เกิดจากการเรียนรู้จากด้านในของตนเอง ดังนั้นกระบวนการจึงควรมีคุณสมบัติหรือ
พัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

8.1 เป็นแบบอย่างและเป็นแรงบันดาลใจ กล่าวคือ กระบวนการเองต้องมีความเชื่อมั่นอัน
เกิดจากประสบการณ์ตรงของตนเองในแนวคิดและหลักการของจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิด
ประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดและปรากฏออกมาเป็นความคิด คำพูดและการ
กระทำที่สะท้อนความเชื่อดังกล่าว มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของครูว่าจะสามารถพัฒนาให้มี
ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กที่เกื้อกูลการเรียนรู้ได้และแสดงออกถึงความ
เชื่อมั่นอย่างสุจริตใจและเหมาะสมตามกาลเทศะ ซึ่งจะเป็นแรงบันดาลใจให้ครูมีกำลังใจและเชื่อมั่น
ในตนเองที่จะพัฒนาตนเองต่อไป ตลอดจนมีความสมดุลของการใช้ปัญญา 3 ฐานคือกาย ใจและ
ความคิด

8.2 มีจิตใจที่เปิดกว้าง รับฟังและร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน กล่าวคือ กระบวนการเองต้องมีจิตใจ
ที่เปิดกว้าง ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย รับฟังและรับรู้อย่างเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ฟังด้วยหัวใจ
อดทนรอคอย และกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง กล้ายอมรับความไม่รู้ของตนเองและพร้อมที่จะเรียนรู้
จากบุคคลอื่นในทุกสถานภาพได้

8.3 มีความรัก ความเมตตาและมีจิตใจที่ละเอียดอ่อน กล่าวคือ กระบวนการเองต้องมีความรัก
ความเมตตา ความเป็นมิตรที่ปรารถนาดีและจริงใจต่อผู้เข้าร่วมกระบวนการฯเป็นพื้นฐานและอาศัย
ปัจจัยเหล่านี้มาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ฯ เมื่อรัก เมตตา ปรารถนา จริงใจ กระบวนการจะ

สามารถนำกิจกรรมต่างๆไปถึงเป้าหมายได้อย่างนุ่มนวลและส่งผลต่อการเกิดการเรียนรู้ด้านในของผู้เข้าร่วมกระบวนการอย่างแท้จริง

8.4 มีความสงบ ตั้งมั่น มีสติ กล่าวคือ กระบวนการต้องมีใจหนักแน่น มีสติรู้ตัว วางใจเป็นกลาง ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวต่อเหตุการณ์ต่างๆที่เข้ามากระทบหรือแทรกแซงในระหว่างจัดกิจกรรม ต้องรู้จักจังหวะเวลาในการนำเสนอความคิด รู้จักใช้น้ำเสียงที่อ่อนโยน สงบ มั่นคงที่สามารถส่งผลให้แก่ผู้เข้าร่วมกระบวนการฯได้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้เป็นกรกระทำที่เกิดจาก “ปัญญา” อันเป็นผลมาจากการมีภาวะของจิตที่สงบตั้งมั่น เพราะโดยธรรมชาติของจิต เมื่อจิตมีความอยากหรือความต้องการหรือไม่ต้องการก็ตาม จิตก็จะอยู่ในภาวะจิตตก เมื่อจิตตกก็จะเกิดปัญหา และเมื่อเกิดปัญหาต้องใช้วิธีการทำจิตให้ละวางจากความอยากหรือไม่อยากนั้นเพื่อให้ภาวะจิตว่างแล้วจึงจะเกิดปัญญา อันนำมาสู่การเห็นวิธีการแก้ปัญหานั้นๆได้ ผู้รู้ท่านหนึ่งสอนความหมายของคำว่า จิตตปัญญา หรือปัญญาที่เกิดจากจิตว่าง ตามการเรียงลำดับของตัวอักษรที่ประกอบกันเป็นคำว่า จิตตปัญญา ไว้ดังนี้คือ จ หมายถึง จิตหรือใจ ต หมายถึง ตะกยะหรือต้องการ ต หมายถึง เมื่อจิตมีความต้องการก็เป็นภาวะจิตตก ป หมายถึง ปัญหา กล่าวคือเมื่อจิตตกก็เกิดปัญหา และต้องเอา ญ ซึ่งหมายถึง ความสงบ(เสถียร) ต้องนำความสงบเข้ามาแก้ไขจิต และ ญา คือ ปัญญา กล่าวคือเมื่อจิตมีความสงบก็จะเกิดปัญญา ทำให้แก้ปัญหานั้นๆได้

8.5 มีความเชื่อในความแตกต่างระหว่างบุคคล กล่าวคือ กระบวนการต้องเชื่อในความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งของครูผู้เข้าร่วมกระบวนการ เด็กและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดในโรงเรียน ต้องกล้าเผชิญความแตกต่างหลากหลายรวมทั้งความท้าทายต่างๆจากผู้เข้าร่วมกระบวนการฯด้วยความเมตตาและสงบเย็น ต้องเชื่อมั่นในเมล็ดพันธุ์แห่งความดีงามที่มีอยู่ในตัวผู้เข้าร่วมกระบวนการฯทุกคนที่กำลังรอวันผลิบาน เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการฯและตัวกระบวนการเรียนรู้และเติบโตไปพร้อมๆกันได้

8.6 รู้จักปล่อยวาง กล่าวคือ กระบวนการต้องจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักการและแนวทางที่วางไว้ แต่ในขณะที่เดียวกันต้องรู้จักปล่อยวาง ไม่คาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นในตัวผู้เข้าร่วมกระบวนการฯมากเกินไป เพราะจะทำให้กระบวนการพยายามควบคุมเหตุปัจจัยทุกอย่างรวมทั้งเกิดความกลัวและความวิตกกังวล ซึ่งจะมีผลให้การดำเนินการจัดการกระบวนการฯนั้นไม่ไหลลื่นไปตามที่ควรจะเป็น ทำให้เกิดความขัดแย้ง ดุดันในความรู้สึกของผู้เข้าร่วมกระบวนการฯและขัดขวางการเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง กระบวนการต้องระลึกไว้เสมอว่า ตนเองมาเพื่อช่วยให้ผู้เข้าร่วมกระบวนการฯเกิดการเรียนรู้และพัฒนาในด้านในซึ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัยและความพร้อมของแต่ละบุคคล มิใช่มาเพื่อตนเอง เมื่อกระบวนการวางใจได้เช่นนี้แล้ว การดำเนินกระบวนการจัดการเรียนรู้และการเรียนรู้ต่างๆที่จะเกิดขึ้นทั้งในตัวผู้เข้าร่วมกระบวนการและตัวกระบวนการ ก็จะดำเนินไปได้อย่างเป็นธรรมชาติและ

จะเกิดผลดีกว่าการดำเนินการที่กระบวนการมีความเครียดและพยายามกดดันให้ทุกสิ่งเป็นไปตามที่ตนต้องการ

8.7 มีทักษะในการดำเนินกระบวนการฯ ตัวกระบวนการเองจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการนำกระบวนการฯ ไปใช้ มีความพร้อมที่จะเข้าใจในตัวผู้เข้าร่วมกระบวนการ โดยไม่ด่วนตัดสินก่อนที่จะมีข้อมูลเพียงพอและเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียนว่ามีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา มีทิศทางและจุดยืนที่ชัดเจนแต่ยืดหยุ่น สามารถดำเนินกิจกรรมให้ไหลลื่นไปได้อย่างต่อเนื่อง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ปรับการดำเนินการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นโดยยังคงรักษาหลักการและตอบสนองวัตถุประสงค์ของกระบวนการฯ ได้ มีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง และมีศิลปะในการถ่ายทอดทั้งความคิดและความรู้สึก ใช้ภาษาที่ง่ายต่อการเข้าใจอย่างเป็นธรรมชาติ รู้จักตั้งคำถาม มีจังหวะในการพูด รวมทั้งมีความสามารถในการเชื่อมโยงประเด็นความรู้เข้าสู่ชีวิตจริง ซึ่งกระบวนการต้องฝึกหัดขัดเกลาดตนเองและมีประสบการณ์มากพอในระดับที่สามารถปฏิบัติได้

9. ข้อควรคำนึงในการนำกระบวนการฯ ไปใช้

การนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยไปใช้ มีข้อควรคำนึง ดังนี้

การดำเนินกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ

9.1.1 การสร้างบรรยากาศที่ไว้วางใจ ปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ กระบวนการ คือ ผู้จัดกระบวนการฯ ต้องมีความสามารถในการสร้างความไว้วางใจและความรู้สึกปลอดภัยให้แก่ผู้เข้าร่วมกระบวนการฯ ได้ทั้งทางกายภาพและจิตภาพ ในทางกายภาพ ได้แก่ การจัดหาสถานที่และสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้ที่มีความเป็นส่วนตัวมีขีดจำกัด สงบ ปลอดภัย มีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย และไม่มีกระแสแทรกแซงได้โดยง่าย มีสถานที่ที่กว้างขวางพอสำหรับการจัดเก็บอุปกรณ์และผลงานต่างๆ ในทางจิตภาพ ได้แก่ การที่กระบวนการเปิดเผยตัวตน แสดงออกถึงความจริงใจปรารถนาดีต่อผู้เข้าร่วมกระบวนการฯ และบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหมดอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องในทุกบริบท อดทนต่อการต่อต้านโดยใช้ความรักความเมตตาและการเป็น ”ผู้ให้” โดยไม่หวังผลตอบแทนเป็นที่ตั้ง ยอมรับความไม่รู้ ความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นและเรียนรู้จากผู้อื่นได้ตลอดเวลาไม่ว่าผู้ใด ต้องมีความยืดหยุ่นอดทนและรอคอย และรู้จักเอาใจเขามาใส่เราได้ และที่สำคัญอีกประการคือ จะต้องรักษาความลับของครูผู้เข้าร่วมกระบวนการฯ ไม่นำไปเปิดเผยให้แก่ผู้อื่นโดยไม่ได้รับการยินยอมโดยสมัครใจจากเจ้าของข้อมูล

9.1.2 การรักษาเวลาในการทำกิจกรรม การรักษาเวลาในการทำกิจกรรมเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับครูและเป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความรู้สึกในการอยากเข้าร่วมเรียนรู้ตลอดทั้ง

กระบวนการฯ รวมถึงทัศนคติที่มีต่อกระบวนการด้วย เนื่องจากครูมีความอ่อนล้าจากการสอนและการปฏิบัติงานอื่นๆในโรงเรียน ต้องแก้ปัญหาจากเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นในโรงเรียนตลอดเวลา รวมทั้งครูแต่ละคนมีภารกิจส่วนตัวที่ต้องรับผิดชอบหลังเลิกงาน การกำหนดเวลาที่ชัดเจนในการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้งจึงมีความสำคัญ การให้ครูร่วมกำหนดหรือเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมตลอดกระบวนการฯ การแจ้งเวลานัดหมายที่ชัดเจน และการยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์และบริบทของโรงเรียนและตัวครูเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะช่วยให้ครูคงความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมตลอดกระบวนการฯ ในบางกรณีเมื่อการดำเนินกิจกรรมไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ การรักษาเวลาอาจเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของครูมากกว่าการฝืนจัดกิจกรรมให้ครบถ้วนตามแผนที่วางไว้โดยใช้เวลานานกว่าที่ตกลงกันได้ เพราะเหตุว่าการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงของครูไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในขณะทำกิจกรรมที่กระบวนการจัดให้ หากแต่เกิดขึ้นอย่างค่อยๆเป็นค่อยๆไปเงียบๆภายในตัวตนของครู ดังนั้นจิตใจที่มีความสุข มีความรู้สึกที่ดีต่อการเข้าร่วมในกระบวนการฯของครูจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้ครูเกิดการเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้งตามธรรมชาติของตน

9.1.3 “กระบวนการสำคัญกว่าผลงาน” กิจกรรมใดๆที่เสนอไว้ในกระบวนการฯนี้มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อเป็นสื่อกลางในการช่วยให้ครูได้เรียนรู้ ดังนั้นผลงานต่างๆอันเกิดจากการจัดกิจกรรมจึงมิใช่สิ่งสำคัญ สิ่งที่สำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้หรือความคิดความรู้สึกเล็กๆที่เกิดขึ้นภายในใจของครูและบรรยากาศที่เกิดขึ้นในขณะที่กำลังทำกิจกรรม ซึ่งกระบวนการต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการและความรู้สึกขณะเรียนรู้มากกว่าผลงาน ส่วนใหญ่แล้วครูมักคุ้นเคยติดกับภาพลักษณ์ของผลงานว่าต้องดีสมบูรณ์แบบ และละเอียดกระบวนการหรือแนวทางการทำกิจกรรมที่นำเสนอ โดยอาจข้ามขั้นตอนหรือการกระทำบางอย่างเพื่อไปเพ่งความสนใจและใช้เวลาในการผลิตผลงานที่”ดูดี” กระบวนการควรยอมรับว่าครูมีธรรมชาติที่เป็นความเคยชินดังกล่าว และค่อยๆโน้มน้าวอย่างนุ่มนวลและเปี่ยมด้วยความเข้าใจให้ครูได้ตระหนัก แต่หากว่าครูยังไม่สามารถสวางความคิดเดิมได้ก็ควรปล่อยวาง กระบวนการต้องยอมรับในความแตกต่างนั้นโดยไม่ตัดสิน แต่ควรปล่อยให้ครูค่อยๆเรียนรู้จากการสังเกตผู้อื่นไปตามธรรมชาติ ตามจังหวะของตน

9.1.4 การดำรงสติและการปล่อยวาง ในการนำกระบวนการฯไปใช้ กระบวนการจำเป็นต้องมีสติ รู้ตัวเท่าทันความคิด อารมณ์ความรู้สึกของตนให้ได้มากที่สุด ทุกครั้งในการจัดกระบวนการฯ ต้องรู้จักปล่อยวางความคาดหวัง ความวิตกกังวลต่างๆที่อาจจะเกิดขึ้นในขณะจัดกิจกรรม กระบวนการต้องเรียนรู้ที่จะสร้างความสุข สงบ ให้เกิดขึ้นภายในใจของตนเองก่อนเพราะพลังของความรู้สึกเหล่านี้ไม่ทราบว่าบวหรือลบจะถูกส่งผ่านไปยังใจผู้เข้าร่วมกระบวนการฯได้เสมอ ในขณะเดียวกันเมื่อได้ฟังเรื่องราวต่างๆของผู้เข้าร่วมกระบวนการ กระบวนการต้องมีความสามารถทั้ง”การร่วมรู้สึก” ด้วยหัวใจของความ เป็นมนุษย์ และ “การแยกความรู้สึก” ได้อย่างเหมาะสม กระบวนการต้องฝึกตนที่จะ”ห้อยแขวน”การ

ตัดสินความคิดได้อย่างแท้จริง ดำรงอยู่กับปัจจุบันให้ได้มากที่สุด ไม่เป็นทุกข์กับเรื่องราวต่างๆที่ได้ยิน มากจนเกินไปเพราะจะทำให้การเฝ้าสังเกตตนเองและผู้เข้าร่วมกระบวนการลดลง

9.2 การคัดเลือกกิจกรรม

9.2.1 คุณสมบัติของกระบวนการ กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิด จิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดนี้ เป็นกระบวนการที่มีความเป็นนามธรรมสูง การคัดเลือกกิจกรรมที่ใช้และการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้และแนวทางการดำเนินกิจกรรมขึ้นอยู่กับประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญ ตลอดจนถึงบุคลิกภาพของตัวกระบวนการเป็นหลัก กระบวนการจึงต้องพิจารณาคุณสมบัติ ความสามารถของตนเองในการนำกิจกรรมต่างๆ ประกอบในการเลือกกิจกรรมด้วย หากกระบวนการมีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญสูงย่อมสามารถใช้เลือกกิจกรรมอื่นๆที่แตกต่างจากที่เสนอแนะไว้ซึ่งสามารถกระตบใจของผู้เข้าร่วมกระบวนการๆได้มากกว่า แต่โดยทั่วไปกิจกรรมที่นำเสนอนี้ก็ยังสามารถส่งผลได้แล้ว

9.2.2 บริบทของโรงเรียน บริบทของโรงเรียนในทุกมิติมีผลต่อการจัดการกระบวนการจัดการเรียนรู้มาก ได้แก่ ขนาดของโรงเรียน สภาพแวดล้อมของโรงเรียน นโยบายของผู้บริหาร ทิศทางการพัฒนาเด็ก จำนวนครู อัตราส่วนระหว่างครูต่อเด็ก ความเชื่อทางการศึกษาของครู ความรู้และประสบการณ์ในการจัดการศึกษาของครู รวมทั้งสภาพปัญหาและบริบทต่างๆในโรงเรียนที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งหมด ล้วนมีผลต่อการเรียนรู้ของครูทั้งสิ้น การนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ไปใช้จำเป็นต้องศึกษาบริบทของโรงเรียนให้รอบด้าน ลึกซึ้ง และต้องสำรวจข้อมูลพื้นฐานของครู ความชอบ วิธีการเรียนรู้ การใช้เวลาในแต่ละวันเพื่อนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมและการกำหนดช่วงเวลาที่สุดคล้องกับวิถีชีวิตของครูและบริบทโรงเรียน เพื่อให้การเรียนรู้ไปเป็นอย่างสิ้นไหลและเชื่อมโยงความสนใจของครูไปสู่เป้าหมายที่วางไว้ได้

9.2.3 การฝึกซ้ำๆด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย การจัดกิจกรรมตามแนวทางนี้ที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากด้านในและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอกได้ จำเป็นต้องใช้เวลาต่อเนื่อง ยาวนาน และทำตอกย้ำซ้ำทวนเพื่อให้เกิดความตระหนักและคล่องแคล่วของคุณสมบัติใหม่ ได้แก่ การมีสติ รู้เท่าทันความคิด อารมณ์ความรู้สึกของตน การที่ครูจะรู้เท่าทันและลดการตอบสนองแบบอัตโนมัติได้นั้นต้องอาศัยเวลาในการพากเพียรฝึกฝนที่ต่อเนื่อง ยาวนานมากพอ แต่ขณะเดียวกันการทำกิจกรรมแบบเดิมมากเกินไปก็ทำให้เกิดความจำเจ เบื่อหน่ายและนำไปสู่การตอบสนองแบบอัตโนมัติ กระบวนการจึงอาจเปลี่ยนแปลงกิจกรรมในกลุ่มกิจกรรมการฝึกการสังเกตตนเองในกิจกรรมฝึกสติ ให้หลากหลาย หมุนเวียนเปลี่ยนไปเรื่อยๆโดยมีจุดเน้นอยู่ที่การพยายามทำความรู้สึกตัวขณะทำกิจกรรม

9.3 การประเมินการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมกระบวนการ

9.3.1 การประเมินการเปลี่ยนแปลงของผู้เข้าร่วมกระบวนการต้องใช่วิธีการที่หลากหลาย เพราะเหตุว่าผู้เข้าร่วมกระบวนการแต่ละคนมีความแตกต่างกันในแง่ของความคิด ความเชื่อ ความรู้สึก และพฤติกรรมที่แสดงออก รวมทั้งภูมิหลังของแต่ละคนซึ่งส่งผลต่อการเปิดใจยอมรับ มองเห็นจุดดี จุดด้อยของตน ลดละการป้องกันตนเอง ไปสู่การยอมรับ พากเพียรพยายามสังเกตและเปลี่ยนแปลงตนเอง บางครั้งคำพูดที่สื่อสารแสดงออกมาอาจไม่ตรงกับการปฏิบัติในชีวิตจริงที่กระบวนการและเพื่อนร่วมงานรับรู้ ดังนั้นการประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลายทั้งด้านวิธีการและแหล่งข้อมูลรวมทั้งใช้ระยะเวลาประเมินที่นานพอ

9.3.2 การไม่รีบสรุปตัดสิน เนื่องจากธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงจากภายในเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆในประเด็นเล็กๆและต้องอาศัยการบ่มเพาะพักตัวท่ามกลางกาลยามิตรเป็นเวลายาวนานกว่าจะเห็นการเปลี่ยนแปลงที่คงทน การเปลี่ยนแปลงในระยะเริ่มต้นอาจไม่ใช่การเกิดขึ้นของคุณสมบัติใหม่อย่างเด่นชัด หากแต่เป็นการลดลงของความถี่ของพฤติกรรมหรือการกระทำตามความเคยชินที่เจือจางลงพร้อมกับการเกิดขึ้นอย่างเบาบางของพฤติกรรมใหม่ ดังนั้นจึงไม่ควรรีบด่วนตัดสินผู้เรียนว่ามีการพัฒนาหรือไม่ อีกทั้งธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงจะมีการเหวี่ยงกลับไปมาของการแสดงพฤติกรรมเดิมและพฤติกรรมใหม่ และผู้ที่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนแปลงจะมีสภาวะที่หวั่นไหว ไม่แน่ใจ ไม่มั่นคงต่อความคิดหรือการกระทำใหม่ที่ตนเลือกทำ และบางครั้งก็ต้องการกลับไปหาสิ่งที่กำลังละทิ้ง สภาวะเช่นนี้สร้างความไม่มั่นใจและเป็นทุกข์ ดังนั้นกาลยามิตรและชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันจึงมีความสำคัญมากต่อการสร้างความมั่นใจในการกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองของครูและต้องพร้อมที่จะช่วยเหลือ สนับสนุนและประคับประคองความรู้สึกของครูให้สามารถก้าวข้ามผ่านขั้นตอนนี้ได้อย่างราบรื่นและมั่นคง ซึ่งต้องใช้เวลายาวนานพอและมีความรักอย่างไม่มีเงื่อนไข

อนึ่งการเปลี่ยนแปลงจากด้านใน เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆเหมือนการเพิ่มขึ้นของเมล็ดที่สีหนึ่งจะค่อยเพิ่มความเข้มข้นขึ้น ในขณะที่อีกสีหนึ่งจะค่อยลดความเข้มข้นลงและค่อยๆจางไป การเกิดขึ้นของสิ่งใหม่และการเจือจางไปของสิ่งเก่ามีความเกี่ยวเนื่องกันเกิดขึ้นควบคู่กัน มีลักษณะแบบ “ข้ามพ้นและปนอยู่” ซึ่งต่างกันอย่างมากมาจากการเปลี่ยนแปลงที่เหมือนกับการขึ้นบันไดที่มีลักษณะเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ดังนั้นการประเมินการเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้จึงยากต่อการตัดสินในช่วงเวลาอันสั้น

9.4 การพัฒนาตนเองของกระบวนการ

9.4.1 การพัฒนาตนเองที่ต่อเนื่อง กระบวนการที่ต้องการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดนี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาคุณภาพภายในของตน โดยสามารถพัฒนาตนเองด้วยวิธีการต่างๆที่

หลากหลายตามความถนัด ความสนใจ เหตุปัจจัยและความพร้อมต่างๆในชีวิต เนื่องจากผู้ที่จะนำพาผู้อื่นได้นั้นจะต้องมี self หรือจิตที่ใหญ่กว่ากว้างกว่าผู้เข้าร่วมเรียนรู้ จึงจะมีพลังโอบอุ้มและดูแลผู้เข้าร่วมกระบวนการให้ไปถึงจุดหมายปลายทางได้ รูปแบบของกิจกรรมที่พัฒนาตนเอง ได้แก่ การภาวนา การเจริญสติ การฝึกชี่กง ไท้เก๊ก รำมวยจีน ทำงานอาสาสมัคร การทำงานศิลปะประเภทต่างๆ การเล่นดนตรี ฟังดนตรี ฯลฯ ซึ่งกระบวนการควรพัฒนาตนเองให้มีความสมดุลของปัญญา 3 ฐาน อันจะนำไปสู่การมีจิตใจที่ละเอียดอ่อนและมีความสามารถในการรับรู้สิ่งที่มากระทบได้ชัดเจนแม่นยำขึ้น และเกิดปัญญาสามารถนำพากระบวนการฯและผู้เข้าร่วมกระบวนการฯให้เกิดการเรียนรู้ไปสู่การเปลี่ยนแปลงตนเองได้

9.4.2 “เพื่อนร่วมทางในการเรียนรู้” ขณะที่กระบวนการทำงานกับด้านในของตนเองหรือพัฒนาตนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเพื่อเป็นผู้นำกระบวนการฯที่ดั้นนั้น ตัวกระบวนการเองก็ได้รับการฝึกหัดขัดเกลาผ่านการงานของตน และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจิตใจในมิติต่างๆที่ละเอียดอ่อนมากยิ่งขึ้นเช่นกัน ดังนั้นในการเรียนรู้ตามกระบวนการฯนี้ ทั้งผู้เข้าร่วมกระบวนการฯและกระบวนการ ต่างก็ได้เรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง ผ่านการทำทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามกระบวนการฯ โดยที่ทุกคนมีสถานะเท่าเทียมกัน คือ เป็นเพื่อนร่วมทางในการเรียนรู้ ไปตามวิถีทางแห่งตนทั้งวิชาการและวิชาชีวิต

บทที่ 5

ผลการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิด ประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถ ในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

การนำเสนอผลการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 บริบทของโรงเรียนและพื้นฐานความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย และตอนที่ 2 ผลของกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษา และแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดที่มีต่อความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพ ระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยของครูที่เข้าร่วมกระบวนการฯ จำนวน 11 คน รายละเอียด มีดังนี้

ตอนที่ 1 บริบทของโรงเรียนและพื้นฐานความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

ในตอนนี้จะกล่าวถึงข้อมูลทั่วไปของโรงเรียนซึ่งแบ่งเป็น 4 หัวข้อ คือ 1) ประวัติและสถานที่ตั้งของโรงเรียน 2) นักเรียนและการจัดการเรียนการสอน 3) บุคลากรในโรงเรียน 4) พื้นฐานการแสดงความสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย แต่ละหัวข้อมียละเอียดดังนี้

1. ประวัติและสถานที่ตั้งของโรงเรียน

โรงเรียนอนุบาลสุราษฎร์ธานี(นามสมมติ) ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2532 เป็นโรงเรียนเอกชนประเภทการกุศล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ซึ่งเป็นหน่วยงานย่อยของมูลนิธิขนาดใหญ่แห่งหนึ่งที่ตั้งขึ้นเพื่อทำหน้าที่จัดการศึกษาระดับปฐมวัยให้แก่บุตรหลานของบุคลากรและเจ้าหน้าที่ตลอดจนประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

โรงเรียนตั้งอยู่บนพื้นที่ 12 ไร่ ด้านหน้าของโรงเรียนอยู่ใกล้กับแม่น้ำเจ้าพระยาด้านหลังอยู่ติดกับหน่วยงานย่อยของมูลนิธิอีกแห่งหนึ่งคั่นกลางด้วยสวนป่า โรงเรียนประกอบด้วยอาคารเรียน 2 หลัง ซึ่งตั้งห่างกันคั่นกลางด้วยโรงอาหารและสนามหญ้าขนาดใหญ่ อาคารเรียนหลังแรกเป็นอาคาร 2 ชั้น ใต้ถุนสูงเชื่อมต่อกับโรงอาหาร ชั้นบนอาคารแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วนคือห้องธุรการและห้องเรียน ส่วนที่เป็นห้องเรียนเป็นห้องโล่งกันแบ่งพื้นที่เป็น 3 ห้องเรียนคือ ห้องเรียนเด็กเล็ก จำนวน 1 ห้องและห้องเรียนชั้นอนุบาล 1 จำนวน 2 ห้องโดยใช้กระดานดำขนาดใหญ่กันห้องโดยที่ห้องเรียนทั้งสามเห็นกันได้ทั้งหมด สุดอาคารฝั่งห้องเรียนเป็นห้องน้ำสำหรับเด็กอนุบาลซึ่งได้รับการออกแบบอย่างดีและมีสุขภัณฑ์ที่เหมาะสมกับวัยของเด็กอย่างครบถ้วน ในส่วนของใต้ถุนอาคารเป็นพื้นที่โล่งตลอดแนวและ

ใช้เป็นี่จัดกิจกรรมในวันสำคัญของโรงเรียน เช่น การจัดงานวันแม่ วันพ่อ วันปีใหม่และอื่นๆ มีการจัดวางเครื่องเล่นสนามพลาสติกและรถจักรยานคันเล็กสำหรับเด็ก บริเวณด้านหน้าของอาคารนี้เป็นสนามเด็กเล่นขนาดใหญ่ ซึ่งปูพื้นสนามด้วยทรายพร้อมเครื่องเล่นสนามที่ทำจากไม้อย่างดี 2 สนาม ต่อจากอาคารเรียนหลังแรกเป็นโรงครัวและสถานที่รับประทานอาหาร โดยชั้นเด็กเล็กและอนุบาล 1 จะเริ่มรับประทานอาหารตั้งแต่เวลา 10.30 น. ต่อด้วยชั้นอนุบาล 2 และ 3 การรับประทานอาหารเสร็จสิ้นภายในเวลา 12.00 น.

จากโรงอาหารมีทางเดินเชื่อมมาสู่อาคารเรียนหลังที่สองซึ่งเป็นอาคารคอนกรีตสูง 4 ชั้น และตั้งอยู่ด้านหลังของสนามหญ้า ชั้นล่างของอาคารเป็นห้องประชุมขนาดใหญ่และห้องประชุมเล็กที่ทันสมัยซึ่งเพิ่งปรับปรุง ด้านขวาสุดของอาคารชั้นล่างเป็นห้องน้ำสำหรับเด็กอนุบาล ชั้นที่สองจัดเป็นห้องเรียน ชั้นอนุบาล 2 และชั้นอนุบาล 3 รวมจำนวน 6 ห้องและห้องน้ำสำหรับเด็กอนุบาลอยู่ด้านซ้ายสุดของอาคาร ส่วนชั้นที่สามจัดเป็นห้องเรียนคอมพิวเตอร์สำหรับเด็ก 1 ห้องและมีโครงการจะทำห้องสอนกิจกรรมเคลื่อนไหวและดนตรี ห้องสอนงานปั้น รวมทั้งห้องเก็บของ ส่วนชั้นที่สี่เป็นห้องพักสำหรับบุคลากรของโรงเรียนและอาจารย์พิเศษตามโครงการแลกเปลี่ยนต่างๆ

ภายในรั้วโรงเรียนโดยรอบมีพื้นที่สำหรับการทำแปลงเกษตรสำหรับเด็ก และปลูกไม้ผล เช่น กล้วย มะละกอ เพื่อนำไปประกอบอาหารสำหรับเด็กและขายให้แก่บุคคลทั่วไป โรงเรียนมีทางเข้าออก 2 ด้านคือ ด้านหน้าทางริมแม่น้ำ และด้านหลังที่ติดกับสวนป่า

อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนมีพื้นที่กว้างขวางแวดล้อมด้วยธรรมชาติ มีอาคารต่างๆที่แข็งแรง สวยงาม ทันสมัย ได้รับการออกแบบอย่างดี ครุภัณฑ์ได้รับการคัดสรรให้เหมาะสมกับวัยของเด็กและมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการ

2. นักเรียนและการจัดการเรียนการสอน

ในปีการศึกษา 2556 โรงเรียนเปิดทำการสอนระดับชั้นเด็กเล็กจำนวน 1 ห้อง ชั้นอนุบาล 1 จำนวน 2 ห้อง ชั้นอนุบาล 2 และ 3 จำนวนชั้นละ 3 ห้อง รวมทั้งหมด 6 ห้อง และมีนักเรียนทั้งหมด 215 คน นักเรียนส่วนใหญ่เป็นบุตรหลานของชาวบ้านที่อาศัยอยู่รอบๆโรงเรียน อีกส่วนหนึ่งเป็นบุตรหลานของเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานหลัก ผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง ประกอบอาชีพรับจ้าง เกษตรกร และทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม เมื่อนักเรียนจบชั้นอนุบาล 3 แล้วจะสอบเข้าเรียนต่อในโรงเรียนประถมศึกษาอื่นต่อไป ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญที่กดดันให้ครูชั้นอนุบาลต้องเข้มงวดในการสอนการจัดการเรียนการสอนในปีการศึกษา 2556 โรงเรียนได้มีนโยบายที่ชัดเจนในการจัดการเรียนการสอนแบบเตรียมความพร้อม เน้นการจัดการกิจกรรมแบบบูรณาการโดยค่อยๆปรับลดการเรียนอ่านเขียน แต่ในระดับปฏิบัติการ ครูยังคงเน้นสอนอ่านเขียนโดยเฉพาะเด็กชั้นอนุบาล 3 ที่

จะต้องไปสอบเข้าเรียนต่อในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เนื่องจากครูคนที่ 9 คนจากทั้งหมด 11 คนไม่ได้จบสาขาการศึกษาปฐมวัยมาโดยตรง แต่ขณะเดียวกันครูทั้งหมดก็พยายามเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนของตนเองไปสู่การสอนแบบบูรณาการ โดยโรงเรียนจัดจ้างครูพิเศษมาให้คำแนะนำในการจัดกิจกรรมแบบบูรณาการและจัดประชุมทุกสัปดาห์เพื่อแนะนำ กำกับ ติดตามการเตรียมการสอนของครู ซึ่งการดำเนินการนี้ค่อนข้างไปกับการนิเทศชั้นเรียนของผู้รับผิดชอบฝ่ายวิชาการ อาจกล่าวได้ว่าการพัฒนาครูกำลังอยู่ใน “สภาวะเปลี่ยนผ่าน” นอกเหนือจากการสอนของครูประจำชั้นแล้วโรงเรียนยังจัดหาครูพิเศษมาสอนในกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ คอมพิวเตอร์ งานปั้น ดนตรีและการเคลื่อนไหว รวมทั้งภาษาจีน ซึ่งครูพิเศษเหล่านี้มาจากทั้งหน่วยงานหลัก หน่วยงานที่เคยร่วมกันพัฒนาโรงเรียน และโครงการแลกเปลี่ยนกับมหาวิทยาลัยในประเทศจีน

โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

- 7.00 น. รับเด็ก
- 8.30 น. เข้าแถวเคารพธงชาติ สวดมนต์ไหว้พระ ภายบริหาร
- 9.00 น. เข้าห้องเรียน ตีมนม กิจกรรมในห้องเรียน และเรียนพิเศษในกิจกรรมตามตารางของแต่ละห้องเรียน(งานปั้น ดนตรีและการเคลื่อนไหว คอมพิวเตอร์)
- 10.30 น. เด็กอนุบาล 1 รับประทานอาหาร
- 11.00 น. เด็กอนุบาล 2 รับประทานอาหาร
- 11.30 น. เด็กอนุบาล 3 รับประทานอาหาร
- 12.00 น. สวดมนต์ ไหว้พระ นอนพักผ่อน (เด็กส่วนหนึ่งทำงานที่ค้างจากช่วงเช้า)
- 14.00 น. ตื่นนอน รับประทานอาหารว่าง ทำการบ้าน สอนเสริม
- 15.30 น. ส่งเด็กกลับบ้าน
- 16.00 น. ครูกลับบ้าน (ครูเวรกลับเวลา 16.30)

3. บุคลากรในโรงเรียน

ปีการศึกษา 2556 โรงเรียนมีบุคลากรทั้งหมด 16 คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการ ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยฝ่ายเหรียญกษาปณ์ เจ้าหน้าที่ธุรการ ครูผู้สอน พี่เลี้ยง คนงานและแม่ครัว

ผู้บริหาร

ผู้บริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน ทำหน้าที่บริหารงานแทนผู้จัดการโรงเรียนในด้านการจัดการเรียนการสอนและอื่นๆ ผู้อำนวยการคนปัจจุบันเป็นข้าราชการซึ่งเกษียณอายุราชการ มีประสบการณ์ในการบริหารงานในโรงเรียนอนุบาลของรัฐ และมาช่วยบริหารงานให้แก่โรงเรียนตั้งแต่

ปลายปีที่ผ่านมา โดยมีผู้ช่วยฝ่ายวิชาการซึ่งสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทช่วยทำงานด้านวิชาการ ผู้บริหารอีกท่านหนึ่งคือ ผู้ช่วยฝ่ายเหรียญ ทำหน้าที่ดูแลด้านงบประมาณ การเงินและบุคลากรแทนผู้จัดการโรงเรียน ในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาโรงเรียนมีการปรับเปลี่ยนผู้บริหารรวมทั้งโครงสร้างการบริหารงาน ทำให้บรรยากาศโดยทั่วไปของโรงเรียนไม่ค่อยสงบมากนัก และการเปลี่ยนแปลงการบริหารโรงเรียนแต่ละครั้งส่งผลต่อแนวทางการจัดเรียนการสอนของโรงเรียนและทิศทางการสอนของครู จากการเริ่มก่อตั้งโรงเรียนในปี พ.ศ. 2532 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน โรงเรียนมีผู้อำนวยการมาแล้วทั้งหมด 5 ท่านและผู้อำนวยการคนปัจจุบันเพิ่งเข้ารับหน้าที่เมื่อปลายปี พ.ศ. 2555 ที่ผ่านมา

2) ครูผู้สอน

ครูผู้สอนซึ่งเป็นครูประจำชั้นมีจำนวนทั้งหมด 10 คน ประกอบด้วยครูประจำชั้นเด็กเล็ก 2 คนดูแลชั้นเด็กเล็ก 1 ห้องเรียน ครูประจำชั้นอนุบาล 1 จำนวน 2 คน ครูประจำชั้นอนุบาล 2 จำนวน 3 คนและครูประจำชั้นอนุบาล 3 จำนวน 3 คน

ครูส่วนใหญ่อยู่ในวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง มีอายุอยู่ระหว่าง 40-50 ปีจำนวน 3 คน อายุระหว่าง 30-40 ปีจำนวน 4 คน อายุระหว่าง 25-30 ปีจำนวน 4 คน

ครูผู้สอนแทบทั้งหมดไม่ได้จบปริญญาตรีสาขาการศึกษาปฐมวัย มี 2 คนที่จบใหม่จากมหาวิทยาลัยในพื้นที่และเริ่มต้นทำงานในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2556 นี้ ในส่วนของประสบการณ์ในการทำงาน ครูที่มีประสบการณ์การทำงานในโรงเรียนที่ยาวนานที่สุดคือ ครูคนที่ 6 มีประสบการณ์รวม 21 ปี ส่วนครูที่มีอายุการทำงานน้อยที่สุดคือ ครูคนที่ 2 และ 7 มีประสบการณ์การทำงาน 2 ปี

ครูผู้สอนอีกส่วนหนึ่งคือ ครูที่สอนกิจกรรมพิเศษ ซึ่งมีจำนวน 3 คน ประกอบด้วย ครูสอนคอมพิวเตอร์ 1 คน ครูสอนงานปั้น 1 คน และครูสอนกิจกรรมดนตรีและการเคลื่อนไหว 1 คน ในบางช่วงจะมีครูชาวจีนตามโครงการแลกเปลี่ยนกับประเทศจีนมาสอนภาษาจีนให้กับนักเรียนและบุคลากรทุกระดับของโรงเรียนมาในช่วงสั้นๆด้วย

3) บุคลากรอื่น

บุคลากรอื่น ได้แก่ พี่เลี้ยง เจ้าหน้าที่ธุรการ แม่ครัวและคนงาน

พี่เลี้ยง มีจำนวน 6 คน ประกอบด้วย พี่เลี้ยงที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กเล็กและชั้นอนุบาลจำนวน 3 คน ส่วนชั้นอนุบาล 2 และ 3 มีพี่เลี้ยงช่วยดูแลเด็กรวม 3 คน พี่เลี้ยงมีหน้าที่ทำความสะอาดห้องเรียน ช่วยครูดูแลเด็ก ช่วยจัดเตรียมอุปกรณ์สื่อการสอนให้กับครู

ในส่วนของผู้บริหารที่มีจำนวน 2 คน แม่ครัวจำนวน 2 คนซึ่งเป็นคนเก่าแก่และมีประสบการณ์การทำงานยาวนานที่สุดในโรงเรียน และคนงานที่ทำหน้าที่เปิดปิดตึก ทำความสะอาดภายนอก และทำสวนรวมจำนวน 4 คน

สถานการณ์ที่ผ่านมา มีการเข้าออกของบุคลากร มีการปรับเปลี่ยนโยกย้ายอัตรากำลังและบทบาทและหน้าที่ของบุคลากรหลายฝ่ายรวมทั้งตัวครูด้วยเป็นระยะเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน เมื่อมีการปรับเปลี่ยนใดๆบรรยากาศของโรงเรียนจะเต็มไปด้วยความตึงเครียดและการต่อต้านแฝงอยู่ลึกๆภายในและส่งผลกระทบต่อขวัญกำลังใจและประสิทธิภาพในการทำงานของทุกฝ่าย ข้อมูลครูที่เข้าร่วมวิจัย สรุปลงได้ดังตาราง

ตารางที่ 9 ข้อมูลครูที่เข้าร่วมวิจัย (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม พ.ศ. 2557)

ครูคนที่	อายุ (ปี)	ตำแหน่ง ครูประจำชั้น	ประสบการณ์การทำงานกับเด็กปฐมวัย(ปี)	วุฒิการศึกษาปริญญาตรี/สาขาวิชา
1	47	อนุบาล 1/1	12	การประถมศึกษา
2	27	อนุบาล 1/2 (อนุบาล 2/2)	2	การศึกษาปฐมวัย
3	35	อนุบาล 2/1 (อนุบาล 1/3)	4	การจัดการทั่วไป/ ประกาศนียบัตรบัณฑิต วิชาชีพครู
4	51	อนุบาล2/2	17	คหกรรมศาสตร์
5	39	อนุบาล 2/3	4	สังคมศึกษา
6	49	อนุบาล 3/1 / หัวหน้าชั้น อนุบาล	22	เศรษฐศาสตร์สหกรณ์
7	26	อนุบาล 3/2	2	การศึกษาปฐมวัย
8	39	อนุบาล 3/3	10	คหกรรม
9	29	เด็กเล็ก	2	รัฐประศาสนศาสตร์
10	37	เด็กเล็ก(อนุบาล 1/2)	2	การตลาด

11	28	คอมพิวเตอร์	2	อุตสาหกรรมท่องเที่ยว
----	----	-------------	---	----------------------

หมายเหตุ ตำแหน่งครูประจำชั้นที่มีวงเล็บ หมายถึงเคยสอนประจำชั้นนั้นมาก่อนและมีการโยกย้ายในภายหลัง

4. พื้นฐานความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

พื้นฐานของวิธีการจัดการเรียนการสอนของครูนับแต่โรงเรียนเริ่มก่อตั้งในปี 2532 คือ การสอนแบบอ่านเขียน เนื่องจากครูในยุคแรกเริ่มนั้นไม่มีใครที่สำเร็จสาขาการศึกษาปฐมวัย กิจกรรมที่จัดให้แก่เด็กจึงเป็นกิจกรรมที่เน้นการเล็งดูและอ่านเขียน เรียน เลข ตามความเข้าใจของผู้สอนและความต้องการของผู้ปกครอง ต่อมาในปี พ.ศ.2552 โรงเรียนได้ทำโครงการความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยของรัฐแห่งหนึ่งเพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจและเพิ่มศักยภาพทางการสอนเด็กปฐมวัยให้แก่ครู แม้ครูจะได้รับการพัฒนาไปสู่การสอนที่เน้นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมแบบบูรณาการ แต่ทว่าบรรยากาศของการสอนอ่านเขียนยังคงมีอยู่ทั่วไปในชั้นเรียนของครู เพราะเหตุว่าครูทั้ง 11 คนนั้นมีเพียง 2 คนที่จบปริญญาตรีสาขาการศึกษาปฐมวัย นอกนั้นเป็นผู้ที่ไม่ได้เรียนด้านการศึกษาปฐมวัยมาโดยตรง เรียนรู้วิธีการสอนเด็กปฐมวัยจากการสังเกตการสอนของครูรุ่นพี่และการลองผิดลองถูกด้วยตนเองมาอย่างยาวนานและเห็นผลจากวิธีการสอนของตนที่ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองจนได้บทสรุปชุดหนึ่งเกี่ยวกับการสอน ดังนั้นในช่วงแรกของงานวิจัยจึงพบเห็นการเน้นสอนอ่านเขียน ตลอดจนความทุกข์ของทั้งครูและเด็กที่เกิดจากการเคี้ยวเช้ญเพื่อให้เด็กทำงานได้ สอดแทรกอยู่ท่ามกลางบรรยากาศทางการสอนที่ครูพยายามเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนตนเองไปสู่วิธีการแบบใหม่ได้โดยทั่วไป การเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย กระทำโดยการสังเกตพฤติกรรม การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล และการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการกับครูและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการ ผลการรวบรวมข้อมูลสรุปได้ดังนี้

4.1 พื้นฐานความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ด้านการเคารพยอมรับเด็ก

ครูส่วนใหญ่มีความเข้าใจในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก แต่เป็นความเข้าใจตามตัวอักษรและหลักการ ยังไม่มีความตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลอย่างแท้จริง มีความต้องการและความหวังที่จะให้เด็กมีความสามารถในการทำกิจกรรมต่างๆที่ครูเป็นผู้ริเริ่มได้อย่าง”สมบูรณ์” “ดีที่สุด”หรือ”ควรจะเป็น”ตามทัศนคติ ความเชื่อและความคาดหวังของตน ทั้งในเรื่องความสามารถในการช่วยเหลือตนเองและความสามารถในการเรียนรู้ตามที่ครูตั้งเป้าหมายไว้

การจัดกิจกรรมของครูส่วนใหญ่เกิดจากการริเริ่มของครู มีลักษณะการทำกิจกรรมในสิ่งที่เหมือนกันทั้งห้อง เช่น กิจกรรมสร้างสรรค์ งานที่ครูให้เด็กทำมักมีกรอบ ไม่ค่อยได้เปิดให้เด็กทำอย่าง

อิสระ เน้นการระบายสีภาพที่ครูจัดมาให้ ไม่มีกิจกรรมที่หลากหลายหรือเปิดโอกาสให้เด็กได้เลือกมากเท่าที่ควร

พื้นฐานความสามารถในการสร้างการแสดงสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ด้านความรัก ความผูกพัน

ครูมีความความรักความผูกพันต่อเด็กแต่แสดงออกต่างกัน ความความรักความผูกพันต่อเด็กแสดงออกผ่านการพูดคุยกับเด็กในช่วงรับเด็กเวลาเช้า มีการพูดคุยเล่นैयाเหยเด็ก มีการโอบกอดสัมผัสเนื้อตัวเด็ก มีการใช้น้ำเสียงเข้ม ดั่ง ชมชื่นในบางคน มีการใช้สีหน้าแววตาในการส่งสัญญาณให้เด็กหยุดพฤติกรรมเป็นระยะๆ มีการต่อรองด้วยความรัก ตลอดจนถึงโทษด้วยการตีบ้างเป็นบางครั้ง การแสดงพฤติกรรมที่หลากหลายข้างต้นอยู่ภายใต้ความรู้สึกรักผูกพันที่มีต่อเด็ก และในขณะเดียวกันก็อยู่ภายใต้อิทธิพลของบุคลิกภาพของครูแต่ละคนที่แตกต่างกันไปด้วย

พื้นฐานความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ด้านการจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ครูส่วนใหญ่สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กในด้านสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ มีการจัดตกแต่งห้องเรียนพอสมควร ครูบางคนตกแต่งห้องเรียนด้วยผลงานของเด็กทุกคนแต่ผลงานนั้นเป็นงานที่เหมือนกัน เช่น การระบายสีในภาพ การฉีกปะปะในภาพที่ครูจัดให้ ไม่มีใครได้ยินเสียงร้องเพลงหรือเล่านิทานให้เด็กฟัง ส่วนใหญ่เป็นการให้เด็กทำงานตามที่ครูออกแบบกิจกรรมไว้หรือการสอนที่ครูเป็นผู้พูดฝ่ายเดียว

ในด้านการดูแลเด็กในการทำวัตรประจำวัน ครูที่ดูแลเด็กเล็กมักจะช่วยเหลือเด็กในการทำสิ่งต่างๆ เช่น ปูที่นอน ถอดรองเท้า ใส่รองเท้า และสอนให้เด็กทำด้วยการจับมือให้ทำ ส่วนเด็กที่อยู่ชั้นอนุบาล 2-3 ครูมักปล่อยให้เด็กที่ดูแลตนเองได้เป็นผู้ทำเองโดยครูตามไปดู และมีการดูแลเด็กบางคนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ดีเป็นพิเศษ

ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูชั้นเด็กเล็กจะดูแลเด็กในการทำวัตรประจำวันต่างๆเช่น ตีมนม รับประทานอาหารว่าง เข้าห้องน้ำ ใส่-ถอดรองเท้า เล่นของเล่น เข้าแถว เล่นเครื่องเล่นสนาม ฯลฯ ในลักษณะของการเลี้ยงดู โดยใช้วิธีการ”ทำให้” “ทำให้ดู” และ”สอนให้ทำ” ส่วนเด็กอนุบาล 1 ครูก็ยังช่วยเหลือเด็กอยู่เป็นส่วนใหญ่ มีการสนับสนุนให้เด็กลงมือทำเองและให้กำลังใจอยู่เป็นประจำ ส่วนอนุบาล 2 และ 3 ครูส่วนใหญ่คาดหวังว่าเด็กควรจะทำได้ มีการสนับสนุนให้เด็กลงมือทำเองและคอยติดตามดูผลงาน ส่วนเด็กที่ต้องการการดูแลเป็นพิเศษครูจะตามไปดูอย่างใกล้ชิด

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของเด็กเล็ก ครูจัดกิจกรรมศิลปะง่ายๆให้เด็กทำ เช่น ระบายสี ฉีกปะ(ที่ครูเตรียมให้) มีการเล่นนิทาน ร้องเพลงบ้างแต่ไม่บ่อยนัก มีการเปิดเพลงบรรเลงในตอนนอนกลางวัน เพื่อกล่อมเด็ก

การจัดกิจกรรมของชั้นอนุบาล 2 และ 3 ในช่วงเช้าก่อนที่เด็กจะไปเรียนกิจกรรมพิเศษอื่นๆ เช่น ดนตรี หรืองานปั้น ครูจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ตามหน่วยการเรียนรู้ กิจกรรมศิลปะและเล่นตามมุมโดยเป็นการบอก สอนเนื้อหาจากครูกว่าทำให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นหรือตั้งคำถาม ในการออกแบบการสอนครูมีความพยายามในการใช้ Mind Map หรือใช้ web เพื่อออกแบบกิจกรรมและเนื้อหาในหน่วยการสอน ซึ่งอยู่ภายใต้การให้คำแนะนำและกำกับดูแลของฝ่ายวิชาการของโรงเรียนซึ่งกำลังอยู่ในช่วงเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนแบบใหม่ ส่วนเวลาที่เหลือครูจะเน้นให้เด็กทำแบบฝึกเป็นส่วนมาก

สรุปพื้นฐานความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยเมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตัวบ่งชี้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย สรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 10 พื้นฐานของระดับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยตามตัวบ่งชี้ด้านการเคารพยอมรับเด็ก ความรักความผูกพัน และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ครูคนที่	อายุ	วุฒิการศึกษา	ประสบการณ์การสอน	ระดับสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยตามเกณฑ์ตัวบ่งชี้		
				การเคารพยอมรับเด็ก	ความรักความผูกพัน	การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้
1	47	การศึกษา- ประถมศึกษา	12	2	3	3
2	27	การศึกษาปฐมวัย	2	2	2	2
3	35	จัดการทั่วไป+ ป.บัณฑิตวิชาชีพรู	4	1	1	2
4	51	คหกรรมศาสตร์	17	2	2	1
5	39	สังคมศึกษา	4	2	2	2
6	49	เศรษฐศาสตร์	22	2	2	2

ครูคนที่	อายุ	วุฒิ การ ศึกษา	ประสบ การณ การ สอน	ระดับสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ตามเกณฑ์ตัวบ่งชี้		
				การเคารพ ยอมรับเด็ก	ความรัก ความ ผูกพัน	การสร้าง บรรยากาศที่เอื้อ ต่อการเรียนรู้
		สหกรณ์				
7	26	การศึกษาปฐมวัย	2	2	2	2
8	39	คหกรรมศาสตร์	10	2	2	1
9	29	รัฐประศาสนศาสตร์	2	1	1	1
10	37	การตลาด	2	1	1	1
11	28	อุตสาหกรรม การท่องเที่ยว	2	2	1	1

จากตารางจะเห็นได้ว่า ครูมีพื้นฐานความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กแตกต่างกัน ครูที่มีพื้นฐานทางสาขาการศึกษาโดยตรงมีพื้นฐานในระดับ 2 ขึ้นไปทั้งสามด้าน ขณะที่ครูที่ไม่มีพื้นฐานทางสาขาการศึกษามีทั้งที่มีพื้นฐานระดับ 1 และ ระดับ 2 นอกจากนี้ยังเห็นได้ว่า อายุและ ประสบการณ์การสอนไม่สัมพันธ์กับระดับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก

ตอนที่ 2 ผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

1. การพัฒนาของครูในภาพรวม

1.1 ผลการจัดการกระบวนการจัดการเรียนรู้ในรอบที่ 1

จากการดำเนินการจัดการกระบวนการเรียนรู้ในรอบที่ 1 หลังเสร็จสิ้นการจัดการกระบวนการฯ พบว่า ครูผู้เข้าร่วมกระบวนการฯ มีการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ใน 3 ด้านคือ 1) การเคารพยอมรับเด็ก 2) ความรักความผูกพัน 3) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยเปรียบเทียบกับตัวบ่งชี้ระดับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย 5 ระดับ ผลการเปลี่ยนแปลงของครูในภาพรวม ปรากฏดังตาราง

ตารางที่ 11 รายละเอียดของผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการจัดการกระบวนการฯ ในรอบที่ 1

ครูคนที่	ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ตามเกณฑ์ตัวบ่งชี้								
	1. การเคารพยอมรับเด็ก			2. ความรักความผูกพัน			3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้		
	เส้น ฐาน	ครั้ง ที่ 1	ระดับการ พัฒนารอบ ที่ 1	เส้น ฐาน	ครั้ง ที่ 1	ระดับการ พัฒนารอบ ที่ 1	เส้น ฐาน	ครั้ง ที่ 1	ระดับการ พัฒนารอบ ที่ 1
1	2	3	1	3	3	0	3	4	1
2	2	3	1	2	3	1	2	3	1
3	1	2	1	1	2	1	1	2	1
4	2	2	0	2	2	0	1	2	1
5	2	3	1	2	3	1	2	3	1
6	2	3	1	2	3	1	2	3	1
7	2	2	0	2	3	1	2	3	1
8	2	3	0	2	2	0	1	3	2
9	1	3	2	1	3	2	1	2	1
10	1	2	1	1	2	1	1	2	1
11	2	3	1	1	3	2	2	2	0

จากตารางข้างต้น สามารถสรุปให้เห็นผลของผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯ ในรอบที่ 1

ตารางที่ 12 สรุปผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯ ในรอบที่ 1

ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพฯ	ลดลง	คงที่	เพิ่มขึ้น	
			1 ระดับ	2 ระดับ
1.ด้านการเคารพยอมรับเด็ก	--	3	7	1
2. ด้านความรักความผูกพัน	--	3	6	2
3.ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	--	1	9	1

จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยในรอบที่ 1 พบว่า ความสามารถด้านการเคารพยอมรับเด็ก พบว่ามีครูที่มีการพัฒนาคงที่ 3 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับจำนวน 7 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 2 ระดับจำนวน 1 คน ส่วนความสามารถด้านความรักความผูกพัน พบว่า ครูที่มีการพัฒนาคงที่ 3 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับจำนวน 6 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 2 ระดับจำนวน 2 คน และความสามารถด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พบว่า ครูที่มีการพัฒนาคงที่ 1 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับจำนวน 9 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 2 ระดับจำนวน 1 คน โดยในด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้มีจำนวนครูที่เพิ่มระดับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพมากที่สุด

1.2 ผลการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ในรอบที่ 2

เมื่อผู้วิจัยจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ในรอบที่ 2 พบข้อมูลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ดังนี้

ตารางที่ 13 รายละเอียดของผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯ ในรอบที่ 2

ครูคนที่	ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยตามเกณฑ์ตัวบ่งชี้
----------	---

	1. การเคารพยอมรับเด็ก			2. ความรักความผูกพัน			3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้		
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ระดับการพัฒนา รอบที่ 2	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ระดับการพัฒนา รอบที่ 2	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ระดับการพัฒนา รอบที่ 2
1	3	4	1	3	4	1	4	4	0
2	3	4	1	3	4	1	3	4	1
3	2	3	1	2	2	0	2	2	0
4	2	3	1	2	3	1	2	3	1
5	3	4	1	3	4	1	3	4	1
6	3	4	1	3	4	1	3	4	1
7	2	3	1	3	3	0	3	3	0
8	3	3	0	2	3	1	3	3	0
9	3	3	0	3	3	0	2	4	2
10	2	3	1	2	3	1	2	3	1
11	3	4	1	3	3	0	2	4	2

จากตารางข้างต้น สามารถสรุปเพื่อให้เห็นผลของผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯในรอบที่ 2 ได้ดังในตาราง

ตารางที่ 14 สรุปผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยหลังเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการฯในรอบที่ 2

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพฯ	ลดลง	คงที่	เพิ่มขึ้น	
			1 ระดับ	2 ระดับ
1.ด้านการเคารพยอมรับเด็ก	0	2	9	0
2. ด้านความรักความผูกพัน	0	4	7	0
3.ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	0	4	5	2

จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยในรอบที่ 2 พบว่าความสามารถด้านการเคารพยอมรับเด็ก พบว่ามีครูที่มีการพัฒนาคงที่ 2 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับจำนวน 9 คน ส่วนความสามารถด้านความรักความผูกพัน พบว่า ครูที่มีการพัฒนาคงที่ 4 คนมีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับจำนวน 7 คน และความสามารถด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พบว่า ครูที่มีการพัฒนาคงที่ 4 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับจำนวน 5 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 2 ระดับจำนวน 2 คน โดยครูมีการเพิ่มระดับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพด้านการเคารพยอมรับเด็กมากที่สุด ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพ

1.3 ผลการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ในภาพรวม

ผลการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด เพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ที่เกิดจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น พบว่า ทำให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ดังนี้

ตารางที่ 15 รายละเอียดของผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่เป็นผลจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

ครู คน ที่	ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ตามเกณฑ์ตัวบ่งชี้											
	1. การเคารพยอมรับเด็ก				2. ความรักความผูกพัน				3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้			
	เส้น ฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ระดับ การ พัฒนาใน ภาพรวม	เส้น ฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ระดับ การ พัฒนาใน ภาพรวม	เส้น ฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ระดับ การ พัฒนาใน ภาพรวม
1	2	3	4	+2	3	3	4	+1	3	4	4	+1
2	2	3	4	+2	2	3	4	+2	2	3	4	+2
3	1	2	2	+1	1	2	2	+1	1	2	2	+1
4	2	2	3	+1	2	2	3	+1	1	2	+3	+2
5	2	3	4	+2	2	3	4	+2	2	3	+4	+2
6	2	3	4	+2	2	3	4	+2	2	3	+4	+2
7	2	2	3	+1	2	3	3	+1	2	3	+3	+1
8	2	3	3	+1	2	2	3	+1	1	3	+3	+2
9	1	3	3	+2	1	3	3	+2	1	2	+4	+3
10	1	2	3	+2	1	2	3	+2	1	2	+3	+2
11	2	3	4	+2	1	3	3	+2	2	2	+4	+2

จากตารางข้างต้น สามารถสรุปเป็นผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่เป็นผลจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยดังในตาราง

ตารางที่ 16 สรุปผลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ที่เป็นผลจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างเด็กกับครู	รอบที่ 1 และ 2			
	คงที่	เพิ่ม 1 ระดับ	เพิ่ม 2 ระดับ	เพิ่ม 3 ระดับ
1.ด้านการเคารพยอมรับเด็ก	0	4	7	0
2. ด้านความรักความผูกพัน	0	5	6	0
3.ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	0	3	7	1

จากข้อมูลการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ตั้งแต่เริ่มจัดกระบวนการในรอบที่ 1 จนเสร็จสิ้นการจัดกระบวนการในรอบที่ 2 พบว่า ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยมีการเปลี่ยนแปลงไปดังนี้

ความสามารถด้านการเคารพยอมรับเด็ก พบว่า ครูทุกคนมีการพัฒนาโดยมีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับจำนวน 4 คนและมีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 2 ระดับจำนวน 7 คน ส่วนความสามารถด้านความรักความผูกพัน พบว่า ครูทุกคนมีการพัฒนาโดย มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับจำนวน 5 คนและมีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 2 ระดับจำนวน 6 คน และความสามารถด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พบว่า ครูทุกคนมีการพัฒนาโดย มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับจำนวน 3 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 2 ระดับจำนวน 7 คน และมีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 3 ระดับจำนวน 1 คน โดยที่ครูมีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในด้านการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้มากที่สุด

สรุปได้ว่ากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นทำให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยทั้งสามด้าน โดยมีข้อค้นพบสำคัญดังนี้

ครูทุกคนมีการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก โดยมีแบบแผนการพัฒนาที่แตกต่างกันไป ซึ่งได้แก่ การมีความคงที่ในบางรอบ การเพิ่มขึ้น 1 ระดับ การเพิ่มขึ้น 2 ระดับ และการเพิ่มขึ้น 3 ระดับ ในแต่ละด้าน ไม่มีครูคนใดที่มีการลดระดับความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

ในช่วงก่อนเริ่มเข้าร่วมการวิจัยครูคนที่ 10 คนมีระดับความสามารถอยู่ที่ระดับ 1 และ/หรือ 2 และมีครูเพียง 1 คนที่มีระดับความสามารถอยู่ที่ระดับ 3 ใน 2 ด้าน เมื่อสิ้นสุดการวิจัย ครู 10 คน มีระดับความสามารถเพิ่มขึ้น 1-2 ระดับในแต่ละด้าน มีเพียง 1 คนที่มีการเพิ่ม 3 ระดับในด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ครูทุกคนที่เข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งใช้เวลา 1 ปีการศึกษา สามารถพัฒนาได้สูงสุดถึงระดับ 4 ไม่ว่าจะเริ่มจากระดับ 1 หรือ ระดับ 2 หรือระดับ 3 ก่อนเข้าร่วมการวิจัยและในตอนท้ายของรอบที่ 1

ด้านที่ครูมีการเพิ่มความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กมาก

ที่สุดคือ ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รองลงมาคือด้านการเคารพยอมรับเด็ก และด้านความรักความผูกพันมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด

อายุวุฒิการศึกษา และจำนวนปีในการสอนของครูไม่สัมพันธ์กับการเพิ่ม

ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในแต่ละด้าน

2. การพัฒนาของครูเป็นรายบุคคล

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่เกิดขึ้นจากกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเปลี่ยนตัวตนด้านในมาสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก ดังนั้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงเกี่ยวข้องโดยตรงกับบุคลิกลักษณะตัวตนด้านในครูที่แตกต่างกัน การเปลี่ยนแปลงของครูแต่ละคนจึงมีรูปแบบและลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกันไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของครู การสัมภาษณ์และการสนทนา

อย่างไม่เป็นทางการซึ่งบันทึกไว้ในบันทึกภาคสนาม มาวิเคราะห์และนำเสนอรายละเอียดเพื่อให้เห็นภาพของการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กแต่ละด้าน ดังต่อไปนี้

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 1

ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครูคนที่ 1 เป็นหญิงสาวร่างท้วมขาว อายุ 46 ปี บุคลิกภาพดูสงบนิ่ง หนักแน่น นุ่มนวล เนิบช้า ตามศาสตร์นพลักษณ์ ครูสารภีมีแนวโน้มเป็นคนลักษณะเก่า(ผู้ประสานไมตรี) ภาพลักษณ์ภายนอกเป็นคนที่นิ่ง เจียบ รับฟังผู้อื่นอย่างสงบจนดูเหมือนคล้อยตามผู้อื่น แม้บางครั้งภายในมีความรู้สึกขัดแย้ง แต่ไม่กล้าแสดงออกจนกว่าจะได้กลับไปคิดใคร่ครวญอย่างถี่ถ้วนเพียงลำพัง เมื่อแน่ใจแล้วว่าตนไม่ผิดก็จะเดินเข้าไปถามอย่างตรงไปตรงมา ถ้าหากตนเองผิดก็จะขอโทษ ครูคนที่ 1 เป็นผู้ที่มิประสบความสำเร็จในการทำงานที่โรงเรียนแห่งนี้ยาวนานเป็นลำดับที่ 3 ของโรงเรียนรองจากครูคนที่ 6 และครูคนที่ 4 ครูคนที่ 1 เป็นครูที่พ่อแม่ผู้ปกครองอยากให้ลูกเข้าเรียนด้วยเนื่องจากมีบุคลิกภาพของความเป็นแม่ที่นุ่มนวล อ่อนโยน พุดจาไพเราะ ห้องเรียนของครูคนที่ 1 จัดวางข้าวของอย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มีระบบและสะอาดงามตา ตลอดระยะเวลาของการทำงาน ครูคนที่ 1 เป็นประจำชั้นอนุบาล 1 เสมอ

เนื่องจากครูคนที่ 1 จบสาขาการศึกษาจึงมีพื้นฐานเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กและวิธีการสอนอยู่พอสมควร แม้จะไม่ใช่สาขาการศึกษาปฐมวัยโดยตรง เมื่อได้รับมอบหมายให้เป็นครูผู้สอนชั้นอนุบาล 1 ซึ่งเป็นเด็กอายุ 3 ขวบ วิธีการสอนของครูคนที่ 1 จึงค่อนข้างสอดคล้องกับวัยของเด็ก กล่าวคือเน้นการอบรมเลี้ยงดู ดูแลเอาใจใส่ในการทำกิจวัตรประจำวันของเด็ก เด็กในห้องเรียนดูสงบและอบอุ่น อย่างไรก็ตามด้วยเหตุที่นโยบายของโรงเรียนในอดีตที่ผ่านมาเน้นการอ่านเขียน ครูคนที่ 1 ซึ่งทำงานตามนโยบายของโรงเรียนมาตลอดจึงมีความโน้มเอียงที่จะต้องการให้เด็กได้อ่านออกเขียนได้ตามระดับของเด็กตามการรับรู้ของครู เช่น การเขียนชื่อตนเองตามความสามารถของเด็กแต่ละคน แม้ครูจะกล่าวว่าตนรู้ว่าเด็กยังเล็กเกินไปที่จะเขียนแต่ก็มีความอยากที่จะทดลองให้เด็กทำโดยมีครูให้กำลังใจอย่างใกล้ชิด สำหรับเด็กที่ยังเขียนไม่ได้ ครูจะให้มาฝึกกับครูตัวต่อตัวช่วงปูที่นอนตอนบ่าย ด้วยเชื่อว่าถ้าเด็กเขียนชื่อตนเองได้ก็เป็นเรื่องที่ดี ซึ่งความเชื่อนี้สะท้อนความเข้าใจที่ยังไม่ชัดเจนในการจัดการศึกษาปฐมวัย เนื่องจากกล้ามเนื้อตามือของเด็ก 3 ขวบโดยทั่วไปยังไม่พร้อมที่จะเขียนคำทั้งคำในสมุด โดยเฉพาะเด็กที่ยังทำไม่ได้ การพยายามเคี่ยวเข็ญให้ทำได้ แม้จะด้วยวิธีการที่อ่อนโยนก็จะยังคงมีผลให้เด็กที่ล้มเหลวเกิดความท้อแท้ และเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อการเขียน

“ตอนนี้เครียดเรื่องเน้นว่า เทอม 2 เขียนชื่อได้พอได้ยินมาแล้ว มาทดลอง รู้ว่ายากสำหรับเด็ก แล้วก็เครียด เราตั้งความหวังเอง เราเครียดเองว่า อยากให้ได้ทุกอย่าง แต่มันก็ยาก ก็รู้ว่าเป็นไปไม่ได้ แต่ใจหนึ่งก็อยากลอง อยากให้ได้ จะพยายามฝึกเด็ก เราก็รู้สึกรู้ว่าเราเป๊ะเกินไปแต่อยากลอง ถ้าเด็กทำไม่ได้

ก็จะบอกว่า ‘เขียนไปเลย’ ถึงเขียนหัวกลับเราก็ชมเชย มันเป็นความชื่นใจของคุณครู ทดลองก่อนนอน เด็กทำได้เราก็ชื่นใจ คนสอนเด็กก็มีกำลังใจ”

การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

ความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ

การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูเป็นคนที่ค่อนข้างเจียบขริม สงบ ทำอะไรช้าๆ นุ่มนวล เมื่อมีเรื่องขัดแย้งมักแก้ปัญหาโดยการเก็บความไม่พอใจไว้ในใจ บางครั้งจะนำไปคิดทบทวนและเมื่อมันใจก็จะกลับมาพูดทำความเข้าใจกับคนผู้นั้น แต่บางครั้งก็จะเก็บไว้ในลักษณะเก็บกดและเมื่อได้รับความกดดันจนถึงที่สุดก็จะระเบิดออกมา

“เป็นคนเฉยๆ ไม่ค่อยเรื่องมาก เข้ากับคนได้ ถ้าเป็นคนสนิทจะค่อนข้างพูด มีปัญหาอะไรบอกได้ทุกอย่างไม่ค่อยยุ่งยาก เป็นคนดีเจียบเหมือนกันนะ ถ้าสิ่งที่ได้ยินมาไม่ถูกต้อง....ถ้ามีปัญหาไม่ค่อยพูด โผงผางจะเก็บไว้ได้ ไม่พูด แล้วมานอนคิด...ถ้าทนไม่ไหวจึงจะมาพูดกับเพื่อนสนิทว่าเขาคิดอย่างไร มีน้ำใจกับเพื่อน ถ้าทำผิดจะไม่ซ้ำเติม ค่อยๆพูด บางเรื่องก็ไม่อยากเอาเรื่องคนอื่นมาพูด”

ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 2)

ครูเข้าใจเด็ก เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก เมื่อเด็กทำต่างจากสิ่งที่ครูอยากให้ทำ ครูก็พยายามเข้าใจ แต่ขณะเดียวกันก็ยังมี ความอยากและพยายามยืนยันให้เด็กทำอย่างที่ครูต้องการ

“ถ้าเด็กทำสิ่งที่ต่างจากที่ครูต้องการ เราก็เข้าใจนะว่าแต่ละคนไม่เหมือนกัน แต่ก็เห็นด้วยว่า ถ้าเขาแก๊ง เราก็จะพูดว่า ครูก็รู้ว่าหนูทำได้แต่ครูอยากให้ทำอย่างนี้ “

ความรักความผูกพัน (ระดับ 3)

ครูแสดงความรักความผูกพันต่อเด็ก ด้วยการโอบกอด สัมผัสเนื้อตัว และแสดงคำพูดชื่นชมเด็กเป็นปกติ

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 3)

ครูจัดกิจกรรมประจำวันและกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับวัย ท่ามกลางบรรยากาศในห้องเรียนที่อบอุ่น ปลอดภัย แม้จะมีการจัดกิจกรรมในลักษณะของการทำแบบฝึกโยงเส้นจับคู่ หรือ สอนตัวอักษรเล็กๆน้อยๆ แต่ก็เต็มไปด้วยความผ่อนคลาย ในช่วงเวลาสั้นๆ

ความสามารถของครูที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเข้าร่วมกระบวนการ

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูเริ่มเข้าใจตนเองมากขึ้น เห็นต้นเหตุของปัญหาของตน และมีวิธีการที่จะจัดการกับปัญหา เกิดการคลายความทุกข์ในใจ อันเกิดจากความรู้สึกที่ว่าตนถูกคนอื่นทำร้าย การเรียนรู้เรื่องนพลักษณ์ และการศึกษาประวัติชีวิตทำให้ครูเข้าใจตนเอง และเข้าใจธรรมชาติของผู้คนที่แตกต่างจากตนเอง และรู้จักปลดปล่อยตนเองจากความคิด ปล่องวางความทุกข์และเปลี่ยนท่าทีในการตอบสนองต่อผู้อื่น ไปในทางที่เหมาะสมและไม่เบียดเบียนตนเองมากขึ้น

“ตอนนี้เข้าใจตนเองว่าเราเป็นแบบนี้จริง เห็นจุดอ่อนชัดเจนขึ้นและพยายามปรับปรุงเรื่องการไม่แสดงความรู้สึก บางครั้งอะไรก็ได้ การแคร์คนอื่นมากไป มีความกล้ามากขึ้น ตอนนี้รู้จักหลายๆคนว่าเป็นอย่างไร”

“ในเรื่องงาน เมื่อก่อนบางทีถ้าเราเจียบเกินไปเขาก็ไม่กลัว อย่างคนใหม่ๆจะไม่รู้ จริงๆแล้วเหมือนคนยิ้มแย้ม แต่เป็นคนชอบเอาเรื่องคนอื่นมาคิด เห็นความเชื่อมโยงของความเป็นลักษณะ บางทีเราก็เด็ดขาด....แต่บางทีเขาเห็นเราเฉยๆ ไม่กลัว ฉะฉาน สมัยก่อนจะถนอมน้ำใจ เช่น ถ้าหัวหน้าผิดจะไม่พูด แต่ถ้าเดี๋ยวนี้จะพูด พูดตามสถานการณ์ คิดว่าเราจะนิ่งเงียบไม่ได้ เราจะกล้าถาม”

2.2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

การเข้าใจจุดเด่น จุดอ่อนของตนเอง และการพยายามปรับเปลี่ยนตนเอง นำมาสู่การช่วยให้ครูผ่อนคลาย และปรับที่ท่าของตบทั้งต่อเพื่อนร่วมงานและเด็กให้ยืดหยุ่นมากขึ้น โดยการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กเป็นความเข้าใจในพัฒนาการและวิธีการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยที่มีการพัฒนาไปในลักษณะ ดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 4)

ครูมีความเข้าใจในตัวเด็กเป็นรายบุคคลมากขึ้น ยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ไม่คาดหวังให้เด็กทำได้เหมือนกัน แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ครูเห็นว่าสำคัญและเด็กสามารถทำได้ทุกคน เช่น เรื่อง กิริยามารยาท ครูจะติดตามและฝึกในห้องเรียนให้แน่ใจว่าเด็กปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม

“เราเปลี่ยนแปลงในมุมมองของความละเอียดขึ้นที่เราเห็นเด็ก เพราะเราทำ child study ของแต่ละห้อง บางครั้งเราไม่เห็น เราดูแต่บุคลิกภายนอกว่า ทำได้แค่นี้ แต่พอฟังแล้วก็รู้ว่าอ้อ เป็นอย่างนี้หรือ ก็นำมาคิดเรื่องของเรา มีความลึกซึ้งกับเด็ก เห็นพฤติกรรมของเด็กแต่ละคนว่าไม่เหมือนกันชัดเจน”

“เราจะเข้าใจว่าแต่ละคนไม่เหมือนกัน ถ้าเด็กทำไม่ได้ในสิ่งที่ครูต้องการให้ทำก็ไม่ได้ว่าอะไร ยอมรับ เช่น วาดรูป เขียน เราก็จะเห็นใจในบางเรื่อง แต่เรื่องที่เป็นมากคือเรื่องการไหว้ ถ้าแขกมาแล้วไม่ไหว้เราก็จะเอามาสอนในห้องอีก”

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 4)

เมื่อยอมรับในความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กมากขึ้น ครูก็สามารถแสดงความรักความผูกพันที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน และแต่ละสถานการณ์มากขึ้นด้วย ครูแสดงความรักความผูกพันผ่านการให้คำชื่นชมและการสัมผัส ด้วยความอ่อนโยน และสงบ โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่เด็กต้องการความมั่นคง ปลอดภัย เมื่อต้องจากบ้านมาสู่โรงเรียน ขณะเดียวกันก็มีวิธีแสดงออกให้เด็กรู้ว่าครูไม่พอใจ ด้วยวิธีการที่นุ่มนวลภายใต้บรรยากาศของความปลอดภัย

“ มักยิ้มให้กับเด็ก มองตา โอบกอดสัมผัส มักใช้เวลาร้องไห้ตอนเช้าเรียนใหม่ๆ ลูกหัว งามมือ มาพูดคุย นิ่งตัก แต่ถ้าเด็กไม่ทำตามที่เราบอก เราจะเสียงดังขึ้นนิด หรือครูดบมือ 1 ครั้งแล้วบอกว่าให้หยุดเดี๋ยวนี้ละ หรือทำหน้าที่ไม่ยิ้มเพื่อให้รู้ว่าโกรธ ”

“ เวลาที่เด็กแสดงความคิดริเริ่มที่เราพอใจ เราก็จะชื่นชม ‘ เก่งมากลูก เก่งจริงๆ เพื่อนๆ ดบมือให้หน่อย เด็กก็จะยิ้มแยมแจ่มใส ’ ”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (รอบที่ 1 ระดับ 4, รอบที่ 2 ระดับ 4)

ครูยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กมากขึ้น และลดการผลักดันเด็กที่ยังไม่พร้อมลง ครูจัดกิจวัตรประจำวัน และกิจกรรมการเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับธรรมชาติและวัยของเด็ก คือ การเน้นให้เด็กได้เล่น เรียนรู้จากกิจกรรมและสร้างความมีระเบียบวินัย ดูแลเรื่องกิริยามารยาท ภายใต้บรรยากาศที่อบอุ่น ถึงแม้โรงเรียนจะส่งเสริมการเขียน และครูก็ยังมีความต้องการอยากให้เด็กได้ฝึกเขียนชื่อบ้าง แต่ก็ไม่ได้ถึงกับบังคับให้เด็ก ทุกคนต้องทำได้ เด็กได้ทำอย่างผ่อนคลายและมีความสุขเท่าที่ทำได้

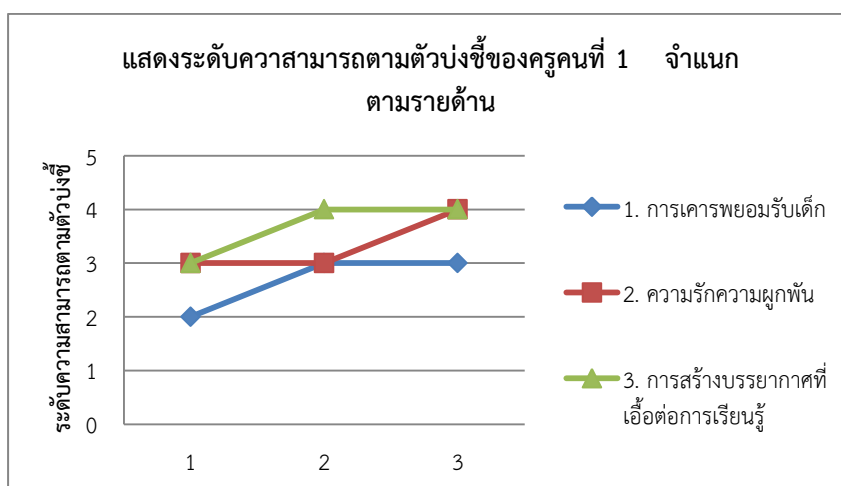
“ การทำกิจวัตรประจำวัน ก็ไม่ได้มีใครก็ดูแลเด็กให้ช่วยตัวเองให้ได้ ตอนแรกก็ทำให้เขาก่อนค่อยๆ สอน เด็กอนุบาล 1 ไม่ได้เน้นเนื้อหาอะไร ไม่ค่อยได้สอน ”

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 1 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภาพได้ดังนี้

ตารางที่ 17 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 1 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพ ฯ ด้าน	เส้นฐาน			ผล การ พัฒนา
	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3	
1. การเคารพยอมรับเด็ก	2	3	4	2
2. ความรักความผูกพัน	3	3	4	1

3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	3	4	4	1
---	---	---	---	---

แผนภาพที่ 11 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 1 จำแนกตามรายด้าน

จากในตารางและแผนภูมิจะเห็นว่า ครูคนที่ 1 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กสูงขึ้นจนถึงระดับที่สูงที่สุดที่ทำได้ของทั้งกลุ่มทั้งสามด้าน คือ ระดับ 4 กล่าวคือ ก่อนการวิจัยอยู่ในระดับค่อนข้างสูง คือ ด้านการเคารพยอมรับเด็ก จากระดับ 2 พัฒนาขึ้นเป็นระดับ 3 ในรอบที่ 1 และพัฒนาต่อไปจนถึงระดับ 4 ในรอบที่ 2 ด้านความรักความผูกพัน การเปลี่ยนแปลงในรอบที่ 1 ไม่ชัดเจนยังคงอยู่ระดับ 3 ซึ่งค่อนข้างสูงอยู่แล้ว และพัฒนาไปสู่ระดับ 4 ในรอบที่ 2 ส่วนด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จากระดับ 3 พัฒนาขึ้นเป็นระดับ 4 ในรอบที่ 1 และคงอยู่ในระดับ 4 ซึ่งเป็นระดับสูงในรอบ ที่ 2

จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 1 เมื่อก่อนการวิจัยมีสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับค่อนข้างสูง โดยมีความเข้าใจเด็กและความอ่อนโยน เมตตาเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีความขัดแย้งในตัวเอง และความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กที่ยังไม่ค่อยถูกต้องนัก แต่เมื่อมีความเข้าใจในตนเองและเด็กดีขึ้น ได้ฝึกฝนให้มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองได้เร็วขึ้น และเรียนรู้ที่จะแสดงออกด้วยวิธีการที่ตนสบายใจ และได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ประกอบกับมีความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการเด็กและความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กดีขึ้น และได้ฝึกสังเกตเด็กอย่างละเอียดยิ่งขึ้น ก็ช่วยให้ครูคนที่ 1 พัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กให้ละเอียดอ่อนยิ่งขึ้นจนถึงระดับสูงสุดที่ครูทั้งกลุ่มทำได้ทั้งสามด้าน

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 2

ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครู 2 เป็นหญิงสาวผมยาว รูปร่างผอมสูง อายุ 26 ปีหน้าตาสงบเย็น เรื่อยๆสบายๆ มีความอ่อนโยน อ่อนน้อมถ่อมตัว พูดช้า ตามศาสตร์นพลักษณ์ ครู 2 มีแนวโน้มเป็นคนลักษณะเก้า(ผู้ประสานไมตรี) มักทำตัวกลมกลืน ยอมตามผู้อื่นเสมอ

“เป็นคนนิ่งๆไม่ค่อยพูด แต่ถ้าพูดได้พูดไม่หยุด จากเสียงเบาที่จะดังขึ้นเรื่อยๆ และเวลาว่าใครว่าที่แรง แต่เราไม่รู้ตัวว่าแรง พูดนิ่งๆเฉยๆ หรือไม่ก็ดำไปเลย ตอนนี้เป็น เป็นตอนมัธยมมันเป็นคำพูดธรรมดาแต่คนอื่นว่าแรง ชอบตามคนอื่น ใครพูดอะไรเอออออกไปหมดไม่ค่อยค้าน”

ครู 2 จบการศึกษาสาขาการศึกษาปฐมวัยมาโดยตรงและเป็นเพื่อนรุ่นเดียวกับครูคนที่ 7 หลังสำเร็จการศึกษาได้สมัครเข้าทำงานที่โรงเรียนนี้เป็นแห่งแรก โดยได้รับมอบหมายให้สอนชั้นอนุบาล 2 สอนได้เพียงหนึ่งปีโรงเรียนมีนโยบายปรับเปลี่ยนครูประจำชั้นใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ของโรงเรียน ครู 2 ก็ได้รับมอบหมายให้มาสอนชั้นอนุบาล 1 เนื่องจากเป็นผู้ที่ใจเย็น อ่อนโยนและนุ่มนวล แต่เมื่อครู 2 ทราบว่าตนต้องย้ายไปสอนชั้นอนุบาล 1 ก็รู้สึกเสียใจเพราะคิดว่าตนสอนไม่ได้จึงถูกย้าย ปัจจุบันนี้ครู 2 สอนประจำชั้นอนุบาล 1 รวมมีประสบการณ์ในการสอนเด็กอนุบาลที่โรงเรียนแห่งนี้ 2 ปี

การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย
ความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ
การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครู 2 มีลักษณะเฉยๆ ท่าทางสงบเย็น ยิ้ม เรื่อยๆ สนใจเรียนรู้สิ่งต่างๆ มักทำอะไรกลมกลืน คล้อยตามคนอื่น ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือขัดแย้งกับผู้อื่น ทำให้เกิดความขัดแย้งในใจ บางครั้งไม่รู้อารมณ์ของตนเอง และหลังจากที่เก็บกดอารมณ์ไว้นาน เมื่อถึงจุดหนึ่งจะโมโหอย่างรุนแรง และแสดงออกไปทันทีโดยไม่ได้คิด ซึ่งคนรอบข้างก็ไม่เข้าใจเพราะไม่มีสัญญาณมาก่อน

“แต่ก่อนจะเป็นคนคิดมาก เมื่อก่อนไม่ใส่ใจกับอารมณ์ตนเอง โมโหก็ปล่อยไปเลย”

“แต่ก่อนไม่รู้เลยว่าตัวเองควบคุมตนเองไม่ค่อยได้ คิดอะไรพูดแบบนั้นไปเลย ปกติจะพูดถึงผลที่เกิดก่อนเสมอ.... เพราะเราพูดไม่ค่อยรู้เรื่อง มักพูดผลก่อนแต่ไม่ได้พูดถึงเหตุ แล้วมันก็มีปัญหา “ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

เนื่องจากตามธรรมชาติของครูเป็นเจียบ เฉย ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็น ไม่ขัดแย้งกับใคร ไม่ค่อยโกรธใคร ดังนั้นแม้จะเรียนจบสาขาการศึกษาปฐมวัยมาโดยตรง แต่เมื่ออยู่ในบริบทที่ครูรุ่นพี่ทั้งหลายยังเน้นการสอนอ่านเขียนตามแนวทางของโรงเรียนที่ปฏิบัติตามกันมาเป็นเวลานาน ประกอบกับตนก็

ยังเด็กอยู่มากเมื่อเทียบกับครูรุ่นพี่อีกหลายคน ครูจึงไม่กล้าแสดงความเห็นหรือจัดการเรียนการสอนที่ขัดแย้งกับครูรุ่นพี่ โดยยังสอนตามแนวของตนบ้าง ทำตามแนวของครูรุ่นพี่บ้าง ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก จึงมีลักษณะดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 2)

ครูมีความเข้าใจเด็กและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก แต่บางครั้งก็มีการหลงอารมณ์โดยไม่รู้เท่าทันตัวเอง เนื่องจากธรรมชาติครูจะเป็นคนเงียบ ไม่พูดมาก ไม่ดู พูดเสียงเบา หรือหากดูก็เรียกชื่อเด็กเสียงดังขึ้นมาอีกหน่อย แต่เมื่อครูโมโหถึงที่สุดและไม่รู้เท่าทันตน ครูก็ส่งเสียงดังมากจนเด็กตกใจเพราะไม่รู้ว่าจะทำอะไรผิด และครูก็รู้สึกผิดเมื่อเห็นแววตาของเด็กที่ตกใจ

“มีครั้งหนึ่งน้อง ต. เล่น หนูสอนอยู่ เขาก็ยกแขนยกขา บางครั้งตะโกนเสียงดังออกมา หนูเลยพูดเสียงดัง โดยการเรียกชื่อต. น้ำเสียงดังและมองหน้า ต. ด้วย สักพัก ต. นั่งนิ่งๆและมองหน้าหนูด้วยสายตาแววตาที่สงสัยและน่าสงสาร เห็นสายตา ต. แล้วเลยพูดกับเด็กทุกคนว่า เวลาคุณครูสอนอยู่ไม่ให้เล่น ไม่พูด ไม่ตะโกนเสียงดัง ไม่ยกแขน ยกขา”

ความรักความผูกพัน (ระดับ 2)

ครูเข้าใจธรรมชาติของเด็ก แต่ไม่ได้สนใจในการดูแล กำกับพฤติกรรม และโดยธรรมชาติของครูไม่ใช่คนดุ เข้มงวด การแสดงความรักต่อเด็ก จึงเป็นไปในลักษณะของการปล่อยให้เด็กสบายใจ ไม่ใคร่มีการกอด การสัมผัสมากนัก แต่มีการใช้คำพูดที่เป็นคำชม

“แต่ก่อนแค่ดูเด็กในห้อง รู้ว่าเด็กชนตามธรรมชาติก็ปล่อยให้ไป”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 2)

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็ก ครูมีการจัดกิจกรรมแบบ บูรณาการบ้าง แต่ก็ยังเน้นการทำงานในใบงานเช่นเดียวกับครูรุ่นพี่ที่ตามบริบทของโรงเรียนในช่วงแรกของการวิจัย และในการจัดกิจกรรมยังไม่ค่อยปรากฏการใช้เทคนิคการจัดประสบการณ์แบบปฐมวัย ไม่ค่อยมีการใช้สื่อ เพลง เกม นิทาน ส่วนการทำใบงานครูมักปล่อยให้เด็กทำงานตามสบาย

บรรยากาศการเรียนรู้มีลักษณะเรื่อยๆ เด็กๆรู้สึกปลอดภัยพอสมควรเพราะครูไม่ใช่อารมณ์และมีความสม่ำเสมอพอสมควร ยกเว้นในบางครั้งที่โมโหรุนแรงโดยเด็กไม่เข้าใจสาเหตุ อย่างไรก็ตามบรรยากาศในชั้นเป็นไปแบบเรื่อยๆ เรื่อยๆ ไม่กระตุ้นความสนใจให้เด็กเกิดความอยากรู้อยากเรียน ไม่ค่อยมีการจัดสิ่งที่จะช่วยเสริมให้เด็กได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและเหมาะสมกับวัยและพัฒนาการ

ความสามารถของครูที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเข้าร่วมกระบวนการ

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

จากการเข้าร่วมการวิจัย ครูรู้จักและเข้าใจตัวเอง รู้จักอารมณ์ของตัวเองมากขึ้น เข้าใจสาเหตุแห่งความทุกข์ของตนเองที่เกิดจากมีความขัดแย้งและเก็บกดเอาไว้ และเรียนรู้ที่จะแสดงความคิดของตนออกมาให้ผู้อื่นรับรู้ด้วยวิธีการที่เหมาะสม ซึ่งช่วยให้คนอื่นเข้าใจความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของครู 2 มากขึ้น เมื่อครูเกิดการเข้าใจในตนเองและผู้อื่น และปล่อยวางจึงลดความทุกข์จากการเก็บกดความคิด ความรู้สึกของตนเอง ทำให้ผ่อนคลาย สบายใจขึ้น

“รู้จักตัวเองมากขึ้น รู้ความรู้สึกตัวเองว่าตอนนี้โกรธ โมโห รู้จักอารมณ์ตัวเองแต่อาจจู้กันไม่หมด... เดียวนี้ปล่อยวางมากขึ้น ไม่คิดมาก”

“เข้าใจตนเอง รู้ว่าตอนนี้กำลังทำ คืดอะไรอยู่...มีความสุขขึ้น เวลาคนอื่นทำผิด เราก็คิดว่าเขาก็มีเหตุผลของเขาเนะ พยายามมองคนอื่นมากขึ้น เขาเป็นแบบนี้ เราไปเปลี่ยนเขาไม่ได้ ต้องปรับไปหาเขาเนะ.....บางครั้งก็ขัดแย้งกับความรู้สึก ก็พยายามปล่อย ช่างมัน อะไรเงี้ยะ”.

“ตอนนี้คนอื่นรับฟังเรามากขึ้น เรา รู้สึกดี ถึงแม้จะต้องพูดนานหน่อย แต่ก็รู้ที่ไปที่ไป เรา รู้สึกดีที่ได้พูดไป ทำให้ ไม่ทำให้ก็ช่างมัน ”

“รู้อารมณ์ตัวเองมากขึ้น มีวิธีการจัดการกับอารมณ์ตนเองและอ่อนโยนกับเด็กๆ”

2.2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 4)

เนื่องจากครู 2 มีพื้นฐานความเข้าใจในธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากก่อนแล้ว เมื่อได้รับการส่งเสริมเพิ่มเติม ครูก็สามารถพัฒนาต่อเนื่องให้มีความเข้าใจเด็กเป็นรายบุคคล โดยมีการให้ความสนใจในตัวเด็กอย่างลึกซึ้งมากขึ้น มีการหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อทำความเข้าใจเด็กและหาทางช่วยเหลือ ใส่ใจที่จะรับฟังเด็ก กระตือรือร้นที่จะค้นหาความต้องการและความรู้สึกนึกคิดของเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่มีปัญหาพฤติกรรม และพยายามตอบสนองเด็กตามความต้องการของเด็กมากยิ่งขึ้น และเมื่อทำเช่นนั้นก็พบว่าตนสามารถเข้าใจเหตุผลของการกระทำของเด็กได้ดีขึ้น เกิดความเข้าใจและยอมรับเด็กมากขึ้น และเป็นความพอใจที่ช่วยกระตุ้นให้สนใจอยากศึกษาเด็กเพิ่มเติมต่อไป

“เด็กที่ดื้อมาก เดียวนี้จะเข้าหา เข้าไปคุย อยากรู้ว่าทำไมเป็นอย่างนี้ ในใจคิดว่ทำไมแปลกอย่างนี้ จะถามว่าอยู่กับใครที่บ้าน เล่นกับใคร เช่น น้องต้นน้ำ คุยกับพ่อเขาว่า ลูกเป็นอย่างนี้ พ่อจะบอก เล่าเรื่องราว ก็เข้าใจในตัวเด็กมากขึ้น”

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 4)

เดิมครู 2 ก็มีความสุขภาพเป็นพื้น แต่ไม่ค่อยได้สนใจที่จะแสดงความรักต่อเด็กซัดนัก การเปลี่ยนแปลงที่พบคือ การแสดงความรักความผูกพันของครูแสดงออกผ่านการยิ้มและชื่นชมและการให้รางวัล ในการส่วนของการพูด ครูมีการใช้น้ำเสียงที่เบา นุ่มนวล ปลอดภัยและให้กำลังใจ ครูให้ความใส่ใจแก่เด็กเป็นรายบุคคล ทำให้เด็กรู้สึกถึงความมีตัวตนในสายตาของครู

“ยิ้มและชื่นชม บางครั้งให้รางวัลเป็นตัวการ์ตูนสติ๊กเกอร์”

“ การใช้คำพูด จะพูดว่า ‘ทำไมได้ไม่เป็นไรค่ะ มาเดี๋ยวครูสอนให้ใหม่ค่ะ’ แล้วก็แนะนำเด็ก”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้(รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 4)

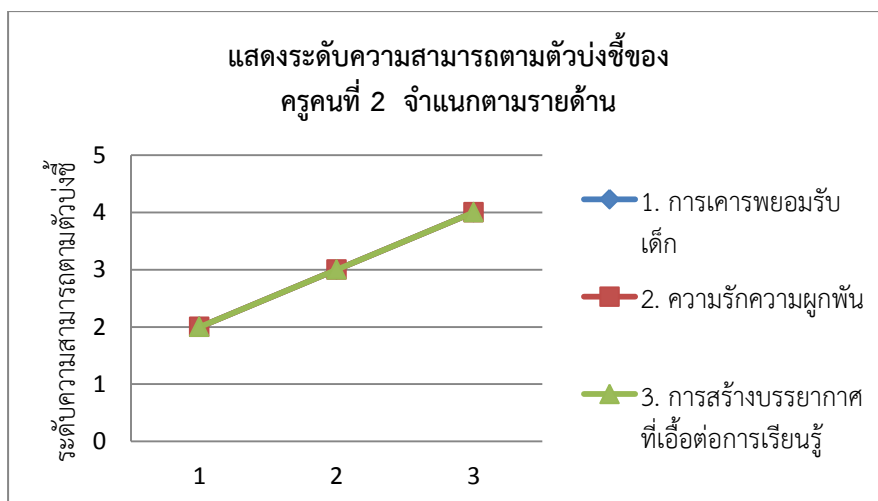
การเข้าร่วมการวิจัยทำให้ครู 2 มีความมั่นใจมากขึ้นในเรื่องการสอนเด็กปฐมวัยให้เหมาะสมกับระดับพัฒนาการของเด็ก เพราะเพื่อนครูคนอื่นๆ ได้ร่วมรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก และมีการเปลี่ยนแปลงที่ท่าต่อเด็กไปในทางที่สอดคล้องกับที่ตนเรียนมาอย่างเห็นได้ชัด นอกจากนี้ ในช่วงท้ายของการวิจัย โรงเรียนมีแนวนโยบายที่ชัดเจนที่เน้นให้สอนแบบบูรณาการประกอบกับครูได้ย้ายมาสอนชั้นอนุบาล 1 ปัจจัยจากการวิจัยร่วมกับปัจจัยภายนอกคือนโยบายใหม่ของโรงเรียนทำให้ครู 2 มีความมั่นใจและใช้วิธีการจัดประสบการณ์แบบปฐมวัยอย่างเต็มที่ ครูสอนเป็นหน่วยบูรณาการมีการใช้สื่อ เพลง เกม นิทานที่หลากหลายและสอดคล้องกับวัยของเด็ก นอกจากนี้ ด้วยท่าทีที่เปลี่ยนไป อารมณ์ที่เยือกเย็นและอ่อนโยนขึ้นช่วยให้เด็กรู้สึกมั่นคงปลอดภัย สามารถเรียนรู้ได้อย่างราบรื่น บรรยากาศในชั้นเรียนของครู 2 จึงช่วยส่งเสริมและกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างดี

“เด็กกล้าที่จะพูดคุยและไว้วางใจ เข้ามาเล่นกับครู”

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 2 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภาพได้ดังนี้

ตารางที่ 18 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 2 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพ ฯ ด้าน	เส้นฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ผล การ พัฒนา
1. การเคารพยอมรับเด็ก	2	3	4	2
2. ความรักความผูกพัน	2	3	4	2
3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการ เรียนรู้	2	3	4	2

แผนภาพที่ 12 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 2 จำแนกตามรายด้าน

จากในตารางและแผนภูมิจะเห็นว่า ครูคนที่ 2 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กสูงทั้งสามด้าน กล่าวคือ ก่อนการวิจัยอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คือ ระดับ 2 ทั้งสามด้าน แต่ได้พัฒนาขึ้นเป็นระดับ 3 ในทั้งสามด้านในรอบที่ 1 และเมื่อสิ้นสุดการวิจัยในรอบที่ 2 ก็พัฒนาขึ้นเป็นระดับ 4 ทั้งด้านการเคารพยอมรับเด็ก ด้านความรักและความผูกพัน และด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 2 เมื่อก่อนการวิจัยมีสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับค่อนข้างต่ำโดยมีพื้นฐานความเข้าใจเด็กอยู่บ้างแต่ก็ยังไม่ได้ใส่ใจและเห็นคุณค่าของการมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับเด็ก แต่เมื่อมีความเข้าใจในตนเองและเด็กดีขึ้น ได้ฝึกฝนให้มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองได้เร็วขึ้น และเรียนรู้ที่จะแสดงออกด้วยวิธีการที่ตนสบายใจและได้รับการยอมรับจากผู้อื่น ประกอบกับแนวการสอนที่ตนเรียนมาได้รับการสนับสนุนในกิจกรรมของการวิจัยซึ่งครูรุ่นพี่หลายๆคนที่สอนแบบเก่าก็ยอมรับและพยายามทำตาม อีกทั้งสอดคล้องกับนโยบายใหม่ที่ชัดเจนของโรงเรียน ปัจจัยเหล่านี้ได้ช่วยสนับสนุนให้ครูกล้าที่จะทำตามแนวทางที่ตนได้เรียนมา และเกื้อหนุนให้ครูคนที่ 2 พัฒนาตนเองและการทำงานกับเด็กอย่างราบรื่นและต่อเนื่อง ทำให้มีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กสูงขึ้นถึง 2 ระดับในทั้งสามด้าน

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 3

ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครูคนที่ 3 เป็นหญิงสาวรูปร่างสูงใหญ่ ผิวคล้ำอายุ 35 ปี ทำงานว่องไว มีความเป็นตัวของตัวเองสูง ตามศาสตร์นพลักษณ์ครูคนที่ 3 มีแนวโน้มเป็นคนลักษณะเจ็ด(นักผจญภัย) เป็นคนที่ชอบสิ่งแปลกใหม่ รักความสนุกสนาน ช่างพูดคุย ปรับตัวง่าย ทำงานเร็วแต่ไม่รีบร้อน มีมนุษยสัมพันธ์ดีกับผู้ปกครอง

ครูคนที่ 3 จบปริญญาตรีสาขาการจัดการทั่วไป แล้วเรียนต่อระดับประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู จนได้ใบประกอบวิชาชีพครู เคยสอนเด็กชาวไทยภูเขาบนดอยมาก่อน หลังจากนั้นทำงานเป็นครู โรงเรียนสังกัดเทศบาลแห่งหนึ่ง โดยสอนชั้นละตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ก่อนลาออกมาสมัครเป็นครูอนุบาลที่โรงเรียนแห่งนี้ โดยได้รับมอบหมายให้สอนชั้นอนุบาล 1 อีก 1 ปี ต่อมาโรงเรียนมีการปรับอัตรากำลังของบุคลากรจึงได้รับมอบหมายให้เป็นครูประจำชั้นอนุบาล 2 ครูคนที่ 3 มีประสบการณ์ในการทำงานที่โรงเรียนนี้รวม 3 ปี ผู้บริหารท่านหนึ่งได้พูดถึงวิธีการดูแลเด็กของครูคนที่ 3 ว่า “เลี้ยงเด็กเหมือนเลี้ยงทหาร”

การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

2.1) ความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ

การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูคนที่ 3 เป็นคนใจร้อน พูดตรง หัวน สั้น เร็ว เสียงดัง ตัดสินใจเร็ว ไม่ค่อยสนใจใคร รอคอยไม่เป็น มักไม่ค่อยเท่าทันอารมณ์ตนเอง เมื่อคิดหรือตัดสินใจทำอะไร จะทำตามความต้องการของตนไปทันที โดยไม่ได้หยุดคิดไตร่ตรองให้รอบคอบก่อนว่า จะส่งผลกระทบต่อตนเองหรือผู้อื่นอย่างไร แต่ขณะเดียวกันก็ไม่ค่อยคาดหวังให้ผู้อื่นต้องเป็นอย่างที่ตนต้องการ

“เมื่อก่อน คำเดียวจบ จะไปก็ไป ไม่ทำก็ไม่ใช่ไร เราทำเอง”

“เป็นคนใจร้อน พูดตรงแล้วก็จบ ”

นอกจากนี้ ครูเป็นคนสนใจใฝ่รู้ ขยัน ชอบสิ่งแปลกๆใหม่ๆ ในเรื่องที่ตน

สนใจ

“เป็นคนพูดคำเดียวจบ ไม่ต่อเนื่อง ขยัน ใฝ่เรียนรู้ หาสิ่งใหม่ๆ กระจือหรือรัน หาความรู้ใส่ตัว จะไม่อยู่นิ่ง จะดัดแปลงนั่นนี่”

ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

การเป็นผู้ที่มีความสนใจของตนเองและทำตามความต้องการของตนเองเป็นที่ตั้ง จึงทำให้ครูไม่ได้สังเกตและเข้าใจในธรรมชาติและความต้องการของเด็ก ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก จึงมีลักษณะดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 1)

ครูคนที่ 3 ไม่เข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการเด็กปฐมวัย ไม่ให้ความสนใจในความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เป็นผู้ริเริ่มคิดกิจกรรม ควบคุม กับติดตามการทำกิจกรรม โดยใช้อำนาจ และเนื่องจากครูเป็นคนรวดเร็ว จึงมีแนวโน้มเร่งเด็กให้ทำงานเสร็จเร็วๆตามเวลาที่ครูวางแผนไว้ ให้ความสำคัญในการทำงานน้อย และคาดหวังความสำเร็จในงานของเด็กสูง เมื่อเด็กไม่สามารถทำในสิ่งที่คาดหวังก็จะโมโหและพยายามกดดันให้เด็กทำได้

“เมื่อก่อน ต้องทำให้ได้เดี๋ยวนี้ ทำใหม่ ลบใหม่ ไม่ได้ไม่ต้องกลับ ทำไม่ได้ ต้องได้ แต่กดดัน เกิดอารมณ์ เราไม่เปิดใจยอมรับว่าเด็กต่างกัน ถ้าเราบอกเด็กอย่างหนึ่งแล้วเด็กไปทำอีกอย่างหนึ่งจะรู้สึกกดดันว่าทำไมไม่ทำตามนี้ และไปกดดันเด็กต่อว่า ทำไมไม่ทำตามฉัน ให้เขียนตรงไหน ทำไมเธอไม่เขียน เป๊ะๆ ฉันอยากให้เธอทำ”

ความรักความผูกพัน (ระดับ 1)

จากบุคลิกของครูร่วมกับความไม่เข้าใจในธรรมชาติของเด็ก สะท้อนมาสู่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก จึงไม่ค่อยพบการแสดงออกถึงความรัก ความเมตตา ความอ่อนโยนและนุ่มนวล มักพบแต่การสั่ง การดุ การขู่ให้เด็กอยู่ในระบบที่ครูต้องการ ไม่มีการถามให้เด็กอธิบายปัญหาหรือเหตุผล ดังที่ผู้บริหารท่านหนึ่งกล่าวถึงครูคนที่ 3 ไว้ว่า “เลี้ยงเด็กเหมือนเลี้ยงทหาร”

“เมื่อก่อน ยินดี ถ้าคุณช้า คุณอดเข้าห้อง”

“ ‘ออกมาทำไม ใครให้ออก’ (ทำท่าทาง ทำเอา) มองด้วยสายตา เราตาโตอยู่แล้ว มอง เด็กก็หยุด แล้วจึงจะมากุยกัณฑ์หลัง”

“จะฟ้องอะไรหนักหนาเนี่ย ฟ้องมาก เดี่ยวเถอะ จะคุนฟ้อง เราคิดว่า ทำไมต้องฟ้อง ‘หยุดฟ้อง’ ‘เล่นแรงมา ตีกันเหอะ เดี่ยวโดน’”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 1)

ครูคนที่ 3 มีความสร้างสรรค์ ขยับหากิจกรรมศิลปะประดิษฐ์แปลกๆใหม่มาให้เด็กทำเป็นประจำ และหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ตลอดจนขยับหาแบบฝึกต่างๆมาให้เด็กทำ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบุคลิกของครูร่วมกับความไม่เข้าใจในธรรมชาติของเด็ก ส่งผลต่อบรรยากาศในการจัดกิจกรรมประจำวันตลอดจนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แม้จะมีกิจกรรมที่น่าสนใจเปลี่ยนใหม่อยู่เรื่อยๆ แต่บรรยากาศในชั้นเรียนของครูคนที่ 3 ก็เคร่งเครียด ด้วยบุคลิกของครูที่ขึงขัง เข้มงวด ชอบดุด่า และไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ผ่อนคลาย ทำให้เด็กรู้สึกไม่ค่อยมั่นคง ปลอดภัย ต้องทำงานกันเงียบๆ ไม่มีการพูดคุยกัน และรีบทำให้เสร็จเพราะกลัวครู เด็กไม่มีโอกาสได้เรียนรู้จากกันและกัน หรือมีเวลาที่จะค่อยๆทำความเข้าใจกับสิ่งที่ทำเพื่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่จากภายใน

“ดูมากคะ เช่น ไม่เสร็จก็ไม่ต้องกลับบ้าน ไม่ให้กลับบ้าน ทำไมไม่ทำการบ้านมา จะคุยทำไม เขียนไม่ได้ก็นั่งเขียนไป หนูไม่ชอบ ถ้าหนูไม่อยู่แล้วเด็กออกนอกห้อง จะออกมาทำไม ครูสั่งแล้วใช้ไหม ก็ดูนั่นแหละ ”

2.2) ความสามารถของครูที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเข้าร่วมกระบวนการ

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

หลังจากเข้าร่วมการวิจัย ครูคนที่ 3 ได้พัฒนาตนเองให้มีความเข้าใจในตนเองและผู้อื่นมากขึ้น จึงมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับครูคนอื่นและเด็ก แม้จะยังคงความคาดหวังหรือมาตรฐานของตัวเองในการตัดสินสิ่งต่างๆอยู่

“แต่เดี๋ยวนี้ เราเปลี่ยนแปลงตนเอง เด็กด้วย คนรอบข้าง มองคนข้างหลังมากขึ้น เข้าใจคนอื่นว่าเป็นยังไง ไม่ค่อยตรงเกินไป”

“ในส่วนของตัวเอง มีความสัมพันธ์กันมากขึ้นกับครูคนอื่น แต่เรายัง ‘เหมือนเดิม’ คือปลอมใครไม่เป็น พูดคำเดียวจบ ใจเย็นลง ไม่ใช่เรื่องของเรา เป็นตัวของตัวเอง เมื่อก่อนจะต่างคน ต่างอยู่ เป็นกลุ่ม แต่เดี๋ยวนี้คุยกันมากขึ้น ก็เข้าใจตนเอง แต่ก็ยังมีความอยากให้คนอื่นเป็นอย่างที่ตนเองอยากให้เป็น ก็มีความคับข้องใจ แต่พอกลับบ้านก็ เออ ช่างมันเถอะตัวคนอื่น อยากให้เขาเข้าใจบ้าง อยากให้เขารับสภาพว่า มันเป็นอย่างนี้ ก็ต้องรับสภาพ แต่ ‘ไม่จบ’ เราต้องมาทุกข์กับเขาอีกหรือ ‘กดดัน’ ความทุกข์ของเรา คือ ซัดใจ สงสาร ทำไมไม่เป็นอย่างที่เรายากให้เห็น อยากให้ทำ โกรธ ทำไมคิดได้แค่นี้”

2.2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

ครูเริ่มมีความเข้าใจตนเอง เปิดใจยอมรับตนเองตามความเป็นจริงมากขึ้น แต่ก็ยังยึดมั่นกับความคิดและมาตรฐานของตัวเองอยู่ บ่อยครั้งจึงมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กตามความเคยชินเดิม แม้ภายหลังจะตระหนักว่าตนน่าจะปฏิบัติต่อเด็กด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับวัยและความต้องการของเด็กมากกว่านี้ คุณลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก ดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 2)

ครูมีการเคารพยอมรับเด็กเพิ่มมากขึ้น แต่ก็ยังอยากให้เด็กเป็นไปอย่างใจตนเองอยู่ ทั้งนี้โดยครูก็ยอมรับว่าตนมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่ไม่สูง เพราะยังยึดอดีตของตนเองอยู่ การเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นในรอบที่ 1 คือ มีความยืดหยุ่นขึ้น แต่ไม่พบการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในรอบที่ 2

“เรื่องการยอมรับเด็กให้ 5 จาก 10 ยังยึดติดตัวเอง เอาใจเราเป็นหลักกว่าอยากให้เป็น อย่างที่ใจเราอยากให้เป็น ตัวเราเป็นเหมือนกับเป็นคนเสริม ให้เขาเป็นตัวหลัก”

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 2)

ในรอบที่ 1 ครูเริ่มเห็นตัวตนของเด็ก และมีการใส่ใจในความรู้สึกของเด็กมากขึ้น แต่ก็ยังเอาตนเองเป็นศูนย์กลางอยู่ โดยยังอยู่ในขั้นของการเปลี่ยนผ่าน คือ บางครั้งก็พยายามเข้าใจความแตกต่างระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก และความแตกต่างระหว่างเด็กแต่ละคน แต่บางครั้งก็กลับไปเอาตนเป็นศูนย์กลาง บ่อยครั้งที่ทำตามความเคยชิน แล้วก็มาพบว่าตนไม่ได้เอาใจใส่ความรู้สึกของเด็กเท่าที่ควร สัมพันธภาพที่ไม่สม่ำเสมอเช่นนี้ยังคงเดิมในรอบที่ 2

“ครูต้องการแบบนี้ แต่เด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน ถ้าเราแรงไปก็ไม่ดีทำให้เขาตื้อ ให้เรารู้จักเด็ก ทำให้รู้สึกว่าต้องถนอมเขานะ”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 2)

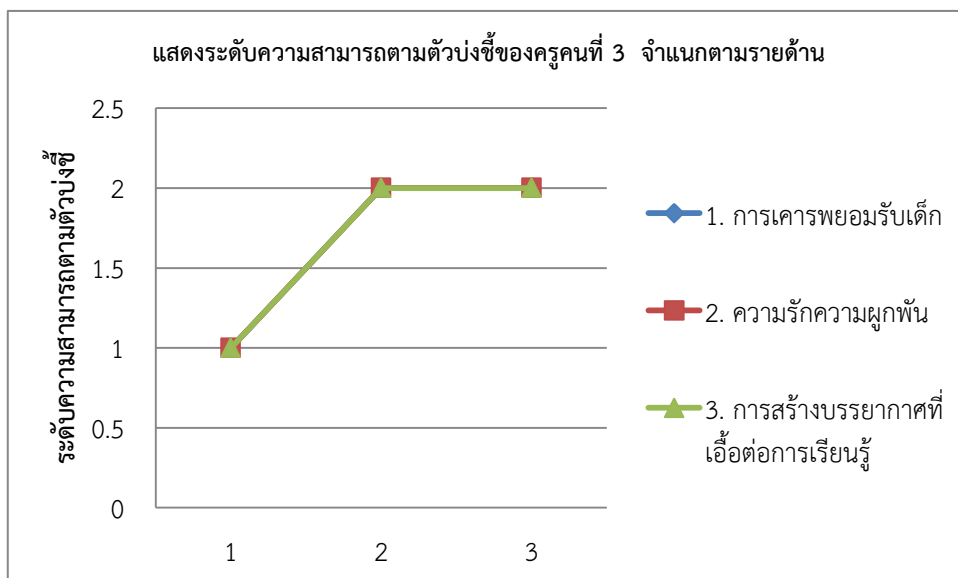
ในการทำงานเกี่ยวกับด้านความรักความผูกพัน บรรยากาศในการทำกิจวัตรประจำวันและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผ่อนคลาย และเป็นมิตรขึ้นบ้างเป็นบางโอกาส ครูมีความปรารถนาดีที่จะฝึกให้เด็กมีความสามารถในการรับผิดชอบตัวเอง แต่วิธีการบ่อยครั้งก็ยังคงเป็นไปในลักษณะของการควบคุม บังคับ ค่อนข้างเคร่งเครียด ซ้ำๆ จริงจัง ถึงแม้ว่าครูมีความกระตือรือร้นในการจัดทากิจกรรมที่แปลกใหม่มาให้เด็กได้เรียนรู้อยู่เสมอ และการเปลี่ยนแปลงของครูพบเฉพาะในรอบที่ 1 และค่อนข้างคงที่ในรอบที่ 2

“ถ้าล้มแปรง ลืมแก้ว จะพูดว่า “ทำไมไม่ถือกลับ ของๆเรา เราต้องรักของๆเรา” แล้วเด็กจะเดินดูของๆตัวเอง เอากลับ ก่อนนี้ มีคนมาเก็บให้ (เราจะบอกพี่เลี้ยงว่า) วางไว้ตรงนั้น จะให้เขาเดินไปเก็บเอง”

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 3 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภาพได้ดังนี้

ตารางที่ 19 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 3 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพ ฯ ด้าน	เส้นฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ผล การ พัฒนา
1. การเคารพยอมรับเด็ก	1	2	2	1
2. ความรักความผูกพัน	1	2	2	1
3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการ เรียนรู้	1	2	2	1

แผนภาพที่ 13 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 3 จำแนกตามรายด้าน

จากในตารางและแผนภูมิจะเห็นว่า ครูคนที่ 3 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กสูงขึ้น 1 ระดับ ทั้งสามด้าน กล่าวคือ ก่อนการวิจัยอยู่ในระดับต่ำ คือระดับ 1 ทั้งสามด้าน และได้พัฒนาขึ้นเป็นระดับ 2 ในทั้งสามด้านในรอบที่ 1 คือ ด้านการเฝ้าระวังดูแลเด็ก ด้านความรักและความผูกพัน และด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ แต่ในรอบที่ 2 การเปลี่ยนแปลงพบน้อย มีลักษณะคงที่และยังคงอยู่ในระดับเดิมทั้งสามด้าน

จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 3 เมื่อก่อนการวิจัยมีสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับต่ำ โดยมีลักษณะเป็นผู้ที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางสูง ทำให้สัมพันธ์ภาพกับเด็กมีลักษณะของครูเป็นศูนย์กลางด้วยเช่นเดียวกัน เมื่อเข้าร่วมการวิจัย ครูเริ่มมีความเข้าใจในตนเองและเด็กเพิ่มขึ้น จึงมีการเปลี่ยนแปลงที่ท่าของตนเองต่อครูอื่นและเด็ก แต่ก็ไม่สม่ำเสมอและไม่มากนัก ทำให้สัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กทั้งสามด้านดีขึ้น แต่ก็ยังไม่สม่ำเสมอและไม่มากนักเช่นเดียวกัน

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 4

ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครูคนที่ 4 เป็นหญิงร่างเล็ก ผอมบาง ผิวคล้ำ ไข่มุกยาวอายุ 50 ปี ตามศาสตร์ นพลักษณ์ มีแนวโน้มเป็นคนลักษณะสอง(ผู้ให้) เป็นคนที่ค่อนข้างช้า พูดน้อย ไม่ค่อยสูงส่งกับใคร มีความสามารถทางศิลปะ เวลาว่าง เช่น หลังเลิกเรียน ระหว่างรอส่งเด็ก หรือรอประชุม ครูคนที่ 4 จะหยิบงานผ้าขึ้นมาทำซึ่งครูจะมีกล่องเศษผ้าและอุปกรณ์การเย็บติดตัวเสมอ จะไม่ค่อยเข้ากลุ่มพูดคุยหยอกล้อเล่นกับใคร

ครูคนที่ 4 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากวิทยาลัยครูในจังหวัด ก่อนเข้าทำงานที่โรงเรียนแห่งนี้เคยเป็นครูในโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่ง โดยได้รับมอบหมายให้สอนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และประถมศึกษาปีที่ 6 ครูคนที่ 4 ทำงานเป็นเวลา 7 ปี จึงลาออก และสมัครเข้าทำงานที่โรงเรียนแห่งนี้ ปัจจุบันครูคนที่ 4 ได้รับมอบหมายให้สอนชั้นอนุบาล 2 ชีวิตการเป็นครูอนุบาลของครูคนที่ 4 เริ่มต้นจากการสังเกตและเลียนแบบวิธีการสอนของเพื่อนครูข้างห้องซึ่งไม่ได้เรียนมาทางสายการศึกษาปฐมวัยเช่นกัน ครูคนที่ 4 เป็นครูคนที่สองที่ทำงานยาวนานที่สุดในโรงเรียนแห่งนี้รองจากครูคนที่ 6 จนกล่าวได้ว่าครูคนที่ 4 ได้เผชิญทุกข์สุขในชีวิตพร้อมๆ กับการเติบโตเปลี่ยนแปลงของโรงเรียนแต่ละยุคสมัย ปัจจุบันครูคนที่ 4 ยังคงสอนชั้นอนุบาล 2 อยู่เช่นเดิม รวมมีประสบการณ์ในการทำงาน 18 ปี

การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

ก่อนเริ่มการวิจัยความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ

การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูคนที่ 4 เป็นคนเงียบๆ ชอบอยู่คนเดียว ไม่ค่อยสูงส่งกับใคร อาจเนื่องจาก

ครูมีวัยที่ห่างกันมากกับครุรุ่นหลัง ประกอบกับมีภาระทางบ้านที่ต้องรับผิดชอบและต้องกังวล ทำให้ไม่ค่อยได้เข้ากลุ่มกับใคร และไม่ค่อยเท่าทันตนเองในการทำงาน แม้จะไม่ถึงกับเหม่อลอยแต่ใจก็ไม่ค่อยจดจ่ออยู่กับเด็กหรือการทำงานกับเด็ก

“ชอบอยู่คนเดียว ไม่ชอบสูงส่งกับใคร เป็นคนเฉยๆ”

“บางครั้งเราอยากช่วยคนอื่นแต่มันช่วยไม่สำเร็จเราก็อึดใจ”

“ลึกลับเป็นคนใจอ่อน ขี้สงสารคน”

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก

เนื่องจากครูมีบุคลิกภาพแบบคนศูนย์ใจ ดังนั้นการคาดหวัง การเคี่ยวเข็ญ ขมขู่ บังคับจึงไม่ค่อยพบเห็นในการปฏิบัติของครู อย่างไรก็ตาม เนื่องจากครูมีความกังวลในเรื่องส่วนตัวอยู่เสมอ ครูคนที่ 4 จึงทำงานกับเด็กในลักษณะเนือยๆ เฉื่อยๆ ไม่ได้จดจ่ออยู่กับเด็ก ลักษณะความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กแต่ละด้าน จึงมีดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 2)

ครูมีความเข้าใจและใช้เวลาเด็กในการพัฒนาตนเอง เข้าใจจิตใจของเด็กในหลายด้าน ประกอบกับครูไม่สนใจเปรียบเทียบการสอนของตนเองและห้องอื่น วิธีการสอนของครูแม้จะเน้นการสอนอ่านเขียน ไม่ใช่การสอนแบบบูรณาการ แต่ก็ไม่ได้บังคับเคี่ยวเข็ญให้เด็กเขียนให้ได้ หากเป็นการอธิบายวิธีการทำแบบเรื่อยๆ ซ้ำๆ แล้วให้เด็กทำงานไปตามเวลาที่ตนต้องการ โดยมีครูเดินดูเด็กทำงานตามกลุ่ม แต่

ก็ไม่ได้กระตือรือร้นที่จะกระตุ้นความสนใจหรือแนะนำให้เด็กได้พัฒนาในเรื่องใดๆ เป็นการดูแลให้เด็กทำงานไปตามหน้าที่เป็นสำคัญ

“ถ้าคุยเรื่องเด็กเราก็จะเจียบ เราก็ค่อยๆ ฝึกไปก็จะได้ ถ้าเขาพร้อมเขาก็จะได้อัตโนมัติ”

ความรักความผูกพัน (ระดับ 2)

ครูแสดงความรักความผูกพันด้วยการสัมผัส กอด และใช้คำพูดชมเชยเด็กก่อนข้างบ้อย ซึ่งเป็นธรรมชาติของครูที่เป็นคนใจดี แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสังเกตและตอบสนองความต้องการของเด็กเป็นรายบุคคล การแสดงความรักจึงเป็นไปในลักษณะเรื่อยๆ โดยรวมๆ ทั้งชั้น และไม่ได้แสดงความสนใจที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอย่างมีความหมาย

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 1)

แม้ครู 2 จะดูเหมือนไม่เคี้ยวเข็ญเคร่งเครียดเหมือนครูอีกหลายคน

ที่ทำให้บรรยากาศการเรียนรู้มีลักษณะกดดัน เคร่งเครียด ไม่ปลอดภัยสำหรับเด็ก แต่ครู 2 ก็ไม่ได้ใส่ใจจริงจังต่อการเรียนรู้ของเด็ก การดูแลเด็กเป็นไปแบบเนือๆ เฉื่อยๆ การทำกิจกรรมต่างๆ ขาดทิศทางและไม่มีจุดหมายที่ชัดเจน จึงมีลักษณะของการเลี้ยงดูเด็กแต่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก

“ครูมีความเข้าใจและยอมรับพัฒนาการของเด็ก แต่ขาดทักษะเทคนิคทางการสอนเด็กปฐมวัย รวมทั้งกิจกรรมหรือมวลประสบการณ์ที่จะจัดให้เด็ก กล่าวคือ ครูไม่ได้เคี้ยวเข็ญให้เด็กอ่านเขียนอย่างจริงจังเหมือนครูห้องอื่น แต่ก็ไม่มีเทคนิควิธีสอนอย่างอื่นที่ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้เช่นเดียวกัน การให้เด็กทำกิจกรรมต่างๆ จึงขาดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนในการจัดกิจกรรม (บันทึกภาคสนาม, ผู้วิจัย)

“ครูมักสอนมาก อธิบายยาว เรื่อยๆ ยืดๆ ซ้ำๆ นำเสียไม่กระตุ้นความสนใจเด็ก” (.....)

2.2) ความสามารถของครูที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเข้าร่วมกระบวนการ

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

การเข้าร่วมการวิจัย ช่วยให้ครูเกิดการเข้าใจตนเองมากขึ้นและรู้จักเพื่อนร่วมงานและคนรอบข้างมากขึ้น จึงลดความคาดหวังในเรื่องต่างๆ ลง และมีความกระตือรือร้นที่จะทำความเข้าใจในความต้องการของเด็กมากขึ้น

“ ตอนนี้ ปล่อยวาง การไม่เก็บเรื่องคนอื่นเอามาคิด เรื่องความจริงใจ จากคำพูดของคนอื่น ไม่ใส่ใจคนอื่นมากแล้วทำให้ไม่เสียใจไม่เสียความรู้สึก”

“เปลี่ยนแปลงเรื่องความคาดหวังมากกว่าเรื่องอื่น เปลี่ยนควบคู่กันไป เปลี่ยนเรื่องความเป็นตัวของตัวเองด้วย ”

2.2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ครูคนที่ 4 มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเคารพยอมรับเด็กค่อนข้างช้า กล่าวคือ ใช้เวลาจนกระทั่งช่วงท้ายของการวิจัยคือ รอบที่ 2 จึงเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนจากระดับ 1 ขึ้นเป็นระดับ 2 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเป็นคนที่เกิดตัวและมีความกังวลใจในเรื่องต่างๆสูง จึงต้องการเวลานานพอสมควรในการทำความเข้าใจและเท่าทันอารมณ์ของตนเอง ในรอบที่ 2 พบว่า ครูมีความสนใจสังเกตเด็กอย่างจริงจังมากขึ้นเข้าใจเด็ก เข้าถึงจิตใจของเด็กได้ลึกซึ้งขึ้นกว่าเดิม การยอมรับเด็กเป็นไปด้วยความเข้าใจและใส่ใจไม่ใช่เป็นเพียงการปล่อยไปเรื่อยๆเหมือนแต่ก่อน

“ ลีๆ ค่อนข้างจะใจอ่อน ซ้ำสงสารคน เลยทำให้เราไม่คาดหวังกับเด็ก ถึงเวลาที่ค่อยทำ ทำไม่ได้ก็ไปเล่นก่อน”

“เราก็ค่อยๆเรียนรู้เด็กแต่ละคนว่าไม่เหมือนกัน มันเป็นนิสัยส่วนบุคคล สอนทีละชนิดทีละหน่อยค่อยๆป้อน เขาก็ได้ เช่น ก. ซึ่งเป็นเด็กพิเศษ เขาร้องไห้มาก ไม่ค่อยพูด กรีด ในปีที่แล้ว..... พอมาอยู่กับเรา เขาดีขึ้น ตอนนี้คุยเก่ง กล้ามเนื้อมือแม้ยังไม่ค่อยแข็งแรง แต่ระบายสีดีขึ้น เขียนตามรอยค่อนข้างดีแล้ว แต่เป็นตามที่ทำได้ การพูดจาดีขึ้น อ่านตัวหนังสือได้ นับเลขได้ ถ้าอ่านไม่ชัดก็เน้น”

“ เปลี่ยนแปลงเรื่องความคาดหวังมากกว่าเรื่องอื่น “

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ในทำนองเดียวกับด้าน การเคารพยอมรับเด็ก ครูคนที่ 4 ใช้เวลานานในการ

เปลี่ยนแปลงด้านความรักความผูกพัน โดยเปลี่ยนจากระดับ 2 ไปสู่ระดับ 3 เมื่ออยู่ในรอบที่ 2 โดยครูแสดงความรักความผูกพันกับเด็กอย่างมีความหมาย และให้ความสำคัญแก่เด็กเป็นรายบุคคลมากขึ้น มีการแสดงความใส่ใจที่จริงจังขึ้นกว่าเดิม บางครั้งมีการจัดกิจกรรมพิเศษกับเด็กในห้อง แยกต่างหากจากห้องอื่น บางครั้งครูคุยกับเด็กเหมือนเพื่อน

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้เป็นด้านที่ครูคนที่ 4 พัฒนาได้มากที่สุด โดยพัฒนาจากระดับ 1 ขึ้นเป็นระดับ 2 ในรอบที่ 1 และระดับ 3 ในรอบที่ 2 ทั้งนี้นอกจากการเข้าร่วมการวิจัยที่ช่วยให้ครูเกิดความเข้าใจ เท่าทันตนเองมากขึ้น และมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นในเรื่องธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กปฐมวัยแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งผลทางบวกต่อการทำงานกับเด็กของครูคนที่ 4 ด้วย กล่าวคือ ช่วงหลังของการวิจัย โรงเรียนมีนโยบายใหม่ชัดเจนที่เน้นการสอนแบบบูรณาการ มีการตรวจการเตรียมการสอนล่วงหน้า เดิมครูคนที่ 4 มักทำงานเงียบๆคนเดียวไม่ยุ่งกับใคร เมื่อมีครู 3 ย้ายลงมาสอนชั้นอนุบาล 2 ซึ่งเป็นระดับเดียวกัน ครู

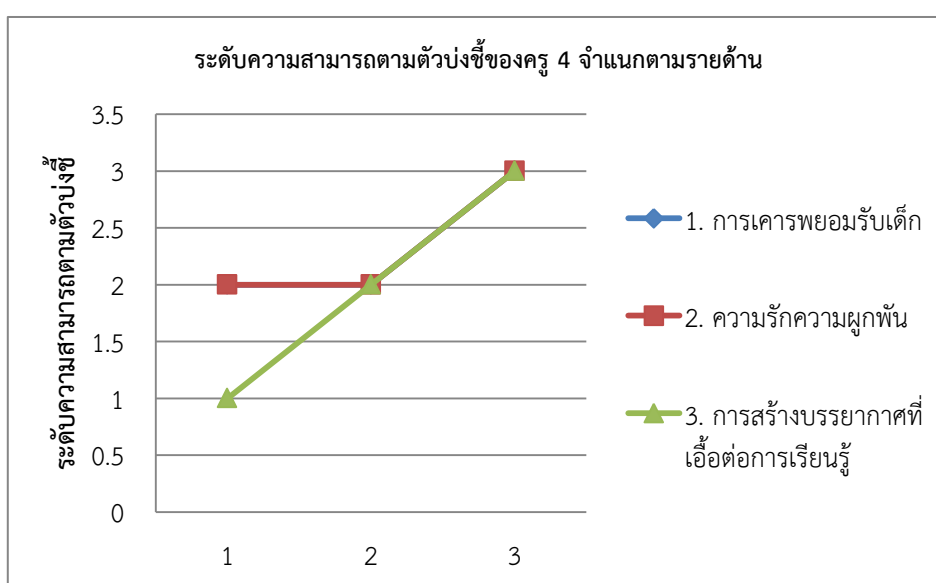
คนที่ 4 จึงเหมือนมีเพื่อนคอยปรึกษาเกี่ยวกับการสอน ทำให้ครูมีความกระตือรือร้นในการจัดกิจกรรม และมีความคิดใหม่ๆ ในการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กมากขึ้น ซึ่งทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้มากขึ้น รวมทั้งตัวครูเองก็ดูมีชีวิตชีวามากขึ้นด้วย บรรยากาศในชั้นเรียนจึงเปลี่ยนไปอย่างต่อเนื่องในทางที่มีการกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็กด้วยกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัย ครูมีความกระตือรือร้นที่จะช่วยกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจและเข้าร่วมในกิจกรรม เกิดการเรียนรู้และพัฒนาในด้านต่างๆ ไม่จำกัดเฉพาะการคัด อ่านออกเขียนได้ เด็กๆ ได้เรียนรู้อย่างมีความหมายมากขึ้น และมีส่วนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเองเพิ่มขึ้นด้วย

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 4 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภาพได้ดังนี้

ตารางที่ 20 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 4 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพ ด้าน	เส้นฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ผลการ พัฒนา
1. การเคารพยอมรับเด็ก	2	2	3	1
2. ความรักความผูกพัน	2	2	3	1
3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการ เรียนรู้	1	2	3	2

แผนภาพที่ 14 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 4 จำแนกตามรายด้าน

จากในตารางและแผนภาพจะเห็นว่า ครูคนที่ 4 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กสูงขึ้นทั้งสามด้าน กล่าวคือ ก่อนการวิจัย ด้านการเคารพยอมรับเด็ก และด้านความรักความผูกพัน อยู่ระดับ 2 การเปลี่ยนแปลงในรอบที่ 1 ไม่ชัดเจนยังคงอยู่ระดับเดิม แล้วพัฒนาขึ้นเป็นระดับ 3 ในรอบที่ 2 ทั้งสองด้าน ส่วนด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จากระดับ 1 พัฒนาขึ้นเป็นระดับ 2 ในรอบที่ 1 และพัฒนาต่อไปเป็นระดับ 3 ในรอบ ที่ 2 จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 4 เมื่อก่อนการวิจัยมีสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับค่อนข้างต่ำ โดยมีความนุ่มนวล อ่อนโยนเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และเมื่อมีความเข้าใจในตนเองและเด็กดีขึ้น ประกอบกับการได้รับนโยบายที่ชัดเจนของทางโรงเรียนให้ส่งเสริมพัฒนาการไปในทิศทางที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่ได้รับในการวิจัย ก็ช่วยให้ครูคนที่ 4 พัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กให้ดีขึ้น

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 5

ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครูคนที่ 5 เป็นหญิงสาวค่อนข้างตัวม ผิวขาวเหลือง ผมยาว อายุ 38 ปี ตามศาสตร์นพลักษณ์ครูคนที่ 5 มีแนวโน้มเป็นคนลักษณะหนึ่ง(คนเนี้ยบ) เป็นคนที่มีความมุ่งมั่น จริงจัง ชัดเจน ใสใจกฎระเบียบ มีความตั้งใจในการสอนและเป็นผู้ที่เปิดรับสิ่งใหม่ๆ แต่ก็ไม่ค่อยได้สูงส่งกับเพื่อนครูมากนัก มักเห็นครูคนที่ 5 ซุกอยู่แต่กับเด็กในห้องเรียน

ครูคนที่ 5 สำเร็จการศึกษาสาขาสังคมศึกษา ในพ.ศ. 2543 ทำงานครั้งแรกเป็นช่างศิลป์ของหน่วยงานแห่งหนึ่ง ระหว่างทำงานได้เรียนภาคค่ำควบคู่ไปด้วยจนสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หลังจากนั้นได้ย้ายสถานที่ทำงานอีก 2-3 แห่ง จนกระทั่งโรงเรียนอนุบาลแห่งนี้เปิดรับสมัครครูชั้นอนุบาล 1 เพื่อทดแทนครูคนเดิมที่มีปัญหาสุขภาพ ครูคนที่ 5 จึงได้สมัครเข้าเป็นครูโดยได้รับมอบหมายให้สอนเด็กชั้นอนุบาล 1 หนึ่งปีต่อมาได้รับมอบหมายให้สอนชั้นอนุบาล 2 จนกระทั่งถึงปัจจุบัน รวมมีประสบการณ์ในการทำงาน 3 ปี

2) การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

2.1) ความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ

2.1.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูคนที่ 5 เป็นคนพูดตรง เกรงเครียด จริงจัง มีระบบระเบียบในการทำงาน มีการวางแผน คิดก่อนทำ มีความรับผิดชอบสูง มีมาตรฐานที่ตนกำหนดและพยายามให้คนอื่นเป็นไปตามมาตรฐานของตน บางครั้งคำนึงถึงแต่กฎเกณฑ์ทำให้ลืมนึกถึงคนอื่น เมื่อมีเรื่องเข้ามากระทบจะมีวิธีแก้ปัญหาเพียงวิธีเดียวคือ ตอบโต้ทันที โดยไม่หยุดคิดว่าจะมีผลกระทบถึงตนเองและคนอื่นในด้านต่างๆอย่างไร

“เป็นคนมีระเบียบ วางแผนในการทำงาน คิดก่อนทำ แต่ข้อเสียคือ บางครั้งอารมณ์ร้อน พูดแล้วเหมือนคิดน้อยไป ลืมคิดถึงคนอื่น ลืมคิดถึงตัวเอง”

“อารมณ์ร้อน ตรงเกินไป คิดอย่างไรพูดอย่างนั้น กับเพื่อนอาจตรงเกินไป พูดโผงผางเกินไป”

“เครียดเกินไป ตึงเกินไป ขวางโลก มองเห็นใครหรืออะไรไม่เป็นระเบียบก็จะพูด จะบ่น อายากให้คนอื่นเหมือนตนเอง”

“แต่ก่อนพอเขาพูดมากก็จะตอบโต้กลับทุกอย่างที่รู้ว่าไม่เกิดประโยชน์ในการตอบโต้ แต่ก็ยังทำ”

“เมื่อก่อนกฎระเบียบต้องมาก่อน ทุกอย่างต้องเป็นกฎ ไม่ว่าจะตัวเอง
ครอบครัว เพื่อน”

2.1.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

จากบุคลิกที่เป็นคนใจร้อน จริงจัง ตั้งใจในการทำงานและเคร่งครัดใน
กฎระเบียบ ผนวกกับขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องและพัฒนาการของเด็ก ทำให้จัดการเรียนการ
สอนและการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กเป็นไปในลักษณะครูเป็นศูนย์กลาง การสร้างสัมพันธ์ภาพของครูกับ
เด็ก ในระยะก่อนการวิจัยมีลักษณะดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 2)

ครูคนที่ 5 เป็นครูที่ตั้งใจสอนและมีความเอาใจใส่ต่อเด็ก มีความหวังดีต่อเด็กและเห็นความสำคัญของ
การฝึกอบรมให้เด็กมีความรู้และเป็นคนดี แต่เนื่องจากขาดความเข้าใจเกี่ยวกับตนเองและเด็ก จึงยึด
ตนเองเป็นศูนย์กลาง ยังไม่เข้าใจเด็ก ไม่ได้มองเด็กอย่างลึกซึ้ง ยังใช้ตนเองเป็นศูนย์กลางในการสอน
โดยวางแผนกิจกรรมแล้วให้เด็กทำ และคาดหวังว่าเด็กทุกคนจะต้องทำงานที่ครูวางแผนหรือออกแบบ
ไว้ได้ หากเด็กทำไม่ได้ก็จะหงุดหงิด โมโห โดยแสดงออกผ่านการบ่น การดู และการลงโทษที่เข้มงวด
ครูยังไม่เข้าใจว่าเด็กแต่ละคนมีความถนัด ความต้องการและความสนใจที่แตกต่างกัน และครูยังมี
เทคนิควิธีการที่จำกัดในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็ก

“ถ้าเด็กทำงานผิดจากที่เราต้องการ เมื่อก่อนจะให้ลบทันที เหมือนปิดกั้นเขา เช่น ให้อวดรถ แต่อวด
ต้นไม้ จะพูดเลยว่าสิ่งที่ให้ทำ ทำไม่ทำ ทำไม่ทำอย่างนี้....”

“ถ้าเด็กทำงานที่ครูให้ทำไม่ได้ เมื่อก่อนจะโมโห ‘ทำไมทำไม่ได้ลูก ทำไมไม่ดูเพื่อน.....’ เมื่อก่อน
ความวุ่นวาย โทษเพื่อน ฟ้องหรือทำเพื่อนเจ็บโดยไม่ตั้งใจ ถ้าเป็นเมื่อก่อน จัดการเลย เอาออกจาก
กลุ่ม ไปยืนข้างในห้องให้สงบ ทำโทษ ให้นั่งห่างจากเพื่อน ไม่ให้เข้าสังคมกับเพื่อน ”

“เมื่อก่อนจะมองเด็กแค่ผิวเผิน อยากให้เขาเป็นอย่างไรเรา บางคนไม่เป็นระเบียบ บางคนก็มีระเบียบ
มาก จะไม่ปล่อยวาง จะติงเวลาเด็กไม่เป็นไปตามกติกา จะโมโห จะว่าเด็ก แต่จะค่อยๆพูด แต่คำพูด
เราอาจจะไม่ได้ตรงตรงมากนัก บางคำอาจทำร้ายจิตใจเด็กได้ เช่น ให้เด็กวาดภาพแต่เด็กไม่วาดใน
สิ่งที่สั่งก็จะถามเด็กว่า ‘คุณครูไม่ได้ให้เธาวาดแบบนี้ เธาวาดอะไร’ ซึ่งเป็นคำพูดที่ชะงักพัฒนาการ
ของเด็ก.....”

“ บางครั้งคิดว่าเด็กเขาได้พอหรือยัง กลัวว่าไม่เต็มร้อย.....”

ความรักความผูกพัน (ระดับ 2)

ก่อนเข้าร่วมการวิจัย ครูคนที่ 5 แสดงความรักความผูกพันต่อเด็กด้วยการสัมผัสเนื้อตัว การกอด
โดยเฉพาะเมื่อก่อนมีความทุกข์ ร้องไห้ ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของครู แต่เมื่อก่อนไม่ทำตามที่

กำหนดให้หรือทำไม่ได้ มักจะไม่พอใจ ใช้น้ำเสียงค่อนข้างดุ ดั่ง มีการแสดงท่าทางและใช้คำพูดทางลบ และคาดโทษ

“ตอนก่อน บางครั้งกอด พุดคุยด้วย”

“เวลาที่เด็กร้องไห้ เราก็เข้าไปคุยไปกอดไปสัมผัสเขา ช่วงแรกๆอาจน้อยคน”

“ก่อนเข้าอบรม เสียงจะเหมือนนักร้อง จะคุยเสียงดัง”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 2)

ครูเป็นคนเอาใจใส่และตั้งใจสอน เด็กจึงได้อยู่ในบรรยากาศของความใส่ใจและมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน สามารถรู้ได้ล่วงหน้าว่าจะเป็นอย่างไร ไม่สับสนวุ่นวาย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากธรรมชาติของครูเป็นคนเคร่งเครียดจริงจัง บรรยากาศของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการทำกิจวัตรประจำวัน จึงเน้นไปในเรื่องความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชั้นเรียน ครูจะกำกับ ดูแล อย่างเคร่งครัด ด้วยสายตาและการดู การปราม ตลอดจนการลงโทษ เพื่อควบคุมเด็กให้อยู่ในระเบียบและทำงานที่ครูสั่งให้ทำ จึงเป็นบรรยากาศที่ค่อนข้างเคร่งเครียด ไม่ผ่อนคลาย และไม่มั่นคงปลอดภัยเท่าที่ควร

2.2) ความสามารถของครูที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเข้าร่วมกระบวนการ

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ด้วยธรรมชาติที่เป็นคนมีความรับผิดชอบสูงและเอาจริงเอาจัง ประกอบกับเป็นคนที่เปิดรับความรู้ใหม่ๆ เมื่อเข้าร่วมการวิจัย ครูได้รับความรู้และการฝึกฝนทำให้รู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้นอย่างชัดเจน และนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาพัฒนาตนเองอย่างจริงจัง พยายามสำรวจตนเองและเปลี่ยนแปลงตัวเองด้วยการละจุดด้อยของตนคือ ความตึง ความแรง ความตรง การยึดกฎระเบียบที่เคร่งเครียดมากเกินไป ครูมีการพัฒนาโดยคิดก่อนพูดมากขึ้นเนื่องจากเข้าใจในตัวเองและบุคคลอื่นมากขึ้น และเข้าใจความจริงที่ว่า เราไม่สามารถแก้ไขคนอื่นได้นอกจากแก้ไขตนเอง การเข้าใจความจริงข้อนี้ทำให้จิตใจของครูสงบสุข เบาสบายและมองโลกในแง่บวกมากขึ้น เมื่อมีการกระทบกระทั่งกับผู้อื่นก็ไม่เกิดความทุกข์มากเท่าเดิม

“ในเรื่องการเข้าใจตนเอง เปลี่ยนทุกอย่าง เปลี่ยนตัวเอง เบาลง หลักๆคือ ใจ สงบนิ่ง เย็นขึ้น ใจมีความสุขขึ้น มองอะไรก็เป็นบวกเพิ่มขึ้น เปลี่ยนในทุกๆประเด็น หนูเบาลง”

“สิ่งที่เราคิดว่าทำดีแล้วคือการรู้จักตนเอง จากสิ่งที่เราเคยขึ้น โมโหอะไรบ่อยๆ มันเบาเยอะ 3-9 มันทำให้เรามีสติ ไม่ว่าจะที่ทำงาน ที่บ้าน มันเบาไปหมด ใจสิ่งที่เคยพูดแรงๆ ทั้งหมดมันเบาหมด”

“เราคิดว่าเราเบา เราซอฟท์ลง เราก็รู้สึกดีขึ้น เราไม่เจ็บด้วย การกระทบมันเฉยลง”

“หลังจากเข้าอบรมก็เข้าใจความเป็นตัวตนของบุคคลมากขึ้น และเข้าใจว่าเราไม่สามารถที่จะแก้ไขคนอื่นได้ นอกจากการแก้ที่ตัวเราเอง ทำให้เราเบาที่ตัวเองมากกว่า เพราะเรากำหนดคนอื่นไม่ได้ ต้องกำหนดตัวเราเอง”

“..... พอได้เรียนรู้ ได้อบรม มันมีมุมให้คิดกว้างขึ้น ให้ได้คิดก่อนพูด ให้ได้ไตร่ตรองในคำพูดของคนอื่น ก็เลยทำให้เย็นลง ไม่อยากจะทำตอบโต้”

“ความรู้สึกนึกคิดก็เบาลงทุกด้าน ไม่ว่าจะเรื่องการทำงาน เมื่อก่อนกฎระเบียบต้องมาก่อน ทุกอย่างต้องเป็นกฎ ไม่ว่าจะตัวเอง ครอบครัว เพื่อน”

“เรื่องที่โรงเรียนก็ไม่ค่อยมีประเด็นแล้ว รู้ตัวเก็บได้ทัน โมโห พอรู้ทันในใจก็จะเปลี่ยนไป เบาลง กับแฟนจะเห็นชัด”

2.2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

เมื่อครูมีการเปลี่ยนแปลงตนเอง ละวางการยึดมั่นในเรื่องความเคร่งเครียด ในกฎเกณฑ์และความสมบูรณ์แบบ เข้าใจความจริงว่าต้องเปลี่ยนที่ตนเอง การเปลี่ยนแปลงตนเอง ส่งผลต่อความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก ในแง่ของความพยายามที่จะเข้าใจเด็กให้ลึกซึ้งมากขึ้นและที่ท่าต่อเด็กที่เป็นทางบวกมากขึ้น ดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 4)

ครูคนที่ 5 มีการเปลี่ยนแปลงตนเองในการเคารพยอมรับเด็กอย่างต่อเนื่อง ตลอดช่วงของการวิจัย โดยครูเริ่มสังเกตเด็กอย่างละเอียด และพยายามค้นหาแนวทางในการช่วยเหลือเด็กแต่ละคนที่ต่างกัน ในส่วนของการสอน ครูลดความคาดหวังกับเด็กโดยคำนึงถึง ธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากขึ้น มีการฟังเด็ก อธิบายชี้แจงเหตุผลกับเด็ก และให้ความสนใจ ในความคิดความรู้สึกของเด็ก และพยายามหาวิธีการใหม่ที่ได้ผลดีกว่าในระยะยาวมาใช้กับเด็ก ดังนี้

“เดี๋ยวนี้หลังจากอบรม ก็จะเข้าใจและใช้คำพูดหรือน้ำเสียงที่เบาลงมาก และเปลี่ยนคำพูด เช่น ‘หนูกำลังวาดรูปอะไรลูก’ ‘คุณครูให้หนูวาดรูปอะไรเอ่ย’ ซึ่งเป็นคำถามมากขึ้น ก็เข้าใจความแตกต่างมากขึ้น เข้าใจเด็กมากขึ้นและเชื่อมั่นในสิ่งที่เขาเป็น....ทุกวันนี้ก็เข้าใจว่าเด็กก็คือเด็ก เขามีชีวิตจิตใจ เราจะติงกับเขามากไม่ได้ เหมือนบิบบิเขามากเกินไป รู้สึกว่าตัวเองผ่อนลง มองต่างมุมมากขึ้น”

“เดี๋ยวนี้ ปล่อยเขาไปให้เขาทำไปตามใจ อาจพลิกแพลงไปแต่เขาก็มีในส่วนอื่น ก็จะปล่อยอิสระ ให้เล่าเรื่องที่อยู่ยากทำ ไม่ค่อยโมโหถ้าไม่หนักจริง มีบางคนที่หนัก เช่น เล่นเกมเพื่อน ก็จะเอาออกไปให้สงบแล้วค่อยกลับมาทำ...”

“เมื่อก่อนจะโมโห ทำไมทำไมไม่ได้... ตอนนี้นึกว่าเขาคงแป่วไป เตี้ยวนี้เข้าหาเด็ก ค่อยๆพูดคุยให้เข้าใจ ให้ดูเพื่อน ทำตัวอย่างให้เขาดู ‘ลองซิลูก ลองทำอันนี้ซิ’ เด็กมีความรู้สึกอบอุ่นกับเรา แล้วเขาจะค่อยๆทำไปได้เอง”

“ถ้าเขาแกล้งเพื่อน ให้ขอโทษ อธิบายเหตุผล ถามย้อนว่าถ้าเป็นเรา ถ้าทำเพื่อนเจ็บโดยไม่ตั้งใจก็ให้ขอโทษเพื่อน”

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 4)

ในทำนองเดียวกับด้านแรก ครูคนที่ 5 มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและเห็นได้ชัดในด้านความรักความผูกพัน ครูแสดงความรักความผูกพันกับเด็กมากขึ้น มีเทคนิควิธีการที่หลากหลายขึ้นในการแสดงความรัก ได้แก่ การชม การกอด มีการใส่ใจในความรู้สึกของเด็ก ใช้คำพูดให้กำลังใจ ด้วยน้ำเสียงที่เบาลง อ่อนโยนขึ้น และมีสีหน้าท่าทางที่นุ่มนวลขึ้น ไม่ดูแต่ใช้การอธิบาย พูดคุยด้วยเหตุผล ด้วยน้ำเสียงที่สงบและเมตตา

“ตอนหลัง ถ้าเด็กทำได้ดี จะชม โดยบอกว่า เพื่อนควรเอาเป็นตัวอย่าง แล้วให้เพื่อนตบมือให้ก่อนแค่ชม ไม่มีกอด จับบ่านิดหน่อย ไม่ได้ให้เพื่อนช่วยกันให้กำลังใจ เหมือนกับเขาได้ทวีคูณขึ้นมา ได้มีใจที่อยากทำ “

“เวลาพูดกับเด็ก จะใช้น้ำเสียงที่เบาลงมาก และเปลี่ยนคำพูด”

“เด็กๆแค่ดูไม่ถึงกับคาดโทษ ตอนก่อนมี เราจัดระเบียบมาส่วนหนึ่งแล้ว“

“เวลาเด็กเสียใจ เราก็ปลอบพูดคุยด้วย ถามว่าเกิดอะไรขึ้นกับตัวเขา เช่น โดนเพื่อนรังแก ก็เข้าไปพูดคุย ‘หนูเป็นยังไงคะลูก คุณครูพาไปเที่ยวนะ’ เราไปถามเขาก็ตอบ”

“ตอนนี้ พูดด้วยเหตุผล เช่น ตอบไปคนละอย่างกับสิ่งที่เราถาม จะใช้คำถามตะล่อมใหม่ เพื่อให้เขาประเด็น เมื่อก่อนส่วนมากไม่ค่อยมี ถ้าเขาทำไม่ได้จริงๆ เกเร แยกกลุ่ม นั่งสงบ”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบ

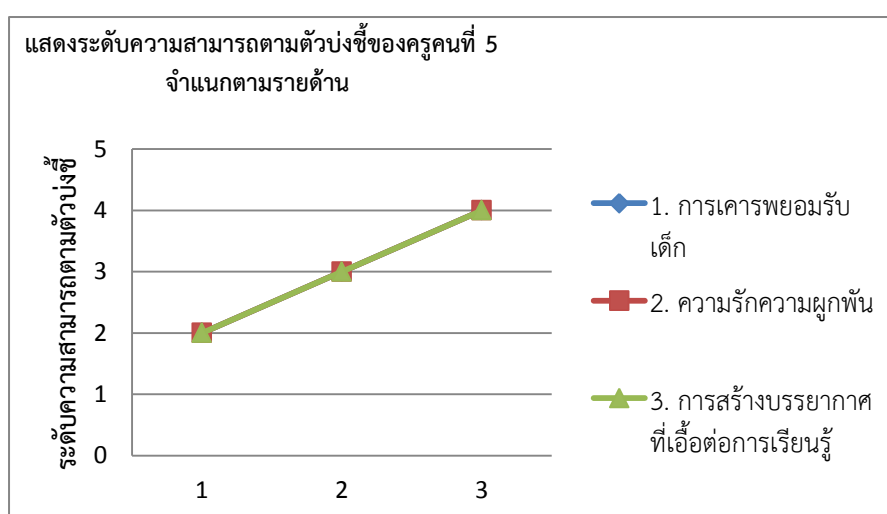
ที่ 2 ระดับ 4)

ในทำนองเดียวกับสองด้านแรก ครูมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่เห็นได้ชัดและต่อเนื่อง เนื่องจากครูเป็นผู้ที่เปิดรับสิ่งใหม่และพยายามนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ ทั้งจากการเข้าร่วมกระบวนการของการวิจัย และการรับนโยบายใหม่ที่โรงเรียนกำหนดและการพัฒนาแนวทางการจัดประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้ จึงทำให้วิธีการจัดประสบการณ์ของครูเปลี่ยนไปอย่างชัดเจน โดยครูสามารถจัดประสบการณ์แบบบูรณาการที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางได้ดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งท่าทีที่เปลี่ยนไปของครูก็ทำให้บรรยากาศการเรียนรู้ภายในชั้นเรียนเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา เด็กรู้สึกมั่นคงปลอดภัย และได้รับการกระตุ้นให้เกิดความสนใจใคร่รู้อย่างเหมาะสมกับวัย

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 5 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภาพได้ดังนี้

ตารางที่ 21 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 5 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพฯ ด้าน	เส้นฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ผลการพัฒนา
1. การเคารพยอมรับเด็ก	2	3	4	2
2. ความรักความผูกพัน	2	3	4	2
3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	2	3	4	2

แผนภาพที่ 15 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 5 จำแนกตามรายด้าน

จากในตารางและแผนภูมิจะเห็นว่า ครูคนที่ 5 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กสูงขึ้นจนถึงระดับที่สูงที่สุดที่ทำได้ของทั้งกลุ่มทั้งสามด้าน คือ ระดับ 4 กล่าวคือ ก่อนการวิจัย ทั้งสามด้าน คือ ด้านการเคารพยอมรับเด็ก ด้านความรักความผูกพัน และด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คือ ระดับ 2 แล้วพัฒนาขึ้นเป็นระดับ 3 ในรอบที่ 1 และพัฒนาต่อไปจนถึงระดับ 4 ในรอบที่ 2

จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 5 เมื่อก่อนการวิจัยมีสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับค่อนข้างต่ำ โดยที่ เป็นผู้ที่มีความปรารถนาดีต่อเด็กและเอาใจใส่เด็กอย่างจริงจัง หากแต่ขาดความเข้าใจในตนเองและความเข้าใจในเด็กที่ถูกต้อง เมื่อเข้าร่วมการวิจัย ได้มีความเข้าใจที่ชัดเจน ประกอบกับเป็นคนเปิดรับ และพยายามพัฒนาตนเองอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ก็สามารถพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพกับเด็กทั้งสามด้านได้ไปจนถึงระดับสูง

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 6

- 1) ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครูคนที่ 6 เป็นสตรีร่างเล็กอายุ 48 ปี ผมหยาว สวมแว่นตา ท่าทางมุ่งมั่น ตามศาสตร์นพ
ลักษณะครูคนที่ 6 มีแนวโน้มเป็นคนลักษณะหนึ่ง(คนเนียบ) ครูคนที่ 6 เป็นหัวหน้าสายชั้นอนุบาล
เป็นคนมีความรับผิดชอบสูง เคร่งครัดในกฎเกณฑ์กติกา เป็นครูอีกคนหนึ่งที่ถูกปกครองให้ความ
ไว้วางใจและยกย่องว่าเป็นผู้ที่สอนดี ทุ่มเทให้แก่การสอน ห้องเรียนของครูคนที่ 6 เป็นระเบียบ
เรียบร้อย แต่มีเสียงดังทั้งจากครูและเด็ก เด็กๆอยู่ในระเบียบวินัย ถอดรองเท้าเรียบร้อย เดินเป็นแถว
แม้จะเน้นความเป็นระเบียบ แต่ก็มีบรรยากาศของความมั่นคงปลอดภัยตามแนวที่ครูกำหนดอยู่

“เด็กห้องหนูพูดตรงๆ คุณครูสั่งมาว่าห้ามโกหก โตขึ้นจะไม่มีคนคบ..... งานของเด็กที่เราให้
ทำจะไม่ให้ค้าง งานหนูต้องเสร็จ มีแค่คนสองคนที่ไม่ได้จริงๆ..... ห้องหนูเป็นระเบียบ ที่เป็นแบบนี้
เพราะตัวเราเป็นแบบนี้”

ครูคนที่ 6 สำเร็จการศึกษาสาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ เริ่มเข้าทำงานที่โรงเรียนอนุบาลแห่ง
นี้ในปี พ.ศ. 2535 หลังจากทีโรงเรียนเพิ่งก่อตั้งได้ 3 ปีซึ่งมีเพียง 3 ห้องเรียนและมีนักเรียนไม่เกิน 30
คน ครูคนที่ 6 เป็นครูที่ทำงานที่โรงเรียนแห่งนี้มายาวนานที่สุดคือ 22 ปีซึ่งได้เติบโตเปลี่ยนแปลง
ผ่านสุขและทุกข์มาพร้อมๆกับการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนครั้งแล้วครั้งเล่า ครูคนที่ 6 จึงเป็นพี่ใหญ่
และที่พึ่งของครูคนอื่นๆ รวมทั้งถึงพี่เลี้ยงและคนงานทั้งหมดในโรงเรียน ครูคนที่ 6 มักรับบทเป็น
หัวหน้า”ออกโรง”ในเรื่องต่างๆทั้งที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนและเรื่องอื่นๆที่เกิดขึ้นในโรงเรียนทุก
เรื่อง ซึ่งเพื่อนครู พี่เลี้ยงหรือคนงานมีความอดอดัดคับข้องใจแต่ไม่กล้าพูดกับฝ่ายบริหาร

เนื่องจากเป็นครูยุคบุกเบิกของโรงเรียนไม่ได้เรียนจบทางสายการศึกษา วิธีการสอนเด็ก
ปฐมวัยในระยะเริ่มแรกจึงเกิดจากการนำประสบการณ์การเรียนในวัยเด็ก การสังเกตการสอนและ
การให้คำแนะนำของครูรุ่นพี่ซึ่งเน้นการสอนแบบยึดครูเป็นหลัก การได้รับแรงเสริมจากคำชื่นชมของ
ผู้ปกครองทำให้ยิ่งเกิดความเชื่อมั่นในวิธีการสอนที่ผ่านมามีว่า เป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการ
สอนเด็กอนุบาล

“เมื่อก่อนพี่สอนอยู่ (นามสมมติ) สอนเด็กอนุบาลก็ไม่ว่าสอนอย่างไร รู้แต่ว่าต้องทำให้
เด็กได้อ่านออกเขียนได้ ก็ทุ่มเทดีใจมาก แล้วเด็กรุ่นแรกที่สอนก็ไปสอบเข้าโรงเรียนสาธิตประจำ
จังหวัดได้หลายคน ดิฉันที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 5 ที่ 6 หลายคนมาก แต่พี่ก็ไม่ว่าหรือว่าตัวเองทำดีหรือเปล่า
แต่ก็มีผู้ปกครองที่ลูกสอบไม่ติดโทรมาหา ในใจก็คิดว่าต้องโดนต่อว่าแน่ๆเลย ปรากฏว่าผู้ปกครองกลับ
บอกว่า ผมชื่นชมคุณครูมากที่คุณครูสอนเด็กได้ดี ครูทำถูกแล้ว ผมรู้ว่าลูกผมมันคงไม่ได้จริงๆ
เพราะเพื่อนๆคนอื่นก็สอบติดกันหมด”

2) การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

2.1) ความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ

2.1.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูคนที่ 6 เป็นคนตรง เสียงดัง โผงผาง เป็นระเบียบ มีความรับผิดชอบสูงและมีลักษณะที่จะต้องพูดในสิ่งที่ไม่เห็นด้วยและเห็นว่าไม่ถูกต้อง มีความจริงใจและฟังพาได้ การโต้ตอบต่อสถานการณ์ต่างๆทันทีที่มาจาก การตัดสินใจว่าสิ่งนั้นถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ไม่หยุดคิดถึงผลกระทบอื่นที่อาจตามมาโดยเฉพาะในเรื่องความรู้สึกของผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีลักษณะของการตัดสินใจที่ยึดกฎเกณฑ์อย่างเด็ดขาดว่า ไม่ขาวก็ดำ และสิ่งใดไม่ถูกต้องก็ต้องแก้ไขทันทีด้วยวิธีเดียวคือแก้ตรงๆ

“เป็นคนเสียงดัง พูดโผงผางโววายวาย เหมือนเราไม่กลัวใคร แต่จริงๆเรากลัว เราตรงเกินไป เสียงดัง ธรรมดาเป็นแนวหน้า ”

“ โววายวายเกินตัว พูดตรงไป ตรงเกินไป แต่ยุติธรรม “

“ แต่ก่อนไม่ฟังใคร ฉันถูก ก็ฉันถูก “

“..... ห้องหนูเป็นระเบียบ ที่เป็นแบบนี้เพราะตัวเราเป็นแบบนี้”

“แต่ก่อนเคยฟุ้งเยาะ แต่ก่อนพูดแรง พฤติกรรมบางอย่างอยู่ที่เราด้วย ครูคนที่ 6 ด้วย รับมาและฟังออก แล้วก็เจ็บทั้งคู่” (สัมภาษณ์, ครู 5)

2.1.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

บุคลิกลักษณะของครูคนที่ 6 แสดงออกให้เห็นในการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก โดยครูคนที่ 6 มีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก ดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 2)

ในส่วนของการเข้าใจเด็ก เนื่องจากครูคนที่ 6 ไม่ได้สำเร็จการศึกษาสาขาการศึกษาปฐมวัยหรือสาขาอื่นทางการสอนมาก่อน หากแต่ได้สะสมประสบการณ์การสอนที่ประสบความสำเร็จในการช่วยให้นักเรียนของตนสามารถสอบเข้าโรงเรียนที่มีชื่อเสียงได้ เด็กที่ครูสอนมีลักษณะนิสัยที่เป็นระเบียบ รับผิดชอบทำให้ได้รับการยอมรับและชื่นชมจากผู้ปกครองและครูอื่นๆ ประกอบกับแนวทางการสอนของโรงเรียนตลอดเวลานับสิบปีที่ผ่านมาเน้นการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง จึงได้พัฒนาความเชื่อในการสอนของตนว่า เพื่อประโยชน์ของเด็ก ครูควรเป็นผู้กำหนดแนวทาง การตัดสินใจทุกอย่างให้แก่เด็ก โดยเด็กจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เด็กยังไม่สามารถคิดเองได้ว่าตนต้องการอะไรและเด็กที่ไม่ปฏิบัติตามที่ครูสั่งคือเด็กที่ไม่เชื่อฟังและควรได้รับการตำหนิหรือลงโทษ ก่อนเข้าร่วมการวิจัย ในเวลาที่ครูสอน ถ้าเด็กไม่ฟังครูหรือทำในสิ่งที่ครูไม่ได้สั่งให้ทำหรือเล่นกัน จะดุเสียงดังทันที หากครูสอนแล้วแล้วทำไม่ได้ ก็จะเกิดความไม่พอใจ และหากเด็กในห้องทะเลาะกัน ก็จะเสียงดังดุเด็กทันที

“ เมื่อก่อนถ้าเด็กไม่ทำสิ่งที่เราสั่ง จะเข้าไปถามเสียงดัง ดุ ฟังครูไม่รู้เรื่องหรือไง หรือถ้าเด็กทะเลาะกันก็จะเสียงดัง ดุ เธอไปทำเพื่อนทำไม ไม่ทำเพื่อนจะร้องไห้ ใจ หรือถ้าเด็กทำในสิ่งที่เราไม่พอใจ ไม่ทำ

ตามที่สั่ง ก็จะพูดเสียงดัง แต่ก่อนจะปรืด แล้วถาม ทำอะไร(ถามเสียงหนักๆ) ไม่ได้ยินหรือไม่ได้ยินครูเลยใช่ไหม “

“เธอไปทำเพื่อนทำไม ถ้าเธอไม่ทำ เพื่อนจะร้องได้ไง ”

ความรักความผูกพัน (ระดับ 2)

ครูคนที่ 6 มีความรักและความปรารถนาดีต่อเด็ก ตลอดจนทุ่มเทให้แก่เด็กอย่างจริงจังซึ่งผู้ปกครองและครูอื่นสามารถสัมผัสได้ หากแต่ขาดความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการของเด็กและความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ลึกซึ้ง สิ่งที่แสดงออกต่อเด็กจึงผลรวมของบุคลิกภาพตัวตนของครูและสิ่งที่เรียนรู้จากการลองผิดลองถูกตามประสบการณ์การสอนของตนเป็นสำคัญ ดังนั้นความรักความห่วงใยที่ครูคนที่ 6 มีต่อเด็กจึงมีลักษณะแบบรักอยู่ห่างๆ รักอยู่ไกลๆ และรักแบบเคียวเขี้ยวให้ต้องเป็นอย่างที่เราเชื่อว่าเป็นที่ครูเชื่อว่าดี ครูยังไม่คุ้นเคยกับการแสดงความรักต่อเด็กอย่างเปิดเผยและอบอุ่นไม่ตระหนกว่าการที่เด็กแสดงออกอย่างที่ครูมองเห็นด้วยตามีเหตุผลเบื้องหลังเช่นไรที่ซ่อนอยู่ ครูยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับการอ่านอารมณ์ความรู้สึก ปัญหาและความต้องการของเด็กจากสีหน้า ท่าทาง และการกระทำของเด็ก เพื่อช่วยแก้ปัญหาให้แก่เด็ก หากแต่มุ่งสอนตามสิ่งที่ตนตั้งเป้าหมายไว้ โดยไม่ได้ดูเด็ก จึงไม่ได้ให้ความใส่ใจต่อการแสดงความรักผ่านการสัมผัสมากนักมักใช้แต่คำพูด เป็นลักษณะของการดูแลเด็กในภาพรวมโดยทั่วไปหากมีปัญหาจึงจะเข้าไปดูเป็นพิเศษ อีกทั้งยังมีความจำกัดในวิธีแก้ปัญหา คือ ใช้การดู การห้ามเป็นส่วนใหญ่

“ เวลาที่เด็กทำในสิ่งที่เราไม่พอใจ เราจะพูดอย่างเดียว ” เจียบซึ อัยาร้อง ร้องทำไม ถ้าไม่ทำตามตามที่สั่ง แต่ก่อนจะปรืด “ทำอะไร(เสียงหนักๆ)” “ไม่ได้ยินหรือ ไม่ได้ยินครูเลยใช่ไหม”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 2)

แม้ว่าช่วงเริ่มต้นของการวิจัยเป็นช่วงเริ่ม”เปลี่ยนแปลง”แนวทางการสอนของทั้งโรงเรียนจากแบบเดิมที่ครูประจำชั้นเน้นการสอนตามสมุดแบบฝึกหัดและใบงาน มาสู่การสอนแบบกิจกรรมบูรณาการ ครูยังไม่คุ้นเคยกับการสอนแบบใหม่ จึงมักสอนด้วยวิธีที่ตนถนัด ดังนั้นบรรยากาศในห้องเรียนของครูมักเป็นภาพที่ครูยืนอยู่หน้าชั้นเรียน แล้วอธิบายวิธีการทำงานหรือสอน โดยมีเด็กนั่งทำงานเป็นกลุ่มตามโต๊ะ เมื่อครูอธิบายเสร็จจึงให้เด็กทำงานโดยมีครูเดินดูการทำงานและเด็กตามโต๊ะต่างๆ โดยมี การสอนเป็นพิเศษสำหรับเด็กที่ทำไม่ได้หรือทำผิด ซึ่งมักคละเคล้าไปด้วยการดู การบ่น ในห้องจึงมักได้ยินเสียงครูพูดสอนอยู่ฝ่ายเดียว มีการให้กำลังด้วยการชม และให้รางวัล เช่น สติกเกอร์บ้าง เด็กมีความมั่นคงปลอดภัยในระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอนและสม่ำเสมอของครูร่วมกับการให้กำลังใจและชมเชยในทางบวก อย่างไรก็ตามเด็กก็ยังคงมีความหวาดกลัวกับคำพูดทางลบของครู และบรรยากาศที่ค่อนข้างเคร่งเครียดของการทำงานที่เน้นเฉพาะการคิด การอ่านออกเขียนได้

“ ให้กำลังใจ ชม เก่งมากลูก มาเอาดาวไปแปะ แต่สติกเกอร์ไม่ค่อยให้เพราะเอาไปแปะหน้าแปะตา ”

2.2) ความสามารถของครูที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเข้าร่วมกระบวนการ

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูรู้จักเข้าใจตนเองชัดเจนขึ้น รู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองมากขึ้น จิตใจเยือกเย็นขึ้น ตอบสนองต่อสิ่งต่างๆที่เข้ามากระทบแล้วทำให้ตนไม่พอใจช้าลง ส่งผลให้พูดน้อยลง ช้าลง เมื่อได้ยินเรื่องราวที่ไม่พอใจครูจะนั่งฟังคนอื่นพูดมากขึ้น ไม่พูดโพล่งทันทีเหมือนแต่ก่อน มีการหยุดคิดไตร่ตรอง ก่อนที่จะตัดสินใจทำอะไรมากขึ้น เย็นขึ้นกว่าเดิม เห็นโทษของการทำตามอารมณ์ที่เป็นความเคยชินของตนเองโดยไม่เท่าทันซึ่งนำไปสู่การกระทบกระทั่งกับผู้อื่น หรือการทำให้ผู้อื่นเสียใจเป็นทุกข์ รวมทั้งเห็นความจริงเกี่ยวกับความคิดที่เป็นพื้นฐานการกระทำของตนเองมากขึ้น

“จิตใจ เย็นขึ้น มีเหตุผลมากขึ้น รับฟังคนอื่น มองจิตใจของคนอื่น แล้วเอามาปรับ.....เรื่องนี้เป็นผลจากการอบรมพลัักษณ์ สะท้อนมองตัวเอง”

“ เดี่ยวนี้เหมือนคิดก่อน เจ็บ เหมือนเป็นผู้ใหญ่ขึ้น เลยเจ็บไป บางทีเรารู้สึกดีกับตัวเอง ได้ตั้งสติ ตอนแรกจะโพล่งไม่ได้คิด อาจผิด แต่ตอนหลังเจ็บไป เราลองดูก่อน ก็คิดให้รอบคอบ “

“ตอนหลัง ไม่ไววาย เหมือนแต่ก่อน ไม่ค่อยพูดอะไรมาก”

“เข้าใจอารมณ์เรา การที่ตัวเราทำกับคนอื่นดี ไม่ดี ทำให้เราปรับปรุงได้ ส่วนไหนดีไม่ดีทำให้เราแก้ไขตัวเอง”

“ก็เบาลง แต่ยังเป็นประเด็นหลักที่ฟังพาได้ เป็นความหวังได้ เป็นผู้นำ กระบอกเสียง มีอะไรขึ้นมาคุยกับผู้ใหญ่ได้” (สัมภาษณ์, ครูคนที่ 7)

“วันนั้นเราต้องมาโรงเรียนตอนตี 3 ตอนขับรถมาบางครั้งเรารู้สึกกลัว เพราะเราคิดและวาดมโนภาพที่น่ากลัวในใจเอง แต่พอถึงโรงเรียนก็ไม่มีอะไร จึงทำให้เราคิดว่า ความรู้สึกต่างๆมันเกิดขึ้นมาจากตัวเราเองทั้งนั้น ถ้าเราคิดดีเราก็จะเห็นแต่สิ่งที่ดี แล้วถ้าเราคิดร้าย น่ากลัวเราก็จะพบกับสิ่ง น่ากลัวตลอด เพราะฉะนั้นเราจึงควรที่จะคิดดีๆ เราจะได้เห็นแต่สิ่งที่ดีและสวยงาม”

2.2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

จากการเข้าใจบุคลิกลักษณะตัวตนของตนเอง เห็นข้อด้อยของตนเองที่เป็นโทษ และพยายามยับยั้งการทำตามเคยชินเดิม พยายามรู้เท่าทันอารมณ์ นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็ก ในทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจนดังนี้

- 1) การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 4)

ความตั้งใจปรับปรุงตนเองอย่างจริงจัง ส่งผลให้ครูมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องในด้านการเคารพยอมรับเด็ก โดยครูสามารถรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองในขณะที่ทำงานกับเด็ก มีการหยุดคิดพิจารณา และสามารถยับยั้งการตอบสนองตามความเคยชินได้ และหาวิธีการใหม่ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาวะของเด็กได้มากขึ้น ครูลดการพูดลง เปิดโอกาสให้เด็กพูดและแสดงออกมากขึ้น รับฟังสิ่งที่เด็กพูด มองหาความหมายของสิ่งที่เด็กทำพยายามเข้าใจเด็กให้ลึกซึ้งขึ้น ยอมรับว่าเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน และมีการดูแลใส่ใจเด็กเป็นรายบุคคลมากขึ้น

“.....กับเด็กรู้เลยว่าเย็นกับเขามากขึ้น เขาอยากเล่าอยากทำอะไรก็ปล่อยเขา แล้วเรามาคุย...”

“เวลาที่เด็กทำไม่ได้ในสิ่งที่ครูให้ทำ หลังๆจะเข้าไปถามว่า ‘ทำไมไม่ได้เหรอ’ ถ้าเด็กบอกว่าทำไมได้จะอธิบายใหม่ หรือทำให้ดู บางทีก็รอเวลาให้เขาตั้งสติใหม่แล้วค่อยมาทำกับเราใหม่ ไม่ปรี๊ดเท่าเก่าแล้ว”

“ถ้าเด็กทะเลาะกันกัน ฟ้องครู ตอนหลังเวลาเด็กฟ้องก็พยักหน้า รอก่อน จากนั้นค่อยๆฟังแล้วก็ถามทั้ง 2 คน เมื่อก่อนจัดการเลยทั้งคู่”

“มองเด็กมากขึ้น เมื่อก่อนจะตั้งประเด็นของตนเองว่าจะไร เด็กต้องได้ แต่เดี๋ยวนี้ก็ดูตั้งแต่คนไหนได้คนไหนไม่ได้ เข้าใจมากขึ้นว่าเด็กไม่เหมือนกัน เราต้องทำอะไร เช่น เลข ถ้าทำไม่ได้เข้าถึงตัว ลงมือเดี๋ยวนี้ขอไปสมาธิแป็บเดียวมาใหม่ ซ้ำหน่อย แต่เขาเข้าใจดีกว่า เขาพูด ให้พูดไป เดี่ยวเราพูดทีหลัง (พี่เลี้ยงก็ว่าครู) แต่ทำอย่างนี้เขาฟังเรามากขึ้น ‘หยุดก่อนอย่าฟังพูด ให้ครูคนที่ 6 พูดก่อน’ เดี่ยวนี้เราไม่ต้องออกแรงมาก เมื่อก่อนที่เราทำถูกทุกอย่าง เดี่ยวนี้เราทำไปอาจไม่ถูก ต้องปรับ ต้องฟัง หลายเรื่องหลายอย่างทำตามใจตัวเอง”

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 4)

ในทำนองเดียวกับด้านการเคารพยอมรับเด็ก ครูคนที่ 6 พัฒนาตนเองอย่างเห็นได้ชัดและต่อเนื่องในทั้งสองรอบ ครูแสดงความรักกับเด็กโดยการกอดมากขึ้น มีการรับฟัง ไม่ตัดสินปัญหาทันที ลดความเคร่งครัดกับระเบียบกฎเกณฑ์ต่างๆกับเด็กมากขึ้น ไม่ดู พยายามเข้าใจเข้าไปถึงในใจของเด็ก และให้ความสำคัญกับความรู้สึกของเด็กด้วยใจที่เมตตาขึ้นมาก

“กอดเด็กมากขึ้น เห็นอะไร กอดไว้ก่อน แล้วค่อยพูด เมื่อก่อนถ้าไม่มีปัญหาไม่เคยกอด แต่เดี๋ยวนี้กอดไม่เลือกว่าเด็กใครเด็กใคร”

“ดูแลเด็ก เข้าใจเด็กมากขึ้น เมื่อก่อนค่อนข้างเคร่ง แต่เดี๋ยวนี้คงเข้าใจว่าพัฒนาได้แค่นี้ เต็มที่ ปล่อยวางในการทำงานได้มาก เข้าใจว่าคนเราต่างกัน” (สัมภาษณ์, ครูคนที่ 7)

“ถ้าเด็กไม่ทำตามที่ตั้ง เดี่ยวนี้ เจียบไว้ก่อนแล้วมองนิ่งๆ ชักพักเขาจะรู้ แล้วก็ถาม เข้าไปคุย”

“ เมื่อเราเริ่มสอนวันนี้สังเกตเห็นว่าน้อง พ. กับน้อง ป. เล่นกันมาก น้องพ. ซึ่งเคยทำงานที่ได้รับมอบหมายได้ดีแต่วันนี้ทำงานช้ามาก ส่วน ป. ทำงานไม่ได้เลยตามแบบของ ป. (เด็กพิเศษ) แล้วก็นิ่งเฉยไม่ยอมพูด เหมือนตอนที่ครูสอนช่วงเช้า ครูจึงเดินไปดูและรู้สึกไม่พอใจเอามากๆ ว่าน้องทั้งสองไม่ยอมเรียนจึงทำงานที่ครูมอบหมายให้ไม่ได้ แต่พอเดินไปถึงเห็นหน้าน้อง พ. ก็ยังรู้สึกไม่พอใจ เพราะน้องเรียนดีแต่ไม่สนใจเรียน แต่วันนี้ครูไปถึงก็ยืนมองน้องทำงานนิ่งๆ และหันไปมอง ป. เห็นหน้าน้องก็ยิ่งรู้สึกว่าถ้าเราดูเด็กทั้งสองไปในวันนี้เราคงผิดมาก เราจึงนั่งลงแล้วสอนงานให้กับน้อง ป. เรารู้สึกว่าน้องทำอย่างสนใจแต่น้องก็ทำไม่ได้ จึงบอกกับน้องว่า ถ้า ป. อยากทำอะไร ป. ลองทำในสิ่งที่ชอบสิ น้อง ป. ก็เลยเดินไปปั้นดินน้ำมัน แล้วเราก็เห็นว่าเขาสนุกสนานมาก ”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2

ระดับ 4)

เช่นเดียวกับทั้งสองด้านแรก ครู มีการพัฒนาความสามารถของตนอย่างเห็นได้ชัดและต่อเนื่อง ในด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ครูพัฒนาขึ้นโดยมองที่ความสามารถและความต้องการเด็กมากขึ้นว่าเด็กเป็นอย่างไร แล้วครูจึงปรับการจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับเด็กแต่ละคน

“วันนี้เรียนเรื่องอากาศสามารถยกหนังสือได้ โดยการเป่าถุงพลาสติกและเอาหนังสือวางข้างบน เด็กๆสนุกสนานและร่วมมือกันอย่างดี เด็กๆทุกคนอยากทดลองเป่าแต่คุณครูมีถุงมาเพียง 7 ใบ ดูท่าทางเด็กๆที่ไม่ได้ทดลองเสียใจมาก ดูจากแววตาและสีหน้า ครูจึงรู้สึกสงสารเด็กๆที่ไม่ได้ทดลองมากจึงตัดสินใจให้พี่เลี้ยงออกไปซื้อถุงมาและลงไปทดลองกลางสนามจนครบทุกคน เด็กๆมีความสุขกับการทดลองครั้งนี้มาก ครูก็รู้สึกดีกับตัวเอง”

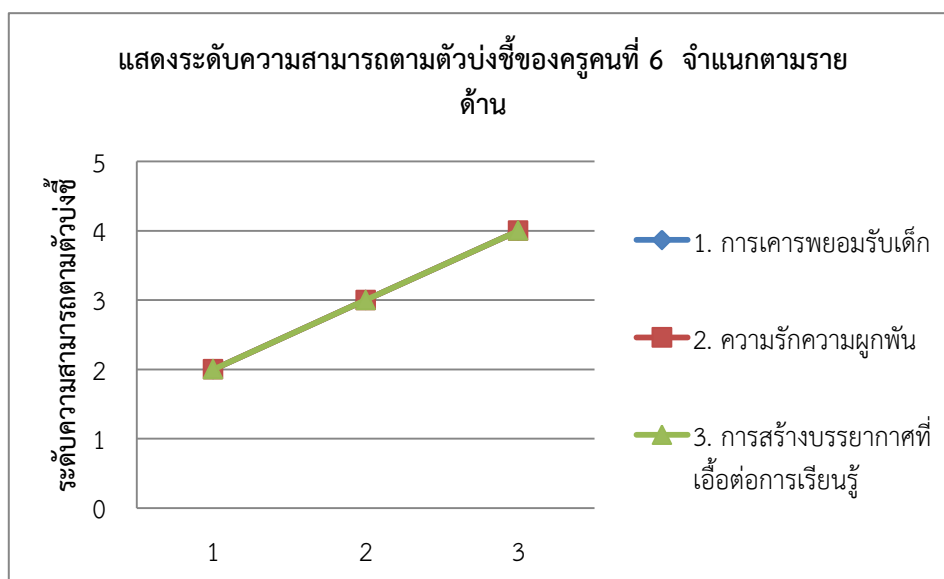
“เดี๋ยวนี้ ถ้าเด็กทำใบงานไม่ได้ เราก็กลับมาทบทวนว่ามันยากไปหรือเปล่า แล้วลองใหม่ ถ้าครั้งหน้าได้ เอามาสอนต่างหาก ให้พี่เลี้ยงดู แต่ถ้าทำไม่ได้เยอะ เปลี่ยนใบงานที่ยากน้อยกว่าให้ ใบงานนั้นจะไม่ใช้ จะลองก่อน -ดูเด็ก แล้วเอามาปรับ”

“ถ้าหากเด็กทำอย่างอื่นที่ครูไม่ได้สั่ง เช่น ให้เขียน ก ไก่ – ฮ นกฮูก แต่เขาฟัง ก และ a-z หนูเขียนได้ก็ดี แต่ก่อนนี้ ‘ครูยังไม่ได้สั่ง เอาแค่นี้ก่อนลูก’ ก็ชมเขาก่อน”

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 6 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภูมิได้ดังนี้

ตารางที่ 22 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 6 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพฯ ด้าน	เส้นฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ผลการพัฒนา
1. การเคารพยอมรับเด็ก	2	3	4	2
2. ความรักความผูกพัน	2	3	4	2
3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	2	3	4	2

แผนภาพที่ 16 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 1 จำแนกตามรายด้าน

จากในตารางและแผนภูมิจะเห็นว่า ครูคนที่ 6 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กสูงขึ้นจนถึงระดับที่สูงที่สุดที่ทำได้ของทั้งกลุ่มทั้งสามด้าน คือ ระดับ 4 กล่าวคือ ก่อนการวิจัย ความสามารถอยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ คือ ระดับ 2 แล้วพัฒนาขึ้นเป็นระดับ 3 ในรอบที่ 1 และพัฒนาต่อไปจนถึงระดับ 4 ในรอบที่ 2 ทั้งสามด้าน คือ ด้านการเคารพยอมรับเด็ก ด้านความรักความผูกพัน และด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 6 เมื่อก่อนการวิจัยมีสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับค่อนข้างต่ำ เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความปรารถนาดีต่อเด็กและเอาใจใส่เด็กอย่างจริงจัง หากแต่ขาดความเข้าใจในตนเองและรู้ความเข้าใจในเด็กที่ถูกต้อง เมื่อเข้าร่วมการวิจัย ได้มีความเข้าใจที่ชัดเจน ประกอบกับเป็นคนเปิดรับ และพยายามพัฒนาตนเองอย่างจริงจังและต่อเนื่อง จึงสามารถพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กทั้งสามด้านได้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่องไปจนถึงระดับสูง

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 7

ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครูคนที่ 7 เป็นหญิงสาวรูปร่างสมส่วน อายุ 26 ปี มีนิสัยรักสวยรักงาม ง่ายๆ สบายๆ “ตามใจฉัน” ตามศาสตร์นพลักษณ์ครูคนที่ 7 มีแนวโน้มเป็นคนลักษณะสี่(คนโศกซึ้ง) จบการศึกษา สาขาการศึกษาปฐมวัยในปี 2554 หลังสำเร็จการศึกษาได้สมัครเข้ามาทำงานที่โรงเรียนอนุบาลแห่งนี้ พร้อมกับครู 2 โดยได้รับมอบหมายให้สอนชั้นอนุบาล 3 ครูคนที่ 7 และครู 2 เป็นครูใหม่ล่าสุดที่เข้ามาทำงานที่โรงเรียนแห่งนี้ รวมมีประสบการณ์ 2 ปี

ครูคนที่ 7 เคยบอกว่ารู้สึกเครียดและกดดันมากที่ต้องสอนชั้นอนุบาล 3 ท่ามกลางครูรุ่นพี่ที่ได้ชื่อว่าทั้งสอนดีและเคร่งครัดในระเบียบวินัย แต่ตนเองเป็นคนง่ายๆ สบายๆ และมีประสบการณ์น้อยทั้งเรื่องการทำงานและการใช้ชีวิต อีกทั้งครูและผู้ปกครองต่างคาดหวังว่าเด็กที่อยู่ชั้นอนุบาล 3 จะต้องอ่าน เขียน บวกลบเลขได้บ้าง ประกอบกับวิธีการสอนที่โรงเรียนใช้อยู่ในช่วงแรกนั้นก็ไม่ได้สอดคล้องกับสิ่งที่เรียนมา จึงมีความคับข้องใจเกี่ยวกับแนวทางการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัยที่แตกต่างกันเพิ่มขึ้นด้วย แต่เมื่อเป็นน้องใหม่ก็รู้ว่าต้องปรับตัวและวิธีการสอนของตนให้เป็นไปในแนวทางเดียวกับบริบทแวดล้อมรอบตัวที่ตนทำงานอยู่

2) การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

2.1) ความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ

2.1.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูมีลักษณะร่าเริง แจ่มใส ชอบความสนุกสนาน แต่เป็นคนพูดตรง คิดอย่างไรพูดอย่างนั้น อารมณ์หลากหลายแปรปรวนได้รวดเร็ว ไม่ค่อยเท่าทันอารมณ์ตนเอง การแสดงออกบางครั้งเป็นไปตามความต้องการของตนเองในขณะนั้น โดยไม่ได้คิดไตร่ตรองถึงผลที่อาจเกิดขึ้นต่อตนเองและผู้อื่น

“เป็นคนร่าเริงแจ่มใส พูดตรง ช่างในเป็นอย่างไร ก็พูดอย่างนั้น ไม่ได้โกหก เฟค แบ้ว ชอบเฮฮา แต่คนอื่นมองว่าเป็นคนแข็ง ดื้อ พูดจาแรงเหมือนคนไม่อ่อนน้อม พูดตรง ไม่ยอมใครเหมือนก้าวร้าว เพื่อนเคยเตือน มาจากเรื่องที่เคยคุยกับอาจารย์ บางทีผิดก็ยังไม่ยอม แต่เพื่ออธิบาย แต่ด้วยเสียงและหน้าตาทำให้ดูเหมือนไม่ยอมคน”

“ตอนแรกก็กลัวตัวเองเหมือนกัน ในวันเดียวกันทำไมมีหลายอารมณ์จัง คนใกล้ตัว เช่น แฟน น้องชาย พ่อ เคยบอกว่า ให้ไปหาจิตแพทย์ ให้จับคู่ไปหาหมอกับแม่ เป็นอะไรมากเปล่าเนี่ย ขึ้นๆ ลงๆ”

“จริงใจกับทุกคนเวลาใครเข้ามา ไม่ว่าจะเข้ามาอย่างไรก็อยากทักทาย แต่ถ้าทักแล้วไม่ตอบกลับแล้วผสมกับการมอง ก็จะไม่มีครั้งต่อไป ไม่ง้อ ไม่แค้น แต่ก็รู้ว่าถ้าหน้าที่การงานก็ต้องเข้าหาก่อนถ้าเป็นเรื่องพูดเล่น หยอกล้อไม่มี”

“ตัดสินคนเร็วเกินไป โดยดูแค่ครั้งแรกเปิดโอกาสให้คนน้อย พูดไม่ค่อยคิด ไม่ได้สนใจว่าคำพูดของเราจะไปจี้ใครหรือเปล่า”

2.1.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 2)

ครูมีความเข้าใจเชิงทฤษฎีในความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก แต่ในทางปฏิบัติก็อดที่จะเปรียบเทียบเด็กไม่ได้ การปฏิบัติต่อเด็กจึงยังขึ้นอยู่กับความรู้เท่าทันตนเองของครู ซึ่งยังไม่สม่ำเสมอ บางครั้งก็เข้าใจและพยายามปฏิบัติต่อเด็กให้เหมาะสมกับธรรมชาติและความต้องการที่แตกต่างกันของเด็ก แต่บางครั้งก็เผลวเชิงดู คาดหวังให้เด็กเป็นไปอย่างที่ตนตั้งไว้ โดยมีมาตรฐานเดียวสำหรับเด็กทุกคน

“เรื่องเข้าใจความแตกต่างของเด็ก แต่ก่อนก็เข้าใจ แต่ก็ยังชอบพูดเปรียบเทียบว่าทำไมคนอื่นทำได้ตัวเองทำไม่ได้”

ความรักความผูกพัน (ระดับ 2)

ครูมีความเข้าใจว่าเด็กปฐมวัยต้องการความรักความเอาใจใส่ และแสดงออกถึงความรักต่อเด็กบ้าง โดยยิ้มให้กำลังใจและการพูดชมเชย หรือให้เพื่อนปรบมือให้กำลังใจ แต่ยังไม่แสดงความรักความผูกพันผ่านการสัมผัสเนื้อตัวไม่มากนัก และมักทำในลักษณะรวมๆ ไม่ได้ให้ความสนใจในตัวเด็กเป็นรายบุคคลอย่างจริงจัง

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 2)

ครูคนที่ 7 สร้างบรรยากาศที่ค่อนข้างผ่อนคลาย เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยการยิ้มแย้ม ชมเชยเด็กหรือให้เพื่อนร่วมชั้นชมเด็ก แต่เนื่องจากครูรู้ว่าตนเป็นน้องใหม่ซึ่งต้องพยายามปรับตัวเข้าหาครูรุ่นพี่คนอื่นๆ ในกลุ่มเพื่อลดความกดดันจากเพื่อนร่วมงาน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แม้โรงเรียนเริ่มให้นโยบายว่าให้สอนแบบบูรณาการ ครูก็ยังเน้นการให้เด็กทำแบบฝึกเหมือนกับเพื่อนครูรุ่นพี่ แม้จะไม่เคร่งครัดเท่าครูอื่น แต่เมื่อเด็กทำไม่ได้ครูก็ใช้วิธีการทำให้เด็กรู้สึกผิด ซึ่งมีผลให้บรรยากาศในชั้นเรียนไม่ค่อยผ่อนคลายอย่างที่ควรสำหรับเด็กที่ไม่เก่งหรือทำไม่ได้ดี

”เมื่อก่อน ‘ไม่ได้ใช้ไหมคะ’ ก็หยุดทำ ถึงเวลาโชว์ผลงานก็เอาของเด็กที่ไม่เสร็จไปโชว์ เพื่อให้เขาเห็นว่าเขาทำต่างจากเพื่อน เน้นให้เขาเห็นว่าคนอื่นทำได้แต่ทำไมเขาทำไม่ได้”

2.2) ความสามารถของครูที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเข้าร่วมกระบวนการ

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

จากการเข้าร่วมการวิจัย ครูมีความเข้าใจตนเองมากขึ้นและพยายามพัฒนาตนเอง ทำให้สามารถเท่าทันอารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงง่ายและเร็วของตนเองมากขึ้น ทำให้สามารถยับยั้งการกระทำตามความเคยชินได้มากขึ้น นอกจากนี้ ครูคนที่ 7 ได้ขยายจากความเข้าใจตนเองไปสู่เด็กและใช้ประโยชน์จากการรู้จักตนเองในการทำงานกับเด็ก

“อบรมแล้วก็เข้าใจว่า มันก็มีคนเหมือนเราด้วย”

“เข้าใจ รู้ทันตนเอง ถึงอารมณ์โกรธที่กำลังเกิดขึ้น ต้องระวัง เมื่อก่อนปล่อยเลย ไม่เกรงใจใคร ตอนนี้จะบอกคนข้างๆว่า รู้ว่าเริ่มขึ้นแล้ว ไปก่อนนะ หรือเริ่มโกรธแล้วนะ บางคนก็เข้าใจ บางคนก็ไม่เข้าใจ จะมีครู 6 ที่เข้าใจ สิ่งนี้ทำให้มองไปที่เด็กว่าจะสอนยังไงให้เด็กมีความสุข ให้เด็กมีความสุขกับเรา”

“จัดการอารมณ์ตนเองได้ดีขึ้น” (สัมภาษณ์, ครูคนที่ 10)

“เรื่องที่ยากปรับ คือ เรื่องคำพูด อยากให้ตัวเองคิดเยอะๆก่อนพูด เราไม่รู้ว่าเราเป็นแบบนี้ แต่คนอื่นบอกว่า เวลาเรารู้สึกโกรธไม่พอใจ หน้าตาทำทางออกชดมาก แล้วจะทำท่าไม่แคร์ไม่ยอมเห็นเตี้ยนี้รู้ตัว เวลาประชุม ถ้าไม่พอใจจะขอตัวไปเข้าห้องน้ำ ท่องไว้ เราเป็นเด็ก เป็นเด็ก นับหนึ่งถึงสิบก็คลายลง แม่สอนไว้ ใช้เวลาปีกว่าๆ”

“ถ้าได้คนพูดดีๆ จะโอเค จะต้องได้คนพูดดีๆก่อน ถ้าอยากให้งานออกมาดีต้องยอม จะ โอเค” (สัมภาษณ์, ครู 6)

2.2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

จากการรู้จักเข้าใจตนเอง และพยายามพัฒนาปรับปรุงข้อด้อยของตนเองนำมาสู่ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีขึ้นระหว่างครูคนที่ 7 กับเด็ก

“มีครั้งหนึ่งที่คนอื่นพูดมาแล้วโดนเราแบบไม่ตั้งใจ พอถึงตอนนี้ทำให้คิดได้ว่า ควรระมัดระวังคำพูดของเราบ้าง ผู้ใหญ่พูดประมาณคำว่า ชี้แจง มั่ว ดีแต่โทษคนอื่น ดูตนเองก่อน เราไม่ได้พูดเจาะจงแต่โดนเรา เราเจ็บ ก็เลยจำไว้ว่าเราจะไม่พูดกับเด็กโดยไม่คิดเพราะเด็กก็คงเสียใจเหมือนเรา”

“เห็นการเปลี่ยนแปลงทั้งตัวเองและการสอน เห็นความพยายามเปลี่ยนแปลง มีอะไรบอกหนูได้นะ หนูจะพยายามปรับ สิ่งที่หนูทำมันดีไหม เรื่องอารมณ์ ใจเย็นขึ้น โมโหง่ายลดลง” (สัมภาษณ์, ครูคนที่ 8)

ผลของความพยายามในการปรับปรุงตนเอง และการทำงานกับเด็กที่ปรากฏในความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก มีดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ครูคนที่ 7 ต้องการเวลาในการพัฒนาความสามารถในด้านการเคารพยอมรับเด็ก ในรอบที่ 1 จึงยังไม่เห็นชัด และพบการเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดในรอบที่ 3 กล่าวคือ ครูมีความเข้าใจเด็ก และแสดงการยอมรับเด็กตามระดับการรู้เท่าทันตนที่มากขึ้นกว่าเดิม แม้จะยังมีความคิดที่ยึดติดตาม

ความเคยชิน แต่ก็สามารถยับยั้งตนเองไม่ให้พูดออกไป โดยอาศัยการสอนตัวเองให้นึกถึงใจเขาใจเรา กับเด็ก

“เรื่องเข้าใจความแตกต่างของเด็ก.....การพูดเปรียบเทียบว่าทำไมคนอื่นทำได้ ตัวเองทำไม่ได้ ตอนนี้ก็ยังนึกอยู่แต่ไม่พูด”

“มองย้อนสะท้อนกลับมาที่ตัวเองว่า เวลาเราทำไม่ได้อยากมีคนช่วย ถ้าเป็นเมื่อก่อน ไม่ได้ใช้ไหมคะก็หยุดทำ ถึงเวลาโชว์ผลงานก็เอาของเด็กที่ไม่เสร็จไปโชว์เพื่อให้เขาเห็นว่าเขาทำต่างจากเพื่อน เน้นให้เขาเห็นว่าคนอื่นทำได้แต่ทำไมเขาทำไม่ได้ แต่ตอนนี้ไม่พูดแล้ว ”

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ด้านความรักความผูกพันเป็นด้านที่ครูคนที่ 7 มีการเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดตั้งแต่ในรอบที่ 1 แต่การเปลี่ยนแปลงในรอบที่ 2 ไม่ชัดเจนนัก โดยครูมีการแสดงความรักความผูกพันที่ลึกซึ้งและอ่อนโยนขึ้น มีการสัมผัสเนื้อตัว อยากให้เด็กได้รับรู้ว่า ครูห่วงใย สนใจเขา มีความสนใจและตั้งใจสังเกตเด็กเป็นรายบุคคลและลึกซึ้งขึ้น รวมทั้งมีความรู้สึกเอื้ออาทรต่อเด็กในลักษณะที่มาจากภายในมากขึ้น

“รู้สึกที่ตัวเองเปลี่ยนแปลงเรื่องรักผูกพัน รู้สึกอยากเป็นกันเองกับเขา อยากให้เขา เพราะพ่อแม่ทะเลาะกัน อยากให้เด็กรู้ว่า ไม่ว่าจะจะมีอะไรเกิดขึ้นก็ยังมีครูที่อยู่เคียงข้าง สัมผัสเด็กมากขึ้น ลูบหัว บีบไหล่เขาให้รู้ว่าเราทักทาย สนใจ”

“ตอนนี้พยายามดูเด็กให้ลึกซึ้ง สังเกตว่าเนื้อตัวของเขาไปโดนอะไร เมื่อก่อนไม่ดู อยากให้เขาไว้ใจเรา บอกครูเป็นคนแรก สัมผัสเขา ดูเล็บดูเท้า วันละ 3-4 คน พยายามนั่งใกล้เขาโดยไม่ให้เขารู้ว่าเราไปสังเกตเขา ”

“จะพูดชมเชยและบอกกับเพื่อนให้ช่วยกันชมเชย”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 3)

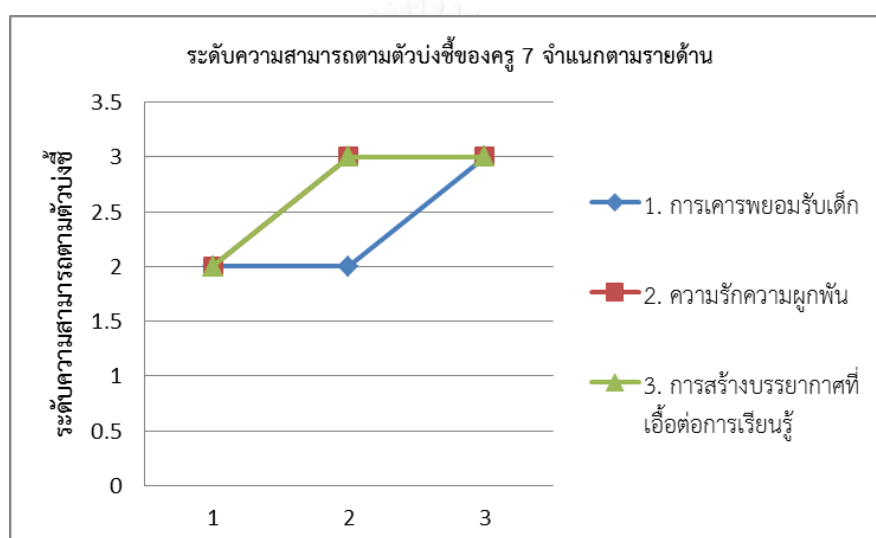
ในการทำงานเกี่ยวกับด้านความรักความผูกพัน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของครูคนที่ 7 ได้รับอิทธิพลจากการเข้าใจตนเองและขยายไปสู่การเข้าใจเด็ก ทำให้กิจกรรมเปิดกว้างมากขึ้น มีความพยายามในการสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย สังเกตอารมณ์ความรู้สึกของเด็กขณะเรียนเพิ่มมากขึ้น และลึกซึ้งขึ้น รวมทั้งมีความกระตือรือร้นในการตอบสนองความต้องการของเด็กอย่างจริงจังขึ้น

“การจัดสภาพห้องเรียนก็อยากให้เด็กมีความสุข จบ ป.1 นึกถึงเราบ้าง พยายามจัดห้องเรียนใหม่ ถามเด็กว่าอยากเรียนในหรือนอกห้องที่สนามหญ้า พยายามดูเด็กทุกคนว่ารู้สึกอย่างไร อยากเรียนหรือเปล่า จะมองที่เด็กเยอะขึ้นกว่าเดิม เดี่ยวนี้คิดว่าเขาเป็นแบบนี้ อารมณ์อย่างนั้น ก็ปล่อย จะพยายามดูให้ลึกซึ้ง ”

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 7 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภาพได้ดังนี้

ตารางที่ 23 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 7 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพฯ ด้าน	เส้นฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ผลการพัฒนา
1. การเคารพยอมรับเด็ก	2	2	3	1
2. ความรักความผูกพัน	2	3	3	1
3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	2	3	3	1

แผนภาพที่ 17 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 1 จำแนกตามรายด้าน

จากในตารางและแผนภูมิจะเห็นว่า ครูคนที่ 7 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กสูงขึ้นทั้งสามด้าน โดยมีแบบแผนที่แตกต่างกันในแต่ละด้าน กล่าวคือ ด้านการเคารพยอมรับเด็ก เมื่อก่อนการวิจัยอยู่ในระดับ 2 และการเปลี่ยนแปลงไม่ชัดเจนในรอบที่ 1 จนกระทั่งในรอบที่ 2 จึงมีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน คือ สูงขึ้นไปสู่ระดับ 3 ส่วนด้านความรักความผูกพันและการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ เพิ่มขึ้นจากระดับ 2 เมื่อก่อนการวิจัย เป็นระดับ 3 ในรอบที่ 1 จากนั้นการเปลี่ยนแปลงในรอบที่ 2 ไม่ชัดเจนยังคงอยู่ระดับ 3 เช่นเดิม

จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 7 เมื่อก่อนการวิจัยมีสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับค่อนข้างต่ำทั้งสามด้าน โดยมีความเข้าใจเด็กในเชิงทฤษฎีอยู่เป็นพื้นฐาน แต่ก็ยังมีความขัดแย้งในตัวเองเป็นผลให้การปฏิบัติมีลักษณะที่ไม่สม่ำเสมอ แต่เมื่อมีความเข้าใจในตนเองดีขึ้นและขยายไปสู่การเข้าใจเด็กตามความเป็นจริงมากขึ้น ได้ฝึกฝนให้รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองและยับยั้งพฤติกรรมที่เคยชินได้ดีขึ้น ทำ

ให้ครูคนที่ 7 เกิดความกระตือรือร้นที่จะสังเกตและเข้าใจเด็กในระดับที่ลึกซึ้ง และพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กให้สูงขึ้นทั้งสามด้าน

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 8

ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครูคนที่ 8 เป็นหญิงสาวรูปร่างสันทนต์ ผิวคล้ำ ค่อนข้างท้วม อายุ 38 ปี ทำทางเคร่งเครียดจริงจัง หากไม่ยิ้มหน้าตาจะค่อนข้างดุ ตามศาสตร์นพลักษณ์ครูคนที่ 8 มีแนวโน้มเป็นคนลักษณะหนึ่ง (คนเนี้ยบ) ครูคนที่ 8 ขึ้นชื่อว่าเป็นครูที่ "แข็ง" ที่สุดคนหนึ่งของโรงเรียน มีความเชื่อมั่นในความคิดของตนเองสูง หากเห็นว่าสิ่งใดไม่ถูกต้องตามความคิดของตนก็จะคัดค้าน ต่อต้าน พูดตรงๆทันที แม้กระทั่งการแต่งกายของเพื่อนร่วมงาน เครื่องครัดในกฎระเบียบวินัยทั้งกับตนเองและผู้อื่น ทุ่มเทให้กับสิ่งที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ มีความรับผิดชอบสูง เป็นผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นครูคนดีที่สุดในโรงเรียนเข้าที่ สุดแม้จะไม่ใช่วันที่ตนเองเป็นครูเวร และเมื่อเห็นเพื่อนร่วมงานซึ่งมักเป็นรุ่นน้องมาสายก็จะว่ากล่าวตักเตือนทันที เนื่องจากความหวังดี แต่เนื่องจากใช้วิธีพูดที่มุ่งแต่งงานโดยไม่คำนึงถึงความรู้สึกของผู้ฟังเท่าที่ควร จึงเป็นเหตุให้ทั้งเพื่อนร่วมงานและรุ่นน้องเกิดความเกรงกลัวและไม่พอใจในหลายๆครั้ง

ครูคนที่ 8 สำเร็จการศึกษาสาขาศึกษาศาสตร์ หลังสำเร็จการศึกษาทำงานเป็นบัณฑิตอาสา 3 ปี จากนั้นเป็นครูสอนในโรงเรียนรัฐบาล โดยได้รับมอบหมายให้ชั้น ป.5 และป. 6 หลังจากทำงานได้ 1 ปีจึงสมัครเข้าทำงานที่โรงเรียนอนุบาลแห่งนี้ในปีการศึกษา 2547 รับผิดชอบสอนชั้นอนุบาล 1 อนุบาล 2 และ อนุบาล 3 ตามลำดับ จากนั้นได้กลับมาสอน อนุบาล 2 และตามเด็กไปถึงชั้นอนุบาล 3 หมุนเวียนไปอย่างนี้เรื่อยมา ปัจจุบันสอนประจำชั้นอนุบาล 3 เป็นเวลา 3 ปีแล้ว รวมมีประสบการณ์การเป็นครูที่โรงเรียนนี้นับรวมได้ 9 ปี

2) การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

2.1) ความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ

2.1.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูคนที่ 8 เป็นคนอารมณ์ร้อน แข็งกร้าวจนบางครั้งเหมือนกระด้าง มีความรับผิดชอบสูง เชื่อมั่นในความคิดของตน เมื่อมีสิ่งที่เห็นว่าไม่ถูกต้องจะมีความไม่พอใจและมีวิธีแก้ปัญหาเพียงวิธีเดียว คือ แสดงออกโดยการพูดกับบุคคลที่เป็นปัญหาเพื่อแก้ไขความไม่ถูกต้องนั้นทันที โดยไม่หยุดคิดใคร่ครวญถึงผลกระทบในแง่ต่างๆ หรือคิดหาวิธีอื่นที่อาจได้ผลดีกว่า ยึดมั่นเคร่งครัดในกฎเกณฑ์ระเบียบ กติกา อย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นคนใจร้อนและพูดแรงโดยไม่ยั้ง แต่แท้จริงแล้วเป็นคนใจอ่อนและไม่ได้ตั้งใจทำร้ายใคร

“ ปากร้าย คุณีอะไรพูดเลย พูดทันที.....เห็นอะไรที่มันไม่ใช่ ก็เอาเลย ไม่ว่าจะเวลาไหน เรื่องโรงเรียน วางของไม่เรียบร้อย กองหญ้า ไม้กวาด เรื่องระเบียบที่จอดรถ มากี่โมง แต่งตัวยังไง เดี่ยวนี้ก็ยังเป็น”

“พูดตรง โมโหเร็ว เวลาเมื่อไรมากระทบ รู้สึกว่าหน้าบึ้ง เฉยชา”

“อารมณ์ร้อน โมโหง่าย โผงผาง เหมือนกระด้าง แต่ข้างในอ่อน”

“นิสัยใจร้อน พูดตรง เพราะบางทีเราไม่ได้ตั้งใจจะอะไรกับใคร แต่ว่ากระด้างๆ คำพูดเราก็ไปทำร้ายเขาโดยไม่รู้ตัว บางทีมันก็หลุดไปเลย ไม่ทัน บางทีคนที่เราพูดด้วย ก็กำลังอารมณ์ไม่ดี เราก็พูดเราว่าไม่แรง แต่เขาก็รู้สึก บางทีเราก็มักใช้กับคนไม่ถูกคน”

ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

ด้วยบุคลิกของการเป็นคนมีความรับผิดชอบสูง ตั้งใจทำงาน แต่ยึดมั่นในกฎเกณฑ์ โดยไม่พิจารณาปัจจัยเกี่ยวข้องอื่น เมื่อพบว่าไม่ถูกต้องตามที่ตนเห็นว่าควรจะเป็น จะเกิดความไม่พอใจ และแก้ปัญหาเพียงวิธีเดียวด้วยการตำหนิผู้อื่นแรงๆ ประกอบกับครูคนที่ 11 ขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องพัฒนาการของเด็กและวิธีการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัย อีกทั้งมีพื้นฐานประสบการณ์การสอนแบบเน้นอ่านเขียนซึ่งเป็นนโยบายของโรงเรียนมาเป็นเวลานาน จึงทำให้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพของเด็ก แสดงออกในลักษณะดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 2)

ครูคนที่ 8 ให้ความเอาใจใส่และตั้งใจให้ความรู้และอบรมสั่งสอนเด็กตามแนวทางที่ตนเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่เด็ก เด็กจึงได้รับความสนใจจากครูอย่างสม่ำเสมอ

“เวลาสอนเด็ก ก็จะเน้นปลูกฝังความรับผิดชอบ เช่น กลับไปบ้านก็ต้องทำการบ้านให้เสร็จก่อนไปเล่น ต้องทำงานให้เสร็จก่อน ก่อนออกจากห้องต้องปิดไฟก่อน ถ้ามว่า ข้ออะไร (ตกลงของห้อง) ข้อ4 ข้อ5(กฎระเบียบของห้อง)”

อย่างไรก็ตาม ครูยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง เชื่อว่าเด็กเรียนรู้ได้โดยการป้อนความรู้ให้ ครูเป็นผู้ริเริ่มทู่่มเหตุตักกิจกรรม โดยเด็กมีหน้าที่ทำในสิ่งที่ครูจัดเตรียมไว้ หากทำไม่ได้ ไม่ตั้งใจทำ หรือทำไม่ตัวอย่างที่ครูต้องการ ครูจะรู้สึกหงุดหงิดโมโหเพราะพยายามเคี่ยวเข็ญจะให้เด็กทำได้ จนเกิดความเคร่งเครียดกันไปทั้งสองฝ่าย

“เวลาสอนแต่ก่อน จะถาม ‘เท่าไร’(เสียงหนัก) และจะให้ทำงานเดี่ยว”

“....แต่ก่อนคุณ ‘เอ้อ เมื่อไรจะนั่งเนี่ยะ’ ‘เสร็จก็เรียกด้วยน้ำ(ประชด)’”

ครูคนที่ 8 สามารถสังเกตเห็นในความสามารถบางด้านของเด็กแต่ละคน และพยายามส่งเสริมให้ดีขึ้น ด้วยวิธีการที่ตนเคยชิน

“ถ้าเราเห็นแล้วว่า ก็ทำได้แค่นี้ ก็พอได้ แต่ถ้าเคยทำดีแต่ตอนนี้ไม่ตี ครั้งนี้มันระบายสีทะลุออกไป ครั้งก่อน เคยตี จะชี้ให้ดู....”

อย่างไรก็ตาม ความสนใจที่ให้มักเป็นความสนใจโดยรวมทั้งชั้น ไม่ได้มองเด็กเป็นรายบุคคล ยกเว้น เวลาเมื่อเด็กทำผิดและครูจะเตรียมที่จะดูว่าต่อหน้าเพื่อนๆ ในชั้นเรียนเป็นรายคน และพูดในลักษณะ ประชดหรือดูว่าเป็นเวลานาน

“เตรียมตัวเยอะ เข้าใจไวในใจเลยว่าใครเป็นไง พอเข้าห้องก็คุย ก่อนตีนม เริ่มซักถามของเก่า เทศน์มหาชาติ นานมาก จนเด็กเตือน ‘ครูคนที่ 8 หนูทิวนม’”

ประกอบกับครูคนที่ 8 ยังขาดความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการเด็กและการ

ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เมื่อเด็กทำอะไรตามจินตนาการที่ต่างไปจากความเป็นจริง เช่น ระบายสีต้นไม้ที่ไม่มีอยู่จริง ครูก็จะรับรู้ว่ามีปัญหาและพยายามแก้ไขด้วยการดูว่าและให้แก้ไข ตามที่ครูกำหนดให้

“....ถ้าเป็นเมื่อก่อน ‘ไม่ใช่ ลบ ครูคนที่ 8 สั่งว่ายังไง ทำได้ไหม ไม่ได้ก็ต้องไปไหน’ เมื่อก่อน ไม่ต้องตามที่เราคิด แต่ถ้าไม่มีเหตุผล ไม่ได้ คนเรามันต้องมีเหตุผลสักนิดสักหน่อยก็ยังดี เคยเห็นหรือ ต้นไม้สนี่

ความรักความผูกพัน (ระดับ 2)

ด้านการแสดงความรักความผูกพันกับเด็ก แม้ครูคนที่ 8 จะมีความรักและความห่วงใยเด็ก และแสดงออกด้วยความเอาใจใส่ใกล้ชิดในเรื่องการฝึกให้มีความรับผิดชอบและมีวินัยอย่างสม่ำเสมอ แต่ครูมักไม่แสดงความรักให้เด็กได้รับรู้ด้วยวิธีการทางบวก ในทางตรงกันข้าม กลับใช้วิธีการแสดงความห่วงใยด้วยการดู บ่น ตี ประชด คาดโทษ ชู เด็ก โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเรียนและระเบียบวินัยที่ไม่ได้อย่างใจครู

“ถ้าเป็นท่าทางเมื่อก่อน ‘ทำไมถึงทำแบบนี้’ คำถาม ‘เพราะอะไร’ ‘เดี๋ยวเจอ’ “เทศน์มหาชาติ” มาตอนหลังๆ เป็นบ่อย ตอนหลัง ตี แบบมือตี (แต่ดูสีหน้าครูจะเจ็บกว่าไหม)”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 1)

บรรยากาศในห้องเรียนของครูคนที่ 8 มักเคร่งเครียด ครูเน้นกฎระเบียบ และไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ทดลองทำตามจินตนาการหรือมีความคิดของตนเอง มัก ดู บ่น แม้จะอยู่บนพื้นฐานของความรักความปรารถนาดี แต่ครูก็ดูและเสียงดังจนบ่อยครั้งที่เด็กกลัวจนลนลาน เมื่อครูอยู่เด็กจะเงียบและระวังตัวมาก แต่หากกลับตาครูเด็กก็จะเสียงดัง

“เราค่อนข้างดู เสียงดัง บางทีเด็กตกใจ แค่มองก็ตกใจ บางคนเขาไม่ได้ทำผิด แค่เราพูดว่า ‘อะไร’(เสียงสูง) เขาจะถูกลนและยิ่งทำผิดไปใหญ่ หรือบางที ‘อะไร ไซ้เทรอ’ เขาจะยิ่งลน มือจะหาของไม่เจอ ยิ่งผิดใหญ่”

2.2) การเปลี่ยนแปลงความสามารถของครูระหว่างการวิจัย

เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมในกระบวนการฯ ครูคนที่ 8 เริ่มรู้จักและเข้าใจตนเอง เห็นจุดเด่นจุดด้อยของตนเองชัดเจนขึ้น นำมาสู่ความพยายามในการปรับเปลี่ยนตนเอง ให้ลดความจริงจัง เคร่งเครียดกับทุกสิ่งรอบๆตัว รวมทั้งพยายามลดการวิพากษ์วิจารณ์ การตำหนิลง แม้ว่าจะไม่ค่อยมั่นใจว่าสิ่งที่กำลังอยู่นี้เป็นแนวทางที่ถูกต้องหรือไม่ ยังมีความโกรธ ความขุ่นใจ ความไม่พอใจอยู่ในใจ

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ครูมีจิตใจเยือกเย็นขึ้น ไม่แสดงออกตามอารมณ์ทันทีแม้ว่าจะยังมีความขุ่นใจ ความไม่พอใจอยู่เหมือนเดิม แต่มีความพยายามอย่างสูงในการข่มใจและระงับการแสดงอารมณ์ของตนเอง รวมทั้งการตำหนิผู้อื่น เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกับเพื่อนร่วมงานและเด็กที่สอนอยู่

“ใจ เย็นขึ้น เราไม่ควรไปยุ่งเรื่องของคนอื่นมากบางอย่างก็มองไปเรื่อยๆ ไม่ให้ทุกข์ แต่มันก็ยาก ”

“ เราก็คิดว่านิ่งขึ้นแต่ว่าก็ไม่ดู แต่รู้สึกขัดหูขัดตา บางทีเราก็คิดว่าถ้าเราไม่พูดเลยคนอื่นก็อาจคิดว่ามันถูก แต่บางคนก็พูด กับคนงานบางคนก็ไม่พูด”

“ เห็นแล้วพูดทันที เดียวนี้ ยังรู้สึกเหมือนเดิม พูดบ้าง แต่เบาลงหน่อย ”

“นิสัยใจร้อน พูดตรง เพราะบางทีเราไม่ได้ตั้งใจจะอะไรกับใคร แต่ว่ากระด้างๆ คำพูดเราก็มักร้ายเขาโดยไม่รู้ตัว บางทีมันก็หลุดไปเลย ไม่ทัน..... ตอนนี้นิสัยมากก็รู้ แต่มันหลุดไปแล้ว ที่เราพูดก็ไม่มีผลดีกับเรา เราถูกเฟ่ง แต่เขาน่าจะรู้มั่งซิ ไม่ใช่เฉย เจียบ บางทีการพูดอาจเปลี่ยนอะไรสักนิด ”

“ พี่เขาสงบมากขึ้น ไม่แสดงออก เก็บอารมณ์ได้ดีขึ้น ” (สัมภาษณ์, ครู10)

“เมื่อก่อนก็เป๊ะ ทั้งทำงานทั้งกับเพื่อน ผ่อนลง กับเด็กค่อนข้างเหมือนเดิม ยังมีไม้บรรทัดอยู่ค่อนข้างตรงเป๊ะ เมื่อก่อนถ้าขึ้นข้างบน(ห้อง)ถ้าไม่พอใจถึงตัว เดียวนี้มีการถามลองคุยกันเองก่อนไหม แก้ไขกันเองก่อน ” (สัมภาษณ์, ครูช้องนาง)

“จากที่เคยแรงทุกสิ่งอย่าง เช่น ระเบียบวินัยเป็นลักษณะ 1 จาก 10 คน เหลือชนแค่ 6 ลงไปเยอะ ”

“ครูที่เห็นว่าเปลี่ยน ครูคนที่ 8 เรื่องเกี่ยวกับตนเอง ไม่ค่อยเป๊ะเหมือนเดิม เมื่อก่อนไม่ค่อยมีใครเข้าหา ดูหน้าตาภายนอก เปลี่ยนจาก 5-8 ดีขึ้น เปิดใจพูดคุยมากขึ้น ไม่เป๊ะเท่าเดิม แต่ก็ยังคงมีบ้าง เช่น ระเบียบเป๊ะ แต่ตอนนี้หย่อนๆลงมาก เช่น ครูเวร ต้องมาก่อน 7.30 ถ้ายังไม่มา เขาจะยืนให้

มีน้ำใจ เฮฮาขึ้น เมื่อก่อน ไม่ไปยื่นให้แต่พูดให้คิดว่า เวิร์ธนะ ไม่ค่อยยื่น จากตึงๆ แล้วมาหย่อนให้ เห็นชัดเจน แล้วดูดีขึ้นทั้งตัวคนที่เข้าหาและตัวเขาเองที่ไม่เครียดมาก คิดว่าเป็นผลจากการวิจัยนี้” (สัมภาษณ์, ครู 1)

“ไม่รู้จักเรื่องระเบียบเหมือนเดิม.....แต่เขาก็สังเกตตัวเรา เรื่องการแต่งกายว่าใส่ รองเท้าแตะ กระโปรงสั้นๆ แต่เขาไม่พูด แต่หน้าตา ก็จะเครียดเหมือนเดิมเวลาไม่พอใจ แต่เขาก็รู้ว่า เขาอารมณ์ไม่ดีนะ ทุกคนก็เฉยๆไม่ต่อ”

2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

ครูคนที่ 8 ได้นำประโยชน์จากการรู้จักตนเองไปใช้ในการทำงานกับเด็ก โดยเปลี่ยนแปลง วิธีการมีปฏิสัมพันธ์กับเด็ก

“ได้รู้จักเกี่ยวกับตนเองมากกว่า พอรู้จักตนเอง ก็จะไปเบาลงกับเด็ก”

อย่างไรก็ตาม จากพื้นฐานเดิมของตนเองดังกล่าวข้างต้น แม้ว่าจะเริ่มมีการรู้เท่าทันอารมณ์มากขึ้น แต่ก็ยังคงมีความรู้สึกขุ่นใจ ไม่พอใจ ในสิ่งต่างๆที่เห็นว่าไม่ถูกต้อง ผนวกกับยังเชื่อมั่นในแนวทางการ สอนแบบเดิมที่เคยปฏิบัติมาเป็นเวลานานมากกว่าการสอนในแนวใหม่ที่เป็นนโยบายใหม่ของโรงเรียน ดังนั้นการแสดงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก จึงมีลักษณะดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ครูคนที่ 8 เป็นคนทำอะไรทำจริง ดังนั้นมีความเข้าใจและยอมรับมากขึ้นว่า เด็กแต่ละคนแตกต่างกัน การคาดหวังให้เด็กทุกคนทำได้เท่ากันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก การคาดหวังที่เกินจริงทำให้ทั้งตัวครูและ เด็กมีความทุกข์ การยอมรับทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดในรอบที่ 1 โดยนำมาสู่ความ พยายามที่จะลดความตึงเครียดในการสอนลง มีการยอมรับฟังความคิดและเหตุผลของเด็กมากขึ้น แต่ ขณะเดียวกันก็ยังมีลักษณะการปฏิบัติเหมือนเดิม เพียงแต่มีความคาดหวังที่เบาบางลง นึกถึงใจเด็ก มากขึ้น อย่างไรก็ตามแม้จะตั้งใจจริงแต่ครูก็ไม่มั่นใจว่าตนเองจะเปลี่ยนแปลงการสอนได้มากนักย่อแค่ ไหน

“รู้จักเกี่ยวกับตนเองมากกว่า พอรู้จักตนเอง ก็จะไปเบาลงกับเด็ก”

“เข้าใจว่าเด็กแต่ละคนไม่เหมือนกัน จะไปตั้งความหวังว่าต้องได้ ไม่ได้ จะได้ไม่ต้อง ตั้งคาดหวังกับเขา เป็นทุกข์กับเราและกับเด็ก”

“ใจเย็นกับเด็กขึ้น เวลาสอนพยายามคิดว่าจะทำให้เด็กเข้าใจได้ง่ายๆ แต่ก็ยังไม่รู้จะพูดอย่างไรให้ฟังง่าย จะพูดให้ตกลงขึ้น แต่ก่อน ‘เท่าไร’ (เสียงหนัก) ให้ทำงานเดียว ตอนนี้ พยายามเน้นกลุ่มมากขึ้น ให้ เพื่อนช่วย คิดว่าเด็กไม่เหมือนกัน เดียวค่อยมาดูเขาใหม่ พยายามนึกถึงใจเขามากๆ แต่ก่อนเราก็ไม่ ชอบเหมือนกัน ก็ไม่รู้ว่าจะได้แค่ไหน อยากให้สนุกกับการเรียน สบายๆมากขึ้น”

“เมื่อเด็กทำต่างจากสิ่งที่ครูต้องการ ตอนหลังความเป๊ะ ลดลงเหลือ 7 พยายามพัฒนามากขึ้น คิดว่า ”
ทำไม” คุยกัน ถ้ามีเหตุผล มักจะถามหา“เหตุผล” ก็หนูว่าสวยแล้ว “แน่ใจว่าสวยแล้ว” เราก็เหมือน
ยอมรับมากขึ้น แต่ก่อนต้นไม้ ต้องสีนี้ เตียนนี้ ‘อี’ ได้”

“เวลาเด็กทะเลาะกัน จะถามเหตุผล ขอคุยก่อน ถ้ามี ฟังได้ ก็ได้ กลับบอกเราว่าต้นไม้นี้ก็ได้ แต่
มันไม่ใช่ เตียนนี้คุยกันมากขึ้น ถามเหตุผล ยอมรับเหตุผลเขามากขึ้น”

“เวลาที่เด็กไม่ทำตามที่เราบอก จะไม่พูด นั่งมองนิ่งๆ เฉยๆ ‘อิม เอ้า ทำอะไรก็ทำกันไป’ บางคนก็
เดินไปโน่น บางคนก็เดินไปนี่ เราก็เก็บกระเป๋าสเสร็จแล้ว เราจะดูว่าเด็กส่วนมากเป็นยังไง ก็ใช้วิธีเฉยๆ
.....”

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 3)

โดยธรรมชาติ ครูคนที่ 8 เป็นคนจริงจังและหุดหิดได้ง่าย จึงมักมีหน้าตาเคร่งเครียดอยู่เสมอ ยิ้มยาก
และพูดเสียงดัง ห้วน ไม่ค่อยได้สัมผัสเด็กอย่างนุ่มนวล ดังนั้นเมื่อครูสอนเด็กและเริ่มจริงจัง ครูจะยิ่ง
ดุมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงตนเองในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ยากสำหรับครูคนที่ 8 แม้จะเข้าใจและรู้สึกเห็นใจ
เด็กมากขึ้นกว่าเดิม แต่ก็ยังเคยชินกับการพูดเสียงดังด้วยน้ำเสียงที่ขึงขังและดุด่า ประกอบกับที่ผ่าน
มาเด็กมีประสบการณ์เกี่ยวกับครูในทางลบทำให้เด็กกลัวและไม่กล้าเข้าใกล้ แม้จะรับรู้ว่าเป็นเด็กกลัวหาก
ครูเสียงดัง แต่ครูยังไม่เท่าทันความคิดอารมณ์ความรู้สึกตามความเคยชินเดิมของตน

“เราค่อนข้างดุ เสียงดัง บางทีเด็กตกใจ แค่มองก็ตกใจ บางคนเขาไม่ได้ทำผิด แต่เราพูดว่า ‘อะไร
(เสียงสูง)’ เขาจะหลุนและยิ่งทำผิดไปใหญ่ หรือบางที ‘อะไร ไซ้เทรอ’ เขาจะยิ่งลน มือจะหาของไม่
เจอ ยิ่งผิดใหญ่ เราก็รู้สึกไม่ดีกว่าน่าสงสาร แต่บางครั้งเราลืม บางทีก็นับในใจ 1 2 3 เห็นเขาทำหน้า
มองเรา ตาแป้ว”

อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านไปจนกระทั่งในช่วงท้ายของรอบที่ 2 ครูคนที่ 8 ก็ประสบ
ความสำเร็จในการเปลี่ยนที่ท่าของตนเอง โดยสามารถแสดงความรักด้วยวิธีการทางบวก โดยใช้ที่ท่าที่
อ่อนโยนขึ้น การปรับน้ำเสียงและลดการดุด่าลง จนกระทั่งเด็กกล้าพูดบอกเหตุผลของตนกับครูได้โดย
ไม่ต้องกลัวสถานเหมือนก่อน

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 3)

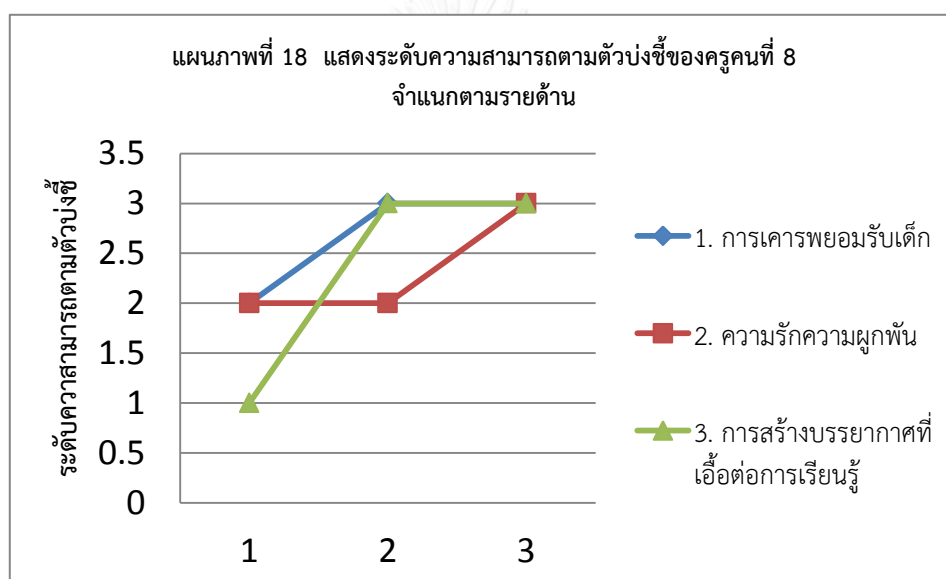
แม้การแสดงความรักต่อเด็กจะมีการเปลี่ยนแปลงช้า แต่ในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการ
เรียนรู้ ครูคนที่ 8 กลับสามารถเปลี่ยนแปลงได้เร็วกว่า โดยสามารถทำให้ชั้นเรียนมีความผ่อนคลายขึ้น
จากเดิม โดยครูพยายามยับยั้งอารมณ์ของตัวเองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากครูยังคงเน้นการสอน
จากใบงานและแบบฝึก ลักษณะกิจกรรมจึงทำให้บรรยากาศในห้องเรียนยังมีความเคร่งเครียด มีภาพ
ของเด็กนั่งทำงานเป็นกลุ่ม มีครูเดินดูตามโต๊ะ ชี้แนะ ให้แก้ไข ดุว่า ถ้าใครเล่นกัน แม้ว่าไม่มีใครมีการ

เสริมแรง แต่การกำราบ ดุ และบ่นก็เบาลงมากและให้โอกาสเด็กพูด บอกความต้องการได้บ้าง เด็กจึงสามารถคิดและเรียนรู้ได้ราบรื่นขึ้น

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 8 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภาพได้ดังนี้

ตารางที่ 24 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 8 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพฯ ด้าน	เส้นฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ผลการพัฒนา
1. การเคารพยอมรับเด็ก	2	3	3	1
2. ความรักความผูกพัน	2	2	3	1
3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	1	3	3	2

แผนภาพที่ 18 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 8 จำแนกตามรายด้าน

จากในตารางและแผนภูมิจะเห็นว่า ครูคนที่ 8 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กทั้งสามด้าน กล่าวคือ ด้านการเคารพยอมรับเด็ก เดิมอยู่ระดับ 2 เพิ่มขึ้นเป็นระดับ 3 ในรอบที่ 1 และคงที่อยู่ในระดับเดิมในรอบที่ 2 ขณะที่ด้านความรัก ความผูกพัน ก่อนการวิจัยอยู่ระดับ 2 และคงอยู่ในระดับเดิมในรอบที่ 1 แต่เพิ่มขึ้นไปเป็นระดับ 3 ในรอบที่ 2 ส่วนด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียน แต่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเพิ่มเป็นระดับ 3 ในรอบที่ 1 และการเปลี่ยนแปลงในรอบที่ 2 ไม่ชัดเจนมากจึงยังคงอยู่ในระดับเดิม

จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 8 เมื่อก่อนการวิจัยมีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับค่อนข้างต่ำ แต่เมื่อมีความเข้าใจในตนเองดีขึ้น ก็นำมาใช้ประโยชน์ในการทำงานกับเด็กให้มี

คุณภาพยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากครูคนที่ 8 ได้สะสมประสบการณ์ที่เชื่อมั่นในแนวคิดเกี่ยวกับการสอนและสัมพันธ์ภาพแบบเดิมๆมาเป็นเวลานานเกือบสิบปี การเปลี่ยนแปลงความเชื่อจากภายในจึงทำได้ยาก แม้จะคล้อยตามและพยายามปรับปรุงตัวเองและวิธีทำงานของตัวเอง แต่ก็ยังเกิดความลังเลสงสัยในแนวทางใหม่เป็นระยะๆ ส่งผลให้การเปลี่ยนแปลงในบางด้านเกิดขึ้นไม่เต็มที่ แม้ครูจะตั้งใจและจริงจังกับการปรับปรุงตัวเองและการทำงานของตนเองก็ตาม

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 9

ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครูคนที่ 9 เป็นหญิงสาวร่างเล็ก ผิวเข้ม อายุ 29 ปี หน้าตาค่อนข้างเศร้าและมีอารมณ์แปรปรวนอาจเนื่องจากกำลังตั้งครรรค์และความกังวลเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัว ตามศาสตร์ นพลักษณ์มีแนวโน้มเป็นคนลักษณะสี่(คนโศกซึ้ง) และเป็นญาติห่างๆกับครูเฟื่องฟ้า

ครูคนที่ 9 จบการศึกษาระดับรัฐประศาสนศาสตร์ หลังสำเร็จการศึกษาได้ทำงานในนิคมอุตสาหกรรมก่อนสมัครเป็นครูดูแลเด็กเล็ก ครูไม่เคยมีความรู้เรื่องการดูแลเด็กปฐมวัยมาก่อนเลย ขณะดำเนินการวิจัยครูคนที่ 9 กำลังตั้งครรรค์ซึ่งมีผลทำให้ไม่ค่อยได้เข้าร่วมกิจกรรมเต็มที่นัก

2) การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

2.1) ความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ

2.1.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูคนที่ 9 เป็นคนเปิดเผย ใจร้อน ไวต่อสิ่งเข้ามากระทบโดยจะไม่พอใจ โกรธ เสียใจง่าย อารมณ์แปรปรวนง่าย และไม่เก็บความรู้สึก ตามอารมณ์ของตัวเองไม่ทัน แต่หลังจากที่แสดงออกแล้ว ก็จะพยายามควบคุมอารมณ์ตนเอง ในช่วงแรกของการวิจัยครูกำลังตั้งครรรค์และมีปัญหาชีวิตครอบครัวทำให้คนอื่นอาจมองว่าเป็นคนเจ้าอารมณ์ โดยที่เดิมก่อนที่จะมีปัญหาต่างๆรุมเร้าเคยเป็นคนสนุกสนานและในช่วงก่อนการวิจัยแม้จะดูเศร้าแต่ในบางอารมณ์ก็ยังคงมีความสุขสนุกสนานในตัวเอง

“แต่ก่อนเป็นเด็กอารมณ์ร้าย ล่องลอยไม่ได้สาระ”

“แต่ก่อนใจร้อน”

“เราร้องไห้ง่าย ความรู้สึกไว”

“ขี้เล่น ชอบทำให้คนอื่นมีความสุข ถ้าคนอื่นไม่มี เราก็เจ็บไว่ก่อนดีกว่า ดูสีหน้าตัวเองด้วย ชอบสนุก”

“ถ้าไม่พอใจคนอื่น จะทำสีหน้าไม่ดี คนอื่นจะเห็น สักพักจะดี สงบอารมณ์ด้วยตนเอง”

2.1.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

ครูคนที่ 9 มีความตั้งใจดีในการทำงานและต้องการทำงานของตนให้ดี ให้ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครอง

“อยากให้ผู้ปกครองเห็นว่า เราดูแลลูกเขาดีนะ อยากให้เขามาอยู่กับเรา”

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากครูเป็นคนที่มีความมุ่งมั่นและหลายอารมณ์ในเวลาใกล้เคียงกันโดยไม่สามารถตามอารมณ์ของตนเองได้ทัน ประกอบกับกำลังตั้งครุภัณฑ์และมีความไม่สบายใจในหลายๆเรื่องประกดังกันอยู่ รวมทั้งไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัยและแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็ก ตลอดจนไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานกับเด็กมาก่อนเลย เมื่อต้องรับผิดชอบดูแลชั้นเด็กเล็กอายุ 2-3 ปี การขาดความเข้าใจในตนเองและในเด็ก จึงทำให้ครูมีวิธีการแก้ปัญหาที่จำกัด และเป็นวิธีการทางลบเป็นหลัก ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กของครู 9 ในช่วงก่อนการวิจัยจึงมีระดับต่ำ คือ ระดับ 1 ในทุกด้าน ดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 1)

ครูขาดความเข้าใจธรรมชาติ พัฒนาการและความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ครูจึงปฏิบัติต่อเด็กตามความเคยชินและตามอารมณ์ในขณะนั้นเป็นสำคัญโดยไม่เคยสังเกตสภาพความต้องการและพยายามหาปัญหาของเด็กที่ทำให้ไม่ทำตามที่ครูสั่ง การปฏิบัติต่อเด็ก เป็นลักษณะของการสั่งให้เด็กทำตามที่ครูกำหนด โดยไม่สนใจหรือถามความต้องการของเด็ก เนื่องจากเด็กในความดูแลเป็นเด็กเล็กมาก ครูจึงเพียงดูแลเด็กในการทำกิจวัตรประจำวัน แต่เมื่อเวลาที่อารมณ์หงุดหงิดครูก็จะดุ เสียงดังและแสดงท่าทางก้าวร้าวโดยไม่รู้ตัว

“ก่อนนี้อารมณ์ร้อนมาก ชัดเด็กซะเลย”

“เมื่อเด็กทำไม่ได้ เมื่อเด็กทำอย่างอื่น ที่ครูไม่ได้สั่ง วุ่นวาย ถ้าเป็นแต่ก่อน ตะโกนเสียงดัง ‘อย่า’ ‘อย่าเล่นนะ’ จะเข้าไปถึงตัว”

ความรักความผูกพัน (ระดับ 1)

ครูแทบไม่เคยแสดงความรักความผูกพันต่อเด็ก ดูแลเด็กไปตามหน้าที่ การสัมผัส เช่น การกอด การอุ้ม การจูบมือ การปลอบโยนเวลาร้องไห้ มักเป็นไปตามหน้าที่ไม่ค่อยมีแววเอื้ออาทร ดุเด็กเสียงดังเมื่อเด็กร้องไห้โยเย การรู้เท่าทันตนเองน้อยจึงทำให้แสดงออกต่อเด็กตามสภาพอารมณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละขณะโดยไม่ได้ควบคุม และการปฏิบัติต่อเด็กอาศัยอารมณ์และความรู้สึกของตนเองเป็นที่ตั้ง ไม่ได้หยุดคิดถึงความต้องการหรืออารมณ์ความรู้สึกของเด็ก

“เมื่อก่อน อารมณ์เสีง่ายกับเด็กมาก มีการจับสัมผัสเด็กบ้างแต่ไม่เต็มใจ”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 1)

การดูแลของครู เป็นไปในลักษณะของการเลี้ยงดู แบบเรียบง่าย มีการให้เด็กเล่นปั้น ชิดสี และพาไปเดินเล่น ซึ่งเป็นไปตามหน้าที่ แบบแกนๆ เด็กไม่มีความมั่นคงปลอดภัย เพราะไม่รู้ว่าครูจะอารมณ์ไม่ดีเมื่อไร และเมื่อครูอารมณ์ไม่ดีก็จะเสียงดังดุว่าเด็ก

2.2) การเปลี่ยนแปลงความสามารถของครูระหว่างการวิจัย

ได้มีเหตุการณ์ต่างๆเกิดขึ้นกับครูคนที่ 9 มากมายในช่วงระหว่างการวิจัย ครูคนที่ 9 ได้เข้ารับการอบรมและได้รับความรู้ที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจและคลายจากความกังวลใจเกี่ยวกับตนเอง ได้ฝึกสติและฝึกสังเกตตนเองทำให้เท่าทันอารมณ์ของตัวเองเร็วขึ้น และมีวิธีการในการแก้ปัญหาที่พบในทางบวกมากขึ้น สภาพชีวิตครอบครัวที่เคยเป็นปัญหาได้คลี่คลายลงไป ครูคนที่ 9 ได้คลอดบุตรและมีความสุขกับชีวิตครอบครัว ความเครียดและความกังวลใจที่รบกวนอยู่ได้ลดลง ปัจจัยร่วมเหล่านี้ได้ส่งร่วมกันส่งผลให้ครูคนที่ 9 มีการเปลี่ยนแปลงสูงมากทั้งเกี่ยวกับตนเองและการมีสัมพันธภาพกับเด็กจากการเข้ารับการอบรมเรื่องนพลักษณ์ ทำให้ครูคนที่ 9 เกิดความเข้าใจตนเองมากขึ้นว่าทำไมตนจึงมีหลายอารมณ์ ทำให้เกิดความเข้าใจว่า ตนก็เป็นคนประเภทหนึ่งในหลายๆประเภทที่แตกต่างกันไปซึ่งไม่ได้ผิดปกติอะไร การรู้ว่าธรรมชาติของตนเองเป็นเช่นนี้เองทำให้ครูคนที่ 9 คลายจากความกังวล มีความผ่อนคลาย และตั้งใจ พยายามรู้ทันอารมณ์ของตนเองมากขึ้น

“เปลี่ยนเรื่องอารมณ์ที่เย็นลง”

“นพลักษณ์ทำให้เรารู้จักตัวเองว่า ทำไมเราจึงเป็นอย่างนี้ เราร้องไห้ง่าย ความรู้สึกไว”

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูคนที่ 9 มีการเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัด จนเป็นที่ออกปากของครูคนอื่นๆ สามารถรู้จักตนเอง เข้าใจและเท่าทันอารมณ์ตนเอง ควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น มีจิตใจที่มั่นคงหนักแน่นขึ้น

“การเข้าใจตนเอง เปลี่ยน 1-10 ในเรื่องการคิด ไม่ว่าจะคิดเรื่องข้างนอกบ้าน ข้างในบ้าน เรื่องเวลาใครพูด แล้วไม่หันกลับไปสวนตอบ เรื่องไม่เก็บเอาคำพูดคนอื่นมาคิด”

“แต่ก่อนใจร้อน ตอนนี้ใจเย็นขึ้น ใจเย็นขึ้น เห็นชัดเจนเลย”

แม้ว่าบางครั้งจะยังไม่ทันอารมณ์และแสดงความไม่พอใจออกมา ก็จะตามทันอารมณ์ได้เร็วขึ้น และแก้ปัญหา คลี่คลายสถานการณ์ด้วยวิธีการใหม่ที่เหมาะสมขึ้น คือใช้การหัวเราะหรือนิ่งแทนการแสดง ความก้าวร้าวทางคำพูดและท่าทาง

“ตัวครูคนที่ 9 ดูดีขึ้น สนุกสนานเหมือนเดิม ตั้งสติได้มากขึ้น ตอนแรกช่วงท้อง ดูตื้อๆ เวลาเราดูเรื่องการไหว้” (สัมภาษณ์ครู.)

“นึ่งขึ้น มีสติ เวลาหลุดจะรู้ตัว หัวเราะกลบเกลื่อน ยับยั้งตัวเองได้ เมื่อก่อนถ้าชวนไปเที่ยวแล้วเราไปไม่ได้ จะไม่พอใจมาก ตอนหลังจะค่อยๆถามเรา”

นอกจากนี้การมีสติ มีสภาพอารมณ์ที่นิ่ง สงบขึ้น ยังช่วยให้เปิดรับฟังคำแนะนำจากผู้อื่นมากขึ้น และมีความพยายามที่จะพัฒนาตนเองในด้านต่างๆเพิ่มขึ้นด้วย

“เดี๋ยวนี้อารมณ์เย็น พูดได้สาระขึ้น เวลาผู้ปกครองมาส่งเมื่อก่อนพูดภาษาวัยรุ่นนึ่งขึ้นทำตามเราแนะนำดี เขาดีขึ้นเพราะอบรม เขามีลูก เขาฟังเวลาใครตักเตือน สายตาเขามืดไป แต่ก่อนไม่ได้เลย มีความรับผิดชอบในเรื่องงาน แพ้เขาทำไม่ได้หอบขึ้นมาหาจะร้องให้ บอกว่าครู 6 ช่วยหนูหน่อย เขาจะร้องให้ เราก็ปลอบใจไป ครู 6 บอกว่า ให้ไปบอกครูเปิ้ล (ฝ่ายวิชาการ) แต่เขาให้ช่วยสอน และขอลองทำเอง บอกว่าต่อไปจะทำได้ทำได้” (สัมภาษณ์ครู.....)

2.2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

เมื่อครูรู้เท่าทันอารมณ์ตนเองมากขึ้น ควบคุมอารมณ์ได้มากขึ้น ทำให้ใจเย็นลงมองเห็นเด็กมากขึ้น ครูจึงมีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพกับเด็กเพิ่มขึ้น ดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ครูได้เปลี่ยนจากที่เคยเอาอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นที่ตั้งเป็นให้ความสำคัญกับความคิด ความรู้สึก ความต้องการของเด็ก เคารพในการคิด การต้องการที่แตกต่างจากที่ครูกำหนดให้ ผ่อนปรนและถ้อยทีถ้อยอาศัยกับเด็กมากขึ้น มีวิธีการปฏิบัติต่อเด็ก สอนเด็ก โดยไม่หักหาญน้ำใจและสนใจเด็กเป็นรายบุคคลมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

“อารมณ์เย็นลง เข้าใจเด็กมากขึ้น เปลี่ยนจาก 1 เป็น 10”

“ถ้าเด็กทำต่างจากสิ่งที่ครูต้องการ บอกอย่างทำอย่าง ก็ปล่อยเขาไป เอาเด็กที่สนใจตอนนี้หนูมีวิธี เลือกเด็กที่สนใจมาทำก่อน(ศิลปะ) ให้คนอื่นไปเล่น แล้วเราค่อยเรียกมาทำที่ละคนคนสองคน เป็นงานศิลปะประดิษฐ์”

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ครูคนที่ 9 เข้าใจเด็กมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ให้ความสนใจ มองตามเด็ก เวลาที่เด็กมีปัญหา ร้องให้ โยเย ครูจะตรงเข้าไปอุ้มด้วยความอ่อนโยน ทะนุถนอม อบอุ่น มองเด็กแต่ละคนด้วยแววตาที่ลึกซึ้งขึ้น ครูแสดงความรักความผูกพันกับเด็กชัดเจนมากขึ้น มีการกอด การหอม การสัมผัสเนื้อตัวตลอดเวลา ในช่วงนอนพักกลางวัน สำหรับเด็กที่หลับยากครูจะเข้านั่งข้างที่นอนแล้วอุ้มมานอนบนตักและกล่อมด้วยท่าที่ทะนุถนอม มีการสบสายตา สำหรับเด็กบางคนครูก็จะเข้าไปตบกันกล่อมให้หลับ เมื่อพูดกับเด็กครูพูดน้อย ชัดเจน ด้วยน้ำเสียงที่นุ่มนวล เช่น เมื่อเด็กร้องไห้หาครู แต่ครูกำลังดูแลเด็กคนอื่นอยู่ ครูจะมองด้วยแววตาห่วงใยในความรู้สึกและบอกว่า “เดี๋ยวครูไปลูก” ครูดูแลเด็กเหมือนดูแลลูกของ

ตนเอง แม้มีบางครั้งที่ครูยังไม่เท่าทันอารมณ์และแสดงความหงุดหงิดออกมา ก็ารู้เท่าทันและกำกับควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้เร็วขึ้นมา

“หอม กอด ทำทุกวันตั้งแต่เช้า จากเด็กเล็กขึ้น อ.1 เวลาหอมกอดรู้สึกดี เด็กก็ชอบเข้ามากอดเราด้วย”

“ถ้าวันไหนเราอารมณ์ร้อน เด็กจะรู้สึกหมดความมั่นใจในตัวเรา เขามองเห็นเราน่ากลัว ซึ่งเราไม่อยากให้เป็น แต่มันเป็นบางครั้ง”

“....แต่ตอนหลัง กอดรัด อุ้ม อยู่ในห้องก็จะกอด ยิ่งกลมเกลียวยิ่งกอดมาก คนไหนร้องไห้ก็เข้าไปอุ้ม” (สัมภาษณ์, ครู 6)

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 4)

ครูคนที่ 9 เป็นครูที่พัฒนาความสามารถในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้รวดเร็ว และมีความเปลี่ยนแปลงมากที่สุดในครูทุกคนในกลุ่ม กล่าวคือ พัฒนาจากระดับ 1 ซึ่งต่ำที่สุด ไปสู่ระดับ 4 ซึ่งสูงที่สุดที่ทั้งกลุ่มพัฒนาได้ในช่วงของการวิจัย อีกทั้งมีการพัฒนาถึง 3 ระดับด้วย

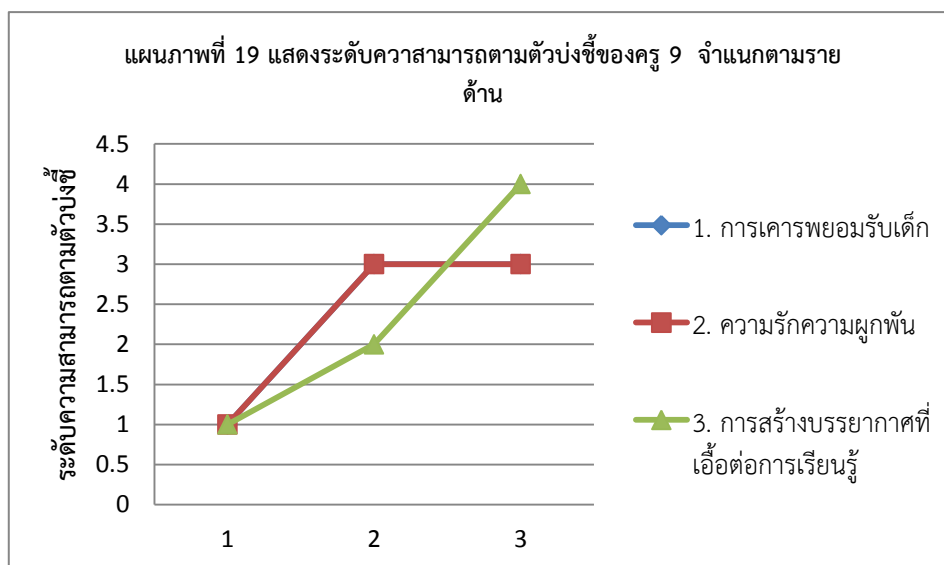
ในช่วงท้ายของการวิจัย ครูสร้างบรรยากาศที่ช่วยให้เด็กเรียนรู้อย่างมีความสุข เด็กมีความมั่นคงปลอดภัย รู้สึกผ่อนคลายในการทำกิจกรรม ไม่มีความกังวลกับอารมณ์ของครู อีกทั้งได้รับโอกาสในการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับความสนใจตามวัยของเด็ก มีกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กเรียนรู้ด้วยความเพลิดเพลิน มีการเล่นิทาน สอนให้เด็กร้องเพลง ให้เด็กทำท่าทางประกอบเพลงง่ายๆตามวัย มีการชื่นชมให้กำลังใจ ทั้งด้วยคำพูด และท่าทาง ครูมีท่าทางที่นุ่มนวลและแววตาที่อบอุ่นและเอื้ออาทรเมื่อมองเด็ก เมื่อเด็กเบื่อครูจะพยายามหางานอื่นหรือสิ่งอื่นมาหลอกล่อให้เด็กสนใจ

“อารมณ์ดีขึ้น ใจเย็นขึ้น ไม่ค่อยรุนแรงเหมือนเมื่อก่อน ถ้าใครไม่ฟังเรา เราก็ไม่สนใจ แล้วค่อยมาดุทีหลัง แล้วค่อยกลับมาคิดว่าเขาเด็กนะ”

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 9 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภาพได้ดังนี้

ตารางที่ 25 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 9 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพฯ ด้าน	เส้นฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ผลการพัฒนา
1. การเคารพยอมรับเด็ก	1	3	3	2
2. ความรักความผูกพัน	1	3	3	2
3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	1	2	4	3

แผนภาพที่ 19 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 9 จำแนกตามรายด้าน

จากในตารางและแผนภูมิจะเห็นว่า ครูคนที่ 9 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กสูงมากทั้งสามด้าน กล่าวคือ ก่อนการวิจัยอยู่ในระดับต่ำ คือ ระดับ 1 ทั้งสามด้าน แต่เมื่อสิ้นสุดการวิจัย ทั้งด้านการเคารพยอมรับเด็กและด้านความรัก ความผูกพัน เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นระดับ 3 ในรอบที่ 1 และคงที่อยู่ในระดับเดิม ส่วนด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพิ่มขึ้นเป็นระดับ 2 ในรอบที่ 1 และเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นระดับ 4 ในรอบที่ 2 จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 9 เมื่อก่อนการวิจัยมีสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับต่ำ แต่เมื่อมีความเข้าใจในตนเองและเด็กดีขึ้น ได้ฝึกฝนให้มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองได้เร็วขึ้น ประกอบกับปัจจัยภายนอกเกี่ยวกับปัญหาชีวิตส่วนตัวคลี่คลายลง ทำให้มีความสุขในใจมากขึ้น ก็ช่วยให้พัฒนาตนเองและการทำงานกับเด็กอย่างรวดเร็ว และมีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กสูงขึ้นมาก

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 10

ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครูคนที่ 10 เป็นหญิงสาวผิวขาว ร่าเริงยิ้มค่อนข้างอ้วน ผมหยิกยาว อายุ 37 ปี ตามศาสตร์นพลักษณ์ ครูคนที่ 10 มีแนวโน้มเป็นคนลักษณะทก(นักบุญฉา) ครูคนที่ 10 มีลักษณะขี้กังวล ยอมตามใจผู้อื่นแต่ขัดแย้งข้างใน แต่บางครั้งเห็นอะไรจะต่อต้านก่อนแต่เก็บอยู่ในใจ โมโหง่าย อารมณ์ขึ้นเร็วโดยเฉพาะกับคนใกล้ชิด

ครูคนที่ 10 จบการศึกษาด้านการตลาด เข้าทำงานที่โรงเรียนแห่งนี้โดยได้รับมอบหมายให้สอนชั้นอนุบาล 1 ในปีแรก ส่วนในปีต่อมาโรงเรียนมีการปรับลดห้องเรียนและโยกย้ายบุคลากร จึงมอบหมายให้ครูคนที่ 10 ทำงานธุรการชั่วคราวระยะหนึ่ง เมื่อมีเด็กเล็กมาเข้าเรียนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โรงเรียนจึงปรับเปลี่ยนให้ครูคนที่ 10 มาดูแลเด็กเล็กร่วมกับครู 9 อีกครั้ง ในช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสร้างความวิตกกังวลและความเครียดให้กับครูคนที่ 10 เป็นอันมาก

“กลัวอนาคต กลัวการเปลี่ยนแปลง เช่น เดิมสอนอนุบาล 1 สอนมา 2 ปี ต่อมาต้องมาต้องทำในสิ่งที่ไม่ชอบ วันทีรู้เรื่อง ผื่นขึ้น เครียด เพราะว่าเมื่อเราสอนเริ่มเข้าปีที่ 2 จะเริ่มเข้าใจ จะวางแผน ชื่อของเตรียมไว้ ถึงบางทีจะไม่ได้ใช้ พอรู้เรื่องว่าต้องย้ายจะเริ่มหงุดหงิด.....ตอนนี้มาอยู่กับเด็กเล็ก รู้สึกผ่อนคลายขึ้น”

วิธีการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยของครูคนที่ 10 ใช้วิธีการสังเกตและเลียนแบบ จากเพื่อนครูข้างห้องแล้วนำมาปรับให้เข้ากับความถนัดและความเข้าใจของตนเอง

“วิธีสอนอนุบาล 1 ของหนู ดูพี่ (ครู 1) พี่ (ครู 3) ว่าเขาทำอะไร มีวิธีการของแต่ละคนยังไง ดูตามสถานการณ์ พี่ (ครู 3) ลงมือทำกิจกรรมเยอะ พี่ (ครู 1) เน้นเขียนหนังสือวิชาการ ส่วนตัวหนูจะให้เด็กช่วยตัวเองมากๆ ไม่ค่อยช่วยเขา จะช่วยในตอนแรก พอสอนแล้ว ก็ให้ทำเอง”

2) การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

2.1) ความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ

2.1.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูคนที่ 10 รับรู้ตัวเองว่าเป็นคนใจดี มีน้ำใจ และสนุกสนาน ตามใจคน ไม่กล้าปฏิเสธ แต่ในใจไม่ยอมตามใจ โหม่ง่าย หากมีเรื่องกับผู้ที่มิอำนาจเหนือกว่าจะเกิดการต่อต้านในใจ ส่วนจะแสดงออกหรือไม่เป็นอีกเรื่องหนึ่ง แต่กับคนใกล้ชิดหากโหม่งจะใส่อารมณ์ทันทีโดยไม่ได้คิด กลัวอนาคต กลัวการเปลี่ยนแปลง การที่ไม่กล้าขัดใจผู้อื่นแต่ก็ขัดแย้งอยู่ในใจทำให้มีความเครียดและความโกรธอยู่ภายใน ประกอบกับการเป็นผู้ที่ไม่ชอบการเปลี่ยนแปลง ไม่พยายามแก้ปัญหาด้วยวิธีอื่นนอกจากการหนีปัญหา ทำให้เครียดง่าย ครูคนที่ 10 จึงมีบุคลิกของคนเคร่งเครียด อารมณ์หงุดหงิดง่าย และแสดงออกในลักษณะก้าวร้าว โดยเฉพาะกับคนใกล้ชิด

“เป็นคนตามใจทุกคน แล้วแต่ว่าทุกคนจะให้ทำอะไร ไม่ขัดใจใคร อะไร ก็ได้ บางทีก็ไม่อยากตามใจ แต่ไม่รู้ว่าจะปฏิเสธอย่างไร กลัวเขาโกรธ ไม่รู้จะพูดยังไงดี โหม่ง่าย ขึ้นเร็ว โดยเฉพาะกับหลานเหมือนไม่ได้ตั้งใจ เรารู้ว่าเขาทำได้ แต่เขาก็ไม่ทำ บางทีทำหน้าทำตาใส่เรา เราไม่อยากให้เป็นอย่างนั้น จะเป็นมากกับคนใกล้ชิด”

“ตามใจคนอื่นแต่ขัดแย้งข้างใน ขึ้นอยู่กับระดับของความระแวง โดย

ทั่วไป ใจดี มีน้ำใจ สนุกสนาน ข้อเสีย ปฏิเสธคนอื่นไม่ค่อยได้”

“เห็นอะไร จะออกมาต่อต้านก่อน ไม่ยอมรับ ไม่อยากทำตามแต่เก็บอยู่ในใจ”

“เรื่องความกระตือรือร้น ตัวเองยังไม่ค่อยกระตือรือร้นเท่าที่ควร อยากทำงานให้เสร็จ แต่ถึงเวลาที่ไม่เสร็จเสียที บางทีก็หนีไม่ออก”

“กลัวอนาคต กลัวการเปลี่ยนแปลง เดิมสอนอนุบาล 1 สอนมา 2 ปี ต่อมาต้องมาทำธุรการ ต้องทำในสิ่งที่ไม่ชอบ อยู่กับหัวหน้า วันทีรู้เรื่อง ผื่นขึ้น เครียด”

“เมื่อก่อน หลานกวน เขาก็จะปัด ถ้าเฉยก็เฉย ถ้าขึ้นก็ขึ้นเลยนะ” (สัมภาษณ์ ครู...)

2.1.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 1)

เนื่องจากครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กปฐมวัยมาก่อนเลย เมื่อได้รับมอบหมายให้สอนชั้นอนุบาล 1 ซึ่งเด็กยังเล็กช่วยตนเองไม่ได้ ก็เกิดความเครียดและ ไม่รู้ว่าตนต้องทำอะไรจึงจะควบคุมเด็กอยู่ จึงใช้อำนาจในการควบคุมเด็ก ผ่านทางหน้าตา ท่าทางและน้ำเสียง นอกจากนี้เนื่องจากเป็นคนเคร่งเครียดโดยพื้นฐานอยู่แล้ว จึงไม่สามารถเท่าทันอารมณ์ตนเองได้ในเวลาที่มีปัญหา เช่น เด็กส่งเสียงรบกวน แต่ก็ตระหนักว่ามักไม่ทันอารมณ์ตนเอง บางครั้งจึงใช้การเดินหนีเพื่อป้องกันการกระทำที่ไม่สมควร

“ถ้าเด็กก่อความวุ่นวาย จะเรียกชื่อเขาให้หยุด ถ้ายังไม่หยุดเราจะร้องเรียกชื่อเสียงแหลม เดินไปหา เช่น ตันกล้าจะอะไรหนักหนา(เสียงแหลม ดัง) เรารำคาญที่เขาร้องเสียงแหลม ไม่ได้รำคาญที่เขาไม่ได้แต่รำคาญที่เขาร้องเสียงแหลม ปัด”

“อารมณ์เสียง่าย แล้วก็ปล่อยเด็ก เราก็ก้าวตัวเองเหมือนกันว่า จะทำอะไรรุนแรง ก็จะใช้เสียงดุ ดังๆ ให้หยุด เรียกชื่อ สีหน้า แววตา จะออกหมด บางทีเดินหนี เพราะถ้าอยู่อาจทำอะไรรุนแรงกับเด็ก”

ความรักความผูกพัน (ระดับ 1)

ไม่พบการแสดงความรักความผูกพันกับเด็ก เนื่องจากครูมีแต่ความวิตกกังวลและความเครียดและแสดงออกถึงความรู้สึกดังกล่าวขณะดูแลเด็ก แก้ปัญหาพฤติกรรมของเด็กด้วยการแสดงกริยาท่าทางดุตัน การตีและการพูดดุว่า ครูไม่ชอบการแสดงความรักต่อเด็ก และเลือกปฏิบัติเฉพาะเด็กที่มีพฤติกรรมที่ถูกต้องได้แก่ เด็กที่เข้าใจและปฏิบัติตามคำสั่งของครูได้ด้วยดี โดยครูเองก็ไม่เท่าทันความรู้สึกนึกคิดของตนเองในขณะที่ทำงานกับเด็ก

“การสัมผัส เมื่อก่อน ไม่เคยสัมผัส ไม่ชอบ ทำเป็นบางคน ไม่ค่อยเข้าใจตัวเองเหมือนกัน ไม่รู้จักจะสนใจแต่เด็กที่พูดรู้เรื่อง โมโหก็จะตีๆ”

“เมื่อก่อน โมโหร้าย อารมณ์เสียง่าย ใช้ท่าทาง สายตา หน้าตาดุเด็ก” (สัมภาษณ์, ครู 2)

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 1)

เนื่องจากครุชาดความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดประสบการณ์ให้กับเด็กปฐมวัยรวมทั้งพัฒนาการของเด็กเลย ดังนั้นการจัดกิจกรรมของครูจึงใช้การสังเกตและเลียนแบบจากครูข้างห้องแล้วนำมาปรับเป็นของตนเอง โดยเน้นการส่งเสริมให้เด็กช่วยตนเอง แต่เนื่องจากเด็กยังอายุน้อยจึงไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ดีทุกคน แต่ครุชาดหวังว่าเด็กต้องหัดทำเองให้ได้ แม้ว่าจะไม่ดี และเคียวเข็ญและดุให้ทำให้ได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงการสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่อบอุ่น ปลอดภัย เพื่อช่วยให้เด็กมั่นคง ปลอดภัยในขณะที่เรียนรู้ ประกอบกับตัวครูเองมีความหงุดหงิด เคร่งเครียดอยู่เป็นประจำ จึงเป็นบรรยากาศที่เคร่งเครียดและมีความหวาดกลัว วิตกกังวลที่จะต้องทำในสิ่งที่ครุชาดหวังให้ได้

“วิธีสอนของตัวหนูจะให้เด็กช่วยตัวเองมากๆ ไม่ค่อยช่วยเขา จะช่วยในตอนแรก พอสอนแล้ว ก็ให้ทำเอง เช่น เก็บที่นอนถือกระเป๋า ให้ทำเอง ดีไม่ดี มันไม่ใช่ ให้ทำเอง ยกเอง ถือเอง แม้จะทำไม่ได้ ก็ต้องทำ ดีไม่ดีก็ต้องทำ เชื่อว่าเดือนแรก เทอมแรกอาจต้องช่วย หลังจากนั้นไม่ช่วยแล้ว ใส่รองเท้า ถ้าผิดก็บอกว่าผิด ให้ใส่ใหม่ บางคนงอแงใส่ไม่ได้ จะบอกว่า “ใส่ได้ หนูเคยใส่ได้แล้ว ทำใหม่” ถ้าเขายังเข้าซั๊กจะดุ “ใส่ได้ ใส่ใหม่” วันนี้ก็มี ต้องให้ใส่ใหม่ บางคนก็บอกครั้งเดียว ต้องดู ตามแต่เด็ก บางคนเรามองว่าเรื่อยเฉื่อย ไม่รีบ ต้องเฝ้า จ้าจ้าจ้าไซ้”

2.2) ความสามารถของครูที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเข้าร่วมกระบวนการ

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ระหว่างการศึกษา โรงเรียนมีการปรับเปลี่ยนอัตรากำลัง มีการโยกย้ายบุคลากร ตัวครูเองก็เป็นส่วนหนึ่งในการโยกย้ายครั้งนี้ ด้วยลักษณะของครูเป็นผู้ที่มีความวิตกกังวลสูงอยู่แล้วเมื่ออยู่ในกระบวนการนี้ครูก็ยิ่งมีความเครียดสูง แต่เนื่องจากครูได้เรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและมีความเข้าใจผู้อื่นมากขึ้นเป็นฐานอยู่บ้าง จากกิจกรรมต่างๆของการวิจัย ทำให้ครูสามารถคลายความวิตกกังวลลงได้บ้าง ในขณะที่ต้องก้าวข้ามผ่านวิกฤตครั้งนี้

“เรื่องความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงาน เราสามารถเข้ากับเพื่อนร่วมงานได้ดี ไม่ได้มีเรื่องบาดหมางกับใคร ไม่ว่าครูหรือพี่เลี้ยง มีบ้างบางครั้งที่มีไม่พอใจกันก็จะปล่อยผ่านเลยไป แล้วทำเป็นไม่มีอะไรเกิดขึ้นแล้วกลับมาเป็นเหมือนเดิม ไม่เก็บมาเป็นอารมณ์อีก เก็บมาคิดบ้าง แต่ไม่เครียดมากเหมือนก่อน “

2.2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

ผลจากการเข้าใจตนเองและเด็กได้ดีขึ้น และสามารถมีสติ เท่าทันอารมณ์ตนเองมากขึ้น จึงช่วยให้ครูพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก ดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ครูมีความเข้าใจเด็กเพิ่มมากขึ้น คำนี้ถึงเด็กมากขึ้น มีการสังเกตเด็กที่ละเอียดมากกว่าเดิม จากการศึกษาเด็กเป็นรายกรณี ทำให้ครูได้ความรู้ ได้เห็นมุมมองและวิธีการแก้ไขปัญหาของเด็กจากเพื่อนครูที่มีประสบการณ์ในการสอนมานานกว่า นำมาสู่การ เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลได้มากขึ้น

“การทำงานกับเด็ก เราจะสังเกตเด็กมากขึ้น เห็นความแตกต่างของเด็กแต่ละคน ทำให้เรารู้ว่ากับเด็กคนนี้จะพูดอย่างไร กับอีกคนหนึ่งจะต้องพูดอย่างไร”

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ครูมีการแสดงความรักความผูกพันต่อเด็กมากขึ้น เป็นกันเองกับเด็กมากขึ้น มีการโอบกอดสัมผัส การพูดชมเชยให้กำลังใจด้วยความนุ่มนวลมากขึ้น บ่อยขึ้น ซึ่งเห็นได้จากสายตาของเพื่อนร่วมงาน นอกเหนือจากการรับรู้ของตัวเอง

“ พอตอนหลัง ก็จะมีสัมผัส โอบกอด หัวถึง เล่นกันเยอะขึ้น “

“ กับเด็ก เดี่ยวนี้ กอด รัต อุ่ม “(สัมภาษณ์, ครู 2)

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ครูมีความเข้าใจในธรรมชาติและพัฒนาการเด็ก วิธีการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัย รวมทั้งเข้าใจความแตกต่างของการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กที่มีวัยแตกต่างกันอย่างชัดเจนขึ้น นำมาสู่การจัดกิจกรรมที่ผ่อนคลาย สนุกสนานและมีความราบรื่น อีกทั้งเมื่อครูมีความเครียดน้อยลง ในใจสงบ และไม่โกรธง่ายเหมือนก่อน ก็ช่วยให้ครูไม่เคร่งเครียดกับเด็ก ไม่ใส่อารมณ์ ทำให้เด็กรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย ในการอยู่กับครูมากขึ้นมาก

“สอนเด็กเล็ก อนุบาล 1 สนุกไม่เครียดเพราะไม่ต้องคาดหวังกับเขา เอาแค่กล่อมเนื้อให้แข็งแรงก่อน

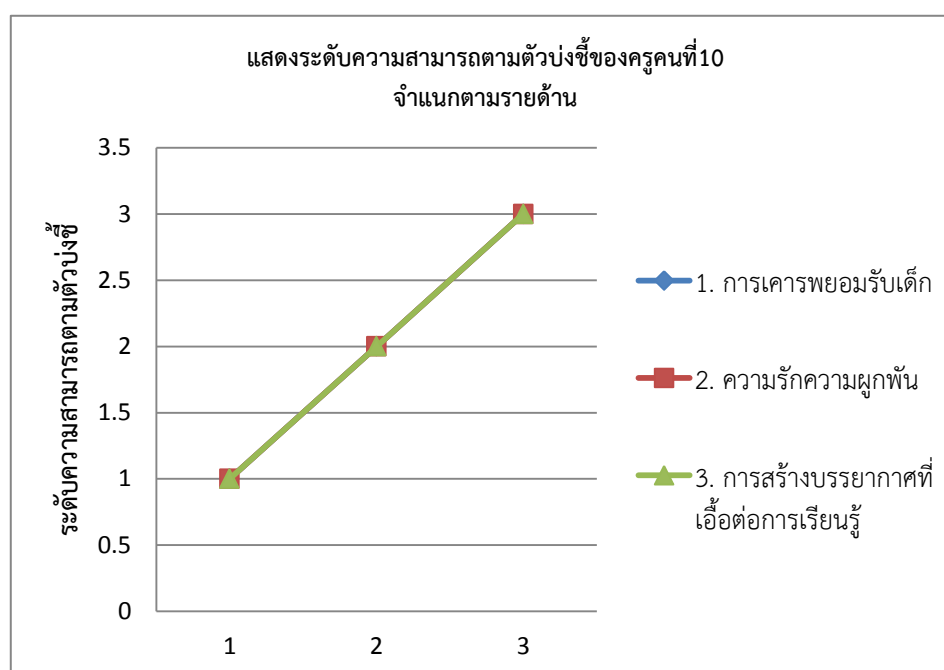
“Child study ทำให้เราได้รู้จักเด็ก รู้จักปัญหาของเด็ก และมีวิธีแก้ปัญหาของครูทุกคนมาช่วยๆกันทำให้เราได้รู้วิธี มีวิธีต่างๆมาช่วยกัน”

”ปีแรก เรายังไม่รู้ว่าจะทำแบบไหน.....แต่ตอนหลังก็ปล่อยให้เล่นกันเยอะๆ “

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 10 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภาพได้ดังนี้

ตารางที่ 26 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 10 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพฯ ด้าน	เส้นฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ผลการพัฒนา
1. การเคารพยอมรับเด็ก	1	2	3	2
2. ความรักความผูกพัน	1	2	3	2
3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	1	2	3	2

แผนภาพที่ 20 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 10 จำแนกตามรายด้าน

CHULALONGKORN UNIVERSITY

จากในตารางและแผนภูมิจะเห็นว่า ครูคนที่ 10 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กสูงทั้งสามด้าน กล่าวคือ ก่อนการวิจัยอยู่ในระดับต่ำ คือ ระดับ 1 ทั้งสามด้าน แต่ได้พัฒนาขึ้นเป็นระดับ 2 ในทั้งสามด้าน และเมื่อสิ้นสุดการวิจัย ก็พัฒนาขึ้นเป็นระดับ 3 ทั้งด้านการเคารพยอมรับเด็ก ด้านความรักและความผูกพัน และด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 10 เมื่อก่อนการวิจัยมีสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับต่ำ แต่เมื่อมีความเข้าใจในตนเองและเด็กดีขึ้น ได้ฝึกฝนให้มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองได้เร็วขึ้น ก็ช่วยให้พัฒนาตนเองและการทำงานกับเด็กอย่างราบรื่นและต่อเนื่อง ทำให้มีมีความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กสูงขึ้นถึง 2 ระดับในทั้งสามด้าน

กรณีศึกษา : ครูคนที่ 11

ประวัติและบุคลิกลักษณะ

ครูคนที่ 11 เป็นหญิงสาวหน้าตาดีอายุ 29 ปี บุคลิกคล่องแคล่ว ร่าเริง พูดจาชัดเจน ฉะฉาน มาดมั่น สนใจใฝ่รู้ มีความสามารถทางคอมพิวเตอร์ ตามศาสตร์นวัตกรรมการศึกษามีแนวโน้มเป็นคนลักษณะ เจ็ด(นักผจญภัย) เนื่องจากครูคนที่ 11 เคยทำงานฝ่ายประชาสัมพันธ์ มาก่อนจึงมักทำหน้าที่เป็น พิธีกรของโรงเรียน และเนื่องจากเป็นคนแข็ง ไม่กลัวใคร กล้าพูดตรงๆ เนื่องจากต้องการความ ชัดเจน ตรงไปตรงมา และรักความยุติธรรม ดังนั้นในช่วงเปลี่ยนผ่านของโรงเรียน จึงมักเป็นหนึ่งใน กลุ่มครูแนวหน้าที่ได้เคียงกับฝ่ายบริหารแม้จะมีอายุน้อยก็ตาม ครูคนที่ 11 เพิ่งคลอดลูกได้ไม่นานเมื่อ เริ่มเข้าร่วมในการวิจัย และปัจจุบันเป็นแม่ลูกหนึ่ง

“เป็นคนแข็ง ปากไว ถ้าไม่ชอบก็จะเฉยๆ ไม่สร้างภาพ เลยดูเหมือนแข็งกระด้าง ปากไว แต่เราว่าไม่ แข็ง แค่นี้แค่นี้แค่นี้ เราไม่เป็นคนเจ้าจะคนอื่นก่อน”

ครูคนที่ 11 จบการศึกษาด้านศึกษาศาสตร์โท่งเทียว หลังสำเร็จการศึกษาได้ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ ประชาสัมพันธ์ให้กับหน่วยงานแห่งหนึ่งเป็นเวลา 2 ปีกว่าจึงได้สมัครทำงานที่โรงเรียนอนุบาลแห่งนี้ใน ตำแหน่งเจ้าหน้าที่ธุรการ เมื่อโรงเรียนมีนโยบายสอนคอมพิวเตอร์ให้แก่เด็ก ครูคนที่ 11 จึงได้รับ มอบหมายให้ทำหน้าที่สอนคอมพิวเตอร์ควบคู่กันไปด้วย ปัจจุบันครูคนที่ 11 รับผิดชอบสอน คอมพิวเตอร์ให้แก่เด็กชั้นอนุบาล 1 ถึง อนุบาล 3 รวมมีประสบการณ์ในการทำงานที่โรงเรียนนี้ 2 ปี

2) การเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย

2.1) ความสามารถของครูก่อนเข้าร่วมกระบวนการ

2.1.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

ครูคนที่ 11 เป็นคนตรงไปตรงมา เมื่อคิดอะไรก็จะพูดออกมาโดยไม่คอย พูดจาชัดเจน ตรงประเด็น ปัญญาเฉียบไว จับประเด็นได้ดี เรียนรู้เร็ว

“ก็คนอื่นไม่พูดแล้วมาพูดกลับหลัง หนูไม่ชอบ มีอะไรก็พูดตรงๆ จบแล้วจบเลย”

“ มีอะไรก็พูดไปก่อน ปากไว ชี้เป้า ”

ครูคนที่ 11 เป็นคนร่าเริง สนุกสนาน แต่เบื่อง่าย และเมื่อเบื่อจะแสดงอาการต่อต้านด้วยการโต้เถียง หรือนิ่งเฉยไม่ยอมทำตาม โดยการทำงานยังมีลักษณะของการทำตามใจตนเองในแต่ละขณะ

“เรื่องงาน ถ้าเราชอบเราต่อยอดงานไปได้เอง แต่ถ้าไม่ชอบก็เบื่อ ไม่อยากทำ คล้ายๆติสต์ ไม่มี อารมณ์ ไม่อยากทำ”

“อยากให้เห็นเองเบื่ออะไรยาก อยากให้เปิดมองด้านใหม่ที่เราไม่ชอบ ชอบให้คนมาเปิดใจกับ เราก่อน ไม่ชอบคนสร้างภาพ หลอกใช้ หรือพูดแรงตรงๆ รู้สึกว่า มีแต่คนต้องการผลประโยชน์จาก เราถึงดีแต่แรง เราก็คจะไม่ชอบ เรามีจุดตรงนี้ ถ้ารู้จุดนี้ก็ใช้ได้”

2.1.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

ด้วยเหตุที่ครูคนที่ 11 เป็นคนที่ทำงานตามอารมณ์ของตนเองอยู่บ่อยครั้ง ประกอบกับขาดความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กและวิธีการพัฒนาเด็ก ประกอบกับในการสอนคอมพิวเตอร์ให้แก่เด็กก็ไม่ได้รับการอบรมให้เข้าใจวัตถุประสงค์ในการสอนที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับเด็กอนุบาล ตลอดจนวิธีการสอนที่เหมาะสม โดยสิ่งที่สอนเด็กคือ เน้นให้เด็กใช้คอมพิวเตอร์ในการเล่นและเรียนรู้วิธีใช้คอมพิวเตอร์ไปด้วย ดังนั้นความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก จึงมีลักษณะดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (ระดับ 2)

ครูคนที่ 11 มีความสนใจและตั้งใจให้ความรู้แก่เด็ก การพูดจากับเด็กโดยทั่วไปพูดเพราะ มีคะ ขา และมีหางเสียง มีความสนใจเอาใจใส่เด็ก แต่มีลักษณะเป็นการเอาใจใส่ทั้งชั้นโดยยังไม่ได้ให้ความใส่ใจในความสามารถและความต้องการเป็นรายบุคคลของเด็ก แต่ยึดเนื้อหาที่ตนเตรียมไว้เป็นหลัก โดยเน้นการสอนให้มีกิจกรรมแปลกใหม่เปลี่ยนไปเรื่อยๆ การสอนใช้วิธีพูดอธิบายวิธีการทำกิจกรรมและใช้คำพูดอย่างเป็นทางการเหมือนการสอนเด็กโต ครูให้ความสำคัญกับการสอนให้เด็กเล่นคอมพิวเตอร์ เป็นมากกว่าการสังเกตอารมณ์และความต้องการของเด็ก ไม่มีความเข้าใจหรือสังเกตพบว่าเด็กแต่ละคนต้องการเทคนิควิธีสอนที่แตกต่างหรือต้องการเวลาในการเรียนรู้ที่ต่างกัน ไม่ได้สนใจความสนใจและความต้องการของเด็กและไม่เคยพยายามค้นหาว่าเด็กรู้หรือทำอะไรได้แล้ว เพราะเหตุที่ไม่เข้าใจในธรรมชาติและพัฒนาการของเด็ก จึงเกิดความหงุดหงิดเมื่อบอกหรืออธิบายไปแล้วเด็กทำไม่ได้ เมื่อเด็กบางคนเล่นกันขณะที่ครูตั้งใจอธิบาย หรือเมื่อเกิดปัญหาเด็กแย่งกันเล่น

“เดิมคิดว่าสอนเยอะ แล้วดี.....กลัวคนอื่นว่า เราสอนไม่ดี เราไม่ได้จบ

คอมฯโดยตรง จะสอนได้เหรอ“

“ตั้งเอาไว้จะต้องสอนแบบนี้ จะให้เด็กได้ ถ้าได้แล้วเป็นผลดีกับเด็ก”

ความรักความผูกพัน (ระดับ 1)

ในช่วงก่อนการวิจัย ครูคนที่ 11 มีความห่างเหินกับเด็ก เพราะเหตุว่าไม่ได้เป็นครูประจำชั้น และยังไม่คุ้นเคยกับการเป็นครูสอนเด็กอนุบาล ครูมักดูเด็กด้วยคำพูดและซักสีหน้า เมื่อเด็กทำไม่ได้หรือไม่ทำตามที่ครูกำหนดโดยไม่ได้สังเกตว่าเหตุใดเด็กจึงไม่ทำ ไม่กล้าแสดงความรักความผูกพันกับเด็ก ผ่านการสัมผัสเนื้อตัวหรือการกอด แต่ก็มีการใช้คำชมบ้างเมื่อเด็กทำได้ดีตามที่ครูต้องการ

“ไม่ค่อยกอด ไม่กล้า เพราะเคยเป็นสาวออฟฟิศ ไม่มีลูกเล็ก ไม่ใกล้ชิด ใช้คำชมมากกว่า “

“ถ้าเด็กทำไม่ได้ ก็จะทำเสียง ‘อีอี’ เสียงดัง ทำหน้าทำตา ‘ครูบอกว่าให้ทำยังไงจ๊ะ’ ‘อะไรจ๊ะเธอ’ ขอบกระแหนะกระแหนะเด็ก ‘ดูเพื่อนซิเนี่ย’ ”

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (ระดับ 2)

บรรยากาศในการเรียนรู้ในชั้นเรียนของครูคนที่ 11 ก่อนการวิจัยเป็นบรรยากาศที่ค่อนข้างจริงจังซึ่งซึ่ง เพราะครูใช้คำพูดแบบเป็นทางการค่อนข้างมาก พยายามให้เด็กทุกคนทำงานที่ครูกำหนดให้โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และไม่ได้ช่วยเด็กที่ไม่สามารถทำได้ให้เข้าใจมากขึ้นหรือทำได้ดีขึ้น เพราะครูยังไม่เข้าใจในธรรมชาติของเด็ก เมื่อเด็กล้มเหลวครูก็หงุดหงิดและตำหนิบ้าง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากครูมีความตั้งใจทำงาน เอาใจใส่ และพูดจาสุภาพ แม้บรรยากาศจะไม่ค่อยผ่อนคลายนัก แต่เด็กก็มีความรู้สึกปลอดภัยจากความใส่ใจและความสุภาพ ไม่ใช่อารมณ์รุนแรงของครู

แม้ครูคนที่ 11 ขาดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย แต่ก็สามารถจัดกิจกรรมที่น่าสนใจและกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในบางเรื่อง แม้จะเป็นการเรียนรู้ที่ครูกำหนดมาแล้วและเป็นเพียงการสอนให้เด็กเล่นเกมเป็นเป็นสำคัญ

2.2) ความสามารถของครูที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อเข้าร่วมกระบวนการ

2.2.1) การเข้าใจและรู้เท่าทันตนเอง

เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของกระบวนการฯ ครูคนที่ 11 เริ่มเข้าใจธรรมชาติของตนเอง เห็นจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง เริ่มจับอารมณ์ตัวเองได้ เท่าทันอารมณ์ของตนเอง ทำให้เกิดการยับยั้งการกระทำแบบเดิมๆที่มักเป็นการต่อต้านด้วยการเอาชนะและโต้เถียงด้วยความโกรธเมื่อรู้สึกไม่ได้รับความยุติธรรม

“รู้เลยว่าเราเป็นคนแบบไหน แล้วก็รู้ทันด้วยว่า เดี่ยวเราจะต้องคิด รู้สึกยังไง ตอนนั้นก็พยายามปรับให้อยู่กับคนอื่นได้”

การรู้เท่าทันอารมณ์ตนเองนำมาสู่การแสวงหาวิธีการใหม่ที่ดีกว่า คือ เมื่อรู้ว่าเบื่อ ก็พยายามอดทนรับฟังมากขึ้น ไม่ต่อต้านด้วยการแสดงสีหน้าแววตาและคำพูด มีการใช้คำพูดน้อยลง แต่บางครั้งก็ยังอึดอัด เพราะยังอยู่ในขั้นของการมีความตั้งใจที่จะเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอกของตนแต่ยังไม่ได้เปลี่ยนจากภายในอย่างแท้จริง

“ตอนนี้ก็ยังเป็น เวลาเจอปัญหาจะเบื่อ เช่น ปัญหาการเปลี่ยนแปลงเรื่องงาน เราจะต่อต้านไว้ก่อน จะไม่ค่อยลองดู คิดว่าที่ทำอยู่แล้ว มันดีแล้ว ไม่ค่อยอยากเปลี่ยน ไม่อยากทำ จึงเบื่อ”

“เบาไปเยอะ เวลาเจอกับความที่ไม่ชอบ ก็ฟังมากขึ้น ทำๆไป ทำมากขึ้น เมื่อก่อนทำเฉพาะสิ่งที่เรามีความสุข ตอนนี้ก็เอาตัวเองน้อยลง แต่ความสุขของเราก็ตก”

2.2.2) ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็ก

เมื่อครูรู้เท่าทันตนเอง มีความสงบเย็นในใจมากขึ้น รู้ทันความเบื่อและการต่อต้านของตัวเอง และมีความเข้าใจในธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กเพิ่มขึ้นจากการเข้าร่วมการวิจัยและประสบการณ์ความเป็นแม่ ทำให้ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยมีลักษณะที่เปลี่ยนไปดังนี้

การเคารพยอมรับเด็ก (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 4)

ครูคนที่ 11 มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเคารพยอมรับเด็กมาก สามารถเข้าใจและให้ความสนใจเด็กเป็นรายบุคคลสูงขึ้นมา มีการช่วยเหลือเด็กให้เรียนรู้เป็นรายบุคคล ท่าทีในการสอนเปลี่ยนไป มีความสงบเย็น ค่อยๆสอน สังเกตใส่ใจในความต้องการของเด็กแต่ละคนอย่างเห็นได้ชัด และยึดความสุขในการเรียนของเด็กเป็นหลักมากกว่าการยึดเนื้อหาที่ตั้งใจเคยเป็นมา

“ตอนนี้ แค่มองให้เด็กมีความสุขกับการเรียนมากขึ้น เพราะเห็นเด็กเยอะขึ้น รู้เรื่องพัฒนาการ รู้ว่าสิ่งที่ครูกระทำกับเด็ก จะเกิดอะไรกับเด็ก เมื่อก่อนกลัวคนอื่นว่า เราสอนไม่ดี เราไม่ได้จบคอมฯ โดยตรง จะสอนได้หรือ ตอนนี้กลับไปมองเด็กมากกว่า”

ครูยอมรับความคิดความต้องการของเด็กมากขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แม้บางครั้งจะยังคงมีความต้องการให้เด็กชอบในสิ่งที่ตนชอบ หรือมีโมโหบ้าง แต่ก็ยอมรับกับสิ่งที่เกิดขึ้นและไม่ถูกใจตน

“ก็มีเหมือนกันนะ บางทีเราหวังว่า อยากให้เด็กชอบในสิ่งที่เราชอบแต่เขาไม่ชอบ ก็ ทำไม่ไม่ชอบ เราก็สอนซ้ำๆ เซ็งใจ แล้วเขาไม่ตั้งใจ ก็คิดในใจว่าต้องเป็นแบบนี้ แล้วก็เป็นอย่างจริงๆ เราก็จะไม่ชอบ มีโมโหเหมือนกันแต่ก็เป็นไปตามยถากรรม”

ความรักความผูกพัน (รอบที่ 1 ระดับ 3, รอบที่ 2 ระดับ 3)

ครูคนที่ 11 เปลี่ยนแปลงในลักษณะก้าวกระโดดในด้านความรักความผูกพัน โดยแสดงความรักความผูกพันผ่านการสัมผัส การกอดมากขึ้นภายในรอบที่ 1 มีการใช้ภาษาง่ายๆเป็นกันเองและแสดงถึงความรักใคร่ผูกพัน เช่น เรียกเด็กว่า “ลูก” ในการสอนเด็ก มีความใจเย็นและอ่อนโยนกับเด็กมากขึ้น

“...แต่ตอนหลัง มีภาษาเด็กมากขึ้น ใช้ประสบการณ์ในการเลี้ยงลูกล้วนๆ กอดมากขึ้น รู้สึกว่าเด็กก็คือเด็ก ถึงไม่ใช่คนในครอบครัวเดียวกันก็ตาม การเป็นแม่มีผลทำให้เราใจเย็นมากขึ้น คิดว่าเค้าเป็นลูกเรา อยากให้ลูกมีความสุขกับการเรียนมากกว่า”

ครูมีความอาทรต่อเด็กมากขึ้น และแสดงออกถึงความอาทรนั้นอย่างเปิดเผย ถามความรู้สึกของเด็กด้วยความเห็นอกเห็นใจ และลดการใช้คำพูดทางลบที่ทำให้เด็กสะเทือนใจลง

“แต่เดี๋ยวนี้ ปล่อย เราจะเข้าไปถามว่า เหนื่อยหรือยัง เหนื่อยก็พัก อยากทำก็ทำต่อ”

“เดี๋ยวนี้ กระแทนกระแทนน้อยลง นั่งรอคุณครูก่อนนะคะ รอครูแป๊บ นิ่งลูก การที่เด็กทำไม่ได้ เป็นเรื่องปกติ”

แม้ในรอบที่ 2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะไม่ได้มากพอที่จะเข้าสู่ระดับ 4 แต่การเปลี่ยนแปลงโดยภาพรวมก็นับว่าสูงและพฤติกรรมที่แสดงออกก็แตกต่างจากเดิมมาก

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (รอบที่ 1 ระดับ 2, รอบที่ 2 ระดับ 4)

เมื่อได้รับคำแนะนำ ครูคนที่ 11 พยายามเรียนรู้และปรับวิธีสอนของตน แต่ต้องใช้เวลาในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ดีขึ้นกว่าเดิม จึงมีการเปลี่ยนแปลงซ้ำกว่าอีกสองด้าน ในรอบที่ 1 แต่เปลี่ยนแปลงได้มากในรอบที่ 2 นอกจากนี้ ช่วงท้ายของวิจัย โรงเรียนกำลังปรับปรุงห้องต่างๆ ห้องคอมพิวเตอร์ของครูคนที่ 11 ก็ถูกโยกย้ายไปด้วย ทำให้ทั้งครูและเด็กไม่ค่อยมีความสุขมากนักในการเรียน อย่างไรก็ตามความอ่อนโยนอันเกิดจากความเข้าใจเด็กและความเมตตาที่เพิ่มขึ้นก็ช่วยให้บรรยากาศในการเรียนรู้ดีขึ้นกว่าก่อนการวิจัยมาก เด็กมีความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย รู้ว่าตนสามารถไว้วางใจครูได้ ไม่ต้องกลัวว่าเมื่อตนทำไม่ได้อย่างที่ครูต้องการแล้วจะถูกดูว่าด้วยเสียงและสีหน้าท่าทางเหมือนในอดีต เด็กๆจึงผ่อนคลายมากขึ้นและสามารถเรียนรู้อย่างมีความสุขในขณะที่เรียนกับครูคนที่ 11 ในช่วงระยะหลังของการวิจัย

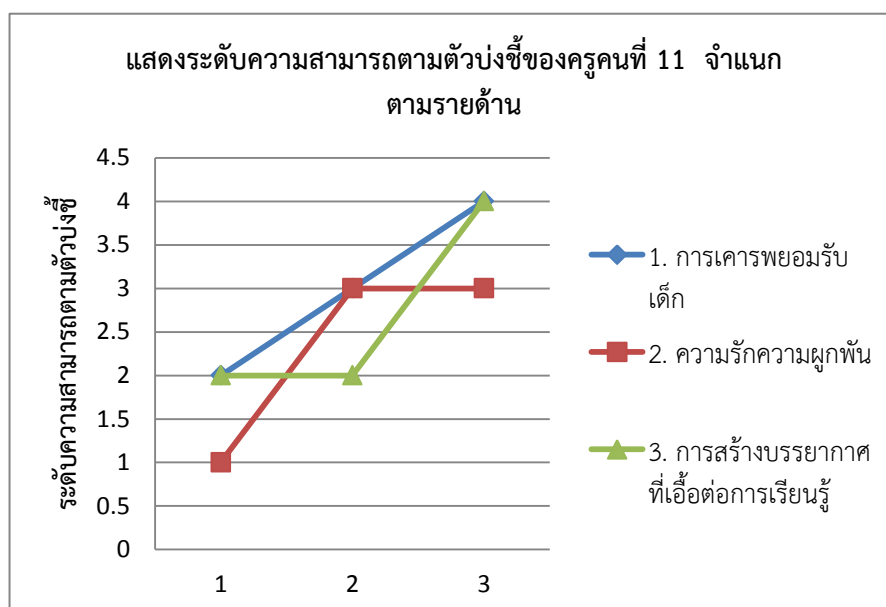
“จะสังเกตเด็กก่อนว่า เด็กเบื่อไหม ถ้าเบื่อสัปดาห์หน้าก็จะเปลี่ยน เด็กๆอยู่กับหนู เนื้อหาไม่ได้ ได้ อารมณ์มากกว่า เช่น ให้เลือกที่นั่งด้วยแผ่นป้าย”

“ปัจจุบัน เอาเท่าที่เด็กได้ เลือกความสุขของเด็กก่อน เพราะรู้แล้วว่าการทำได้หรือไม่ได้ไม่ใช่สิ่งสำคัญ...”

สรุป การพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กของครูคนที่ 11 สามารถสรุปในรูปของตารางและแผนภูมิได้ดังนี้

ตารางที่ 27 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 11 จำแนกตามรายด้าน

ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพฯ ด้าน	เส้นฐาน	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ผลการพัฒนา
1. การเคารพยอมรับเด็ก	2	3	4	2
2. ความรักความผูกพัน	1	3	3	2
3. การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้	2	2	4	2

แผนภาพที่ 21 แสดงระดับความสามารถตามตัวบ่งชี้ของครูคนที่ 11 จำแนกตามรายด้าน

จากในตารางและแผนภูมิจะเห็นว่า ครูคนที่ 11 มีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กทั้งสามด้าน โดยเพิ่มขึ้นด้านละ 2 ระดับเท่าๆกัน แต่การเพิ่มขึ้นต่างกัน กล่าวคือ ด้านการเคารพยอมรับเด็ก เดิมอยู่ระดับ 2 เพิ่มขึ้นเป็นระดับ 3 ในรอบที่ 1 และเพิ่มขึ้นไปเป็นระดับ 4 ในรอบที่ 2 ขณะที่ด้านความรัก ความผูกพันก่อนการวิจัยอยู่ระดับต่ำมากคือระดับ 1 แต่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วไปเป็นระดับ 3 ในรอบที่ 1 และคงอยู่ในระดับเดิมในรอบที่ 2 ส่วนด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ จากระดับ 2 เมื่อก่อนการวิจัยนั้นการเปลี่ยนแปลงในรอบที่ 1 ไม่ชัดเจนและคงที่อยู่ในระดับเดิม แต่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วโดยเพิ่มเป็นระดับ 4 ในรอบที่ 2

จึงเห็นได้ว่า ครูคนที่ 11 เมื่อก่อนการวิจัยมีสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในระดับค่อนข้างต่ำ แต่เมื่อมีความเข้าใจในตนเองและเด็กดีขึ้น ประกอบกับมีประสบการณ์ส่วนตัวในด้านความเป็นแม่ ก็ช่วยให้พัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กได้อย่างราบรื่นเป็นที่น่าพอใจ

สรุป ครูแต่ละคนมีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กแตกต่างกันไป โดยมีข้อค้นพบที่สำคัญ ได้แก่

ทุกคนในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งใช้เวลา เดือน สามารถพัฒนาได้สูงสุดถึงระดับ 4 ซึ่งเห็นได้ว่า ความห่างของแต่ละระดับอาจไม่เท่ากัน และเมื่อพัฒนามาถึงระดับ 4 อาจต้องใช้เวลาานานกว่าการพัฒนาในช่วงระดับอื่นจึงจะพัฒนาไปถึงระดับ 5 ได้

แบบแผนของการพัฒนาตนเองของครูที่พบ ได้แก่

2.1 ครูทุกคนเริ่มที่เปลี่ยนแปลงตนเองก่อน จากการเข้าใจตนเอง เข้าใจเพื่อนครู จากนั้นก็ขยายความเข้าใจไปสู่เด็ก และเมื่อเปลี่ยนแปลงภายในตนเองก็ส่งผลให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสัมพันธภาพที่มีต่อเด็กไปด้วย

2.2 ครูที่มีลักษณะเป็นคนเปิดใจรับ มีความรับผิดชอบสูง ตั้งใจพัฒนาตนเองอย่างจริงจัง และต่อเนืองจะสามารถพัฒนาได้เร็วและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นคนบุคลิกแบบใด (ลักษณะ 1 – คนเนี้ยบ ลักษณะ 9 – ผู้ประสานไมตรี)

3. ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสามารถของครูที่พบว่าช่วยสนับสนุน

ให้ครูสามารถพัฒนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้นหรือยับยั้งการพัฒนาของครูให้ช้าลง ได้แก่

นโยบายเกี่ยวกับการสอนที่ชัดเจนของโรงเรียนและการดำเนินการพัฒนาครูอย่างจริงจังตามนโยบายนั้น จะช่วยให้ครูมีความวางใจและกล้าที่จะทำตามนโยบายนั้น และสามารถพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพซึ่งสัมพันธ์กับนโยบายได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

ความกังวลใจในเรื่องส่วนตัวไม่อาจแยกออกจากการปฏิบัติงาน โดยส่งผลยับยั้งการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในครูบางคนให้ช้าลง เมื่อความกังวลดังกล่าวหมดไป ครูก็สามารถพัฒนาตนเองได้ราบรื่นยิ่งขึ้น

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย มีลักษณะเป็นการวิจัยและพัฒนา เก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก มีสาระสำคัญสรุปได้ดังต่อไปนี้

คำถามการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีคำถามการวิจัย 2 ข้อ คือ

1. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย มีลักษณะอย่างไร
2. กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ส่งผลต่อครูอย่างไร ในด้าน 1) การเคารพ ยอมรับเด็ก 2) ความรัก ความผูกพัน และ 3) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูต่อเด็กปฐมวัย
2. เพื่อศึกษาผลการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ที่ส่งผลต่อครูในด้าน 1) การเคารพยอมรับเด็ก 2) ความรักความผูกพัน และ 3) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยโดยสรุป มีดังนี้

คำถามวิจัยข้อที่ 1 กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย มีลักษณะอย่างไร

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย 3 ด้าน ได้แก่ 1) การเคารพยอมรับเด็ก 2) ความรักและความผูกพัน และ 3) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยมีหลักการจัดกระบวนการเรียนรู้ 5 หลักการ ได้แก่

1) หลักการเข้าใจตนเองและผู้อื่นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิดและการกระทำของตนเอง

2) หลักการฝึกให้ครูมีสติรู้เท่าทันความคิด อารมณ์ ความรู้สึกของตนเองจะช่วยให้ครูยับยั้งการตอบสนองที่เคยปฏิบัติต่อเด็กตามความเคยชิน

3) หลักการฝึกฟังอย่างลึกซึ้งและการสังเกตเด็กอย่างละเอียด

4) หลักการเปิดโอกาสให้ครูได้พูดคุยและสะท้อนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันเกี่ยวกับตนเองและเด็กภายใต้บรรยากาศของความไว้วางใจจะช่วยให้ครูเกิดการเข้าใจตนเองและเด็กอย่างลึกซึ้ง

5) หลักการให้ความรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตและการทำงานของครูจะช่วยให้การเรียนรู้ของครูมีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

เนื้อหาการเรียนรู้ตามกระบวนการจัดการเรียนรู้แบ่งเป็น 3 ส่วน คือ 1) ธรรมชาติและความแตกต่างของมนุษย์ 2) ความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก และ 3) การสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสมระหว่างครูกับเด็ก

ขั้นตอนของกระบวนการจัดการเรียนรู้ แบ่งเป็น 2 ชั้นใหญ่ ได้แก่

ขั้นที่ 1 การเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 2 ขั้นตอน คือ 1) การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจตนเอง 2) การฝึกการรู้เท่าทันตนเอง ซึ่งประกอบด้วย การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติและ การฝึกสังเกตตนเองในวิถีชีวิต

ขั้นที่ 2 การเรียนรู้เกี่ยวกับเด็ก ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 2 ขั้นตอน คือ 1) การรับประสบการณ์ใหม่เพื่อเข้าใจเด็ก 2) การฝึกการรู้เท่าทันตนเองและเด็ก ซึ่งประกอบด้วย การฝึกสังเกตตนเองผ่านกิจกรรมฝึกสติ การฝึกสังเกตเด็กผ่านกิจกรรมการศึกษาเด็กรายกรณี และ การฝึกสังเกตตนเองและเด็กในวิถีชีวิต

คำถามวิจัยข้อที่ 2 กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุดเพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ส่งผลต่อครูอย่างไร ในด้าน 1) การเคารพ ยอมรับเด็ก 2) ความรัก ความผูกพัน และ 3) การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาและแนวคิดประสบการณ์ที่นำไปสู่ศักยภาพการเรียนรู้สูงสุด เพื่อพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น ทำให้ครูเกิดการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยทั้งสามด้าน ดังนี้

1. ข้อค้นพบจากข้อมูลเชิงปริมาณ

ความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของครูที่เข้าร่วมการวิจัยทั้ง 11 คน ดังนี้

การเคารพ ยอมรับเด็ก

ครูที่เข้าร่วมการวิจัยมีการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในด้านการเคารพยอมรับเด็กดังนี้คือ มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับ จำนวน 4 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 2 ระดับ จำนวน 7 คน

ความรัก ความผูกพัน

ครูที่เข้าร่วมการวิจัยมีการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในด้านความรัก ความผูกพันดังนี้ คือ มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับ จำนวน 5 คน และมีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 2 ระดับ จำนวน 6 คน

การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ครูที่เข้าร่วมการวิจัยมีการพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กในด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ดังนี้ คือ มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 1 ระดับ จำนวน 3 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 2 ระดับ จำนวน 7 คน มีครูที่มีการพัฒนาเพิ่มขึ้น 3 ระดับ จำนวน 1 คน

4) ครูทุกคนมีการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็กโดยมีแบบแผนการพัฒนาที่แตกต่างกันไป ซึ่งได้แก่ การมีความคงที่ในบางรอบ การเพิ่มขึ้น 1 ระดับ การเพิ่มขึ้น 2 ระดับ และการเพิ่มขึ้น 3 ระดับ ในแต่ละด้าน ไม่มีครูคนใดที่มีการลดระดับความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างครูกับเด็ก

5) ในช่วงก่อนเริ่มเข้าร่วมการวิจัยครู 10 คนมีระดับความสามารถอยู่ที่ระดับ 1 และ/หรือ 2 และมีครูเพียง 1 คนที่มีระดับความสามารถอยู่ที่ระดับ 3 ใน 2 ด้านเมื่อสิ้นสุดการวิจัย ครู 10 คน มี

ระดับความสามารถเพิ่มขึ้น 1-2 ระดับในแต่ละด้านมีเพียง 1 คนที่มีการเพิ่ม 3 ระดับในด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้

6) ครูทุกคนที่เข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ซึ่งใช้เวลา 1 ปีการศึกษา สามารถพัฒนาได้สูงสุดถึงระดับ 4 ไม่ว่าจะเริ่มจากระดับ 1 หรือ ระดับ 2 หรือระดับ 3 ก่อนเข้าร่วมการวิจัยและในตอนท้ายของรอบที่ 1

7) ด้านที่ครูมีการเพิ่มความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กมากที่สุดคือด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ รองลงมาคือด้านการเคารพยอมรับเด็ก และด้านความรักความผูกพันมีการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด

8) อายุ วุฒิการศึกษา และจำนวนปีในการสอนของครูไม่สัมพันธ์กับการเพิ่มความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในแต่ละด้าน

2 ข้อค้นพบจากข้อมูลเชิงคุณภาพ

1) ครูแต่ละคนมีการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กแตกต่างกันไป แต่ทุกคนเริ่มที่เปลี่ยนแปลงตนเองก่อน จากการเข้าใจตนเอง เข้าใจเพื่อนครู จากนั้นก็ขยายความเข้าใจไปสู่เด็ก และเมื่อเปลี่ยนแปลงภายในตนเองก็ส่งผลให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสัมพันธ์ภาพที่มีต่อเด็กไปด้วย

2) ครูที่มีลักษณะเป็นคนเปิดใจรับ มีความรับผิดชอบสูง ตั้งใจพัฒนาตนเองอย่างจริงจังและต่อเนื่องจะสามารถพัฒนาได้เร็วและต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นคนบุคลิกแบบใด เช่น ลักษณะ 1 (คนเนียบ) และลักษณะ 9 (ผู้ประสานไมตรี) แม้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิง แต่ถ้าเปิดใจรับก็สามารถที่จะพัฒนาตนเองได้

3) ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความสามารถของครูที่พบว่าช่วยสนับสนุนให้ครูสามารถพัฒนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้นหรือยับยั้งการพัฒนาของครูให้ช้าลง ได้แก่ นโยบายเกี่ยวกับการสอนที่ชัดเจนของโรงเรียนและการดำเนินการพัฒนาครูอย่างจริงจังตามนโยบายนั้น จะช่วยให้ครูมีความวางใจและกล้าที่จะทำตามนโยบายนั้น และสามารถพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพซึ่งสัมพันธ์กับนโยบายได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

4) ความกังวลใจในเรื่องส่วนตัวไม่อาจแยกออกจากการปฏิบัติงาน โดยส่งผลยับยั้งการพัฒนาความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กในครูบางคนให้ช้าลง เมื่อความกังวลดังกล่าวหมดไป ครูก็สามารถพัฒนาตนเองได้ราบรื่นยิ่งขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

1. การที่ครูมีการเปลี่ยนแปลงความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัยด้านการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้เพิ่มขึ้นได้ง่ายกว่าด้านอื่น เนื่องจากการสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้เป็นเรื่องของความรู้ทางกายภาพที่ตามธรรมชาติหากครูให้ความสนใจ สนใจ และทำตามตัวอย่างก็เป็นเรื่องที่สามารถเรียนรู้โดยการเลียนแบบได้โดยง่ายอยู่แล้วแต่การได้เข้าร่วมกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ นี้ทำให้ครูเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งซึ่งเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กและความต้องการในการตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลที่หลากหลายของเด็กมากขึ้น ผนวกกับการที่ครูเกิดความเข้าใจในตนเอง มองเห็นเด็กและผู้อื่นเป็นเพื่อนร่วมทุกข์ จึงปฏิบัติหน้าที่ครูต่อเด็กด้วยความรักและเมตตามากขึ้น ความรักความเมตตาเหล่านี้เป็นส่วนต่อยอดที่เพิ่มขึ้นจากการมีความรู้ การทำตามที่มีอำนาจสั่ง หรือการทำเพราะเป็นหน้าที่ซึ่งทำให้ครูพยายามจัดบรรยากาศในการเรียนรู้เพราะมุ่งหวังอยากเห็นเด็กมีความสุขมากขึ้นเมื่อมาโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของอาเทอร์ ซาเอ็นซ์ ที่กล่าวถึงความรักกับความรู้ไว้ว่า “เมื่อเรามีความรัก เราจะรู้สึกอย่างที่คุณอื่นรู้สึก เราจะคาดหมายความคิดและการกระทำของเขาได้ มันเป็นความใส่ใจอย่างกรุณาในตัวผู้อื่น กรณีเช่นนี้ การมีความรักได้กลายเป็นหนทางแห่งการนำไปสู่การกระทำที่มีศีลธรรม” (สมสิทธิ์ อัสตรนิจิ, 2556)

การเปลี่ยนแปลงของครูเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ และแบบแผนของการเปลี่ยนแปลงของครูแต่ละคนมีความแตกต่างหลากหลายไปตามเหตุปัจจัยต่างๆ มากมาย การเปลี่ยนแปลงของครูเกิดขึ้นอย่างช้าๆ เนื่องจากโดยธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลงจากภายในจำเป็นต้องใช้เวลา ผ่านทุกข์สาหัส มีความต้องการอย่างแรงกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง สนใจเฝ้าแสวงหาใคร่ครวญเพื่อตอบ “คำถามสำคัญ(big problem)” ของชีวิตให้กับตนเอง ดังจะเห็นได้จากผู้คนที่แสวงหาความหมายของชีวิตและกว่าจะเข้าใจได้มีปัจจัยป้อนมากมาย โดยมากมักเริ่มจากการได้พบกับ “ความทุกข์ทางใจอย่างสาหัส” จากนั้นจึงพยายามทำความเข้าใจและแสวงหาคำตอบให้กับตนเองด้วยวิธีการต่างๆ เท่าที่จะคิดได้ ผ่านการคิดใคร่ครวญ ผ่านความเจ็บปวด ต้องลอกคราบความคิดความเชื่อเดิมครั้งแล้วครั้งเล่า กว่าจะได้พบกับทางออกซึ่งใช้เวลาอย่างยาวนาน และต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่กระบวนการพัฒนาครูที่พัฒนาขึ้นมีปัจจัยที่แตกต่างกันมากมาย เริ่มตั้งแต่ ครูที่เข้าร่วมกระบวนการอาจมิได้มีความสนใจอย่างลึกซึ้งที่จะค้นหาคำตอบให้กับชีวิต การเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้เพราะเป็นนโยบายและทิศทางของโรงเรียนที่ต้องการพัฒนา กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ได้รับต้องออกแบบภายใต้บริบทในการทำงานของครูที่จะเอื้อให้เป็นไปได้ นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทุกชนิดยังต้องเผชิญกับเรื่องภูมิคุ้มกันการเปลี่ยนแปลง (immunity to change) รวมทั้งความสามารถของกระบวนการที่สั่งสมมาอีกด้วย ปัจจัยทั้งหลายเหล่านี้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง

ของครูที่มากน้อยต่างกันทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ก็มีความหมายลึกซึ้งซึ่งเพราะเกิดขึ้นจากเนื้อในของครู หากครูได้รับการหล่อเลี้ยงและอยู่ในบรรยากาศเช่นนี้ต่อไป ครูจะค่อยๆ พัฒนาและเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทิศทางที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นการพัฒนาครูในแนวทางนี้จึงเป็นสิ่งที่จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ค่าคุณค่าและควรค่าแก่การให้ความสำคัญ

ทัศนคติและประสบการณ์ของกระบวนการมีความสำคัญกับการจัดกระบวนการ

ทักษะและประสบการณ์ของกระบวนการเป็นพลังสำคัญอย่างยิ่งต่อการนำพาครูให้เข้าใจในกิจกรรมที่กระบวนการเชื่อเชิญให้ครูร่วมเรียนรู้ กระบวนการที่เข้าใจชีวิตของตนเอง ผ่านทุกข์สุขและมีประสบการณ์ในการเปลี่ยนผ่านมุมมองของชีวิตที่เข้าใจความจริงหรือ "สัจธรรม" มากขึ้นจากการมองชีวิตที่แคบไปสู่มุมมองที่กว้างขึ้น จะสามารถนำกระบวนการให้ไหลลื่นและเข้าถึงจิตใจส่วนลึกของครูได้ ซึ่งสอดคล้องกับเพริศพรณ แดนศิลป์ (2556) ที่กล่าวว่า การที่เราจะพาผู้คนเดินไปสัมผัสกับชีวิตได้ลึกซึ้งเพียงใด ก็ขึ้นกับว่าเราเคยเดินไปสัมผัสสิ่งนั้นด้วยตนเองกว้างและลึกเพียงใด กระบวนการที่เข้าใจชีวิตจะไม่บังคับให้ครูเรียนรู้ ไม่ยึดติดกับเนื้อหาสาระที่เตรียมมาอย่างแน่นเหนียว หากแต่ยอมโอนอ่อนผ่อนปรนไปตามสภาพการณ์ที่กำลังเปลี่ยนไปแต่ยังสามารถทำให้ครูเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น กระบวนการที่ดีต้องยืดหยุ่นและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนกิจกรรมไปตามสถานการณ์หรือสถานะของครูในขณะนั้นโดยยังคงวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้ กระบวนการต้องพร้อมยอมรับฟัง และพร้อมที่จะเข้าใจอย่างแท้จริงเกี่ยวกับสิ่งที่ครูกำลังบอกเป็นนัยผ่านอวัจนภาษา ซึ่งบางครั้งอาจตรงกันข้ามกับอวัจนภาษาอย่างสิ้นเชิง การฝืนทำในสิ่งที่กระบวนการคิดว่าได้ออกแบบเตรียมมาอย่างดีตามแผนการวิจัยอาจกลับกลายเป็นผลเสียอย่างยิ่งในความรู้สึกของครู เพราะครูรู้สึกว่าเป็นเพียงภาชนะที่จำเป็นต้องรองรับสิ่งที่ผู้มีอำนาจเหนือกว่ามายัดเยียดให้ หรือเป็นหน้าที่ที่ครูต้องทำ และรีบทำให้เสร็จโดยเร็วตามที่กระบวนการวางแผนไว้ซึ่งเป็นการกระทำโดยปราศจากการใคร่ครวญตนเองซึ่งไม่ใช่วัตถุประสงค์ของกระบวนการที่ออกแบบไว้ ดังนั้นการให้ความสำคัญต่อสถานะความพร้อมภายในใจของครูและการปรับเปลี่ยนการจัดกิจกรรมให้ยืดหยุ่นจึงเป็นเรื่องที่ดีในระยะยาวเพราะครูจะยินดีให้ความร่วมมือในครั้งต่อไปและเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในที่สุด ดังจะเห็นได้จากความร่วมมือของครูในรอบที่สอง

4 ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กมีความสัมพันธ์กับความเข้าใจในความเชื่อ จุดมุ่งหมายและวิธีการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัย

ในระยะแรกของการวิจัย เมื่อครูเชื่อว่า การสอนเด็กอนุบาล คือการป้อนความรู้ ครูจึงพยายามแสวงหากิจกรรมภายนอกต่างๆ มาใส่ให้แก่เด็ก เช่น การสอนเขียน สระ พยัญชนะ ผสมคำ เลข ภาษาอังกฤษ และถือเป็นเรื่องสำคัญที่ตนที่จะต้องทำให้เด็ก "ได้ " ถ้าครูไม่ทำหรือเด็กทำไม่ได้ จะถือเป็นการบกพร่องในหน้าที่ของตนอย่างยิ่ง ในส่วนของการเล่น ครูจึงไม่ค่อยให้

ความสำคัญกับการเล่นอิสระที่เกิดจากการริเริ่มของเด็กในบรรยากาศที่ผ่อนคลายด้วยระยะเวลาที่มากพอ มีเพียงการเล่นเพื่อฆ่าเวลาหรือรอเพื่อนทำงานให้เสร็จ หรือได้เล่นเพราะเป็นรางวัลที่ได้รับเมื่อทำงานเสร็จ ทั้งๆที่การเล่นที่เด็กริเริ่มเองมีความสำคัญยิ่งเพราะการเล่นอิสระที่เด็กริเริ่มเองคืองาน ที่เป็นกระบวนการพัฒนาเด็กแต่ละคนไปตามธรรมชาติของเขา ความเชื่อและความเข้าใจในเป้าหมายของการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ว่า เพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้น เป็นเรื่องที่น่าสนใจได้ยาก ทุกวันนี้คนทั่วไปต่างตกอยู่ในวังวนของสังคมแห่งการบริโภคในยุควัตถุนิยมที่แม้จะเริ่มเสื่อมถอยลงในปัจจุบันแต่ก็ยังคงมีอิทธิพลครอบงำความคิดความเชื่อของคนอีกจำนวนไม่น้อยรวมทั้งตัวครูด้วย การให้คุณค่ากับชีวิตที่สมดุล การให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจ ความดีงาม ความเมตตาเอื้อเฟื้อรักปรารถนาดีต่อกันและกัน การอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลยังคงคลุมเครือ ไม่แจ่มชัดเนื่องจากกระแสโลกภายนอกเน้นที่การเปรียบเทียบ แข่งขันชิงดีชิงเด่นและการตัวรอด (ธนา นิลชัยโกวิทย์ อติสร จันทรสสุข, 2552) กระแสสังคมดังกล่าวเป็นสิ่งที่กดดันทั้งตัวครูและพ่อแม่ผู้ปกครองและท้ายที่สุดได้ส่งผลมาที่เด็กโดยตรง จึงทำให้ครูยอมรับความเชื่อใหม่ได้ยากเพราะขัดแย้งกับความเชื่อและประสบการณ์เดิมของตนที่ยึดถือมาจนกระทั่งถึงบัดนี้

หากครูมีความเชื่อว่าชีวิตที่ดีคือการมีวัตถุประสงค์พร้อมมูล คือการแข่งขันและเอาตัวให้รอดได้ ผนวกกับแรงกดดันจากพ่อแม่และสังคมรอบตัว จะทำให้ครูต้องพยายามผลักดันเด็กให้มีความสามารถตามที่คิดว่าต้อง”เป็น”ตามเป้าหมายของตน จนละเลยต่อการพยายามทำความเข้าใจต่อ”วัยเด็ก”การเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตไปตามธรรมชาติและการพัฒนาแห่งตน และหลงลืมธรรมชาติที่แท้ของเด็ก รวมทั้งปัญหาต่างๆที่เริ่มก่อรูปขึ้นอย่างช้าๆซึ่งเป็นรากฐานของชีวิตทั้งชีวิตในอนาคต หากครูมีความเข้าใจในโลกและชีวิตที่แท้จริง ครูย่อมเข้าใจได้ไม่ยากกว่าควรเลี้ยงดูเด็กอย่างไร และอาจค่อยๆละวางความยึดมั่นถือมั่นในอดีตที่ครอบงำเป้าหมายที่ตนยึดกุมไว้อย่างแน่นหนาได้โดยใช้กระบวนการเลี้ยงดูเด็กเป็นบทเรียนในการละวางความยึดมั่นถือมั่นของตน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ข้อเสนอในการนำกระบวนการไปใช้

1) การนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ไปใช้เพื่อพัฒนาคุณลักษณะด้านไหนนี้สามารถกระทำได้ทั้งโรงเรียน ตั้งแต่ผู้บริหาร ครู พี่เลี้ยงและคนงาน เพราะทุกคนล้วนส่งผลต่อกันและกัน การเข้าใจตนเองเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถพัฒนาได้เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและในที่สุดผลดีที่เกิดขึ้นก็จะตกไปสู่เด็กซึ่งเป็นผลผลิตของการหล่อหลอมของผู้ใหญ่

2) หลักการและแนวทางการดำเนินงานของกระบวนการเรียนรู้ฯ ตั้งอยู่บนฐานของแนวคิดจิตตปัญญา ซึ่งมีความเฉพาะและลึกซึ้ง ดังนั้นการนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ไปใช้ จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจความเชื่อพื้นฐานของแนวคิดของจิตตปัญญาศึกษาให้กระจ่างเพื่อให้การดำเนินงานในการจัดกิจกรรมเป็นไปอย่างถูกต้องตามแนวคิดพื้นฐาน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อ

1) ศึกษาผลของการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ที่มีต่อตัวแปรตามอื่นๆ เช่น ความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการปฏิบัติที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

2) ศึกษาความคงทนของความสามารถในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างครูกับเด็กปฐมวัย โดย

ติดตามผลในระยะยาว เช่น 1 ปี และ 2 ปี

3) ศึกษาผลของการใช้กระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ กับผู้เข้าร่วมวิจัยกลุ่มอื่น เช่น ครูระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบเด็กปฐมวัยในระยะเปลี่ยนผ่านจากชั้นอนุบาลไปสู่ชั้นประถมศึกษา

3. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) การนำกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ไปใช้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด และผู้บริหาร ฉะนั้นการให้การสนับสนุนและสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องกับครู จะส่งผลให้การจัดกิจกรรมตามกระบวนการจัดการเรียนรู้ฯ ดังกล่าวบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2546). *วิธีการเรียนรู้: คุณลักษณะที่คาดหวังในช่วงวัย*. กรุงเทพฯ: โครงการวิธีการเรียนรู้ของคนไทย.
- จิรัฐกาล พงศ์ภคเธียร. (2553). *จิตตปัญญาศึกษา: การเรียนรู้สู่จิตสำนึกใหม่*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา
- ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา. (2554). *สุขภาพคนไทย 2554: เอชไอเอกลไกพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อชีวิตและสุขภาพ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชลลดา ทองทวี และคณะ. (2551). *รายงานผลการดำเนินงานฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- แดเนียลส์, เดวิด; ไพร์ซ, เวอร์จิเนีย. (2552). *แก่นนพลักษณ์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ทอมสัน, บี จอห์น; คาน, ทิม; มาเซเดอ, มิลเดรด; โอฟิลด์, ลิน; คิกเกลอ, มิเชลาและมิกแฮน, โรแลน. (2551). *เด็กตามธรรมชาติ คู่มือดูแลและเสริมสร้างศักยภาพเด็กในเจ็ดปีแรก*. แปลโดย วิศิษฐ์ วังวิญญู. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- ธนา นิลชัยโกวิทย์ และ อติสร จันทรสุข. (2552). *ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงแนวคิดตปัญญาศึกษา: คู่มือกระบวนการจิตตปัญญา*. กรุงเทพฯ: เอส พี เอ็น การพิมพ์.
- บุษบง ดันติววงศ์. (2550). *รูปแบบการศึกษาปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย: การศึกษาเพื่อชีวิตที่พอเพียง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษบง ดันติววงศ์. (2552). *การศึกษาวอลดอร์ฟ ประชญา หลักสูตรและการสอน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปาล์มเมอร์, ปาร์กเกอร์ เจ. (2556). *กล้าที่จะสอน*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- พงษ์ธร ตันติฤทธิศักดิ์. (2551). *ระเบียบวิธีวิจัยแบบการสัมภาษณ์ผู้รู้ สิ่งถูกรู้ ตามแนวทฤษฎีของโรเบิร์ต คีแกน*. [ม.ป.ท.].
- เพชรพรรณม แดนศิลป์. (2556). *สู่ความกว้างของดวงใจ: บนเส้นทางงานเยียวยาวิถีพุทธ*. นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- มานิตา ลิโทชาลิต. (2553). *การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดจิตตปัญญาศึกษาเพื่อพัฒนาครูปฐมวัยในโรงเรียนเรียนรวม*. (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- ราหิมา บาล์ดวิน แดนซี. (2551). *คุณคือครูคนแรกของลูก*. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2550). *นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับปฐมวัย(0-5 ปี)ระยะยาว พ.ศ.2550-2559*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2552). *สรุปความรู้จากการอบรมโครงการขับเคลื่อนเครือข่ายคุณธรรมในระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา: การอบรมภาวะผู้นำทางจิตต*

- ปัญหาศึกษาสู่มหาวิทยาลัย หลักสูตรที่ 2 ศาสตราจารย์แห่งนพลักษณ์. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2552). *การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สองพ.ศ. (2552-2561)*". กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2556). *บทบาทของพ่อแม่ ครูพี่เลี้ยงและผู้ดูแลเด็กในการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: พรักหวานกราฟฟิค จำกัด..
- วิจักขณ์ พานิช. (2550). *เรียนรู้ด้วยใจอย่างใคร่ครวญ การศึกษาดังเส้นทางแสวงหาทางจิตวิญญาณ*. กรุงเทพฯ: สวนเงินมีมา.
- วิศิษฐ์ วังวิญญู, วิชาน ฐานะวุฑฒ์, และณัฐพร วังวิญญู. (2550). *คู่มือกระบวนการ ศาสตร์และศิลป์แห่งการหันหน้าเข้าหากัน*. กรุงเทพฯ: วังน้ำชา.
- วิศิษฐ์ วังวิญญู. (2553). *โลก ปัญญา จิตที่วิศิษฐ์ลิขิตเอง*. กรุงเทพฯ: วังน้ำชา.
- วิศิษฐ์ วังวิญญู. (2548). *มณฑลแห่งพลัง ญาณทัศนะแห่งการเข้าถึงตัวตนที่แท้*. กรุงเทพฯ: วังน้ำชา.
- ศศิวิมล ช่วงยรรยง. (2553). *มีความสุขให้ลูกเห็น เป็นคนดีให้ลูกดู คู่มือภาวนากับการเลี้ยงลูก*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ธรรมะ.
- ชากุล สิ้นไชย. (2551). *ศิลปะสร้างสรรค์ด้วยภาพชีวิตภายใน*. กรุงเทพฯ: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมสิทธิ์ อัสสรนินิ. (2552). *จิตตปัญญาศึกษาคืออะไร*. นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมสิทธิ์ อัสสรนินิ. (2557). *การแสวงหาความรู้แบบจิตตปัญญาศึกษา*. นครปฐม: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สันติกโรภิกขุ. (2542). *นพลักษณ์เล่มเล็ก คู่มือเข้าถึงตน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลคิมทอง.
- โสฬส ศิริไสย์. (2548). *วิธีการสนทนาแบบมนุษย์สัมพันธ์และการเปลี่ยนวิถีคิดด้วยการฟังอย่างลึกซึ้ง*. กรุงเทพฯ: คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- หฤทัย อนุสรราชกิจ. (2549). *การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการศึกษาเด็กอย่างใคร่ครวญเพื่อปรับเปลี่ยนมุมมองและการปฏิบัติของครูการศึกษาปฐมวัย*. (วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).
- อลิซาเบธ เวเกิล. (2549). *เกิดมาต่างกันเลี้ยงดูฉันอย่างไร*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลคิมทอง.
- เฮเลน พาล์มเมอร์. 2548. *เอ็นเนียแกรม ศาสตร์เพื่อความเข้าใจตนเองและผู้อื่น*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลคิมทอง.

ภาษาอังกฤษ

- Day, Kimila Crosby. 1999. *Student teaching : a process of transformation for preservice special educators and their university mentor*. [Ph.D. dissertation, University of Georgia].
- Martin, Arlene. 1998. *Transformation dimensions of mentoring : a study of early*

childhood teacher's perception. Retrieved from
<http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED425405.pdf>.

Mendizza, M., Pearce, J. (2003). *Magical Parent Magical child
the Optimum Learning Relationship*. USA: In-Joy Publications.

Renate Long-Breiphol. (2010). *Supporting Self-directed Play in Steiner/Waldorf
Early Childhood Education*. USA: Waldorf Early Childhood Association of
North America.

Virginia's Early Childhood Development Alignment Project. (2008). *Competencies
for Early Childhood Professionals*. USA: Office of Early Childhood
Development Virginia Department of Social Services.

Barbara Elliott. (2002). *Measuring Performance The Early Childhood Educator In
Practice*. USA: Delmar.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวจริยาภรณ์ สกุลพราหมณ์ เกิดเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2512 สำเร็จการศึกษาปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย จากวิทยาลัยครูกาญจนบุรี ในปีการศึกษา 2533 ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2540 และเข้าศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2551

